תנ״ך · דרשות ודרושים · תפארת עוזיאל

תפארת עוזיאל חלק א

רבי עוזיאל מייזלש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תפארת עוזיאל חלק א

רבי עוזיאל מייזלש

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תפארת-עוזיאל-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

בראשית 4
פרשת בראשית 4
פרשת נח 11
פרשת לך 12
פרשת וירא 14
פרשת חיי שרה 19
פרשת תולדות 20
פרשת ויצא 23
פרשת וישלח 24
פרשת וישב 25
פרשת מקץ 26
פרשת ויגש 26
פרשת ויחי 27
שמות 28
פרשת שמות 28
פרשת וארא 35
פרשת בא 36
פרשת בשלח 39
פרשת יתרו 41
פרשת משפטים 50
פרשת תרומה 53
פרשת תצוה 53
פרשת תשא 54
פרשת ויקהל 55
פרשת פקודי 56
ויקרא 56
פרשת ויקרא 56
פרשת צו 57
פרשת תזריע 58
פרשת מצורע 58
פרשת קדושים 59
פרשת אמור 60
פרשת בחקתי 61
במדבר 63
פרשת בהעלותך 63
פרשת חקת 64
פרשת פנחס 66
פרשת מסעי 67
דברים 67
פרשת דברים 67
פרשת ואתחנן 67
פרשת ראה 72
פרשת תצא 73
פרשת תבא 74
פרשת נצבים 76
פרשת וילך 78
פרשת האזינו 78
פרשת וזאת הברכה 80
שיר השירים 83
מגלת רות 134
מגלת איכה 136
מאמרים ופסוקים השייכים לחורבן ... 142
מגלת קהלת 151
מגלת אסתר 155

בראשית

פרשת בראשית

בראשית ברא וגו'. פי' רש"י דאין הכוונה להורות סדר הבריאה אלא בראשית בריאת. פי' הכתוב אומר שקודם שברא הוא ית' השמים והארץ היתה תוהו ובוהו, וקשה האיך שייך הקרא שלאחריו והארץ היתה תוהו ובוהו כיון דעדיין לא היה הארץ. ויש ליישב ע"ד סוד שהתורה היא תורה דבריאה כמד"א ברא אלהים ולא האציל לפיכך מתחלת בבי"ת. והארץ היא אצילות. וידוע כי העולם התחתון הוא לבוש לעולם העליון. וזה יושב בסתר עליון כי העליון נסתר בתחתון גם סתר נוטריקון "סוף "תוך "ראש, וידוע סוד הלבושי' הוא התפארת כמו הקישוטין בתחתונים שע"י נתפאר פני אדם הלבוש בהם וכביכול מבשרי אחזה כו', וידוע שהמדריגה התחתונה של העליון נתלבש בתחתון, וזה כוונת הפסוק קודם שנברא עולם הבריאה היתה הארץ העליונה מאצילות תוהו. ויאמר אלהים יהי אור דהוא הבריאה ואור בגימטריא ר"ז שע"י עולם הבריאה נעשה האצילות רז ומכוסה בהתלבשות בעולם התחתון. והוא רחום יכפר:

או יאמר בראשית ברא והארץ היתה תוהו ובוהו. וזה מעשיהם של רשעים כמאמרם ז"ל. ורוח אלהים וגו' על פני המים, פי' כי מדת אלהים נטה על הרחמים ואומר ויהי אור שיועיל תשובה ויהי אור פי' הצער דהוא העבירות נעשה אור כי הזדונות נהפכו לזכיות וירא אלהים וגו' ויבדל בין האור ובין החושך ע"ד החבירים שראו את ריש לקיש בג"ע. וכן בלעם לקיני אתמול היה עמנו וכו' וזה ההבדל בין הרשעים שנשארו ברשעתן עד יום מותן ובין הבעלי תשובה, ויקרא וגו' לאור יום, ויקרא הוא לשון הזדמנות פי' שהזמינו לאור ר"ל הבעל תשובה יום הוא הג"ע והזהירות לעתיד ולחשך ר"ל להרשעים הזמין לילה שהוא גהינם. ויהי ערב פי' הבעל תשובה, ויהי בוקר פי' הצדיק מנעוריו, יום אחד פי' בהשואה עם צדיק כל ימיו ואדרבא אמרו ז"ל מקום שב"ת עומדין כו':

או יאמר ויהי ערב. פי' שהיה רע מתחילה ואח"כ ויהי בוקר שעשה תשובה יום אחד פי' גם מה שעשה ברשעתו נעשה זכיות. וסמיכת התורה נראה ע"ד מה שכתב בשל"ה הקדוש כי מה שעלה במחשבה לברוא במדת הדין לא נתבטל חלילה רק שהוא לצדיקי הדור שמדקדק השי"ת עמם כחוט השערה וזה לעיני כל ישראל פי' ע"ד עיני העדה חכמי הדור כפירש"י וזהו לעיני כל ישראל פי' הצדיקים בראשית המחשבה ברא אלהים בדין:

בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים כו' וליתן שכר טוב לצדיקים. והקשה הבעל תוי"ט הא מרובה מדה טובה ולמה ברא בעשרה מאמרות כדי שיפרע מן הרשעים. ויש ליישב ששמעתי בשם

הרמב"ם ז"ל להקשות דלמה ברא הוא ית' העולם בדיבור כמד"א בדבר ה' שמים נעשו, במחשבתו היה לו לברוא. ותירץ שאם עשה אדם עבירה היה העונש גדול עד מאוד כשהבריאה הי' במחשבה שגם במחשבה חלילה היה העונש לכך ברא בדיבור והעונש קטן ע"כ שמעתי. ובכתבי האר"י ז"ל כתוב שבעולם הגמור מאוד א"א כלל שיעלה לשם מעשה התחתונים והדרא קושיא הנ"ל לדוכתיה למה לא ברא במחשבה ולא היה עונש כלל. אך זה קשה דא"כ לא היה שום שכר כלל כיון דמעשה התחתונים לא היו פועלים כלל. וזה אחשוב בנוסח ברוך שאמר שהוא פיתקא מן שמיא דהיינו ברוך שאמר והיה העולם פי' בדיבור דוקא ולא במחשבה וכן ברוך אומר ועושה כו' ומסיים הטעם למה לא ברא במחשבה. ואמר ברוך מרחם על הארץ ומרחם על הבריות פי' שמרחם א"ע על הארץ ועל הבריות שיחטאו לפניו ולא יהיה כ"כ עונש כתירוץ הרמב"ם וא"ת שיש סברא לומר דאדרבא מעשה התחתונים לא מגיעים כלל למחשבתו ומסיים ברוך משלם שכר טוב ליראיו וכתירוץ שכתבתי וידוע כי המאמר הראשון מעשרה מאמרות הוא המחשבה הנקרא חכמה כמחז"ל בראשית נמי מאמר הוא ועי' שם באלשיך הקדוש פ' בראשית ומאמר העשירי וזה בעשרה מאמרות עד שבא הדבר לדיבור וזה ת"ל פי' למה יהא האמירה ועי' בתוי"ט מה דמקשה ע"ז ולמ"ש מיושב והלא במאמר אחד פי' במאמר הראשון לחוד דהיינו המחשבה הי' לו לברוא כקושיית הרמב"ם. ומתרץ כדי להפרע מן הרשעים פי' להקל מעליהם העונש כמ"ש הרמב"ם. ולמ"ש אומר כדי ליתן שכר טוב לצדיקים שלכך היו עשר מאמרות ששם פועלים מעשה התחתונים, וזה אחשוב בהפטורת כה אמר ה' השמים כסאי וגו' ויהי כל אלה נאום ה' וגו' ואל זה אביט אל עני ואל נכה רוח וחרד על דברי דהיינו בהבטה ויהי כל אלה נאום ה' בדיבור דוקא ולא במחשבה והטעם דאביט אל עני דהוא הרשע דהוא העני בדעת כמ"ש הרמב"ם וחרד על דברי הוא הצדיק כמ"ש שיהיה לו שכר:

או יאמר בעשרה מאמרות נברא העולם כו' שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין כו' שנברא בעשרה כו'. שהשכר והעונש הכל בא מהמאמרות כידוע ליודעי חן וזה בעשרה מאמרות פי' שמקיימין העולם שנברא וזה השכר ינתן בעשרה מאמרות וכן העונש:

או יאמר בעשרה מאמרות נברא העולם כו' כדכתבתי במקום אחר ליישב קושיית התוי"ט הלא מרובה מדה טובה והיה לו ית' לברוא במאמר אחד כדי להקל מעונש הרשעים, ועוד נראה דאדרבא דמה שברא בעשרה מאמרות בא קולא בעונש הרשעים כי ידוע שכל דיבור שיצא מפיו ית' נברא מלאך דהיינו עולם. וזה העולם הוא מסך

מבדיל בינו ית' ובין נבראיו. ועי"ז שהרבה הוא יתברך ועשה עשרה מסכים ליכא כ"כ התעוררות הקדושה בנבראיו כמו שהיה במסך אחד שהיה קדושתו ית' זורח ביותר לנבראיו והיה עונש הרשעים יותר חמור שהיה להם התעוררות הקדושה הרבה ואע"פ כן חטאו אבל בהרבות מאמרים ונעשים מסכים ביותר נתמעט העונש והשכר נתגדל לצדיקים להרבות מסכים כי אע"פ שלא היה להם התעוררות הקדושה כ"כ מאתו ית' מ"מ הוא צדיק וזה ליתן שכר טוב. לצדיקים וזה הכוונה בפסוק זרח בחושך אור לישרים שע"י הרבות מסכים הקרוי' חושך זורח הוא ית' לישרים שאע"פ שאין להם התעוררות הקדושה מ"מ הוא צדיק וזה שאמר וליתן שכר לצדיקים כמדובר:

או יאמר בעשרה מאמרות כו' להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות עי' בתוי"ט, ונראה דאדרבא דזה טובה לרשעים כי אינו דומה המקלקל חדר החיצון של חצר המלך להמקלקל חדר שהמלך יושב בה דהוי כמורד במלך עצמו וזה להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם ולא מורדין במלך עצמו משא"כ אם היה במאמר אחד דהוי כאלו מרד במלך וכן שכר הצדיקים מרובה שמחזיקין גם החצר החיצונה של מלך:

בגמרא דר"ה חד אמר בניסן נברא העולם וח"א בתשרי נברא העולם כמ"ש האר"י שהקיץ הוא עלמא דנוקבא והחורף עלמא דדכורא כי נראה דבשביל זה הימים ארוכים בקיץ ליתן תגבורת דכורא בנוקבא ובחורף הלילות ארוכים ליתן תגבורת לנוקבא כי זה העיקר לכלול מדת היום בלילה ומדת הלילה ביום. ועלמא דנוקבא היא היראה ועלמא דדכורא הוא האהבה ובזה פליגי דמר סובר בניסן נברא כי עיקר בריאת העולם היה בסיבת ניסן דהיינו היראה, ומר סובר בתשרי נברא העולם דהיינו כי העיקר בריאות העולם היה בסיבת אהבה:

או יאמר חד אמר בניסן נברא העולם וחד אמר בתשרי כו' כי בראשית ברא אלהים בשביל צדיקים שנקראו ראשית, וידוע הפלוגתא אי צדיק עדיף או הבעל תשובה עדיף ותשרי רמז לבעל תשובה כמ"ש במדרש תשרי ותשבוק כו' ואותיות תשר"י הוא אותיות א"ב למפרע דרך תשר"ק כי רמז לאור חוזר שירד מאתו ית' וחזר וסובר כי העיקר הוא הבעל תשובה ובשבילו נברא העולם וחד אמר בניסן נברא העולם רמז לצדיק:

מאמר מתחלה עלה ברצונו לברוא במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שתף מדת הרחמים לדין, ידוע שבו ית' לא שייך עלה במחשבה ונתחרט כי הכל גלוי לפניו. והאר"י ז"ל פי' ששניהם אמת הדין מתחלה ואח"כ הרחמים. ונראה כי אין לבא אל המלך רק בבגדים נאים להתהדר לפניו ופעם אחד נמצא האדם שלא היה לו בגדים נאים והלך

לחנות של בושם וקלט ריח בשמים ואח"כ הלך לפני המלך וריח הבשמים נודע והיה לו חן בעיני המלך כך השם ית' ב"ה שרצה שכל הנשמות יחזרו לשורשם וצריכים מעשים נאים לעמוד בפני מדת הדין, וכשעולה הנשמה פוגעת בעולמות של הרחמים מתחלה ונקשר בה מצד הרחמים בגדים נאים כמשל החנות של בשמים ואח"כ תוכל לעמוד לפני המלך דהיינו לפני מדת הדין וזה היה לכתחלה במדת הדין ואח"כ במדת הרחמים. ועליות הנשמה מלמטה למעלה עולה תחלה למדת הרחמים כמדובר ושניהם אמת. וזה מאמרם ז"ל חסד ואמת נפגשו חסד אמר יברא ואמת אמר אל יברא ומה עשה הקב"ה השליך אמת ארצה הה"ד אמת מארץ תצמח והיינו כי ארץ הוא כינוי לרצון והיינו מלשון ארצה שהשם יתברך היה לו אמת ברצון במחשבה וחסד במעשים כמדובר למעלה וצדקו שניהם מדת החסד והאמת:

ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה, בגמרא מקשה דמתחלה אמר שניהם גדולים, ואח"כ אמר שאחד קטן, ופירשו בזה. ולפי פשוטו י"ל כי ידוע כשנותנין לעשיר איזה סך מרובה חשוב אצלו מתנה גדולה וכשנותנים לו סך מועט לא נקרא אצלו מתנה גדילה, ואם היו נותנים זה הסך לעני היה חשוב אצלו מתנה גדולה וכשנותנים לעני סך מועט ולעשיר סך מרובה אז שני המתנות נקראים גדולים בערך המקבלים שזה הסך מועט, חשוב אצל עני גדול כמו הסך מרובה אצל העשיר וכשנחשוב שני המתנות ביחד נקרא הסך מרובה גדול והסך המועט קטן, ועד"ז השי"ת ברא שני מיני השפעות אחד השפעה מרובה כשמעשה התחתונים הם מיושרים לפניו משפיע הרבה עליהם. ואף שבני אדם אינם הולכין כ"כ בדרך הישר מ"מ נותן השפעה מועטת כמ"ש האר"י ז"ל על פסוק כי רגע באפו חיים ברצונו כי מלת כי הוא מלשון אע"פ וזה סלח לנו אבינו כי חטאנו ר"ל אף שחטאנו וזה כי רגע באפו אף שהוא בזעם מ"מ חיים ברצונו נותן חיים לבני אדם:

או כי מלת כי הוא כפשוטו. והיינו בעת שהוא באפו רק חיים ברצונו החיוני לבד משפיע ולא בחוסר שבח אבל בעת רצון וחמלה משפיע כל טוב שבחו עודף וע"י מעשה התחתונים נתעורר למעלה או עת רצון וחמלה או להיפוך חלילה ועד"ז נראה מאמרם ז"ל בראשית ברא אלהים בשביל הצדיקים שנקראו ראשית פי' כי שביל הוא לשון נתיבה ודרך פי' שהשם יתברך ברא העולם בנתיב ישראל כשהם הולכים בדרך הישר והרחמים וחמלה גם הוא ית' חומל דלים ולהיפוך הוא היפוך חלילה וא"כ אף שהשי"ת ברא שני מיני השפעות ואחד גדול בריבוי השפע גם לעודף והשני קטן רק החיוני לבד. מ"מ בערך המקבלים נקראים שניהם גדולים כי כמו שבני אדם כשהם טובים נחשבין אצלו

לגדולה למעלה שמשפיע העודף בדרך חמלה שאין ראוים למעלה לעודף וע"פ מעשיהם כך הוא החמלה כשבני אדם שפלים ונותן להם החיוני שאין ראוים לפי מעשיהם ומ"מ מתנה אחת נקרא גדול והשני קטן כדרך העני והעשיר שכתבנו לעיל, וידוע כי יום רמז לשלימות והליל' נקרא דבר שאינו בשלימות וזה ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים ר"ל שני מיני השפעות גדולים אצל המקבלים את המאור הגדול לממשלת היום פי' השפע הגדול נותן כשבני אדם הם יריאים בשלימות והמאור הקטן לממשלת הלילה כשאינם בשלימות כנ"ל וא"ש ודו"ק:

במדרש ויהי ערב זה מעשיהם של רשעים ויהי בוקר זה מעשיהם של צדיקים ואיני יודע באיזה מהם חפץ הקב"ה. כיון שאמר וירא אלהים את האור כי טוב הוי אומר שחפץ הקב"ה במעשיהם של צדיקים ע"כ המדרש וכבר צווחו ביה קמאי וכי ס"ד שהוא ית' חפץ במעשיהם של רשעים. ונראה עד"ז שאמרה האשה אל הנביא מדוע באת אלי להזכיר את עוני כי המעשים אשר לי נחשבת לכלום נגד מעשיך, נמצא כשלוקחין ביחד מעשה הרשעים עם מעשה הצדיקים אזי מגיע יותר עונש לרשעים ע"ד שאמרו הלל מחייב עניים וגם להיפוך שמגיע לצדיקים יותר שכר נגד מעשה הרשעים. כי גם מועט זכיותיהן נחשבין להרבה ע"ד שאמרו נח איש צדיק תמים בדורותיו י"א לשבח כו', וזה י"ל דכוונת המדרש דכתב ויהי ערב זה מעשה הרשעים. ויהי בוקר זה מעשה הצדיקים. שני המעשים מצורפים של הצדיקים והרשעים ואיני יודע כו' ר"ל שאיני יודע למה צירף הקב"ה אותם אם חפץ במעשה הרשעים ר"ל להגדילם ולענוש אותם ביותר ע"י שיקול מעשיהם נגד מעשיו של הצדיק או חפץ הקב"ה במעשה הצדיק להגדיל שכרם נגד מעשה הרשעים אבל באמת אמר הכתוב וירא אלהים את האור כי טוב ר"ל שהקב"ה פועל טוב וע"י מעשה הרשעים רואה צדקת הצדיקים שהם יותר טובים וחפץ הוא ית' בהם:

או יאמר ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. הרמז בזה ערב מכונה על הגלות אבל יהי בוקר לישראל ר"ל הגאולה המכונה לבקר יום אחד, אחד ר"ל שכ"ז לא יהי' כ"א בהיות אחדות לישראל אז יהיה הגאולה משא"כ להיפוך, או רמז ליצה"ר המכונה בלשון ערב ויצה"ט המכונה בלשון בוקר לא יבא לאדם כ"א יום אחד ר"ל כשישלמו לו י"ג שנה שהוא בגימטריא אחד אז היצ"ט בא לאדם ולא מקודם:

כי ביום אכלך ממנו מות תמות. קשה הא לא מת תיכף וחז"ל דרשו בזה ואפשר כי אין המות עונש על עון עץ הדעת כי אין עון קשה כ"כ ולכך לא מת תיכף, אלא הענין כי אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, וע"י המות יכנע לב הערל וזה כונת הפסוק

מה רבו וגו' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך פי' זה היה חכמה מאתו ית' שעשה שמלאה הארץ פי' שהכל שב אל העפר כי עי"ז נכנע לב הערל והולכים בדרך קונם וקודם החטא עץ הדעת היה אדם ביקר כמו המלאכים שקצתם מהם חיים לעולם כמו מיכאל שר הגדול ומיכאל עושה רצון קונו כך היה מדריגת בני אדם ולא היה צורך למיתה. אך ביום אכלך ממנו ויגבר היצר עליך ולא תוכל להדביק את עצמך ביראת קונך אלא אם תמות שתזכור יום המיתה ויכנע לבבך הערל וזה כי ביום כו' מות תמות פי שיהיה הכרח שימותו בני אדם אבל לא תיכף אלא ע"י המות תתחזק ביראת מעוזו וכך היה באדם הראשון ועשה תשובה:

בגמרא אדם הראשון דו פרצופין נברא חד אמר זנב וחד אמר פרצוף. להבין מלת זנב כי מה ענין הדבר הזה נראה דהנה כל דבר צריך קליפה והקליפה קודמת לפירי עצמו וזה הוא שמרמז. חד אמר זנב מרמז על הקליפה הקודמת לפירי ומקיף אותה כן יש גם כן באדם ב' מיני נשמות אחד הוא אור הפנימית דהיינו הנשמה הקדושה והב' הוא אור היקף מבחוץ כדי שיהא אדם מוקף בפנים ובחוץ באורות אלו ייכולו ביחד לשבר תאות הגוף ולהביא אל תוך הקדושה כקליפות הפירות שמשמרות את הפירי והקליפה אינו כי אם לסבב הפירי מבחוץ אבל הפנימיות צריך להיות נקי מכל צד טומאה ומכל לכלוך שבעולם אבל בעו"ה נתגברה הקליפה כ"כ עד שנכנסת אף אל הפנימיות. וזה מרומז בפסוק ומחה ה' דמעה מעל כל פנים רצה לומר דמעה הוא מלשון דבר מעורבב כמו שאיתא במשנה אוכל בדמע והיינו שלעתיד ימחה הקב"ה ויבטל הדמעה מעל כל פנים מה שנתערבה הקליפה אל תוך הפנימיות. וחרפת עמו יסיר ר"ל הקליפה שהיא חרפת עמו יסיר ויבטל אותה:

ויצר ה' וגו' ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וגו', פי' שכוונתו ית' הי' במה שהביא לאדם כל החי' ועוף כדי שאדם יקרא שמו אליו ית' כמאמרם במדרש ששאל הוא ית' ולי מה שמי והשיב אדם ה' שמך. ולאו אורח ארעא שהוא ית' לא ישאל לאדם רק על עצמו ית'. ולכך הביא לפני האדם גם כל חיה ועוף שיקרא להם שמות ובתוכם יקרא גם אליו ית' שם. ורצה ית' שאדם יבין שהוא ית' מהוה כולם והיה והוה ויקרא אותו בשם הוי' ב"ה. וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו פי' שמו ית' כידוע מכתבי האר"י ז"ל שבהמה בגימטריא שם ב"ן וכדומה חיה ועוף וידוע הכונה על ברוך הוא דהיינו הוי"ה ית'. וברוך שמו הוא שם אדני התנוצצות מאתו ית' ומזה ההתנוצצות באו הברואים וזה כל אשר יקרא האדם נפש חי' הוא שמו פי' שמו ית' התנוצצות משמו מכנויו כי יש שמות שאינן נמחקין ושמות נמחקין:

וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויצר מחשבות לבו רק רע וגו'. וקשה מה חייב אדם אם יצרו מתגבר עליו וביותר תמוה הא אחר המבול כתיב וירח ה' וגו' ויאמר לא אוסיף עוד לקלל וגו' כי יצר לב אדם רע מנעוריו. הרי שהוא ית' עצמו אמר תירוץ זה על האדם שהוא אינו חייב כי היצר בקרבו בוער וא"כ מעיקרא מאי קא קשיא ליה ית' ולבסוף מה ניחא לי'. וי"ל עפ"י מה שכתוב בזוהר הקדוש שידוע שאסור להיות מעורכי הדיינין לשמוע הטענה מבעל דין אחד קודם שחבירו בא דכיון שזה מטעים טענותיו קודם שחבירו בא שוב לא יועיל טענות שכנגדו לכנוס ללב הדיין אף אם זה שהציע דבריו בראשונה חלף הלך לו. מ"מ נשאר הרשימו בלב הדיין להפוך בזכותו כי דבריו נכנסין מאוד ללב הדיין ומחמת זה המציע טענותיו לדיין קודם ביאת חבירו נקרא רשע ערום וכן הדבר ביצר הרע שבא לו לאדם תיכף ביציאתו מבטן אמו ונתגדל באדם בטענותיו ופיתיותיו עד י"ג שנים והגם דנעשה בר מצוה ובא לו גם היצ"ט מ"מ צדיק הראשון בריבו ונמשך האדם הכל אחר עצת היצר הרע וזה הוא תשובה מספיק לכל אדם לפני יוצר כל שלא יעניש אותו כל כך. ומעתה נבוא ליישב כונת הפסוקים דלעיל שבאמת הוא ית' מבחין מה שאדם עושה ע"י פיתויות היצה"ר ומה שאדם עושה מעצמו גם בלי פיתיות היצר הרע שאין בוער בו כ"כ וע"י מה שאדם עושה ע"י אש היצר הרע באמת אין העונש חמור כ"כ כמו על מה שעושה מעצמו. וידוע דכל אכין ורקין מיעוטים הם. וזה כונת הפסוק וירא ה' כי רבה רעת האדם. פי' שמעצמם עשו עבירות וזה רעת האדם ולא רעת היצר כי הוא ית' הבין שיצר מחשבות לבו רק רע פי' היצר בוער בם מעט ואעפ"כ הרשיעו יותר ולכך אמר ית' אמחה וגו' אבל אח"ז מצא הוא ית' התנצלות לאדם גם על זה במה שאמר כי יצר לב האדם רק רע מנעוריו מנעריו כ' וכמאמרם ז"ל במדרש והוב' ברש"י שכונה הוא משננער לצאת ועוד מצא הוא ית' עילה לכפר על האדם גם כשחטא מעצמו בלי אש היצר כי גם כשהיצר חלף הלך לו מ"מ כבר נעשה ע"י יצר הרע ופיתויו טבע לאדם מחמת שהורגל בכך תיכף ומיד בצאתו לאויר העולם וזה שכתוב אח"ז מנעוריו ומקודם כתיב כמו כן ועד"ז אמרתי לפרש דברי הש"ס ביומא שאמר אליהו שביוה"כ איבעול כמה בתולות בנהרדעי ושאל הקב"ה מה אמר והשיב לפתח חטאת רובץ ושאל השטן מה אמר והשיב שהשטן לית ליה רשות לאשטונא ביום. הכיפורים והנה כונת השי"ת מה שאמר דוקא זה הפסוק לפתח חטאת רובץ הלא כמה וכמה מקראי קודש יש על היצה"ר. אך על כונה מה ששאל השטן מה אומר כו' פי' הגם שהוא יוה"כ מ"מ אין עונם גדולה כ"כ כי השטן מה אומר. פי' כי הוא המסית. וע"ז השיב דלית לי' רשות לאשטונא ביום הקדוש וא"כ העובר עבירה ביוה"כ הוא בלי פיתוי יצה"ר וגדול עונו

מנשוא ולכך אומר השי"ת דוקא מקרא זה לפתח חטאת רובץ ותיכף בצאתו מרחם אמו בא לו יצה"ר וצדיק ראשון בריבו. ובזה מצא הוא יתי עילה לכפר גם מה שחטאו בלי פיתוי היצר הרע:

במדרש בראשית סוף פרשה כל קל שנים שפירש אדם מחוה הרוחות הנקיבות מתחממות מאדם ומולידות ממנו. ולכאורה קשה שבודאי מה שהיה אדם פרוש מאשתו היה מחמת תשובה ולמה הוליד רוחות. ולכך נראה דאדרבה מחמת תשובתו היה זה להפריד הרע מקדושה אשר היה בו אשר הוא סוד חיבוט הקבר. והצדיקים עושים כן בחיים חיותם ולכך אין להם חיבוט הקבר כי חיבוט הוא מלשון חבטה שמכין ומפרידין את הרע מהטוב כמ"ש האר"י זל

ואירא כי עירום אנכי. כי אדם הראשון בחטאו עבר גם על עבודת כוכבים וכמאמרם זל על פסוק ויצו ואין צו אלא עבודת כוכבים וזה כי עירום אנכי פי' מאנכי ה' אלהיך אני ערום שעברתי על מצות אמונת ה':

פרשת נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק וגו' בדורותיו את האלהים וגו'. פי' שהי' טוב לשמים וטוב לבריות וזה בדורותיו הי' צדיק שהי' רוח הבריות נוחה הימנו וכל שרוח הבריות כו' רוח המקום נוחה הימנו וזה את האלהים התהלך נח:

או יאמר ע"ד הלצה כמאמרם זל האי צורבא מרבנן דבני מתא רחמי לי' לא משום דמעליא הוא אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא וידוע מה שכתבו המפרשים את האלהים התהלך נח הוא לבדו ולא הוכיח את הדור ע"כ. וזה איש צדיק תמים היה בדורותיו שהיה חביב וצדיק בעיני הבריות ע"י שלא הוכיח אותם רק האלהים התהלך נח הוא לבדו ולא הוכיח את דורו כנ"ל:

ותבא אליו היונה וכו', והנה עלה זית טרף בפיה. מדרש אגדה והובא בפירש"י אמרה היונה יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ולא יהיו מתוקין כדבש בידי בשר ודם, כי ידוע אינו דומה מי שיש לו פת בסלו שאינו תאב לאכול כמו זה שאין לו פת בסלו, וכן אמר אבייי כפין ענייא ולא ידע וזה יהא מזונותי מרורים כי יהיה לי הרבה פת בסלי מחמת שהם מסורים בידך ויש לך כח להספיק כל הצטרכות שלי ולא יהיה מתוקים ומסורים וכו', ע"י שיהא מסור ביד בשר ודם שאין לו כח למלאות כל צורכי ולא יהיה מזונותי מצוי' ועי"ז יהי' מתוקים כמדובר שמי שאין לו פת בסלו תאב לו מאד וכל מה שאוכל מתוק לו מאד:

וישאר אך נח. ופי' רש"י ז"ל אך הוא לשון מיעוט מפני שהיה חגר, וי"א על שאיחר מזונותיו לארי עכ"ל ע"ש, ונראה ע"ד רמז דהנה אברהם אבינו ע"ה נקרא אריה וכן אמרינן ביה"ר שקודם התפלה בסוד אריה שתיקן אברהם אבינו עליו השלום וכו' ואברהם הוא מצד החסד ולכך היו כל נסיעותיו הנגבה דהוא ימין והוא חסד והיה מוריד שפע ומזונות לזה העולם, וזה וישאר אך דהוא לשון מיעוט וחסר, והא כתיב כי אותך ראיתי צדיק וזה שכיון במתק לשונו י"א על שאיחר מזונות ר"ל שלא הוריד השפע עד שבא אברהם אבינו עליו השלום וזה לארי שנקרא אברהם אבינו עליו השלום ארי כמדובר ודוק היטב:

פרשת לך

לך ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך. בזוהר הקדוש לך לך בגימטריא מאה ונראה הרמז למאמרם ז"ל בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם וזה לך לך מארצך שלאחר מאה כאילו מת וכבר הלך מארצו וכו' ועבר ובטל מן העולם:

ותקח האשה בית פרעה, קשה למה לא עמד אברהם נגד פרעה כמו שעמד נגד ארבעה מלכים וכן קשה גבי אבימלך, וי"ל ע"ד מ"ש בזוהר שקודם שלחם אברהם בד' מלכים ראה סוסי אש בשמים והבין שמן השמים יסייעו לו, ולכך גבי פרעה ואבימלך שלא ידע שמן השמים יסייעו לו לכך לא הלחם עמהם, אלא דעדיין קשה למה באמת לא היה אות לפני אברהם גבי פרעה ואבימלך שילחם עמהם. אך מצאתי בזוהר שאברהם נענש על מה שהלך למצרים בלי ציווי מפיו ית', ולכך נלקחה שרה לפרעה. וכן י"ל גבי אבימלך שכתוב ויסע משם אברהם ארץ הנגב ופי' רש"י שעשה כן להתרחק מלוט על שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו, וא"כ היה נסיעת אברהם שלא לשם שמים ולכך נענש בלקיחת שרה לאבימלך:

וישובו ויבואו אל עין משפט הוא קדש, הרמז על איסור הסתכלות בדבר ערוה שהחמירו מאד בדבר שהוא פגם גדול מאד והדמיון להיפך וזה הוא ויבואו אל עין משפט. רק שבהיות האדם כבר בא אל מדרגות שישפוט א"ע על עין שלו דהיינו שיגדור עצמו מאד בענין הסתכלות אזי הוא קודש ר"ל שכבר הוא אז בגדר הקדושה. וקדוש יאמר לו:

או יאמר על כוונה אחרת שבהיות משגיחין עליו מלעילא להעניש אותו על עינא אז הוא בודאי קדוש דבלא"ה לא היו מדקדקין עליו כ"כ אלא מחמת הקדושה שבו גורם, כמה דאת אמר וסביביו נשערה מאד. או הרמז על עין משפט שיצייר תמיד שם הוי"ה ב"ה נגד עיניו כמבואר בש"ע ואז הוא קדוש ולא יזדמן לידו עבירה כלל כמבואר אל תמרה את אדוניך והוא רואה בך:

וישמע אברם וכו' וירק את חניכיו שמונה עשר ושלש מאות וירדוף עד דן. הרמז לקח עמו זכות שיח התפלה והתורה והדיבורים הקדושים וזה הוא שיח נוטריקון שלש מאות ושמנה עשר:

עוד שם ואברם בן שמונים ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל. הרמז כי בודאי ישמעאל היה מצד הרוחות והדינים ע"כ רמז ג"כ הפסוק ואברם בן שמונים ושש שנים לרמז על שם אלהים שעולה לחשבון שמונים ושש ששם זה ידוע שכל הדינים באים ממנו. הרמז שמיד שנולד ישמעאל נתעוררו תיכף הדינים כמאמרם כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם:

אחר הדברים האלה וכו' אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד, כי אברהם היה מצער את עצמו שנצח שלא כדרך הטבע, אלא בסייעתא דשמיא א"כ לא יהיה לו שכר מחמת שאין זה מעשה ידו אלא מעשה אלהית, וזה שהבטיח לו ית' אל תירא מה שאנכי מסייע לך אנכי מגן לך פי' למגן ושכרך הרבה שלא יקופח שכרך על שאנכי מסייע לך בחנם:

במה אדע כי אירשנה, שבלתי התעוררת לתתא ליכא התעוררת למעלה וזה במה אדע פי' במה אחבר הצינורות למעלה שישפיע עלי הברכה, באיזה התעוררת, והשיב לו ית' עגלה וכו' דהיינו הקרבנות וכתב רש"י ז"ל במה אדע באיזה זכות:

ויאמר לאברם ידוע תדע וכו' ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, הקשה אור החיים היכא שייך לומר וגם הגוי כאילו אמר כבר בשורה טובה לאברהם וע"ז אומר עוד בשורה טובה, הלא לא אמר עדיין שום בשורה טובה אלא בשורה על הגלות ומאי וגם. תו הקשה מאי זה שאמר דן אנכי כי פשיטא שהוא ית' דן ולמה אנכי, וע"ש שתירץ שבמה שאמר וגם הגוי היה עדיין בשורה לא טובה במקצת, ושייך שפיר לומר וגם עיין שם. ונראה לי גם כן בדרך זה והוא דמצינו גבי מנשה שפמליא של מעלה נעלו כל השערים שלא יכנס תפלתו אלא שהוא ית' חתר חתירה מתחת כסא כבודו, נמצא מבואר שכעושין מלמעלה איזה דבר לאדם הוא במוסכם הפמליא כמה דאת אמר וכל צבא מעלה עומדין עליו מימינו וכו' ודרשו חז"ל מיימינים כו', אבל כשאדם אין ראוי לנס כביכול עושה בצנעה למען שמו והפמליא אין מסכימים, וידוע מה שנאמר לבא לקחת לו גוי מקרב גוי הללו עובדין וכו' והללו עובדין, נמצא לא היה במוסכם מהפמליא שלמעלה להכות אח מצרים אלא שהוא ית' בעצמו עשה כן, ואפשר שלכוונה זו נאמר אני ולא מלאך וכו' דהיינו שלא היה במוסכם הפמליא אלא הוא ית' בעצמו ודייקא בעצמו וזה שאמר הוא ית' לאברהם בשורה לא טובה במקצת שהגוי אשר יעבודו דן

אנכי והכוונה הוא לבדו ית' בלי הסכמת פמליא שלמעלה ואין לך בשורה לא טובה לאברהם יותר מזה שבניו לא יהיו ראוים מצד מעשיהם חלילה, ולכך אמר וגם וא"ש:

פרשת וירא

וירא אליו ה' באלוני ממרא כו, ופירש"י ז"ל אמאי הראה אליו באלוני ממרא. מפני שהוא נתן עצה לכתחלה על המילה והוא תמוה האיך שאל אברהם עצה אם יציית אל דבריו של הקב"ה, וכבר נתחבטו בו ראשונים ואחרונים. אף אני אענה עת קי, כי הכלל הוא שאי אפשר לאדם להיות תמיד עוסק בדבר אחד אלא א"כ שיהא דבר הפסק ביניהם כגון אם אדם היה מתפלל תמיד לפני השי"ת ב"ה לא היה אליו יראה כ"כ כי הי' מורגל לפני השי"ת ולא היה היראה כ"כ גדולה, לכך אין רשאי אדם להתפלל יותר מג' תפלות שתקנו אנשי כנסת הגדולה. וע"כ הוצרך הקב"ה לתת התורה לישראל מפני טעם זה כי להתפלל תמיד לפניו אי אפשר כמו שכתבנו ולהולך בטל מכ"ש אי אפשר שהוא מביא ח"ו לידי עבירות וכדומה, ע"כ נתן הקב"ה התורה שהיא מדברת בדברים הגשמיים, למשל ראובן הלוה לשמעון וכדומה שהוא ענין אחר, ולפ"ז שמא תאמר על ידי כן יהיה נפרד מעבודתו ית', אל תאמר כן אלא אדרבה שהוא קיימה של יראה חדא מפני שאם יהי' תמיד מורגל לפי השם יתברך לא יהיה עליו כ"כ יראה ועל ידי התורה נתקן. ועוד כי התורה עצמה אף על פי שהיא מדברת בדברים הגשמיים אף על פי כן היא קודש קדשים והיא מביאה לידי היראה מכח האותיות קדושים, ולכן היה משה רבינו ע"ה מסתיר עצמו מפני הקב"ה כדי שהיראה יהיה יותר גדולה וז"ש בזכות ויסתר כו' זכה לקלסתר, שמפני שהסתיר עצמו מלהביט אל השכינה הקדושה על ידי זה בא אליו יותר יראה, שאם לא היה מסתיר עצמו לא הי' במדרגה גדולה כ"כ, וע"י שהי' מסתיר את עצמו זכה למדריגה יותר גבוה. וזהו הקלסתר ודו"ק. וזהו כוונת אשה נדה שגזר השי"ת שלא יבא עלי' כדי שלא יהא מורגל אצלה ותהיה חביבה אצלו כיום שנכנס עמה לחופה וזהו הפירוש שאדם הראשון אמר האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל. והוא תמוה מה השיב להקב"ה ששאל מה אכלת והוא השיב האשה אשר כו'. ועפ"ז יתורץ שלכך אכל אדם הראשון מעץ הדעת שאם לא היה אכל [מעץ הדעת] היה אוכל ושותה וישן ומשמש לפני הקב"ה והיה הדבר הזה רע לפני אדם הראשון לכך אכל מעה"ד כדי שיפרד מלפניו וכמ"ש האר"י זלה"ה. ולפי מה שכתבנו הוא פשוט יותר שמפני שהיה תמיד לפני הקב"ה. לא היה מגיע אליו יראה כ"כ. לכך אכל כדי ליפחד מלפני הקב"ה שיהיה אח"כ יותר ביראה גדולה וחיל ורעדה. וזה פי' הפסוק האשה אשר נתת עמדי כו'. כי ממה למד אדם הראשון זאת הסברא מאשה נדה שאסורה לבעלה כדי שאח"כ

תהיה יותר אהובה לו וכן למד אדם הראשון לעצמו והשיב האשה אשר נתת עמדי. ר"ל שאשה בזמן שהיא נדה אסורה עלי היא נתנה לי ואוכל ר"ל ע"י כן אכלתי כדי שיפריד אותי השי"ת מגן עדן ויהי' לי אח"כ יותר יראה לפניו ית' מקדם. ועיקר הוא כי אי אפשר לעסוק תמיד בדבר אחד אלא א"כ היה הפסק דבר ביניהם לכך הוצרך התורה להיות כדי להפריד האדם שלא יהיה תמיד מורגל לפניו יתברך. ואע"פ שמדומה לו שכל זמן שעוסק בתורה יצא היראה מלבו ועוסק בדבר הגשמיי כגון ראובן הלוה לשמעון כך וכך שמפנה לבו לדבר אחר. אעפ"כ מביאה לידי יראה. כי האותיות הם אור גדול. ומכ"ש כשעוסק בנסתרות התורה שהם בעצמ' רוחניות גדול. ומזה הפירוש בראשית ברא את השמים ואת הארץ כי תורה שבנגלה נקרא ארץ [כל מה שכתוב כאן אין צריך למחוק כי דברים כנסי למביני אמת נגלה נקרא ארץ] שהוא בגלוי ותורה שבנסתרות נקרא שמים שהוא נסתר מבני אדם וזהו בראשית בשביל התורה ברא שמים שהוא התורה נסתרות ואת הארץ זה הנגלה. והארץ היתה תוהו ובוהו. פי' לפי מראות עינים תורה שבנגלה בו מדבר בדברים שהם חוץ ליראת השם שמדבר בהלוואה וכדומה ותוהו ובוהו הוא אל תאמר כך וכמ"ש ויאמר אליהם יהי אור. פי' שאור גדול יש בה ויש בה אותיות קדושים שהם אור גדול והם מביאי' לידי יראה וזה פי' המדרש של בראשית שפתח המדרש בזה ואהיה אצלו אמון פדגו"ג אמון מכוסה אמון מוצנע. אמון פדגו"ג והוא לשון שררה. וכך פירושו שע"י התורה שנכסה האדם מעבודתו ית' הוא אמון מוצנע לשון צנוע שמביאו לידי יראה וצניעות והוא אמון פדגו"ג שע"י זה מביאו לידי שררה גדולה ודו"ק:

והעיקר הוא שע"י שהאדם נפרד מעט מלפניו ית' הוא לטובתו. שע"י כן אח"כ הוא יותר ירא וחרד. וע"כ אמרו חז"ל אל תאמר אי אפשי בבשר חזיר אלא אפשי בו והקב"ה גזר שלא לאכול. והוא תמוה. ולפמ"ש ניחא כי ע"י זה שהראה בעיניו שהבחירה בידו ואם רוצה אינו עושה רצונו. הוא מרוחק מלפניו. ואח"כ כשאומר מה אעשה שהקב"ה גזר עלי ואותה תשובה מביאתו לידי יראה גדולה. וע"כ אמר שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד והפירוש הוא כי בעל התשובה נתרחק מעבודתו ואח"כ כששב אליו הוא יותר נכנע וירא וחרד משא"כ הצדיק גמור מעיקרא. שהוא תמיד מורגל בעבודתו ואין היראה אצלו כ"כ גדולה. וזהו הפי' וירא ה' באלוני ממרא. כי אברהם אבינו עליו השלום היה מבין אשר טוב לאדם להתרחק מעט מלפניו ית' שיהיה היראה אח"כ יותר גדולה. וכשציוה הקב"ה אליו המילה הלך לשאול עצה מאחרים כדי שישמע מה הם אומרים ומסתמא יאמרו לא תמול עצמך שאתה זקן ויהיה קצת רחוק ואח"כ ימול את עצמו וישמע הציווי מהקב"ה ויהיה היראה יותר גדולה וכששאל

לאשכול ולענר אמרו לא וממרא היה ירא אמר לו הקב"ה ציוה אליך למה לא תעשה זאת. ובזכות זה נגלה הקב"ה בחלקו. וזה הפי' כי הוא נתן עצה על המילה כי הוכרח אברהם אבינו ע"ה לשאול עצה. ודו"ק והבן:

חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע. ע"ד שאנו מתפללין ביהי רצון קודם תהלים ואל תקחני מהעולם הזה קודם זמני וכו' באופן שאוכל לתקן את אשר שחתתי דקודם שתיקן את אשר העוות הוא בתשובת טוב ורע. וזה חלילה לך להמית צדיק עם רשע דעדיין לא תיקן מה שעשה והיא עדיין בתערובת מעשה רשע וצדקות:

או יאמר חלילה לך להמית צדיק עם רשע. אינו מובן דפשיטא שאין ממיתין צדיק עם רשע וכי קוב"ה חשוד ע"ז. ועוד האיך אנו מחזיקים עצמנו לצדיקים והלא אנו מתוודים לפניו עוונותינו. ולכך נראה כוונת הפסוק כי ידוע דכשעושין דבר מה לתינוק דומה לאביו כאלו הכה אותו ויש לי מזה צער גדול. וראיה לדבר שאמר הקב"ה לאברהם לעקוד את יצחק בנו והיה אצלו נסיון גדול כאלו הכו אותו ויש לו צער ואנו בני צדיקים בני אברהם יצחק ויעקב ואפילו שאנו חוטאים אעפ"כ חלילה לך להכות אותנו בכדי שלא יהיה צער לאבותינו הצדיקים. וזה חלילה לך להמית צדיק. דהיינו אבותינו הצדיקים עם רשע הנ"ל:

או יאמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע. הענין הוא שאנו מתפללין לפניו ית' שלא ימיתנו ע"י מלאך המות וכוונת צדיק עם רשע. היינו ע"י רשע ח"ו והיה כצדיק כרשע מקרה אחד לכולם חלילה אלא בהגיעה זמנם של הצדיקים ימותו בנשיקה ולא ע"י מה"מ ח"ו:

וה' פקד את שרה. כי קודם הי' לה נשמת זכר כמ"ש המקובלים על כל אשה שאינה מולדת. ואח"כ הכניס לה נשמת נקיבה להוליד. ונשמת זכר הוא יותר גבוה מנשמת נקיבה. וזה פקד מלשון לא נפקד מאתנו איש דהוא לשון חסרון. וזה בא לשרה על מה שאמר הוא ית' שתלד וזה כאשר אמר אז בא החסרון כי הוא ית' עושה הכל בדיבור:

או יאמר וה' פקד את שרה כי מתחלה היה לה נשמת זכר ולכך לא הולידה ולכך היה יו"ד בסוף שמה כי יו"ד כינוי לזכר גם בחכמת הדקדוק ופקד אותה שחסר אותה ונתן לה נשמת נקיבה ועי"ז ותהר ולכך בא ה"א בשמה כי ה"א היא נקיבה:

או יאמר וה' פקד את שרה כאשר אמר, נראה למ"ש האר"י ז"ל כי האשה אשר לה נשמת זכר אינה מולידת ועד"ז פירשתי מה שנא' גבי חנה אשה קשת רוח אנכי כי ידוע שלזכר כותבין באגרת מארבע רוחות הבית קשת הכונה לזכר וכוונתה הי' במה שאמרה אשה קשת וכו' שיש לה נשמת זכר ולכך אינה מולדת והתפללה אליו יתברך, וידוע

שבודאי נשמת זכר הוא גבוה מנשמת נקיבה, וזה וה' פקד את שרה כי פקד הוא מלשון חסרון פי' שמתחלה הי' לה נשמת זכר ולא היתה מולדת ואח"ז חסר את מדרגתה ונתן לה נשמת נקיבה כדי שתלד וע"ז רמז שרי אשתך וגו' שרה שמה ונחסר חמשה משמה שמעיקרא הי' לה יו"ד בסוף תיבה וזה פקד שחסר כאשר אמר שרה שמה ועי"ז ויעש כאשר דבר שתלד, (וידוע עפ"י דקדוק שיו"ד הוא זכר וה"א היא נקיבה ותבין עפ"י דברינו שמתחילה היה לה נשמת זכר ולכך חתם שמה ביו"ד ואח"ז ניתן לה נשמת נקיבה ולכך חתם שמה בה"א):

ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך וגו', אלהים עמך בכל אשר אתה עושה, במדרש כיון שראה שגירש בנו הבכור מיד אמרו אלהים עמך וגו' אפשר דהכוונה הוא שמתחלה סברו שיש נשיאות פנים לפניו ית' על מה שמגביר את אברהם כ"כ וכמאמרם ז"ל והנסיונות של אברהם ז"ל היו כדי שידעו הדורות שאין משוא פנים לפניו ית' ולא בחנם השי"ת מגביר את אברהם וכיון שראו הגלות שעתיד הוא ית' להגלות אותנו עם ישראל כבר היה אצטגנינות גדול בלבם וזה בנו הבכור כמד"א בני בכורי ישראל מיד אמרו שאין לפניו ית' משוא פנים אלא אלהים עמך וגו' פי' שהוא ית' מתנהג עמך לפי מעשיך ומעשיך יקרבוך כו' וזה אלהים עמך בכל אשר אתה עושה ובמדה שאתה מודד כו', ועד"ז תירצתי קושית רש"י על פסוק הללו את ה' כל גוים וגו' כי גבר עלינו חסדו וקשה מה שבח והלול להעובדי כוכבים על שגבר עלינו חסדו ובחר בנו לעם בכורו, אך מ"ש ואמת ה' ר"ל מתנהג באמת ואין נושא חרפה על קרובו והעניש אותנו והגלנו לבין אומות ועל מידה זו ראוי לאומות שיהללו אותו ית':

או יאמר שבחוהו כל האומים כי גבר וגו'. פי' שבחוהו הוא ל' השפלה והכנעה וכמד"א חכם באחור ישבחנה והכוונה כי בעת שגבר עלינו חסדו נכנעו העובדי כוכבים כי כשזה קם זה נופל הר"ת של "שבחוהו "כל "האומים שכ"ה שהוא המתקת דינים כידוע מכתבי האר"י ז"ל שבה"א ממתיקין הש"ך דינים, ועי"ז בא הכנעה להם ושבחוהו הוא לשון שפלות כדפירשתי ושכ"ה הוא ר"ת של "השיבה "שופטינו "כבראשונה כי כשזה נופל זה קם

והוכיח אברהם את "שאבי "מלך אותו ית' על אודות הבאר מים חיים אשר גזלו עבדי "אבי "מלך המה העובדי כוכבים והשיב ית' לא ידעתי מי עשה וגו' פי' לא מצד אהבתם, וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום רמז לר"ה כמו בכ"מ כמד"א ביום הכסא יבא כו' כי את שבע כבשות היינו שבעה רועים וזכותם שיהי' לי לעדה וכו':

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם. כבר ידוע מה שדרשו אחר איזה דברים. ואפשר אחר שאמר אברהם במה אדע וגו' שבאיזה זכות יקיימו ישראל בגלות שלא יהיה זכות הקרבנות אחר זה נסה הוא ית' אותו בעקידת יצחק ובזה הזכות יתקיימו הישראל וכידוע שהוא ית' רואה את אפרו של יצחק צבור על המזבח ונתמלא רחמים ואפשר כי רמז לו על כל הקדושים שנהרגו על קדושת שמו שבזה הזכות ירחם על יתר פליטת עמו כידוע ואפשר שלזה רמז מ"ש ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק דהיינו על גאולת משיחנו במהרה בימינו ע"ד ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, וירא את המקום פי' על הוא ית' שנקרא מקום הוא מרחוק, שגלות הזה הוא ביותר באריכות הזמן מכל שהיה לפניו ולכך זרז ע"א בעקידת יצחק בנו לאמר אל נערי וגו' ודו"ק:

והאלהים נסה את אברהם, הקושיא מפורסמת למה תלה התורה הנסיון באברהם ולא ביצחק, ונראה דידוע דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה וידוע כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו נמצא יש יצה"ר למצווה ועושה טפי ממי שאינו מצווה וכאן בעקידה היה ציווי מהוא ית' לאברהם ולא ליצחק כמאמר הכתוב קח נא וגו' נמצא הי' אברהם מצווה ועושה ויצחק אינו מצווה והיה היצה"ר של אברהם גדול משל יצחק ולכך תלה התורה הנסיון טפי באברהם מביצחק:

או יאמר והאלהים נסה את אברהם הא דתליא הנסיון באברהם ולא ביצחק אף דנסיון של יצחק הוא יותר גדול משל אברהם מפני שאברהם מצווה מפיו ית' ויצחק לא שמע מפיו ית' רק מפיו של אברהם ואפ"ה צייית:

או יאמר משום דהנסיון אינו אלא למי שהבריות מסתפקין בו אם הוא צדיק אם לאו משא"כ למי שפעולתו ומעשיו מפורסמין בין הבריות שאין צריכין ראי' ויצחק שהיה צדיק בן צדיק לא היה צריך לנסיון כלל משא"כ אברהם הי' צריך לנסיון זה כדי שיהיה מפורסם בין הבריות והבן, כי ברור:

או יאמר והאלהים נסה את אברהם. מקשין למה לא תלה הנסיון ליצחק אלא לאברהם הא נסיון של יצחק גדול משל אברהם. ונראה דעיקר הנסיון היה במה שאברהם לא הרהר אחר מדותיו של ית' אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וזה הרומיא לא הי' ליצחק אלא לאברהם ולכך תלה הנסיון באברהם וזה י"ל דכוונת הפסוק אחר הדברים האלה ודרשו הרבה ואיני יודע איזה דברים ולמה שכתבתי היינו אחר הדיבור כי ביצחק וגו', וכעין הלצה י"ל דהנסיון הי' באברהם טפי מביצחק דליצני הדור הי' אומרים שבודאי כדבריהם כן הוא שמאבימלך נתעברה שרה כי בודאי רחמי האב על הבן ולא היה

שוחט אותו אלמלי הוא בנו ולכן היה נסיון גדול באברהם משא"כ ליצחק לא היה כ"כ נסיון ואדרבה בזה שנשחט עבורו ית' מראה שיש לו נשמה כשרה ולא מאבימלך, ואחר הדברים האנה היינו אחר מעשה אבימלך והרהורי דברים מליצני הדור:

במדרש אמרו האומות אם אברהם צדיק הוא למה מגרש את בנו הבכור דהיינו את ישמעאל כמד"א ויקח את הנער וישלחהו כיון שראו מעשיו אמרו אלהים עמך בכל אשר אתה עושה. הכוונה ע"ד רמז שמבואר בספר הזוהר שהוא ית' נקרא בשם אברם "אב "רם והאומות אמרו אם צדיק הוא יתברך למה מגרש את בנו הבכור דהיינו ישראל לתוך הגלות שהם נקראים בני בכורי ישראל כיון שראו מעשינו הרעים ח"ו אמרו אלהים עמך בכל אשר עושה ר"ל כמו שאתה מעורר למטה במעשה צדקותיך אם לטוב אז גם הוא יתברך ג"כ באותו מדה מעורר טובות עלינו ובהיפוך לרע ח"ו וישועת הקב"ה אינו עמנו כ"א לפי מעשינו וצדקותינו הן טוב והן לרע ח"ו. ודו"ק:

ביום השלישי. פי' גלות השלישי וירא את המקום מרחוק מלבא לפומיה לא גליא שבעו"ה נתארך זמן הגלות. ויקח בידו את האש ואת המאכלת פי' שאברהם הוא מדת חסד מעכב האש מעל בניו וזה כוונת האוחז ביד מדת משפט שאוחז המשפט ולא נעשה המשפט והאבות סימן לבנים העקידה הי' כדי לישאר אבותינו וכן לנו אבל לא לכלותינו כמד"א בני יעקב לא כליתי:

פרשת חיי שרה

ויהיו חיי שרה וגו' ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען. הרמז ותמת שרה זה הגוף המכונה בספר הזוהר בלשון שרה והגוף מחוייב להמית את עצמו בקרית ארבע ר"ל בשביל קרית ארבע היא חברון שיסגל כ"כ מצות ומעש"ט עד שיגרום בכח מעשיו שיתחברו ד' אותיות הוי"ה ב"ה ביחד ולא יהיה בהם פירוד וזה שמסיים בארץ כנען ר"ל באיזה דבר יוכל לתקן זה בארץ כנען שיכנע כל דברי ארציות שלו ולמעט כל הנאותיו בשביל כבודו ית' ובזה יגרום יחוד למעלה בד' אותיות למהר ולקרב קץ הגאולה במהרה בימינו אמן כי"ר:

מה שנבעת שרה בשטן שאמר לה מעקידת יצחק דבודאי היתה צדקת ורצונה ג"כ לעבודתו ית' כמו אברהם ויצחק. ואפ"ל דידוע מאמרם ז"ל אברהם טפל לשרה בנביאות ולכך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וכיון שהנבואה מעקידה לא בא אלי' מאתו ית' חששה פן ואולי טעה אברהם א"ע בנבואה חלילה (וכעין שמצינו באחאב שרוח שקר הטעה כל הנביאים) שאם הי' נבואת אמת היתה יודעת מנבואה זו וא"כ חלילה

שאברהם המית את יצחק שלא כדת ולכך פרחה נשמתה עבור הצער ובאמת שהנבואה היתה אמיתית והוא ית' לא גילה לשרה מפני שהגיע עת פקודתה עי"ז הגלגול:

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. וקשה מה סמיכות הוא זה ונראה לתרץ ע"ד מוסר כי האדם בעודנו נער ורך בשנים והוא חומד לממון אפילו יש לו אוצרות של קרח רוצה הוא יותר כדאיתא בגמרא אין אדם מת וחצי תאוותו בידו לפי שעדיין רך בשנים וסובר שהעיקר הוא לאסוף ולכנוס ממון אבל כשבא לעת זקנתו ורואה כי הכל הבל ומכל מה שיש לו הוא מסתפק עצמו ואינו חומד יותר לממון ולאסוף ולכנוס כי רואה כי בטלו הטוחנות ויקום לקול הצפור וגו' וזה פי' ואברהם זקן בא בימים כי כשבא לעת זקנתו (ותכהין עיניו מראות) וה' ברך את אברהם שלא הי' לו חסרון כלום שום דבר שיחמוד אליו. וזה ג"כ הפי' ויהי כי זקן יצחק כשבא לעת זקנתו ותכהין עיניו מראות כי עין רואה לממון ולשאר דברים ולב חומד אבל יצחק כשבא לעת זקנתו ותכהין עיניו מראות שנתמעט עיניו מראות:

פרשת תולדות

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. עי' ברש"י. ונראה כי כתיב ויעתר לו ה' פרש"י לו ולא לה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו' הרי מה שענה ית' ליצחק הוא ע"י היותו בן אברהם שהוא צדיק וזה ואלה תולדות יצחק ומפרש הקרא מהיכן בא התולדות ליצחק משום שאברהם הוליד את יצחק ולולי זה לא הי' יצחק מוליד ומספר הקרא ויהי יצחק בן וגו' ויעתר יצחק וגו' ויעתר לו ה' וזה כי ביצחק יקרא לך זרע פי' הזרע של יצחק שלך שבלעדי זכותך לא היה מוליד:

ותאמר אם כן למה זה אנכי. כיון שכך גדול צער העיבור למה התפללתי על בנים. בודאי כל העקרה רוצה בנים אף גם אם יהיה לה צער אלא שידוע אם עושים נס לאדם מצד עצמו שמח בו ואין לו שום צער משא"כ כשעושין לו נס עבור זכות אחר כמו שמצינו בלוט ורבקה חשבה שהיא נענתה בתפלת' על בנים וכיון שראתה שיש לה צער נודע לה שויעתר לו ה' לו ולא לה כי אלמלי הי' ע"י תפלתה לא הי' לה צער אלא תענוג ולכך אמרה א"כ למה התפללתי בחנם על בנים כיון שלא ענו לי רק ליצחק. הי' לו להתפלל ולא אנכי:

ברש"י ויהי עשו איש יודע ציד, שרימה את אביו היאך מעשרין את התבן. הכוונה שאמר על עצמו האיך יעשה למנות ע"א להוציא ניצוץ הקדושה המחיה אותו כי הוא ית' מחיה את כולם. וזה האיך מעשרין את התבן כי בית עשו לקש דהיינו תבן שקליפות התבואה הוא ולא פירי. וזה סביב רשעים יתהלכון פי' הקליפות שהם מבחוץ ולא מבפנים. אבל

הניצוץ המחיה אותם הוא קדוש וזה האיך מעשרין את התבן כי העשירי יהי' קודש ולכך אהב אותו אביו מחמת שרצונו להדביק בקדושה באותו חלק שהוא באפשר לו:

ויעקב איש תם יושב אוהלים. כי ידוע דבית הוא קבע ואוהל הוא עראי והצדיקים עושים מעולם הזה דירת ארעי כאוהל:

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב. הכוונה ע"ד משל למלך גדול שהי' עת חדוה ושעשועים לפניו מעבדיו הסרים למשמעתו וכראות צד המלשין תמיד על עבדיו ירע הדבר מאוד בעיניו פן יבואו לריבוי תשלום גמול על תענוג הגדול מה עשה האויב הלך אצל העבדים ומשתדל בהסתת פיתוי לעשות איזה דבר שהוא נגד ציווי המלך אבל כשהעבדים חכמים ומתחזקים עצמם בעבדות אדוניהם אז השמחה נתגדל עוד יותר אצל המלך מאז ומקדם והדמיון להיפוך שאז מבטלין השמחה אצל המלך. והנמשל מובן מאליו כי יצחק מרומז על שמחה וחדוה כמד"א צחוק עשה לי אלהים וזה שאמר ויאהב יצחק את עשו שהשמחה אוהבת הקליפות המסיתים את האדם לעבור על ציווי המלך כי מחמת זה מגיע יותר חדוה ושעשועים לפני המלך ית', ורבקה היא מכונה על מדת הדין אוהבת ליעקב פי' להצדיקים שלא הי' מניחים עצמינו להתעורר בפיתוי היצר שאל"כ לא היה השמחה נתגדל אצל המלך יתברך:

ורבקה שומעת וגו'. ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר, הנה תיבת לאמר הראשון והשני אינו מדויק כלל ולכאורה שלא לצורך כלל אבל נראה שכוונת רבקה אמו היתה ע"ז דהנה ידוע כי דיבור הוא לשון קשה ואמירה הוא לשון רכה וזה בודאי שיעקב היה חושב וחושש ע"ז שכוונת אביו היה בהברכה רק על עשו כמד"א ויאהב יצחק את עשו. ע"כ היה חושש פן יבא יעקב במראות וישנה דיבורו לומר ג"כ בלשון קשה כמו שעשו היה מדבר יקום אבי ועי"ז יטעה עצמו לברך את יעקב שיסבור שזה הוא עשו ע"כ היה יצחק מתחכם על הדבר וציוה לעשו כשיביא לו המטעמים ישנה דוקא מדתו ויאמר דוקא בלשון רכה ויעקב לא ידע מזה הערמה והוא יחחכם לפי דעתו לומר בלשון קשות כמו עשו ומזה יכיר ויתבונן אם הוא עשו או יעקב שמי שיאמר בלשון רכה הוא בודאי עשו כהערמה שביניהם ומי שיאמר בלשון קשות כמו שעשו היה מדבר יבין שהוא יעקב אבל רבקה נתחכמה עוד יותר על הדבר כי הי' הסיבה מעם ה' לברך את יעקב דוקא וציותה רבקה ג"כ ליעקב שיאמר ג"כ בלשון רכה ואז בודאי שוב לא יבין כלל וזה הוא ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר ר"ל שציותה עליו שיאמר דוקא כפשוטו לפי דרכו של יעקב בלשון רכה ומסיק הטעם שציותה לו כן כי הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר ר"ל מאחר

שהוא נתחכם על הדבר וציוה לעשו שיאמר בלשון רכה כדי שיבין. צריך אתה דוקא לומר ג"כ בלשון רכה ואז בודאי לא יבין ותרויח הברכות. ודו"ק והבן:

ויאמר הכי קרא שמו יעקב וגו' את בכורתי לקח וגו'. יש לדקדק הלא לא מצינו עד עתה שעשו קרא תגר על מכירת הבכורה, וי"ל למ"ש המפרשים דלכך מכר עשו הבכורה ליעקב משום ששמע נבואה שהוגד לרבקה ורב יעבוד צעיר, ולפ"ז א"ש כששמע עשו שיעקב לקח הברכה קרא תגר למפרע על מכירת הבכורה בחנם כיון שלא פעל כלום במכירתו, וע"ד הלצה נראה שלכוונה זו אמר עשו בעת מכירת הבכורה הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה דאיכא שני מיני מיתות מיתה ממש וגם העני חשוב כמת וזה העני הולך עדיין ברגליו מ"מ חשוב מת וידוע מה שקנה עבד קנה רבו והעבד למי והנכסים למי וזה כוונת עשו הרשע הנה אנכי הולך למות פי' כיון שרב יעבוד צעיר אז אין לי שום נכסים שהכל שייך ליעקב אדוני וזה הולך למות אע"פ שאלך ברגלי מ"מ אהי' כמת שאין לו שום נכסים ולמה זה לי בכורה ואדרבה עבור זה מכר הבכורה ליעקב כדי שהוא ישתעבד לעשו:

בענין הברכות שרצה יצחק לברך את עשו ורבקה עשתה שיברך את יעקב, נראה שיצחק צפה עתידות שלעשו יהי' כל טובות העה"ז וליעקב לא, כי כך גזרה חכמתו ית'. ולכך לא רצה לברך את יעקב אלא לעשות רצון קונו באמת אף שמסתמא היה לו גיעגועין על יעקב, וגם רבקה ידעה מזה אלא שכוונת' הי' שעכ"פ לא יהיה לעשו שום שפע אלא ע"י יעקב ומחמת זה לא יקטרגו השרים שיהא חלילה כליה על יעקב דכשם שאי אפשר לעולם בלא ארבע רוחות כך אי אפשר לעולם בלא צדיקים שכולם מקבלים השפע על ידם, וע"ד שכתבתי בפסוק בקרוב עלי מרעים וגו' המה כשלו ונפלו שע"י נפילות הצדיקים המה נופלים שאין להם צינור לקבל השפע, ע"כ גזרה חכמתו שיהיו מפוזרים בכל המקומות וזולת קדושיו לא יקבלו שפע ואז מתירא השר לקטרג על ישראל שיהיה כליה חלילה כי יהיה באמת מלכות קטיעא שתקטע מלכותו כי לא יהיה לו צינור להריק השפע עליו, וזה היה כוונת רבקה שיתברך יעקב לאדון ועשו לא יקבל שים שפע רק ע"י יעקב, וזה הוי גביר לאחיך ועי' מה שפירשתי דברי רבה בר בר חנה בענין שמיא וארעא דנשקי להדדי:

משמני הארץ יהיה מושבך, ג' במסורה א' כאן ואידך איתן מושבך, כי יפקד מושבך, הכוונה בזה שאדם הצדיק שזוכה לשתי שולחנות ויש לו כל טוב בעוה"ז, אעפ"כ לא יצער א"ע דמ"מ איתן מושבך כי יש לו ג"כ יסורין כי יפקד מושבך, שאין הישיבה שלו

בשלימות כמו יעקב אבינו, או יפקד מושבך פי' שאתה בעצמך פוקד ומחסר מעצמך טוב העולם כמו רבינו הקדוש:

או יאמר על מחזיקים לומדי תורה משמני ארץ מושבך, שהקב"ה נותן לך כל טוב, ואעפ"כ איתן מושבך כי טובת העוה"ז אינו כלום אלא כי יפקד מושבך שאתה תחסיר מזוניך ותחזיק לומדי תורה:

או כי יפקד מלשון יזכר ויפקד וע"ד זכר צדיק לברכה שיהיו נזכרים מעשיך הטובים בפי הבריות ובפי הפמליא של מעלה:

או יאמר שיצחק בירך את עשיו משמני ארץ יהיה מושבך ואמר אעפ"כ אין איתן מושבך אלא כי יפקד מושבך לעתיד שיעבור רוח הטומאה מן הארץ ויעלה הטוב שבך:

או יאמר דהכוונה היא על השכינה כביכול שבגלות היא ראש לשועלים וירדה מאצילות לבריאה וזה משמני הארץ ואעפ"כ אין לה נחת על התרחקות ממקומה, אלא כי ההרחק מביא יותר תענוג ע"ד הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח:

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. כי ידוע שהצדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים וזה ויצא יעקב מבאר שבע. פי' כשהלך כבר מתחת ממשלת היצר הרמוז בבאר שבע, ע"ד מאמרם ז"ל כי שבע שמות יש ליצה"ר ואז וילך חרנה אף שהלך במדת הדין חרון אף הנרמז לחרנה, כמ"ש במדרש מ"מ ויפגע במקום ההוא רחמים כי מקום הוא הוי"ה בהבאה כמ"ש האר"י ז"ל:

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו', הוא האדם, וראשו מגיע השמימה, ראשו הוא השכל ע"ד החכם עיניו בראשו ומלאכי הוא שלוחי אלהים כוחות עליונים עולים ויורדים בו כי מלאכי קדושה יש להם עלי' בתורה ומע"ט וכוחות חיצונים יש להם ירידה ע"י מצות, ונרמז מאמרם ז"ל על עולים מלאכי ארץ ישראל הרמוז לקדושה, ויורדים על מלאכי חוץ לארץ הרמוז לכוחות חיצונים:

ויהי בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, דקדקו המפורשים דהא אדרבא הסברא דמי שאוהב דבר כל יום הוא גדול אצלו ואפשר דבאמת הפי' הוא כך והיינו דכל הימים היו גדולים אצלו ובסוף שבע שנים היו הימים גדולים כ"כ אצלו כמו בתחילת שבע שנים וזה ימים אחדים דהיינו שהיו הימים הכל בשוה וגדולים אצלו מחמת באהבתו אותה:

הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה, כי לאדם צריך חמימות רב בתורת ה' וביראתו ותשוקה וחשק גדול, ולהיפוך בעבירות כי היצה"ר בועז באדם באהבה ע"כ צריך להתגבר על יצרו ולצנן עצמו מחמת יראה ובושה ממנו ית', ועד"ז שמעתי במאמרם ז"ל

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, והכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים דזה הוא דבר אחד כי ביראה איכא צינים ופחים חמימות בעבודתו ית' וקרירות מעבירות כמדובר. ולכן רומז עליו ית' שמלבין עונותיהם לישראל כמ"ש במדרש. וידוע כי יום רמז לקדושה. ולילה רמז על דברים השפלים שהוא לילה וחושך, וזה ביום בעבודתו יתברך הייתי לחורב לעבוד בחמימות ולקרח בלילה לצנן א"ע מחמימות היצר כדאיתא נורא בי עמרם: **ויעקב** הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים, שיעקב התדבק א"ע בקונו בעבודתו הרמה וזה הלך לדרכו ויפגעו. פגיעה היא תפלה. פי' שמלאכי אלהים התפללו בזכות יעקב וזה ויפגעו בו והבן. ולפום פשטא הבא לטהר מסייעין לו וזה כשהלך לדרכו לעבודת ה' ויפגעו בו מלאכי אלהים כוחות השכינה הסיוע מלמעלה:

פרשת וישלח

קטנתי מכל החסדים. המכוון בזה דלכאורה אין לנו שום יחוס בו יתברך נגד גדולתו כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים ואנחנו בשפל המעלות. ומהראוי שאף שאנו מסוגלים במצות לפניו ית' מ"מ לא להתייחס לנו לקרב אליו. רק הענין שהוא ית' מקטין עצמו אצל צדיק כדי שיוכל להתקרב אליו. וזה הוא קטנתי ר"ל שעל ידי הקטין א"ע ית' כביכול מכל החסדים ע"י החסדים שאני עושה כדי שאוכל להתקרב אליו:

מסורה על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. על כן קרא למקום ההיא מחנה דן. על כן חרה אף ה' בכם. על כן אבכה בבכי. על כן מרפה ידו. על כן מלא לבם לעשות הרע. על כן קראו לימים האלה פורים. ע"כ קרא למקום ההוא עמק הברכה. על כן לא ידרכו כהני דגון. הכוונה בזה כי כתיב לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל. והכוונה כי יעקב הוא סוף שלא ישלוט אלא בסוף. ובישר אותו שלעתיד לבא יקרא ישראל לשון שר כי לו הממשלה אבל בגלות יש שליטה לעשו (על הר שעיר וסביביו) כי הוא הבכור וזה ויגע בכף ירכו בדברים הגשמיים שאינו אלא ירכים המעמידים לאדם שעי"ז יכול לעסוק בתורה ובמצות. ובזוהר מפרש לתומכין דאורייתא מחזיקי לומדי תורה. והרשב"א בעין יעקב כתב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה שנתן לנו מצוה בזה האבר וכו' דלולי זכות מצוה זו לא הי' לנו חלילה טובה בשום פעם. וזה ע"כ לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. ע"כ קרא שם המקום ההוא מחנה דן. כי הי' נוסע בסוף כל המחנות. הרמז שנשלוט בסוף עכ"פ. ודן היה מאסף לכל המחנות מלקטין כל הניצוצות הקדושות שבעובדי כוכבים וידוע כי הוד נהפך למשחית שכל השליטה בפרטי בשמאל וזה מחנה דן כמ"ש האר"י ז"ל ששרשו בארכובה שמאלית על כן חרה אף ה' בכם כי כשאין שפע אין יכולין לעסוק בתורה ובמצות כראוי. על כן אבכה בבכי. על כן מלאו לבם לעשות

הרע. כי רואין שהסטרא אחרא מתגבר. על כן קראו לימים האלה פורים. כי על לבושי יפילו גורל וזה פורים. או להיפוך כי גם זה לטובה שבסיבת הגלות מזדככים ביותר כי השכל נותן ביותר להרע ואעפ"כ מחזקים בתורתו וזה על כן מרפה ידו שהקליפות אומרות כן שידיהם נחלשין כי ע"כ מלא לבם לעשות הרע ואעפ"כ אין עושין, ע"כ קראו לימים האלה פורים. כי ביום אשר שיבר המן להרע לישראל נהפך עליו. וכן הדבר בגלות כמדומה שטובה להם והוא רע להם. והטובה לנו יהיה וישראל מקבלין באהבה וקראו לימים האלה פורים כמ"ש זקיני במחיר יין כי הוא הלשון מזלות כי היום מזלות שולטין ע"כ קראו למקום ההוא עמק הברכה. הברכה הוא בעמק אע"פ שהגלוי לא כן הוא. וכן התורה למעלה סמא דמיתא כמ"ש הזוהר שהחזיר על כל אומה ולשון והראה להם סמא דמותא ולא קיבלו אותה. או עמק הברכה ע"ד מממטקים או ע"ד כי שחה לעפר נפשנו קומה עזרתה לנו. ובמדרש ועלה מן הארץ כשהן שחין עד עפר עד לארץ יעלו. וכן היה בהמן אם מזרע היהודים וגו' נפול תפול וגו' וידוע כשהן עולין עולין עד לרקיע כו' וזה קראו לימים האלה פורים ועמק ברכה. על כן לא ידרכו כהני דגון כי לעתיד לבא יעביר הקליפה מן הארץ:

פרשת וישב

ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. הכוונה ע"ד מוסר כי היצר מסית את האדם בהיותו לפעמים נופל ממדריגתו לעשות איזה עבירה אז הוא מתחרה בו לאמור בודאי שוב לא יהי' לך תקומה שכבר אתה בשפל המדריגות ע"כ עשה מה שלבך חפץ ומלא עצמך מדברי עוה"ז מאחר שכבר אתה אבוד מעוה"ב וזה הוא ותתפשהו בבגדו שהיצה"ר תופש את האדם בבגד ור"ל בהעבירה שהוא בגידה להבורא יתברך לאמר שכבה עמי מאחר שכבר אתה נאבד מעוה"ב עכ"פ תחבר עמי בכל תאוות עוה"ז אבל מי שמושכל בעבודת ה' ויעזוב בגדו בידה ר"ל שזה שכבר בגד א"א להחזירו אבל בשאר העניינים וינס ויצא החוצה שאין רוצה להתחבר עוד אליו לעבור שום עבירה קטנה או גדולה:

או יאמר ותתפשהו בבגד לאמר. פי' ותתפשהו בבגד ר"ל בגד ממש שזה ידוע שהמצוה הוא בגד להנשמה והיצה"ר תמיד אוחז בה ורוצה ג"כ ליהנות מהמצוה שבהיות אם אדם עושה מצוה עם פנייי' יש בו ג"כ חלק חיצוני'. וזה הוא שכבה עמי ר"ל נתחבר יחד בעשיית המצוה ליהנות בה גם אני. אבל מה עושה הצדיק ויעזוב בגדו אצלה מאחר שרואה שלא יוכל להנצל מהפני' ומהחלק חיצונית בשעת עשיית המצוה אזי עוזב לו כל הבגד ר"ל שהוא בשב ואל תעשה עדיף שאינו עושה המצוה כלל ממה שיעשה עם

פני' גם לי גם לך לא יהי' וזה הוא ויעזוב גם בגדו אצלה שאינו רוצה אף בהחלק הקדושה שבו מאחר שמעורב בהחלק הרע וינס החוצה שטוב לו להתעסק בדבר שהוא חיצונית בהחלט מלערב טוב ברע:

פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור וגו'. פרעה אמר בסיפור חלומו שעומד על שפת היאור. וקשה הא בחלום עצמו כתיב שעומד על היאור ולא על שפת. ואפשר שזה הרשע שינה במכוון כי היאור היה אלהיו כידוע מאמרם ז"ל שהרשעים על אלהיהם ולכן בוש עצמו לומר שעומד על היאור ולכך שינה שעומד על שפת היאור:

איתא בגמרא דברכות כל החלומות הולכין אחר הפה חלום הוא מלשון חוזק ותוקף כידוע והיינו התחזקות של אדם בעבודת הבורא ית' בכל יום ההרהור תשובה במאמרם ז"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת וכו'. אף שאין שום אדם שומע מ"מ מכח הכרוז בא התעוררות לאדם ע"ד אע"ג דאיהו לא חזי מזלי' חזי רק שאדם צריך להתנהג א"ע בדרך הישר שיועיל לו התחזקות כמו שנותנים רפוא' לאדם אסור לו לאכול מה שמזיק ואם יאכל לא יועיל לו רפואה. ועיקר שמירת האדם הוא במוצא שפתיו בלום שפתיך מדבר דברי המותר וזה כל החלומות כל התחזקות הולכין אחר הפה אם שומר לפה:

במסורה כולנו בני איש אחד נחנו. כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים. נחנו פשענו ומרינו. נחנו לעבור חלוצים. ועי' בשל"ה בשער התענית. ועי' בזוהר פ' פנחס שהמרגלים גברו וחרבו שלא יבנה הוא ית' ביתו בתחלה על ידו ולכך הבית נחרב וי"ל שאנחנו אומרים כנים אנחנו לא היינו מרגלים ומה אנחנו חייבין בחורבן ביתו ית'. וזה ע"ד אבותינו חטאו ואינם וגו' ובא התירוץ כולנו בני איש אחד נחנו לאתו ית' ולכך נחשב כאלו אנחנו בעצמנו פשענו ומרינו. נחנו נעבור חלוצים לשון חלוץ הנעל פי' מ"מ ע"י הגלות נזכה הזדככות לילך לפני בוראנו בהתרת הקשר מחלק הרע כי זה עיקר המגימות ולא נצרך לחיבוט הקבר אשר פועל זה כידוע:

או יאמר כנים נחנו. נחנו מה. נחנו פשענו. כי אדם חוטא ועושה תשובה עיקר התשובה הוא הכנעה וזה נחנו מה. מה שהוא הכנעה אז כנים נחנו שנמחק הזוהמא מאתנו כולנו בני איש אחד נחנו

שלא יהי' שוב לס"א שליטה רק קדושתו שוכן עלינו יחופף:

פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני. הרמז בזה ויגש אליו יהודה ר"ל ההודיה והשבח שאנו משבחים לפניו ית' אז ויאמר בי אדני ר"ל כי אמירה הוא מלשון לבוש ר"ל שמחמת

השבח שאנו משבחין לפניו ית' אז הוא ית' מתלבש בנו להיות מרכבה אצלו וזה הוא ויאמר בי אדני ר"ל הוא ית' שנקרא אדון מתלבש בי בתוך גרוני:

פרשת ויחי

ויברך את יוסף וגו' את הנערים וגו'. ופי' בזוהר ברכתא דבנין כו' אע"פ שהוא שלם מצדו מצד בניו אין תענוג שלם עד שיוגמר שלימתן כמ"ש האר"י ז"ל יה"ר שצאצאי מעיך כמותך משא"כ אם לא הי' לו בנין א"צ לזה והבן. החכם יבקש הכל בשביל תענוג אביו ואביו בראותו כי כן. נותן לו בשביל בניו וזהו והשיב לב אבות וגו' וזה ענין ברכות שמברכין ישראל בשביל אביהם שבשמים:

ואני נתתי לך שכם אחד וגו'. כי שכם בגי' ש"ס פי' להתורה ועיקר הש"ס הוא יוסף הצדיק כי שוקיו עמודי שש. אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי שהחזירה הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ואמר עשו מה כתוב בה לא תרצח וגו' ולא רצה לקבל, אבל יעקב ע"י שמאס בחרבו ובקשתו זכו בניו לתורה וזה בחרבי ובקשתי לקחתי מיד האמורי:

נפתלי אילה שלותה וגו'. כי האלשיך הקדוש כתב על פסוק ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים כי רגלים רמז למלאכי מעלה וזה ארץ אשר לא במסכנות וגו' אשר לא כארץ מצרים אשר השקית ברגליך וגו' כי השפע בא ע"י השרים של מעלה הרמז לרגלים וזה נפתלי לשון דביקות ר"ל כשהוא בדביקות אילה הוא מלאך כמ"ש האר"י ז"ל על יחולל אילות שלוחה הוא הפשט ודו"ק:

מסורה ג' פעמים ונוסף, יש. מפזר ונוסף עוד, ונוסף על נחלת המטה, ונוסף גם הוא על שונאינו. הכוונה ע"ד מוסר כי עיקר סיבת החטא עון קרי בא מחמת רודפו אחר המותרות ונעשה הוספה עוד לכוחות הטומאה בזה שמזריע לבטלה ר"ל וזה כוונת המסורה יש מפזר ר"ל שמפזר הזרע לבטלה בא זה מחמת ונוסף עוד, עוד הוא לשון מותרות מכח אכילת המותרות או דיבור המותרות וקאמר הפסוק וע"י זה ונוסף על נחלת המטה ומנחלת אבינו יגרע ומסיק בפסוק הנ"ל שעי"ז ונוסף גם הוא על שונאינו שהכוחות הטומאה שברא הם מקיפין אותו אחר מותו והם נוקמים ממנו על ידי זה שהזריע לבטלה. ויבואר ג"כ לדרכנו הנ"ל פ' בתורה ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך. המכוון בזה לדרכנו הנ"ל כי הספרים כתבו דעיקר עון וסיבת קרי בא מחמת התרוממות לבו ומכח הרודף אחר מותרות אכילה ותאוות המשגל משא"כ בהעדר המותרות. והנה רש"י ז"ל פי' בפסוק ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו

אומר כן אלא שהי' עיקר כוונתו לש"ש להעמיד תולדות וזה כוונת הפסוק ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני שלא ראיתי קרי מימי ומסיק מאיזה דבר לא ראה קרי יתר שאת ויתר עז ר"ל שהייתי מתגבר ומנשא השכל על התאוות ע"כ ניצל מזה פחז כמים ר"ל וא"ת כקושית רש"י א"כ למה מהרת לומר הבה אשתי ואבואה אליה לזה מסיק אל תותר ר"ל לא מחמת המותרות אכילה והתאוות אלא כי עלית משכבי אביך ר"ל שאתם י"ב שבטים עליתם על רעיוני להוליד אתכם ע"כ מהרתי לומר הבה את אשתי ואבואה אליה (והוא כמו שמען קולי נשי למך) כמו כן גם כאן אמר יעקב על עצמו אביך ודו"ק. ויבואר ג"כ הפסוק בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות צעדה עלי שור. כי עיקר החטא הזרע לבטלה בא מחמת הסתכלות בנשים וכדומה ויוסף מרומז על היסוד כי צדיק הוא יסוד וזה בן פורת יוסף ר"ל שבהיות האדם רוצה להזרז ולהתגבר עצמו אל מדת יוסף דהיינו על יסוד ברית קודש בן פורת עלי עין ר"ל צריך לזרז ולשמור א"ע עינים שלו שלא יסתכל בדבר ערוה אף שבנות צעדה עלי שור ר"ל אף שהבנות נקבות הולכות לפני הסתכלות עיניו. ושור הוא לשון הסתכלו' כפירש"י ז"ל אעפ"כ ישפיל עיניו בן פורת עלי עין שלא יסתכל כמדובר ודוק היטב:

שמות

פרשת שמות

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' ע"ד אל תקרא שמות אלא שמות ר"ל מפני מה היה שמות מפני שהיו במצרים בטומאה גדולה וזה הבאים מצרימה והבן:

ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו. ע"ד רמז כי משה היה גלגול נח ולכך קבל מיתה על עצמו כמה פעמים עבור הצלת ישראל כדי לתקן מה שלא התפלל בדורו דור המבול כידוע. נמצא לולי המים שהי' המבול לא הי' משה חוטא בגלגול הראשון ולא הי' צריך לבא עוד פעם לעוה"ז. וזה רמז כי מן המים ע"י המים משיתיהו עוד פעם לעוה"ז:

וימת מלך מצרים. הוא השר שלהם כמ"ש הרח"ו מלך מצרים הוא השר ופרעה הוא ההדיוט שהיה לו ירידה אז ויזעקו ותעל שועתם משא"כ מקדם. שהיה לו התגברות לא עלתה שועתם כמד"א גם כי אזעק וגו':

וירבו ויעצמו במאוד מאוד. פי' במדת עניוות אשר נאמר בו מאוד מאוד הוי שפל רוח כי לזה צריך זירוז גדול ולא מדת ממוצע כמ"ש המפרשים ועי"ז ותמלא הארץ אותם כי למי שמתגאה אין אני והוא יכולין לדור בעולם כמאמר חז"ל שדוחק רגלי השכינה וארץ כינוי לשכינה:

מה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. והיה כוונתו גם אם לא ימותו מ"מ יכניע היאור לקדושתו שהיאור היה אלהים של פרעה ואמר לי יאורי ובו היה עוסק בכשפים ולכך לא המית פרעה למשה והניח לבתו לגדל אותו כי סבר אף אם מזרע היהודים הוא לא יוכל להיות גואל שנטמא כבר ביאור כיון שהיה שם אבל יוכבד עשתה בקדושה התבת גומא והיה הפסק בין משה ליאור ולא יכלו הכשפים של פרעה ביאור לטמאות את משה חלילה ומפני זה היה צווי של פרעה להשליך כל הילוד ליאור ולא להרוג אותם לגמרי מפני טעם הנ"ל ודו"ק:

ויאמר ה' ראה ראיתי וגו' ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו כי ידעתי את מכאוביו יש לדקדק דכן היה לקרא לכתוב ואת צעקתם מפני נוגשיו שמעתי ומה שכתב מפני נוגשיו לבתר שכתב שמעתי אין לו פי' גם מה שכתב כי ידעתי את מכאוביו אין לו פי' ועיין ברש"י. ונראה כי ידוע שנגזר הגלות על ארבע מאות ושלשים שנה ולאחר כלות הת' שנים הבטיח הוא ית' לאברהם לפדות אותנו אלא שאח"כ דילג הוא ית' על ההרים וגאל אותנו אחר מאתים ועשר שנים וידוע במפרשים שקושי השיעבוד הי' משלים וא"כ י"ל דמפני נוגשיו דקאמר קרא הכוונה על האבות שהמה נוגשים ע"ד לא יגוש כי קרא שמטה וגו' והיינו שלאחר כלות הת' שנה היו אבותינו אברהם יצחק יעקב נוגשים אותו ית' שיפרקנו מצרינו כפי הבטחה שהבטיח להם אבל קודם כלות הת' שנה לא היו האבות נוגשים אותו ית' כיון שעדיין לא נשלם הזמן אבל הוא ית' ראה קושי השיעבוד וידע שלא גזר על קושי שיעבוד כזה דילג על ההרים וגאל אותנו קודם הזמן שהאבות יגשו ויתבעו הגאולה. וזה כוונת הפסוק צעקתם שמעתי קודם הזמן שנוגשיהם יתבעו הגאולה. וזה מפני נוגשיו ומסיק הטעם כי ידעתי מכאוביו דהיינו קושי השיעבוד משלים לקץ. או שתיבת ידעתי הוא לשון עבר והכוונה שבעת גזירת הגלות ידעתי עד כמה תכבד עבודתם ומכאובם וכעת ראיתי שמצרים עובדי' בהם ומכאיבים להם ביותר ולכך שמעתי צעקתם והכוונה הוא אחד לכל הפירושים:

או יאמר ראה ראיתי את עני עמי וגו' קשה הכפל שלו ראה ראיתי ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי. מלת ועתה אין לו פי' וכן דיקדק באור החיים. ונראה שהוא ית' חפץ בקדושת עמו ישראל שבמצרים שכחו בעבודתו. כמד"א לקחת לו גוי וגו'. הללו עע"ז כו'. וזה כפול הראי' ברוחניות וצרתם בגשמיות. וזה את עני עמי וכמאמרם ז"ל אין עני אלא בדעת. וגם צעקתם מפני נוגשיו שמעתי בגשמיות. ועוד י"ל מפני נוגשיו פי' שהמה אינם ראוים שאשמע צעקתם רק מפני נוגשיו שמעתי שגם הנוגשים המה רשעים ולמה ימשלו אלו באלו וארד להצילו מיד מצרים הוא תשועה בגשמיות ולהעלותו מן

הארץ ההיא וגו' אל מקום הכנעני היינו תשועה ברוחניות שיבואו לא"י. אך ישועה זו ברוחניות לבוא למקום הקדוש יתעכב עד אחר איזה שנים אבל ועת' הנה צעקת בני ישראל (שבודאי לא היו צועקים על חסרון קדושתם כי היו חסרי שכל אלא היו צועקים על הגשמיות שמררו חייהם) וגם הלחץ אשר מצרים וגו' פי' כי עתה לא יבואו עדיין לארץ הקדוש' רק לאחר זמן יהא זה ועתה ינצלו בגשמיות. וזה ועת' לכה ואשלחך תהא אתה השליח להוציאם מיד מצרים אבל להעלותם לארץ הקדוש' יהא שליח אחר. וכיון ששמע משה שברוחניות לא יהא הוא השליח לכך אמר מי אנכי כיון שאיני כדאי להיות שלוחם ברוחניות גם בגשמיות איני כדאי ואמר לו הוא ית' שגם עתה יהי' להם תועלת ברוחניות כי יקבלו התור' וזה תעבדון את האלהים על ההר הזה (או שמשה אמר שני דברים א' מי אנכי לילך אל פרעה שנית וכי אוציא את בני ישראל שיש בהם כמה דיעות וכתות אשר לא ירצו לצאת וכמו שידוע בכל דור ודור שא"א שיסכימו כולם על דעה אחת זה אומר ככה וזה אומר ככה וכמו שאמרו זכרנו את הדגה וגו' והשיבו הוא ית' שהוא יהי' עמו אצל פרעה וגם כל ישראל יסכימו כשיאמר להם שיעבדון את אלהים על ההר שיקבלו התורה כי לעבודתו ית' יסכימו הכל וזה מעלת ישראל אף שרבו הדיעות בהם מ"מ כולם מסכימים שדבר הכרח לעבוד אותו ית'):

זה שמי לעלם. ידוע מאמרם ז"ל לעלם כתיב פי' להעלים שמו ית' שבחוץ לארץ אסור להזכיר שם הוי"ה ית' וזה כוונתו של הפסוק וזה זכרי לדור דור. פי' זה עצמו ששמי לעלם שלא לזכרו במקום טומאה הוא מביא זכרון לדור דור להוציאם מגלות כי למען שמו יעשה אף שאין בנו זכות ומעש"ט:

פקד פקדתי אתכם. כי גילה הטעם של כפל הפקידה אחד הוא אתכם הי' לקדש אתכם דהיינו למלאות החסרון שיש בעצמכם דהיינו ברוחניות כמדובר והשני בגשמיות דהיינו העשוי לכם במצרים ואפשר דלכוונה זו כתיב בפ' וארא והוצאתי אתכם והצלתי אתכם מעבודתם דקשה כיון שיוציא אותם בודאי יהי' נצולין מעבודתם ולהיפוך הי' לו לכתוב מתחלה והצלתי ואח"כ והוצאתי אבל והוצאתי כ' על גשמיות והצלתי מעבודתם הוא על הרוחניות שלא יעבדו שוב ע"ז כמו המצרים וזה מעבודתם דהיינו יראתם:

או יאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים ידוע שסימן זה הי' ביד בני ישראל שהגואל צדק יאמר פקידה כפול. והקשי המפרשים הלא גם זה הגואל הי' מאומה ישראלית וגם לו נודע סימן זה וא"כ אין זה סימן כלל שגם מי שאינו גואל צדק יכול לומר סימן זה. ובמדרש סוף פ' שמות באמצע פרשה זו משמע דסימן זה לא הי' ידוע כ"א לסרח בת אשר מאבינו יעקב ומיושב זה. וגם בתחלת פ' הנ"ל כתב דלכך הוטרד משה מבית

אביו כדי שאם יבא ויאמר כל המעשים שאירע לישראל שיהיו יודעין שהוא נאמן. וצ"ע כי זה ליכא למימר בסימן של פקד פקדתי. ואפשר דהסימן הי' כמ"ש המפרשים דהגואל צדק יהי' מפרש טעם. מה הצורך בשני הפקידות. ונראה דמשה רע"ה אמר הטעם כמו שהוא מפורש בקרא והיינו דאם אב אוהב את בנו בודאי נוקם את נקמתו מיד מבקשי רעת בנו מחמת אהבתו. שנית אף גם אם האב אינו אוהב את בנו מחמת שאינו הולך בדרך הישר מ"מ אם האיש הרודה את בנו הוא איש רע ובליעל מציל את בנו מחמת דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי כו' ומהיכי תיתי תשלוט אתה על חבירך הגם שהנרדה לא טוב מ"מ הא הרודה ג"כ לא טוב מאתו. וזה הטעם הכפל פקוד לאתכם והיינו מחמת שאתם בני ישראל אהובים לי ופקדתי להושיע לכם ממצרים שהמצריים המה רשעים ולמה יהי' להם ממשלה עליכם כיון שגם המה רשעים:

במדרש ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן. אמר להם אתם למה ודבריכם למה ע"כ נראה כי כל המצוות שציווה לנו אלהים עולם אינו אלא להטיב לנו כי גדול המצווה ועושה וכמאמרם ז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות והמופת ע"ז נראה שמצוותיו כביכול אינו לתועלת עצמו כמו ציווי בשר ודם כי בשר ודם זולת שיצוה אי אפשר לעשות רצונו משא"כ הקב"ה הי' באפשר שיקיים כל המצות גם אם לא יצוה אותנו כגון שלא נעשה מלאכה בשבת שיהא חלושי כח בשבת או מצות צדקה שיהא כמשתגע ושוטה שמאבד מה שנותנים לו וכדומה והיא ית' לא עשה כן אלא ציוה לנו בשביל שאנחנו נהי' עושין המצות מדעתינו כדי להטיב לנו אבל אם הי' כוונתו ית' לצורך עצמו לא הי' צריך לציווי וכ"ז הוא אצלנו עם בני ישראל משא"כ באומות וזה הי' טענות פרעה אתם למה ודבריכם למה כלומר אלמלי הוא ית' הי' רוצה שאשלח את בני ישראל לא הי' צריך לשלוחים ולציות לי אלא ליתן במחשבתי שאגרש את עם ישראל כי בודאי אין רצונו לזכות אותי במה שמצווה לי מצוות השילוח אלא ודאי ששקר הוא ואתם אומרים כן מדעתיכם מה שלא עלה במחשבת שמו ית' עוד מופת שהתורה והמצוות אינו אלא להטיב לנו ולא לתועלת עצמו ית' מדצוה דוקא לישראל אלמלי הי' להנאת עצמו יקויים ע"י מי שיקויים אלא ודאי דאם צדקת מה תתן לי ועיקר אינו אלא להטיב לנו אשר יש בנו חלק אלהי' ולא לעובדי פסל. פסל הוא לשון היתוך ונפרד כידוע. וזה רצה הקב"ה לזכות את ישראל ולא לתועלת עצמו לכך הרבה להם תורה ומצוות להם דוקא לישראל ובודאי מוכח דאין התורה והמצות לתועלת עצמו אלא לתועלת ישראל ומסיים ה' חפץ למען צדקו פי' לשון צדקה שמה שרוצה להטיב לנו הוא בדרך צדקה ולכך יגדיל תורה ויאדיר:

אהיה אשר אהי' ויאמר וגו'. ביארו חז"ל שהוא ית' אמר אהי' בגלות זה ואהי' בגלות אחר ואמר משה די' לצרה בשעת'. הקושיא מבוארת וכי החכים משה יותר חלילה ונראה דידוע דקושי השיעבוד השלים והיינו שע"י הצער נתקרב הגאולה וא"כ י"ל דעדיין היו צריכין צער יותר כדי לקרב הקץ וזה הי' ע"י שהוא ית' הודיע הצער מגלות האחרון וגם זה השלים השיעבוד ומשה הי' שקול כנגד כל ישראל ובחבורתו נרפא לנו כידוע וע"י הצער של משה לבד הי' השלמת השיעבוד ולא הי' באמת כוונתו ית' אלא להודיע למשה מצער גלות האחרון ולא לישראל ולכך הסכים הקב"ה שלא יאמר לישראל כ"א אהי' כי די' לצרה בשעת' וזה הי' גם כוונתו ית' מתחל' רק למשה הוכרח להודיע כמדובר:

וישב משה וגו' ומאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת וגו' וקשה הא הוא ית' אמר למשה בעת שולחו ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה א"כ למה שאל משה והצל לא הצלת ולא הי' לו לשאול כ"א מה הרעות להם והקשה השיעבוד יותר שגם תבן לא ינתן להם כי זה לא גילה הוא ית' למשה אבל מה שאמר והצל לא הצלת אינו מן המובן וגם שהוא כפול כיון שהרעות להם בודאי לא הציל אותם ונרא' כי מה שפרעה הקש' השיעבוד עליהם מפורש הטעם בקרא שאמר נרפים אתם נרפים וגו' וגזר שלא ליתן להם תבן ואל ישעו בדברי שקר וכ"ז גרם לפי שלא האמין שהוא ית' משלח את משה ואת אהרן וכמו שאמר לא ידעתי את ה' אבל אם האמין נהי דלא רצה לשלחם חפשי מחמת שהוא ית' חזק לבו כמו שמפורש בקרא כמה פעמים מ"מ לא הי' מקשה השיעבוד מטעם שלא ישעו בדברי שקר כיון שידע שאין זה שקר ואיתא בזוהר הקדוש שמה שפרעה אמר לא ידעתי את ה' הכוונה ששם הוי"ה ב"ה לא ידע כ"א שם אלהים שגם יוסף הצדיק ע"ה לא זכר שם הוי"ה כ"א שם אלהים באומרו אלהים יענה וגו' כי בודאי פרעה הי' חכם ומכשף גדול וידע שיש שליט רק שהכנוים לא ידע וזה גם כונת המדרש חפשתי באמתחתי וראיתי כמה אלהות ואלהי ישראל לא ראיתי הכוונה על שם הוי"ה נמצא אם משה לא זכר שם הוי"ה רק שם אלהים ידע פרעה שאין זה שקר ולא הקשה השיעבוד כמבואר. והנה הטעם שהוא ית' שלח באמת בשם הוי"ה הוא דבשם זה שודד מערכות. משא"כ בשם אלהים שהוא במערכות כי אלהי"ם בגימטריא הטב"ע ובמצרים ע"פ מערכות אין עבד נפדה לעולם כידוע וזה כוונת משרע"ה כי עיקר שאלתו הי' למה הרעות אף שאלה זו אין לה מקום כ"א על הטעם והצל לא הצלת והכל שאלה אחת. והיינו וישב משה אל הוי"ה ית' ואמר ומאז באתי לדבר בשמך פי' בשם הוי"ה הרעות לעם הזה כי פרעה לא ידע משם זה וסבר שהוא שקר ע"כ הכביד עליהם בקושי עבודה. ואתה ית' לא הי' לך לשלוח בשם זה כדי

שלא תרע להם אלא הי' לך לשלוח בשם אלהים ואם. כוונתך לשדד המערכות הלא עדיין והצל לא הצלת ממילא לא הי' לך להזכיר שם זה כ"א לבסוף:

או יאמר וישב משה אל ה' ויאמר למה הרעות לעם הזה ומאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת וגו'. דהנה הזוהר כתב דפרעה הרשע ידע משם אלהים שקיבל מיוסף הצדיק שאמר לו בלעדי אלהים וגו' אך משם הוי"ה ב"ה לא ידע ולכך אמר פרעה מי ה' אשר אשמע וגו' ולכך אמר פרעה לנוגשים תכבד העבודה ואל ישעו בדברי שקר שהי' סובר שזה שקר שלא ידע משם הוי"ה ב"ה ואם הי' יודע משם הוי"ה ב"ה לא הי' מתריס אך קשה למה לא שלח הקב"ה את משה בשם אלהים י"ל כמו שמביא בשל"ה בשם הזוהר שכל שידוד המערכות שהי' במצרים דם ואש ממים דם ומעפר כנים וכדומה הי' משם הוי"ה ב"ה כי אלהי"ם בגימטרי הטב"ע אבל גדול הוי"ה מכל אלהים כי הוי"ה הוא נגד הטבע ומשדד המערכות ולכך שלח אותו בשם הוי"ה לשדד המערכות לעשות העשר מכות ולא בשם אלהים וזה אאידך שליחותא ששלח אותו להביא עליהם עשר מכות הוכרח לשלח בשם הוי"ה אבל בהתחלת השליחות שלא עשה שום דבר במצרים רק שאמר שלח עמי וגו' לא הוצרך לשלח בשם הוי"ה רק בשם אלהים והי' פרעה בעצמו מודה לזה השם וז"ש משה רע"ה למה הרעות לעם הזה כי פרעה אמר תכבד העבודה ולא ישעו בדברי שקר כמדובר כי מאז באתי לדבר בשמך דהוא שם הוי"ה ב"ה הרע לעם הזה ולמה לא שלחת לו בשם אלהים והי' מועיל וא"ת דלכך שלחתיך בשם הוי"ה ב"ה כדי לשדד המערכות ולזה קאמר והצל לא הצלת את עמך. ר"ל דמתחלה לא הבאת שום מכה על המצרים שיבא על ידם הצלה לישראל אלא סתם שלחת אותי והי' לך לשלוח אליו בשם אלהים:

בהפטרה ויאמר ה' אלי מה רואה ירמי' ואומר מקל שקד וגו' הטבת לראות וגו' סיר נפוח אני רואה וגו'. י"ל לרמז בזה על דברי חז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה וגו'. וזה שכיון לו ית' באומרו תיבה יתירה מה אתה רואה ירמיהו רק שכיוון בתיבת ירמיהו שהוא כמו ב' תיבות יר"ם יה"ו שבעוה"ר בעת הגלות אז אותיות יה"ו מרומם מן ה' תתאה שהיא מדת השכינה והיא בגלות ומה אתה רואה ע"ד באיזה ענין יהי' הגאולה שיתקרבו אותיות הוי"ה ב"ה ביחד ויאמר מקל שקד אני רואה לשין שקידה כפירש"י ז"ל שאני רואה שיהי' הגאולה במדריגה אחישנה כי שוקד אני על דברי לעשותו כשיהיו ישראל צדיקים אז אהי' שוקד וממהר על דברי ולהתקרב קץ הגאולה לפנים מן הדין ויאמר ה' עוד אלי מה אתה רואה עוד ואומר סיר נפוח ופניו מפני צפונה ר"ל (שיוכל) שראה עוד המדרגה לא זכו בעתה ועת הקץ צפון ונעלם מכל עין וז"ש סיר נפוח הרומז על

הגלות ופניו מפני צפונה שיהא צפון ונסתר מכל עין. ויאמר ה' אלי מצפון ר"ל שהסיבה לדבר מה שראית שיהי' קץ הגאולה צפון ונעלם כלו כל הקיצין ואנחנו לא נושענו תפתח הרעה על כל יושבי הארץ ר"ל הרעה מכונה על הקליפות והיצה"ר וכשיתגברו הקליפות עליהם שיהיו כולם הולכין אחר דברי חיצוניות אז באופן זה ודאי שהטבת לראות פעם ב' שפניו מפני צפונה שיהא קץ הגאולה נסתר ולא יהי' במדרגת אחישנה כלל כי הכל תלוי במעשה התחתונים:

קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו רעה תבא עליהם וגו' הכוונה י"ל על ג' אופנים אופן א' שזה כבר פירשתי למעלה ע"פ רצון יריאיו יעשה שהכוונה שהצדיק לא פעל בהמצוה שלו כלום רק בהמחשבה שהי' לו לדבר מצוה אבל העשי' ממש הי' לו סיוע מאתו ית' כמאמרם ז"ל הבא לטהר מסייעין לו וזה שאמר קודש ישראל היינו המצות שלהם הכל לה' ית' הם המצות מחמת שסייע להם בעיקר המצוה. ראשית ר"ל המחשבה שנקרא ראשית הוא תבואתו שרק המחשבה היא שלהם לא העיקר כל אוכליו שאף כל עיקר המצוה יאשמו שמצד הדין אם הי' במדריגה גבוה היו נאשמים וחייבים להיות כל אוכליו שאף כל עיקר המצוה יהי' מצד התלהבות שלו לעבודתו ית' וזה היא כל אוכליו כי אכילה הוא מלשון שריפת אש וכאן הרמז על התלהבות היראה שראוי עלינו כ"כ עד שיגמור כל המצוה על ידינו רק שהסיבה לדבר מסיק בפסוק רעה תבוא עליהם ר"ל שאין אנחנו כ"כ במדריגה הגבוה שעדיין הרעה המכונה לקליפה תבוא עליהם שעדיין הקליפה מתחברת בנו ע"כ אין לנו רק מחשבה טובה להמצוה ולהעיקר צריכין סיוע מלמעלה מה שאין כן כשיתגבר שכלנו ולא ישלוט בנו שום חלק רע ואז גם עיקר המצוה יכונה על ידינו. אכי"ר:

אופן ב' כי הנה יש בנו שני עניני צדיקים בשני אופנים האחד צדיק מנעוריו לא ידע בשום רע בצאתו מבטן אמו וזה בודאי בלשון קודש יכונה שמעולם לא הי' בו שום חלק רע וע"ז הענין אמר קודש ישראל לה' ראשית תבואתו שתיכף מראשיתו דהיינו מנעוריו הוא מכונה להיות נקרא תבואתו של הקב"ה אבל כל אוכליו יאשמו מפני שיש בישראל מדריגה אחרת והוא שלא הי' צדיק מנעוריו ועשה עבירות הרבה ולעת זקנתו או באמצע ימיו מתחרט על עונותיו והתחיל להתלהב לעבודתו ית' בהשימו על לבו שכמה וכמה עבירות עשה עד עכשיו וזה הוא כל אוכליו ר"ל כנ"ל לשון התלהבות שכל התלהבות לעבודתו ית' או רק בשביל שיאשמו מתחלה ועל רוב עבירות שעשה וע"כ בא יראה וחרדה בלבו והתחיל לעשות תשובה. רעה תבוא עליהם ר"ל שזה לא יכונה להיות בשם

קודש כי רעה תבוא עליהם שאפשר שעדיין יעשה עבירות מחמת שכבר טעם טעם חטא ואפשר יערב לו עדיין מתיקות העבירה ואף אפשר לא יעשה שום עבירות:

פרשת וארא

וארא אל אברהם וגו' לא נודעתי וגו'. ופירש"י בשם המדרש שלא נכרתי להם במדת טובי. והקשה רש"י מה ענין חיבור זה שאומר וגם הקימותי לכן וגו' ונראה לפרש כי אין דרש המדרש דאלו אמר הודעתי הוי משמע דההחסרון הוא מאתו ית' והאמת הוא דהוא יתברך נתגלה שמו רק אבותינו הקדושים לא רצו לחקור ולעמוד על אמיתית שמו מחמת קדושתו יתברך. וגם היה נעים ונדים ונגלו לחוץ לארץ כמו שנאמר באברהם לך לך וגו'. וגם כי ידוע שאין לומר שם המפורש כ"א בארץ ישראל לכן מפני קדושתו לא רצו לחקור אחריו (וזה הי' גם כוונת משה באומרו מה שמו מה אומר אליהם כי בחו"ל אין להזכיר שמו הגדול והשיב לו ית' אהי' אבל בשם הוי"ה כתיב זה שמי לעלם. להעלם). והוא ית' אין מקפח שכר כל ברי' כמאמר חז"ל גבי משרע"ה בזכות ויסתר זכה לקלסתר וכו'. וזה כוונת הסמיכות לא נודעתי שמחמת קדושתי ומוראי לא רצו להכיר אמיתיתו לכן גם אני עשיתי חטיבה מול חטיבה והקימותי וגו' ואזכור וגו' לכן וגו' ודו"ק:

הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. פסוק זה תמוה מאוד שמשה רבינו ע"ה נתן פתחון פה לפרעה אפיקורוס שאין כח חלילה בו ית' להציל אותנו מסקילתן ולמה רצה שפרעה ישלח אותנו אם אין בו כח חלילה להעניש אותו ואין אריך כי הקו' מובן ממילא והוא פליאה. ונראה עפמ"ש במק"א וכ"כ האלשיך בפ' דרשו כ"א אנו מורידין השפע לגלגלים גוזלין המצרים השפע מאתנו וזה הי' כוונת פרעה שיזבחו שם בארצו כדי שבכישוף יגביר על השפע והברכ' אשר יעוררו בקרבו ויגזול לעצמו. וזה הי' כוונת משרע"ה בתירוצו הן נזבח לעיניהם ולא יסקלונו מלשון מסלקין מן הדרכים פי' שבמקום הטומא' בודאי יהי' להם כח לעקם וליקח השפע מאתנו עליהם וראי' שכוונת פרעה הי' בשביל שיקח השפע שגם לבסוף אמר וברכתם גם אותי:

ושמתי פדת בין עמי ובין עמך. חסר וי"ו ואידך במסו' פדות שלח לעמו מלא וי"ו. ונראה כי הנה בהצטרף הרשע עם הצדיק אף שאינו גמור מ"מ נראה צדיק גמור נגד הרשע וגם אם הרשע אין רשע גמור מ"מ נגד הצדיק נראה כרשע גמור ובמצרים לא היו ישראל צדיקים גמורים כמו שמצינו שאמר שר של מצרים הללו עע"ז כו' אך נגד המצריים היו נראין הישראל צדיקים גמורים וזה ושמתי פדת לישראל מן הגלות בין עמי ובין עמיך ע"י הצטרפות עמי ועמך כמדובר ולכך כתיב חסר וי"ו שישראל לא הי' צדיקים אבל פדות

שלח לעמו לחוד שלא בהצטרפות ברשעים הוכרח שיהיו צדיקים גמורים ולכך כתיב מלא ודו"ק:

פרשת בא

בא אל פרעה. נראה ע"ד רמז למוכיח שיוכיח שמה שאדם אינו משים על לבו לעבודתו ית' הוא מניעה מאתו ית' על מה שאין האדם ראוי לעבוד אותו. וכן מפורש בפסוק הכבד לב העם הזה ועיניו השע וגו' ואין לך התעוררות גדול מזה וכמאמרם ז"ל במי שהולך מסוכה עבור המטר. משל למלך וכו' ושפכו על פניו (וכ"כ ברעיא מהימנא על מי שנופל למחשבה זרה בתפלה שדנין את האדם למעלה וכיון שרואין שמחמת עונותיו אינו ראוי להתפלל שלחו מלמעלה לבטל מחשבותיו והחי יתן אל לבו וישוב אל ה' וירחמהו. ועד"ז נראה הטעם כמאמרם ז"ל כל יסורין שיש בהם ביטול תורה אינם יסורין של אהבה כי אלמלא רצו למעלה בתורתו בודאי לא היו מבטלין אותו ומסתמא אין תורתו נשמעת ולאדם כזה טוב מותו מחיים רק שאין לך דבר שעומד בפני תשובה). וזה רמז בפסוק אל משה שהוא המוכיח לישראל בדורו וכן בכל דור ע"ד משה שפיר קאמר בא אל פרעה פי' תבוא בתוכחה על מי שמקשה ערפו הנקרא פרעה ותאמר לו התעוררות כי אני הכבדתי את לבו מאתי ית' בא קשיות לבו כמד"א הכבד לב העם. ולב עבדיו רמז לשאר אבריו וגם לאשתו ובני ביתו שכולם ידיחו אותו מדרך אמת. למען שתי אותותי אלה בקרבו. כי הכל בא מחטא העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל ואמר הוא ית' ביום פקדי ופקדתי וגו' ולמען תספר וגו' אשר התעללתי במצרים לשון מצר פי' מה שהוא ית' מונע השפע מאתנו ועי"ז התעוללו האומות בנו והכל בא מאתו ית' והוי כמו שהוא ית' התעולל בנו ואי"ה בביאת משיחנו נספר הכל בשיר ותודה וכמו שאנו מספרים יציאת מצרים וכמד"א ולא יאמר כל חי וגו' כ"א אשר העלוך מכל הארצות:

או יאמר בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו כי אסור להסתכל בפני הרשע וכל גלות ישראל הי' ללקט ניצוץ הקדושה. וינצלו את מצרים. כמ"ש האר"י ז"ל שלקטו כל הניצוצות הקדושות משם ולכך לא תוסיפו וגו' כי אסור ללילך במקום טומאה ואמר הוא ית' למשה הגם שכבר נברר כל הניצוצים. מ"מ יש שם עדיין איזה קדושה. כי אני הכבדתי את לבו. וכיון שתנועה זו בא מאתו ית' לכבד את לבו יש עדיין קדושה שם ואפשר כי זה הי' כוונת פרעה לבסוף שאמר כי ביום ראותך פני תמות שהוא תימה הלא חכם להרע הי' וכל שוטה לא יאמר כן לאחר שראה כל המופתים ובודאי חרק שן לעולם להרע למשה ולאהרן ולא יכול והאיך יתכן שבאחרונה יאמר שימית את משה אשר כל השומע ילעג עליו. ואפשר שכוונתו הי' לאחר שהבין שהוא ית' הכביד לבו וכבר קרוב

שיניח את ישראל שילך הכבדות מלבו אמר שמרע"ה לא יבוא אצלו כי ימות דהיינו שיתדבק בס"א המכונה למות כי שוב אין בו ניצוץ הקדיש:

מי ומי ההולכים. פי' שזכו למדריגת הולך ואמר משה בנערינו כמד"א ומי יתן כל עם ה' נביאים וכן ראתה שפחה על הים כו'. לכו נא הגברים כי אותה אתם מבקשי' וגו' פני להגביר כח השכינה (וזה כי אותה):

במדרש גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות לא נעשה משלנו כלום אלא משלך ע"כ. והוא תמוה דמלשון גם אתה משמע דבני ישראל יקריבו וגם פרעה יתן ונראה לתרץ ע"ד מה שכתבתי ע"פ כל פעל ה' למענהו והקשיתי הא איתא ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות הרי דהמצות הם בשביל זיכוי הישראל ואין זה למענהו. אך ידוע דעיקר לדמות הצורה ליוצרו ונעשים כביכול כאחד וכמו שאמר עתידין צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה וא"כ הכל אחד שהוא ית' פעלו למענהו ורצה לזכות את ישראל דהכל אחד כביכול. והשתא א"ש דמתנה נקרא מי שנותן לאחר, אבל מה שהאדם בעצמו אוכל אינו נקרא מתנה וזה כוונת המדרש על לשון נתינה הנזכר שאומר גם אתה תתן שלא נעשה משלנו כלום פי' שהקרבנות שהישראל יקריבו לא יהא מכונה בלשון נתינה אלא כביכול כמו שהאדם בעצמו לוקח משלו ואוכל אבל על פרעה לחוד הוא מכונה לשון מתנה כי אחר הוא ואין לו חלק בו כביכול:

דבר נא באזני העם וגו'. ארז"ל שלא יאמר אותו צדיק כו'. ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים. הקושיא מפורסמת שגם בלי אמירת אותו צדיק ראוי שהשי"ת יקיים את הבטחתו. י"ל שכוונתו הי' כמ"ש האר"י ז"ל שילקטו כל הניצוצות קדושות שבתוך מצרים וזה ברכוש גדול. אבל אברהם אע"ה הבין כפשוטו. ולכך אמר שלא יאמר אותו צדיק:

קדש לי כל בכור וגו'. ומשרע"ה הקדים זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים ולא יאכל חמץ. ונראה דהני תרתי מצות מישך שייכי אהדדי כי כמו שבתחלה אשר במצרים היינו מגושם מאוד, כמד"א לקחת לו גוי מקרב גוי, הללו עע"ז והללו כו', קידש הוא ית' אותנו במצות מצה שלא נאכל חמץ אשר היא רומז לס"א ולא נטמטם את לבנו, ואח"ז גם אם נאכל מצה לא יזיק לנו וכידוע מזוהר הקדוש, כן הוא ית' ציוה לקדש את הבכור הואיל שאדם בבחרותו רחוק מקדושתו ית' ולכך גם זרעו לא כשר כ"כ לכן צריך יותר תיקון וקידוש ואח"ז לא יזיק כ"כ גם אם לא יקדש את יתר בניו, לכן הקדים משה רע"ה מצות אכילת מצה וטעם א' לשניהם:

או יאמר שבפרשה זו נזכר הנחת תפילין כמד"א והי' לאות על ידך וגו' והוא דבר גדול כי גם הוא ית' מניח תפילין ובמצות אלו אנו מעוררים שהוא ית' משדד מערכות כי מדרך

הטבע שה אחת בין הרבה זאבים אין לו קיום והוא ית' מקיים אותנו כי אנו מעוררין שידוד המערכות, ומבואר בזוהר כי לכך אנו מספרים יציאת מצרים בכל יום כדי להזכיר שידוד המערכות שנעשה כבר וככחו אז כן יעשה לנו לעתיד לבא כמד"א כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות וגם בזה יש טעם לסמיכות שני המצות וכ"ז זכינו ע"י הגלות מצרים שהי' לצרף הזוהמא, ואנו מטין שכמינו לסבול כדי שנזכה שנהי' למס עובד לו יתברך בקדושה ובטהרה ולכן הקדים להם משה זכור את יום וגו' מבית עבדים ועי"ז אתם זוכים למצות תפילין ולעשות מה שהוא ית' עושה וגם ציוה להזכיר יציאת מצרים בתפילין כדי לשדד מערכות ולקשור כוחות הטומאה וכוחות הטבע כידוע שברצועה אנו קושרים סם וכת דילי':

על מצות ומרורים יאכלוהו, כתב מתחלה מצה ואח"כ מרור, ומזה מברר בעל הגדה, מצה זו שאנו אוכלים וכו' ואח"כ מרור ודלא כי"א שגורסים להיפוך מרור קודם מצה כי גירסתינו הוא עיקר כמו דכתיב בקרא כנ"ל אף שמרור הוא זכר לגלות וימררו וגו' ומצה זכר לגאולה על שלא הספיק מ"מ יש טעם לזה כמו שכתבתי לקמן בסדר הגדה כי כשהאדם עובד עבודה אינו מרגיש כו' והוא מזוהר. ובזה מיושב גם מה דכתיב בפרשת וארא מתחלה והוצאתי אתכם ואח"כ והצלתי אתכם מעבודתם כי מתחלה כשהיו במצרים לא הרגישו כבדות הפרך כי הרגל נעשה טבע. ולזה אמר מתחלה רק והוצאתי אתכם ואח"כ אמר הבשורה והצלתי אתכם מעבודתם כי אח"כ שיצאו היו מרגישין עבודת הפרך שעבדו במצרים כנ"ל, אלא ע"ד הזוהר הנ"ל יש לדקדק דהא פסק העבודה מקדם צאתם כ"ז שהמכות היו משמשים כידוע:

ושמרתם את המצות אל תקרי המצות אלא המצוות, מצוה הבא לידך אל תחמיצנה. ונראה הטעם למה ממהרי' בעשיית המצוה כי עיקר המצוה הוא לעשות נחת רוח אליו ית' וידוע דברי הזוהר ע"פ אל יבא בכל עת אל הקודש כי אית יום ושעה ושנה דרעוא משתכח וכן להיפוך, וא"כ לכך הזהיר בעשיית המצוה דאימור ברגע זו יש יותר רצון ממה שיהי' אח"כ ואינו דומה העושה בעת רצון לעת זעם חלילה, לפני זעמו מי יעמוד, וידוע מה שנאמר במצרים ולא יכלו להתמהמה, ונראה הטעם כי ביום ראשון של יו"ט המה רחמים גדולים, ואח"ז חוזר ולכן מתחיל הספירה כאשה נדה כידוע מכתבי הרא"י ז"ל וא"כ אם לא יצאו בזה יו"ט לא היו באפשר שוב לצאת. ועיין בהאר"י ז"ל. וזה נראה פי' הפסוק ושמרתם את המצות כמאמר חז"ל מצוה הבאה לידך וכו' וע"ז נותן הקרא הטעם כי בעצם היום הזה פי' שבעצמו של יום יצאו פי' מכח קדושת היום שהוא עת רצון וזה נרמז במאמרם מלמד שלא יצאו אלא ביום הזה. פי' שהיום גרם זה. ועד"ז נראה

מ"ש ויושע ה' ביום ההוא פי' שהיום גרם זה. הרי דנשתנו העתים למעל' ולכך מצו' הבאה לידך כו' כי פן כעת הוא רצון ואח"כ ישתנה אעפ"י שגם להיפוך איכא ספק מ"מ ספיקא ראוי להקדים ולא לאחר:

במדר' והוצאתי את צבאותי איני יודע אם צבאות מלאכי השרת או צבאות ישראל כשיאמר וגו' הרי יצאו כבר מלאכי השרת אלא הוא צבאות ישראל. ונרא' דודאי לשון צבאות משמע על מלאכי השרת נאמר אלא שמסופק אם קאי על מלאכי השרת שהיו בודאי עם ישראל וירדו עם יעקב כידוע או על המלאכים שנבראו על המצות של ישראל שעשאו במצרים בפרט דם פסח ומילה וזה שמסיים צבאות ישראל ונמשך סוף המאמר לתחלתו כי העושה מצוה בעת רצון בודאי המלאך הנברא ע"י המצוה הוא יותר שלם קודש ואמת:

פרשת בשלח

ויהי בשלח פרעה וגו'. כי קרוב הוא פי' שקרוב הוא הליכתן מיד מצרים ועדיין שקעו במצרים בטומאתן של מצרים ולא ה' להם אמונה וינחם בראותם מלחמה ואצל קריעת ים סוף נאמר ויושע ה' וגו' מיד מצרים שאז הי' לישראל תשועה מיד מצרים שלא ילכו בדרכם של מצרים אלא בדרך הקדושה. וזה וירא ישראל את מצרים מת. פי' שאז הבינו שראו שמצרים היו מתים כי הרשעים בחייהם קרוים מתים והבינו לבחור דרך הקדושה שהוא החיים מהמות והבחינה זו לא הי' כ"א על שפת הים:

ויאמר מצרים אנוסה מפני בני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים. כי הזוהר כתב וה' הקשה את לב פרעה כי מה ששמעו שם הוי"ה ב"ה הי' מקשה לבו ונראה כי האפיקורסים אומרים שהפועל טוב אינו פועל רע. וכן כשיצאו ממצרים לא האמינו כמ"ש המגיד. ויהי בשלח פרעה את העם. פי' שמעצמן היו משלחין ועדיין הי' מרופפת בידם ואפשר כביכול ית' אין פועל טוב בעצם רק רע למצרים והיו משלחים בעצמם אבל בים שראו שנבקע הים לפני בני ישראל הרי פועל טוב ואז הי' מודים כי הוי"ה ב"ה נלחם לכם במצרים כי הוא ית' הכל יכול ואפשר מה שאמר וימרו על ים בים סוף דהיינו שישראל חשבו כשם שאנחנו עולים כך מצרים יעלו אפשר שהחטא הי' שחשבו שאינו פועל רע רק טובות ולא שניהם ביחד ולכך חשבו כשם שאנחנו עולים מצד זה כך מצרים יעלו וזה שאמרו אצל מלאכי אעא"ה אין מלאך אחד עושה שתי שליחות אע"פ שרפאל ריפא את אברהם והציל את לוט והרי שתי שליחות אלא הפי' הוא לפעול טוב ורע אבל מסוג אחד יכול לעשות הרבה ולכך. נאמר אני ולא מלאך כי השי"ת עושה ופועל הכל ביחד כי אין דומה לו:

אשירה לה' כי גאה גאה. דרשו חז"ל גאה על כל גאה כי ידוע לפני כל שבר גאון ומי שהשי"ת רוצה להפילו ולהכניעו מרומם אותם לכתחלה כמו להמן שגדלו אותו לכתחילה וכדומה כידוע א"כ כשהוא ית' גאה ומשבר לאחד אזי גאה על גאים כי מסתמא הנשבר הוא גאה שמרומם אותו לכתחילה כמדובר:

נטית ימינך תבלעמו ארץ. נחית בחסדך עם זו גאלת ע"ד שכתב בזוהר ע"פ המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ כי כאשר הולכין בדרך הישר אזי כביכול המשפילי לראות משגיח עליהם בעינא פקיחא, וח"ו להיפוך אז המגביהי לשבת ומסיר השגחתו כביכול וזה נטית ימינך כתרגומו ארימת ימינך הסרת השגחתך ולכן תבלעמו ארץ כי מפי עליון לא תצא הרעות רק שמסיר השגחתו וממילא יכלו החוטאים. נחית בחסדך. פי' שירדת בימינך רומז לחסד והיינו השפלת לראות ולהשגיח על עמך ובזה גאלת אותם וזה אצל המוני עם ולכך נאמר עם זו גאלת כי במצרים היו הללו עע"ז וגו' אבל אצל הצדיקים כל מה שהוא ית' נתעלה מקבלים יותר טובה כמו בשבת וי"ט שיש עלי' ואומרים ממקומו הוא יפן וגו' וזה באהלי צדיקים ימין ה' רוממה אף שהוא מרומם מ"מ עושה חיל. ואפשר לפרש סיפי' דקרא מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון כי ידוע שבשבת יש עליות עולמות יותר מבחול. וי"ל טעם הדבר שבחול הבני אדם במדרגה פחותה וא"א להם לקבל השפע ממדרגה גבוה ולכך גם העולמות דהמה הצינורות השפע מוכרחים לירד למטה שיוכלו הצדיקים לקבל מהם ובשבת שישראל עם קרובו המה במדרגת קדושה ביותר יש להם כח גם במדרגה גבוה ולכך יש עלי' לעולמות דלמה לא. וזה הוא מקימי מעפר דל פי' כשמקים דלים ממצות שיהיו במדריגה גבוה מאשפות ירים אביון פי' ירימו גם העולמות העליונים מאשפתו דהיינו ממדריגה התחתונה לעליונה והעולמות עליונים מכונים בשם ימין אביון והשמים ג"כ תאיבים ומשתוקקים תמיד לבוראם ע"ד עושי דברו לשמוע בקול דברו גם כשעושים דברו כבר משתוקקים לשמוע עוד בקול דברו לאיזה ציווי אבל, כשחוטאין חלילה אז המגביהי לשבת ואינם יכולים לקבל וכשהם במדריגת בינונים אז משפילי לראות כי מרום המעלות אין יכולים לקבל משא"כ כשהם במדריגת צדיקים כי מקימי מעפר דל אז יוכלו לקבל מרום המעלות וזה ירים אביון כמדובר ואפשר לומר כוונת הפסוק קול רנה וישועה באהלי צדיקים ימין ה' עושה חיל ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל פי', שיש שמחה לצדיקים כשימין עושה חיל והימין הוא רוממה למדריגת גבוה ועושה חיל שהאומות הרשעים אינם יכולים לקבל ממדרגה גבוה ונכלים מאליהם והצדיקים נהנים מאור הגדול:

קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. פי' שאם האדם אינו תולה צרכיו ומזונותיו בו ית' וכמ"ש במקום אחר ע"פ גול על ה' דרכך פי' שגם דרכך תגלגל עליו ית' בחשבך שאדם וחייו המה הבל אלא ההכרח לא יגונה דהיינו ההצטרכות של קיום האדם בעבודת קונו ולא לבקש בשביל עצמו כי מה יתרון לאדם וגו' וכשתגלגל דרכך עליו ית' שהכל לעבודתו אז ובטח עליו והוא יעשה וזה נקרא לחם מן השמים ובא הרמז עליו בפרשת המן יצא העם ולקטו וגו' כי לא ימנע טוב להולכים בתמים אבל מזונותיו של אדם שאינו תולה בבעליו הכל כמדובר אלא מבקש הב הב לצורך עצמו הוא קשה וצריך זכות גדול כמו קריעת ים סוף:

או יאמר קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי וכן הי' בקריעת ים סוף כמד"א וימרו על ים בים סוף שהללו אומרים נתנה ראש ולכך הי' קשה כי מדה"ד הי' מקטרג ואף עפ"כ הציל אותו וכן במזונות להחוטאים הוא קשה משא"כ לצדיקים:

כל המחלה אשר שמתי וגו'. לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. מדקדקין המפרשים כיון דלא ישים עליו מכה מה רפואה צריך. וי"ל דאיתא במדרש דתשעים ותשעה בעין הרע ואחד בידי שמים וה"נ במחלה יש ע"פ דרך הטבע ויש בידי שמים וזה לא אשים עליך דהיינו בידי שמים ואף אם יבא עליך בדרך הטבע אני רופאך או כי היסורים הם רפואה לנשמה וזה לא אשים עליך ונשמתך כי אני רופאך גם בלי יסורים:

פרשת יתרו

כשעלה משה למרום בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמרו מה יש לבשר ודם בכאן אמר לו הקב"ה אחוז בכסאי והשב להם תשובה אמר להם כלום יש גזל בכם, כלום שנאה יש בכם, ולכאורה קשה לי באומרו אחוז בכסאי כמו בדבר גשמיות ואינו גוף כלל, ועוד בזה שהשיבם כלום יש גזל בכם גם זה אינו מובן כי מ"מ מה שייך למשה לקבל כל התורה יקבל רק הדברים שאינם שייכים למעלה והשאר ישאר למעלה כאשר אמרו תנה הודך על השמים, ענין כסא נראה שהוא דוגמת אדם שהוא עיף ומבקש מנוח לכף רגליו ויושב בעצמו על כסא כך הענין בו ית' שיש לו תענוג ונחת בעליונים כ"כ לפי שאין להם יצה"ר ואין זה חידוש מה שהם חרדים לדבריו ית' מה שא"כ לתחתונים מה שמשברים כח התאוה בשביל כבודו ית' זה מרוצה מאוד לפניו כדמיון אדם שהוא רץ לשמוע קול צפצוף עופות שמדבר בפיו ועל אדם שהוא מדבר אין חידוש לפניו מפני שדרכו בכך ובזה הוא היפוך הטבע כן הוא הענין בו ית' שבמעשינו יש לו נחת רוח ומחמת זה נקרא מעשינו ותורתינו כסא לפניו כמו שיש לאדם נחת רוח מכסא לנוח עליו כן יש לו נחת

רוח ממעשינו וזה רמזו חז"ל שבקשו מלאכי השרת לדוחפו ואמר לו הקב"ה אחוז בכסא ר"ל שתהי' מראה להם שמעשיהם אף אם יעשו כתיקון כל המצות אין נחשבין לכסא ואין לו נחת רוח בכך מחמת שאין יצה"ר בכם מה שאין כן בנו אף שאנו למטה, מקבל הקב"ה תענוג ממעשינו. והשיב להם כלום יש גזל בכם, ולבאר קושית הנ"ל נראה דהנה יש ג"כ תמי' עליו ית' שציוה לנו כמה מצות שהשכל מחייב אותם ואין אדם מחמד עליה' כלל לעבור עליו אך הענין שאעפ"כ ציוה שמ"מ אף מחמת שאר המצות קונה לעצמו שלימות ותוספת קדושה והארה כדי שמכח זה אותו השלימות הוא גוררת אותנו לקיים שאר מצות כגון גזל ושאר מצות שהאדם חומד בהם לעבור עליו כמאמרם ז"ל מצוה גוררת מצוה ר"ל מחמת אותי שלימות שקנה במצוה ראשונה הוא לו לסיוע לבלתי היות לו מניעה לשאר מצות וזה הענין עצמו אפשר הוא כוונת הפסוק בתהלים ותחסרהו מעט מאלהים ר"ל שהמלאכים היו רוצים שיחסור הקב"ה מאתנו מעט ולא יתן לנו [אלא]הדבר שיצה"ר ולב האדם מתאוה אבל הקב"ה לא כן, אלא מגודל חסדו נתן לנו סיוע וחיזוק במה שהרבה לנו תורה ומצות אף שלכאורה אינם לצורך מ"מ הם פועלים התחזקות לשאר וז"ש להם משה כלום גזל יש בכם נמצא אין אתם צריכי' להתחזקות כלל שיגיע לכם משאר המצות נמצא כל התורה אצליכם שלא לצורך כלל:

בשעת נתינת התורה קטרגו המלאכים ואמרו אשר תנה הודך על השמים וקשה הא מסתמא יש להם התורה ואפשר שרצו שלא יהא התורה לבוש כלל כלבוש זה שהוא כעת להגין גם בגשמיות אלא שיתן ההוד על השמים בלבוש רוחני ולא בלבוש גשמיי וזה הלבוש גשמיי הי' מצד חסדו ית' שעי"ז גם בני אדם מקורבין אצלו ית' כי לומדים ומקיימים הגשמיות וזכין לבוא אל הפנימיות משא"כ אם לא הי' לבוש גשמיי כלל לא הי' התחלה לאדם לזכות לתורה כלל במשל החייט מקורב טפי אצל המלך משאר בני אדם מחמת שבא לעשות בגד למלך ולכך צדיק יותר חשוב ממלאך שמקיים התורה בגשמיות ג"כ והמלאך אינו מקיים רק ברוחניות:

או יאמר בשעה שהמלאכים קטרגו על נתינת התורה אמר הוא ית' למשה החזר להם תשובה כלום יש קנאה ביניכם לא תגנוב כו' נראה כוונתו שיחזיר להם איך יכולין לקיים מצות תשובה כיון שאין קנאה וגניבה ביניכם ומקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד:

או יאמר המלאכים קטרגו על נתינת התורה ונראה הכוונה שהוא ית' משפיע ע"י תורתו הקדושה והתורה משפיע ע"י נשמת ישראל ורצון המלכים שלהם ינתן התורה והוא ית' לא עשה כן ולכך אין מזכירין המלאכים שמו הגדול עד לאחר שלש תיבות דהיינו שכחו

ית' ינתן להם ע"י התורה ונשמות ישראל ועם כחו יתברך הוא שלש והישראל אחר שתי תיבות נגד כחו ית' והתורה הקדושה:

בגמרא דשבת פ' ר' עקיבא כשעלה משה למרום מצא להקב"ה קושר כתרים לאותיות א"ל משה אין שלום בעירך. א"ל כלום יש עבד שנותן שלום לרבו א"ל אעפ"כ ה' לך לעזרני מיד פתח משה ואתה יגדל נא כו' הדקדוקים רבו באיזה עיר ישב משה הי' לו לומר במקומך שנית מה חשובה השיב כלום יש עבד אדרבא דוקא עבד נותן שבח לאדון. שלישית מה השיב הוא ית' אעפ"כ. רביעית מה זה לעזרני ולא שלום כבתחלה. נראה דהוא ית' קושר כתרים מהתעוררות התחתונים מתפלת ישראל כידוע ועיר היינו התעוררות לשון עורי וזה שאל ית' אין שלום בעירך פי' וכי אין שלימות למעלה בהתעוררותך ומשה ה' עניו כידוע והיינו דהשיב כלום יש עבד כמאמרם ז"ל כשעושין רצונו נקראו בנים ואם לאו עבדים וא"כ אנכי עבד אין נותן שלימות לרבו משא"כ שאר הצדיקים הנקראים בנים וידוע כי אפי' בינונים מעוררים מעט מצד מעשים והשי"ת צריך לעשות גם חסד עמו מה שא"כ הצדיק שהוא מעורר הכל במעשיו והרשע אינו מעורר כלום רק הכל חסדו ית'. נמצא הבינוני כמסייע לו ית' וידוע אל תהי רשע בפני עצמך שאדם אל יחזיק עצמו רשע רק שהוא בינוני וזה השיב גם לדבריך אעפ"כ כיון שאתה בינוני הי' לך לעזרני:

עוד נרא' במאמר שהבאתי לעיל שהמלאכים קטרגו על נתינת התורה והקשה האלשיך וכי אין תורה למלאכי מעלה שקטרגו על נתינת התורה לנו. ויש לומר שרצו המלאכים בנתינת התורה להם כמונו כי ע"י מה שהוא יתברך דבר עמנו מכניס יותר כח אלהית בתורה ודברים היוצאין כו' לכן יש לנו מעלה בתורה לפעול פעולת גדולות למעלה:

במדרש מה שהוא ית' הראה כבודו לעם ישראל בסיני שלא יהא להם פתחון פה בחטא העגל לומר אלמלי ראינו אותו ית' לא חטאנו ולדעתי הוא תמוה שהוא ית' סיבב הרעה ואדרבא מוטב טפי הי' שיהא להם פ"פ וכן דקדקו המפרשים במשנה דבעשרה מאמרות ע"ש ובתוי"ט. ונראה דהעושה עבירה ומתחרט בו מוחלין לו וגם ישראל ע"י הבושה שהי' להם נתכפר קצתן ואלמלא לא ראו אותו כביכול לא היו מתביישין כ"כ דמחמת פ"פ הי' החטא נקל בעיניהם והוא ית' ידע שבין כך וב"כ יעשו מרוע לבבם והי' עונשם גדול ולכך הראה את כבודו ולא יהי' להם פ"פ ויבושו מאוד ויכופר להם מקצת נמצא שהוא ית' סיבב טובות עי"ז:

שמעתי מהרב הגאון מו"ה לוי יצחק אב"ד דק"ק זעלחאב על מאמר בשבת מאחר שבדיבור ראשון פרחה נשמתם. דיבור שני היכן קבלינהו ומשני שהחיים בטל שעתיד

הקב"ה להחיות בו את המתים ע"כ. הקשה מהרש"א למא לא מקשה כפשוטו על שאנחנו בני ישראל חיים עכשיו מאחר שפרחה נשמתם כבר. ותירץ דידוע שמלאכי השרת קטרגו למעלה באומרם תנה הודך על השמים עד שהשיב להם מרע"ה כלום גזל יש ביניכם כלום שנאה יש ביניכם ועל עניו זה מקשה הגמרא מאחר שבדיבור ראשון פרחה נשמתם ואז כבר היו במדריגת מלאכים בלא גוף. דיבור שני היכי קבלוהו ר"ל קושית מה"ש שכבר לא הי' שייך תשובת מרע"ה כלום קנאה כו' מאחר שאף ישראל היו כמלאכים א"כ מאיזה הטעם יקבלו ישראל התורה ולא המלאכים ומשני שהוריד להם טל מתחיית המתים ר"ל שהי' הוא ית' משפיל ומוריד החיות הרוחני שלהם והי' החיות הקדושה במדריגה התחתונה ואז שייך שפיר תשובת מרע"ה למלאכים כלום גזל כו' מאחר שהי' הרוחניית

קדושה של ישראל למטה כמדובר ודו"ק:

כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. כבר כתבתי במק"א דיש לדקדק דהי' לו לומר אשר ידבר ה' נעשה ונשמע דהוא להבא אבל דבר שעבר כבר משמע. אבל יובן ע"פ דברי של"ה דהקשה דהשי"ת נתן לנו תרי"ג מצות דהיכי אפשר דכל איש מישראל יקיים התרי"ג מצות דהא מצות פדיון הבן או למול את בנו אי אפשר אלא אם הי' לו בנים זכרים או הי' לו בן תחלה וכדומה. ותירץ דבכללות כל ישראל נתהוו כל התרי"ג. וכל ישראל כאחד נחשבין וזה עצמו מרמז המקרא כל אשר דבר ה' נעשה. פי כל התרי"ג מצות ואף שהוא באי אפשר כ"כ ע"ז אמרו נשמע. פי' ע"ד נתאספנו יחד כמו הסכת ושמע או ע"ד וישמע שאול את העם ונהי' כולנו כאיש אחד וזה כל ישראל יש להם חלק פי' ע"י כללות ישראל יש לכל אחד חלק לעוה"ב דחשיב כאילו כל אחד מקיים כל התרי"ג וזה ועמך כולם צדיקים ומלבד מה דחשוב כאילו כל אחד מקיים כל התרי"ג הי' בלתי אפשרי לבוא לעוה"ב כי השי"ת יודע סוד הדבר ובפרט דהאברים והגידין של אדם עולין כן ועי"ז פשר להנות מזיו השכינה משא"כ זולת זה. וזה רצה הקב"ה לזכות את ישראל זיכוך ונקי לפיכך הרבה להם ונתן תרי"ג וזה לך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו פי' אף דאי אפשר לאחד לעשות כל התרי"ג ובלתי התרי"ג א"א לקבלת השכר כ"כ מ"מ חושב ית' מה שחבירו ישראל עושה כאלו כל אחד מישראל עושה הכל וזה פי' כמעשהו כאלו הוא עשה אף דהוא לא עשה רק חבירו. עוד תירץ השל"ה דכל המצות כלולים מתרי"ג כשאדם עוש' מצוה אחת ומכוון לכלול בה כל התרי"ג כמבואר לומר קודם כל מצוה לשם יחוד כו' וכל תרי"ג מצות התלויים בה נחשב כאלו קיים כולם. גם בזה י"ל פי' הקרא כל אשר ה' וגו' ונשמע הוא ג"כ מלשון התאספו שנאסוף את כל התרי"ג התלויים בה:

ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד. מבואר בגמרא כי הוא מלאך המות והמסטיני' עלינו חלילה לרעה ושופר הוא מלשון שפרו מעשיכם ובהיות קול השופר שפרו מעשיכם הולך מאתו ר"ל שעשינו תשובה שלימה קודם התקיעה ואז יחזיק מאוד ר"ל שקול השופר מחזיק וממצה ודחיק לקליפה הנקרא מאוד כנ"ל ואינו מניח להקליפות להרים ראש נגדנו בני ישראל אכי"ר:

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרי'. ידוע מ"ש חז"ל כי יש כת אפיקורסים האומרים מי שברא אור לא ברא חושך טוב לא רע רע לא טוב. אבל כמ"ש יש"ש הבל נפצה פיהם וכתבו ראי' מפורסמת לזה וזה הוא אם הקב"ה וב"ש עושה נס שהוא הצלה לאומה אחת ופורעניות לאומה אחרת כעין יציאת מצרים מוכרח שהוא ושמו אחד. והכל מאתו תצא ית' ויתעלה וזה אחשוב הפסוק וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' כי ידוע שהיד הגדולה רמז למדת החסד ולפי כת האפיקורסים אין במדה זו מדת גבורה אבל לא כן הוא כי הכל אחדות הפשוט ומופת זה פי' כשהיו רואין מדת (החסד) שנעשה במלחמה כעין מאמרם ז"ל ראתה שפחה על הים והיו רואין שמדת החסד עושה מלחמה ויאמינו כי הכל אחדות ית' כי מן הראוי ממדה זו שלא יהא פועל גבורות ואחשוב בזה מאמר הכתוב נעימות בימינך נצח כי ימין רומז ג"כ למדת החסד ונעים כשמנצח בזה המדה ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו דאז יזכור האחדות וגם לכל העולם נזכה כנ"ל מחמת דהיא הצלה מפורעניות ביחד כעין יציאת מצרים והנה היראה הוא בפני הנוקם והנוטר שלא יעניש על עוברי רצונו אבל מדרך הטבע שלפני בעל החסד אין יראה אבל כשראו ישראל את תשועת הוי"ה ב"ה במצרים ואז ידעו והבינו כי הכל אחדות ואז כתיב ויראו העם את ה' כעין את אלהים שהוא רומז למדת היראה כיון שראו שהוי"ה ב"ה כולל הכל וידוע שהוי"ה רומז למדה"ר ואלהים רומז לדין וזה כוונת הפסוק אנכי ה' אני פועל רחמים עם שם הוי"ה ואלהיך פי' אני בעצמי פועל דין ג"כ והראי' לזה אשר הוצאתיך מארץ מצרים ושם הי' הכל בפעם אחת רחמים ודין וזה באמת אין יכול לעשות כ"א הקב"ה בכבודו ובעצמו ולכך לא נעשה גאולת מצרים ע"י השליח הממונה להעניש ב"א כיון שהוא פועל דין אי אפשר לפעול רחמים להציל את ישראל וזה מאמרם ז"ל כיון שנתן רשות למשחית כו' משא"כ הקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא קונה הכל ויכול לעשות כרצונו לפעול דין ורחמים (והבין מלת ועצמו) ומטעם זה באו שני מלאכים לסדום כי אין מלאך אחד עוש' שתי שליחות דהיינו פועל טוב ללוט ופועל רע להפוך את העיר:

לא תשא את שם אלהיך לשוא כתרגומו למגן. ע"ד מוסר להמתפלל שזוכר כמה וכמה פעמי' שמו הגדול ב"ה יראה שלא יהא בחנם אם לא יכוין כראוי ונכון עם כל החיות שלו משא"כ אם מכוין כראוי שאז מביא השפע לעולמות העליוני' ותחתוני' ועל עצמו: **זכור** את יום השבת לקדשו וסמיך לי' ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך לרמוז על דברי הזוהר ידוע כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליא ותניא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דמההוא יומא מתברכין כל שתא יומין. וא"כ הוא כדמיון המלך שנותן קצבה לשרים שלו והם נותנים לשאר עבדים הפחותים מהם ואין מן הדרך שהמלך יתן בעצמו לעבדיו הפחותים ובגין כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתורא בליליא דשבתא בגין דיתברך מזוניה כל שתא יומין וזה הוא הסמיכות שתקדש את השבת כדי שתעש' כל מלאכתך בששת ימים ולזה כתב זכור פי' שתעש' את השבת משפיע כעין זכר. והבן מאמרם ז"ל זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו. ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך פי' בשעת עשיית מלאכתך עבוד ג"כ עבודה תמה להקב"ה כעין בכל דרכיך דעהו וכוונתך יהי' לש"ש עושה צדקה בכל עת וע"ז נאמר כי ה' יהי' בכסלך בדברים שאתה כסיל בהם כמאמרם ז"ל והיינו שיש דברים של חכמה כעין עוסק בתורה ומצות לש"ש ויש דברים של שטות כעין אכילה ושתי' שינה ושאר תענוגי עולם השפל שמוכרח לבריאות הגוף ויהי' אפילו הדברים שאתה כסיל בהם שיהיו לש"ש לחזק עבודתו ית' וזהו פי' כי ה' יהי' בכסלך בדברי' שאת' כסיל בהם כעין מו"מ שאת' כעין כסיל בשעת עסק ואכיל' ושתי' כמו בהמה כי ששת ימי' וגו' וינח ביום השביעי ע"כ ברך ה' רמז לסיום מסכתא דעביד יומא טבא לרבנן כמו שבת שהוא סיום המלאכה: **אחת** דבר אלהים שתים זו שמעתי ופי' רש"י ז"ל דרבותינו דרשו על זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו ויש להבין סמיכת הפסוק שלאחריו ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ונראה ע"פ דברי החוקרים והובא באלשיך הקדוש שאינו דומ' אחד שאוהב לאחד או שאוהב לרבים כי אהבה המתחלק אינו עצום כ"כ כמו אהב' שהוא לאחד שמוסר נפשו מאוד עבור האהוב משא"כ אהבת רבים כמלך אשר לו חיל כבד אף שאוהב אותם מ"מ גם אם ימותו חציים לא ישים אל לבו כ"כ כמו שר שאין לו אלא אוהב אחד. ולכאורה הוא ית' אין יכול לאהוב אותנו כמו שאנו להבדיל אוהבים אותו ית' כי אצלנו הוא אהבת אחד משא"כ הוא ית' אוהב את הרבים את כל העובדים אותו כי לאו דוקא באהבה הוא כן אלא בכל הדברים והמדות אך זה אינו כי הוא ית' אינו כבשר ודם חלילה ואצלו ית' רבים כאחד יחשב ואוהב את הרבים כאהבת יחיד וראי' לזה ממה שהוא ית' אמר זכור ושמור בדיבור אחד אף ששנים המה ואין הפה יוכל לדבר אותו כאחד מ"מ

הוא ית' עשה משנים אחד וכן מכל הדברים עושה אחד וזה כוונת הפסוק אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי וגו' ואמר שני דיבורים כאחד כי עוז לאלהים אבל אין פינו יכול לדבר כן ועי"ז מבואר שהוא ית' בעל חסד ומשלם לאיש כמעשהו שלא כדרך הטבע של בשר ודם שאין יכול לפרוע להרבה עבדיו כפי מעשיהם שכולם אינם עובדין ואוהבין רק למלך אחד והיא אהבה עצומה דהיינו אהבת יחיד והמלך אוהב אותם אהבה מועטת אבל הוא ית"ש משלם במעשהו ממש שעל כל העולם כולו הוי ג"כ כאהבת יחיד כי עושה מרבים אחד כמו שעשה משני דברים אחד וא"ש סמיכת הקרא:

בגמרא מקשה כתיב ולך ה' החסד ומסיים כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ומשמע שאינו חסד כלל רק כמעשיהם ומשני איפוך מעיקרא תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף נוהג בחסד. וכן איתא בגמרא כתיב רב חסד וכתיב ואמת ומשני ג"כ איפוך מתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד. להבין הב' ענינים נראה לי דהנה מבואר מהמדות תחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדה"ר ולכאורה יפלא הענין עליו ית' כי לא בן אדם הוא להתנחם וכי שייך אצל הקב"ה עלה במחשבה ובודאי יודע מראשית דבר עד אחרית דבר שלא יהי' יכול העולם להתקיים במדה"ד לבד רק שהענין הוא ששניהם המה אמת בעולם כי בר"ה הוא חידוש העולם כי בתשרי נברא העולם וע"כ אז מתעורר הרצון שהי' אצלו ית' בתחילת הבריאה וע"כ אז ימי הדינים. וצריך לתשועה גדולה ועצומה ובהיות ישראל מתמידין בתשובה ובתענית ובסגופים ופועלים עם תקיעת שופר שהוא ית' מעתיק א"ע ממדרגת הדין למידת הרחמים שבה יהי' קיום העולם דהיינו החסד ונמצא יש מדות שניהם בעולם מדה"ד ומדה"ר כנ"ל וזה שקאמר איפוך מעיקרא תשלם לאיש כמעשהו דהיינו מדה"ד ולבסוף שמעתיק א"ע ע"י תפלת ישראל וע"י תקיעת שופר למדה"ר ששיתף מדה זו לבריאת העולם אז ולך ה' החסד וכן הפי' בגמרא מעיקרא ואמת ולבסוף ורב חסד כנ"ל:

ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. פי' שהוא ית' עשה עמנו חסד שמעשינו עושין רושם גדול למעלה וא"כ מגיע לנו שכר גדול על מעשינו הטובים הגם שאנו קרוצי חומר נמצא מיושב קושית הש"ס בסתירת הקרא דהקרא אומר שהוא ית' עושה חסד ואח"כ קאמר דאינו עושה חסד כי אם משלם לפי המעשים אבל למ"ש מיושב ודו"ק:

או יאמר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו קושית הגמרא מפורסם דאיכא סתירה מרישא לסיפ'. ונראה ע"ד מאמרם ז"ל בתענית כל המצדיק עצמו מלמטה מצדיקין עליו מלמעלה פירש"י מי שרואה ותיקן דרכיו מדקדקין עמו טפי ונראה הטעם כמאמרם ז"ל הפשתני הזה כשהוא מקיש על כלי שלם הוא מקיש ולא על הרע וזה לך

החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו למי שדקדק במעשו ויוכל ליצא זכאי אתה מדקדק עמו ומי שאינו מדקדק גם אתה אינך מדקדק עמו אלא עושה חסד וזה כמעשהו כמעשה אדם כן המשפט:

עוד נראה בטעם שמדקדקין טפי עם הצדיק כי בבגד משי אף כתם קטן נחשב לגדול ומקלקל הבגד משא"כ בבגד צמר ופשתים וכדומה לא איכפת לן כ"כ כתם קטן וכן המדקדק במעשיו עושה לעצמו חלוק נאה ממעשיו ולכך מדקדקין עמו להסיר כל כתם משא"כ למי שאין מדקדק שאין חלוקו ממעשיו חשוב כ"כ. ועד"ז אחשוב מאמרם ז"ל חסד אמר יברא ואמת אמר אל יברא מה עשה הוא ית' השליך אמת ארצה וברא העולם בחסד כמאמרם ז"ל מתחלה עלה ברצונו לברא במה"ד ראה שאין מתקיים שיתף כו'. וכתבו המפרשים דגם המחשבה נתקיים נתקיים והיינו מה שמדקדק עם הצדיקים וזה כוונת מאמרם ז"ל במיתת ר"ע שתוק כך עלה במחשבה והש"ס בתענית דלעיל מביא הפסוק דאמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף דהכוונה כשאמת מארץ תצמח דאדם מצדיק מעשיו אז גם משמים נשקף עליו בצדק להצדיק ולדקדק עמו וזה עצמו כוונת מאמרם ז"ל שהשליך אמת ארצה דהיינו ששניהם אמת ונתקיים דהאמת נתקיים ביראים וחסד בבינונים אלא שהבריאה היה בחסד ועי"ז יש לנו ג"כ מדת החסד בקרבנו כי חיי העולם פי' מדה שמחי' את העולם שהוא ית' ברא עמה את העולם נטע בתוכנו ג"כ כי מה שיש בעולם יש בנשמה ונפש כמ"ש בספר יצירה אבל האמת לא הי' לנו כיון שהבריאה לא הי' בה ולכן השליך השי"ת גם אמת ארצה אף בלי בריאה כדי שכל מי שרוצה לילך באמת יהא לו מקים לקבל מדה זו:

או יאמר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כי דרך העולם שלא ללוות לגדול סך מועט מחמת שייבוש ליגוש אותו סך מועט כידוע וא"כ אין פתחון פה לתבוע אותו ית' על שכר המעשים שהוא מועט מאד כי מה כוחנו והמלך הוא מלך גדול ונורא ובודאי עיות גדול לתבוע לו סך מועט אבל חסדו ית' שמשלם מעצמו וזה אתה תשלם מעצמך בלי תביעה:

או יאמר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ידוע מאמרם דקשיא רישא לסיפא ותירצו מתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ואח"כ ולך ה' החסד. וקשה הא לפניו ית' לא שייך תחלה וסוף כי הכל גלוי לפניו ועוד למה רוצה ליתן מתחלה כמעשהו כיון שבסוף עושה חסד בין כך וב"כ הי' לו תיכף ליתן החסד. ונראה כי אין הקב"ה כמו ב"ו שאצל בשר ודם אם אינו מעניש נקרא חסד. אבל אצלו ית' אינו כן כי מה שהוא מעניש הוא חסד כי עיקר מגמתו לתכלית האדם הוא שיחזור נשמתו אל שורשו וליהנות

מזיו עידונו כביכול כמאמר רז"ל צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן כו'. וזה א"א אם עשה עבירה ודבק בעצמו זוהמת הס"א כמשל ליקוי החמה שהאורות מבטשין זה בזה ובהעונש נפרד הזוהמא כמ"ש האר"י ז"ל שחבוט הקבר הוא מלשון חבוט שמכין עד שנפרד הרע מן הטוב ובלתי עונש א"א שיפרד הזוהמא. וזה לך ה' החסד כי אתה תשלם כו' לא כבשר ודם שנקרא חסד כשאינו מעניש:

או יאמר. כי. הוא מלשון אף וגם כידוע וזה אף גם שאתה משלם לאיש כמעשהו. מ"מ הוי חסד שעי"ז זוכה הנשמה לעידון העליון וא"כ בא מתחילה העונש ואח"כ החסד שהנשמה באה לשורשה וזה מתחל' תשלם כמעשהו ואחר כך ולך ה' החסד שמתעדן בגן עדן העליון כמדובר למעלה:

או יאמר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. הכוונה הוא כי לצדיק יש תענוג גדול בעשותו אחת ממצות ה'. וזה הוא שכר מצוה ר"ל התענוג המגיע לו בעשותו המצוה ונמצא לפ"ז כבר משולם שכר המצוה בעוה"ז דהיינו התענוג ומדוע ישולם לו עוד בעוה"ב ואינו כ"א מצד החסד וזה ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש וגו' כי מצד השכל אין מגיע לו כבר תשלום גמול:

או יאמר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ר"ל כי השכר להמצות מאתו ית' היא אין סוף ואין חקר כמו שהוא ית' נקרא אין סוף כך כל, דבר הניטל ממנו לברואיו הוא אין סוף ואין חקר ואם הי' נותן הוא ית' לאדם השכר כמה שהוא במהותו א"א לסובלו מריבוי הטוב אלא שמחסדו ית' שמצמצם השכר לערך הנבראים כדי שיוכלו ליהנות ממנו וזה ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ר"ל שמצמצם השכר שלא להתפשט כ"כ כפי ערך המעשה וזה כמעשהו שלא להיות שכר רק לפי המעשה וכן בנידון העבירות ולהיפוך אם הוא ית' נותן עונש כפי המדה שאצלו ית' להעניש שכל מדות ית' אין להם סוף לא הי' העולם יכול לסבול רק מחסדו ית' אין מעניש רק כפי ערך העבירה:

מזבח אדמה תעשה לי. פי' שתחזיק עצמך כמו אדמה וע"ז מסיים ולא תעלה במעלות על מזבחי. פי' כשיש בדעתך שאתה בעל מעלות למדן וסופר וחכם לא תוכל לעלות אלא שתשפיל עצמך כמו אדמה כנ"ל:

לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו. כי ידוע מאמרם ז"ל שג' דברים מזכירין עונותיו של אדם והאחד מהם הוא עיון תפלה שמעיין שמתפלל כראוי וזה לא תעלה במעלות. פי' בשעה שאתה עוסק במזבחי שזובח יצרו או שמוסר נפשו על קדושת ה' לא יהי' לך חשיבותך ומעלך בקרבך שאתה עוסק בעבודת קונך כראוי כי ע"ז תגלה

ערותך ויהיו מזכירין למעלה עונותיך ולכך לא תעלה במעלות ולא תגלה ערותך רק תהי' שפל ואדרבא תחשוב שאתה מקצר בעבודתו ית' לפי ערך רוממותו וטובתו עליך:

או יאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו. כי בכל שיר ושבח שנותנין לו ית' צריך להזכיר גם פחיתות ושפלות האדם כמו שתקנו קודם התפלה לומר מי אנכי וכן באמצע התפלה וכדומה וזה לא תעלה במעלות וגו' אשר לא תגלה ערותך שתזכיר שפלותך וזה גילוי ערוה:

פרשת משפטים

אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע. הכוונה בי מבואר בספר הזוהר שכל הענין מרמז על הנשמה ע"ש. וזה ידוע ג"כ שצריך האדם לעמוד על עצמו ולמעט תאותו בכל תאות עוה"ז ובאם לאו אז היצה"ר מתחזק אצלו עד כי עברו על ראשו המים הזידוני' וזה שמרמז על הנשמה ואם אחרת יקח לו ר"ל הרמז כמד"א תחת שפחה כי תירש גברתה שמגביר על עצמו כח הגשמי ומפריד מעליו כח הרוחני ומאין יבא שנתגשם כ"כ קאמר הפסוק שארה כסותה ועונתה לא יגרע ר"ל כי שארה הוא, מזונות כפי' רש"י שאין מעציר א"ע מתאות מזונות ומלביש א"ע בכסות נאה וכל מגמותיו הוא לזה ועונתה ר"ל שאין ממעט מתאוות המשגל ומזה בא לו שנתעבה כ"כ עד שהגביר השפחה הרשעה על הגבירה כמדובר:

ורפא ירפא. מלמד שנתן רשות לרופא לרפאות כי לכאורה הוא תמוה אשר עינינו רואות שע"פ דרך הטבע מתו כמה בני אדה אשר לא הי' להם רופא להתרפאות. וידוע דרכי הרפואה למשל אם גבר החמימות באדם נותן לו הרופא איזה עשב שטבעו לקרר וכדומה והוא ית' ברא הכל אם יש כח בעשב לקרר מהיכי תיתי לא יהא כח בו ית' לקרר בלי עשב ורופא אך האמת הוא מי שהוא מושגח מאתו ית' בודאי ירפאהו בלי עשב ורופא אך יש כמה בני אדם אשר סר השגחתו ית' מאתם ומסרו לטבע ואם יש רופא ועשב נתרפאים ואם לאו ימיתו כי הוא ית' אין משגיח עליהם. וע"ז נאמר שניתן רשות לרופא לרפאות. ורישא דקרא הוא אם יקום והתהלך בחוץ פירושו שאינו מושגח ומדובק בפנים בו ית' אלא בחוץ בדרך הטבע כנ"ל ורפא ירפא ניתן רשות לרופא אות:

חיים שנים ישלם. פי' שצריך לחיות שני פעמים שיתגלגל אם לא ישוב בפעם הראשון עד שישלם:

את כספך לא תתן לו בנשך. כי יש כמה בני אדם שתאותם וחפצם להרע לחבירו ולנשוך אותו נשך כסף נשך אוכל לחסר פרנסת חבירו וזה מדה רעה מגונה מאוד ואדרבא זרע

כשר היי ראוים בטבעם להטיב לכולם וזה את כספך כו' פי' תאותך לשון נכסוף נכספת לא תתן בנשך. פי' לא יהי' לך תאוה להרע לחבירך:

כל הדין דין אמת לאמתו וגו'. ודקדקו למה נקט לאמתו נראה כי לפעמים אדם דן דין אמת אבל אינו מחמת אמיתו אלא שנהנה שאוהבו יזכה בדין ואדם כזה לא פעל כלום במעשיו אלא כשנהנה מאמתו שנהנה מהאמת שהוא אמת זה נעשה שותף במעשה בראשית שהוא ית' ברא הכל בלי שום הנאה כ"א צדקת וגו' אלא מחמת האמת שהוא שלם והכל יכול יראוי מן האמת שישלים פעולתו כן צריך האדם לעשות הכל מפאת האמת:

לא תטה משפט וגו'. פי' שלא תצטרך שהוא ית' יטה המשפט לפי החסד אלא תהא צדיק וישפוט הוא ית' משפט צדק ואעפ"כ תצא זכאי וזה עצמו לא תכיר פנים שלא תצטרך שהוא ית' ישא פנים כמד"א ישא ה' פניו אלא תהא זכאי באמת ולא תקח שוחד דכתיב שוחד בחיק פירש"י בצינעה שהמקבל שוחד מקבל בסתר. וכן כשהאדם אינו ראוי אז השפע הבאה מאתו ית' צריך להיות בצינעה מפני הפמליא שלמעלה משא"כ אם יהא זכאי אז הוא ית' משפיע בגלוי וזה לא תקח שוחד בצנעה השפעתך אלא תהא זכאי ותקבל בגלוי:

משפטי ה' אמת צדקו יחדיו. שאמרו חז"ל הרי שהי' הציבור חייב בר"ה ויוה"כ ופסקו גשמים מועטים ואח"כ עשו תשובה נותן הגשמים בזמנם וכן להיפוך נמצאו יש שני משפטים אחד ליוקר ואחד לזול ופסק המטר לא נשתנה וזה משפטי ה' אמת שני משפטי' צדקו יחדיו:

או יאמר משפטי ה' אמת צדקו. ע"ד דכתיב ישב עולם לפני אלהים ואמר הוא ית' חסד ואמת מן ינצרוהו. ומוכרח להיות עניים אלא שהעניים צועקים למה אנו עניים דוקא נהי' אנו עשירים ונקיים ג"כ מצות צדקה לעשירי' שיהיו עניים אך האמת כן הוא שבגלגול הראשון אפשר היו העניים עשירים והעשירים עניים ובגלגול זה הוא להיפוך כי גלגול הוא חוזר בעולם. וזה משפטי ה' אמת וצדקו יחדיו פי' בכל הגילגולים שכבר מסובב הדבר הזה הנ"ל:

או יאמר בהמשך הפסוקים שלאחריו משפטי ה' אמת צדקו יחדיו הנחמדים מזהב וגו' גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב. כי ידוע שיש רשע וטוב לו וצדיק ורע לו ועל כ"א בפני עצמו אין להקשות כי ברשע וטוב לו י"ל שהוא ית' בעל חסד ועל הצדיק ורע לו י"ל כי מן הראוי כך כי מה"ת ישפיע לו הוא ית' כי די אשר חי במעשיו כי אם יצדק מה יתן לו רק על שניהם קשה. רק יש שני תירוצים ע"ז א' כי הצדיק יש לו עוה"ז התענוג של לימוד התורה וקיום מצותיו באהבה והטעם שטועם בה משא"כ הרשע שהוא מרוחק

מזה ואפשר כי כן הכוונה במאמרם ז"ל ביקש יעקב אע"ה לישב בשלוה וכו' לא דיין לצדיקים מה שמתוקן לעוה"ב פי' בתענוג שיש להם בעוה"ז מאור העליון בעשות רצון קונם ומבקשים שלוה בעוה"ז בגשמיות ממש. וזה משפטי ה' אמת צדקו יחדיו גם שניהם ביחד לרשע טוב ולצדיק רע למה כן ומסיים הנחמדים מזהב וגו' וכבר יש לצדיק עוה"ז במתיקות המצות והתורה. עוד יש לומר כי יש שני מיני ילדים א' שהאב מבטיח לו לשלם לו הרבה בסוף כשיעשה רצונו והוא מאמין כ"כ באביו שישלם לו ועושה רצונו ויש ילד שהאב צריך ליתן לו תיכף איזה איזה פרוטות שיעשה רצונו כך הצדיק מחזיק עצמו בהבטחה של עוה"ב ושומר המצות אף שאין לו בעוה"ז משא"כ הרשע הלואי שיעזור הפרוטה שהוא ית' נותן תיכף שישמור מצותיו וזה יש עושר וגו' לרעתו שעונשו גדול שנתן לו תיכף תשלומין ואף על פי כן לא אבה לילך בדרכיו וזה גם עבדך נזהר בהם. פי' הצדיק נזהר במצות בשמרם עקב רב כי רב רמז לשכר. ע"ד מה רב טובך וגו' גם כשאתה שומר השכר ליתן בעקב דהיינו בבא ולכך צדקו יחדיו כמדובר למעלה:

או יאמר משפטי ד' אמת צדקו יחדיו. ע"ד מאמרם ז"ל כחיגר ע"ג סומא וזה צדקו יחדיו פי' הגוף והנשמה. או שהשי"ת רוצה לחבר א"ע באדם ולכך מתי' לגופי' כמ"ש בזוהר וזה יחדיו השי"ת והאדם. יראת ה' פי' מדרגה גבוה שהאב מפתה שלא יגיע לו נזק לבנו וזה יראת ה' שהקב"ה מתירא מהאדם שלא יגיע לו נזק וזה טהורה עומדת לעד שהיא מדריגה חשובה:

ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. פי' זה המארה מלבנונית הוא מתחת רגליו. אבל א"י עיני ה' אלהיך בה בלי ממוצע וזה פשטתי את כתנתי וגו' רחצתי את רגלי. וזה בכל מקום אשר וגו' אבוא אליך ע"ד שהוא לשון שקיעה כי יהי' התלבשות השרים שלמעלה משא"כ בא"י שהוא ונגלה כבוד ה' בעצמו בלי לבושים הם המלאכים שנקראים רגלים אלא בכבודו ובעצמו ובכל הדביקות שיש לאדם פושט לבוש ומקרב את בוראו וזה נפתלי נפתולי בדביקות שיש לו אילה כנוי למלאך כמ"ש האר"י ז"ל שלוחה פי' הפשטה והבן:

או יאמר אילה. כנוי לשכינה כמ"ש בזוהר ומכח הדביקות מקרב הגאולה וזה נפתלי על הדביקות אילה שלוחה ששולח השכינה מן הגלות או שבורא מלאך בעשיית המצוה היכל לבנת הספיר ספיר ימין לבנת שמאל כמ"ש בזוהר והאר"י. הרמז כי ימין למיימינים הוא ספיר אור ולמשמאילים צריך תשובה וכשלג ילבינו וזה לבנת והבן:

פרשת תרומה

וידבר ה' אל משה לאמר. הכוונ' היא שכל התגלות השכינ' לא הי' על משה רק בשביל ישראל וזה הוא לאמר שכל עיקר אמירת הקב"ה רק בשביל לאמר לישראל ולא בזכות עצמו:

והבריח התיכון וגו' מבריח מן הקצה אל הקצה דא יעקב כמ"ש בזוהר כשהאדם עובד ליוצרו וליצרו כידוע וזה מן הקצה אל הקצה והוא ית' שומר שלא יחטא אף מי שהולך בדרך סכנה מ"מ כשזיו איקונין של מלך אצלו הוא ניצל מכול' וזה מלך אסור ברהטים פי' כעין שכתב רש"י הקב"ה הוא המלך קשור ואסור ברהטים לשון מרהט רהיט שהאדם רץ מרוחניות לגשמיות והוא ית' קשור בו שייראו מלפניו ולא יוכלו להחטיא אותו.

או יאמר מבריח כי מי שהוא בורח נקרא בורח ומי שהוא מבריח לאחר נקרא מבריח והאדם במעשיו מתקן ומעלה ניצוצין קדושים מכל דבר וזה מבריח פועל בריחה מן הקצה התחתונה אל קצה עליונה. וזה תתן להם ילקוטון שילקט ניצוצי קדושי וטהרה:

פרשת תצוה

ואת החלב המכסה את הקרב. פי' החלב דהיינו תאוות הגשמיות מכסה ההתקרבות לבורא ית' ויש חלב על הקרב כי יש כמה בני אדם שאין מכסין ההתקרבות לגמרי ע"י תאות הגשמיות כי גם לקדושה יש לו התקרבות אלא שאינו שומר ונהנה מעבודתו ית' וזה ג"כ אינו מעלה וזה קרוי חלב שעל הקרב שהגשים עצמו במעלה יותר מהקרב כמ"ש החסיד בחובת הלבבות כמו שמים ואש אי אפשר להיות בכלי אחד שא' מזיק לחבירו כך אי אפשר לאדם שילך אחר תענוג עוה"ז ויהא בעוה"ב:

ונתגלה לי בחלום פי' הפסוק כסיל בחושך הולך דהיינו צדיק גמור שהולך ממדרגה למדרגה כידוע כמ"ש ונתתי לך מהלכים וגו' וזה אחשוב כוונת הפסוק הלא כבני כושים אתם לי כי כוש רומז על שחרות כמו שכושי הוא שחור וכ"כ זקיני הרמ"א בספר מחיר יין במגילה מהודו ועד כוש שהודו רמז על ילדות האדם דעדיין הוד והדר לפניו ועל זקנתו כתיב כוש שהוא לשון שחרות ונאבד ממנו כל התאוות וזה הוא כבני כושיים אם אתם במילי דעלמא הדין כבני כושים היינו בשחרות שכלה מכם כל הנאת עלמא דכסופא הדין כמ"ש בזוה"ק אז אתם לי אז אתם חביבים אצלי וזה זרח בחושך אור לישרים אם המה בחשכות בלא תאות הגשמיות אז זורח להם אור וע"ז וכיוצא בו נאמר עשו סיג לתורה:

או יאמר את החלב המכסה את הקרב וגו' הכוונה שלאדם שהוא מעבה א"ע וכל כוונותיו רק למלאות בטנו בשמנונית וחלבים אז החלבים מכסים ממנו את הקרב ר"ל את ההתקרבות לבורא ב"ה כמד"א יתפרדו כל פועלי און ודו"ק והבן:

פרשת תשא

וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם. למספריהם משום דפקיד הוא לשון חסר דידוע מאמרם ז"ל דכשעושין רצונו ית' אין להם מספר וזה לפקודיהם שיש בהם חסרון ולכך יהי' להם מספר וגם רש"י כתב בפסוק ולקחתם וגו' ונתתם וגו' שלאחר המגפה הי' מספר משל לצאן כו' ואם לא חטאו לא הי' בהם מגפה ולא הי' צריכים למספר ולכך כתב לפקודיהם לשון חסרון כמ"ש (וע"ד סוד כשחטאו נפלו ממדרגה העליונה ונקשרו במדרגה תתתונה שהיא מספר ולעורר המדרגה גם הם צריכים מספר כי צריך התעוררות לכל מדה אשר אנו קשורים בה) ולכך ונתנו איש כופר נפשי דע"ז עצמו שחטאו והיה מספר צריכין כפרה וע"ד סוד כופר נפשו להוי"ה ב"ה שנפרדו מאתו ונקשרו בשם אדני וזה תרומה לה' שע"י הכופר יחזרו ויגביהו ויתרום א"ע להוי"ה ב"ה כמקדם:

וידבר ה' אל משה לך רד. במדרש כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל שכן מצינו בברוך בן נרי' שציוה הקב"ה להשיב לו כי ישראל חטאו ושוב אין זכין לשום אדם לשמוע דברי אלהים חיים וכן משה לא הי' ראוי לדיבור אלא בשביל ישראל וזה וידבר ה' אל משה לאמר כדי שי לישראל:

או יאמר כי מתחלה עלה ברצונו ית' לברוא במדה"ד ראה שאינו מתקיים שיתף מדה"ר אבל לצדיקים הוא עושה כרצונו כי הם מתקיימים אף במדה זו וזה שמדקדקים עם הצדיקים כחוט השערה וזה כונת הפסוק רצון יריאיו יעשה פי' שהיראים עושים רצונו ית' דהיינו שהם יוצאין גם כנגד מדה"ד שהוא עלה ברצונו אבל המון עם אין עושין רצונו כ"א המעשה שהוא שיתוף וידוע מי שיש לו בן שהוא יודע שהוא טוב בטבע אז מדבר לו דברים קשים כי הוא יודע שיציית לדבריו משא"כ מי שיש לו בן שהוא רע בטבע אז מתירא שלא יצא לתרבות רעה ולוקח אותו הכל בדברים רכים וידוע כי דיבור רומז לקשות ואמירה לרכות וזה וידבר קשות למשה שהוא צריך לאמר לישראל ציווי הקב"ה שיאמר בדברי קשות כמ"ש:

למה ה' יחרה אפך בעמך דהוא תמוה מה שאל למה הלא חטאו בעגל ותשובתו בצידו. אך למ"ש המדרש דכך כוונת משה במה שאמר אשר הוצאת מארץ מצרים שע"י שהיו

בגלות מצרים בא להם החטא שהורגלו שם בראותם עובדי' לשה. מיושב זה דכן כוונת משרע"ה למה וגו' הלא הוצאתם מארץ מצרים:

לוחות כתובים משני עבריהם. פי' שדברי תורה כפטיש יפוצץ סלע יש פנים לטהר ולטמא וכדומה וזה משני עבריהם פי' אחד מובדל מחבירו מן הקצה אל הקצה אלו ואלו דברי אלהים חיים:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם. הענין לדורתם חסר וי"ו והוא לשון דירה כשהאדם מקיים מצות שבת כהלכתו או מצוה אחרת בתכלית השלימות אז המצוה בעצמו הוא לבוש להנשמה בעוה"ב לאור באור פני מלך חיים יתברך. וזהו ושמרו בני ישראל את השבת לדרתם שמורה על דירה:

ענין שלש עשרה מדות. הוא ע"ד משל למלך שהי' לו פקידים וחילות והי' לו ממונה להספיק להם הסיפוק של, מלך והממונה הי' גנב והי' שולח יד בכל מה שהגיע לו והי' להמלך יום מיוחד שמבקש חשבון מאת הממונה והי' הממונה מתייירא מאוד כי הי' יודע בעצמו שיש לו שונאים הרבה ומה עשה הממונה נפל לפני הפקידים וחילות והפציר בהם מאוד יאמר האמת הוא שאני גנב אך מי יודע שאם המלך יקח ממונה אחר אם יהא טוב ממני ואותי אתם מכירים בטוב. והנמשל מובן מאליו שישראל מפרנסין אביהם שבשמים ונותנין עוז לפמליא הקדושה כי כשאנו חוטאים אנו פוגמין במדותיו יתברך והמידות הם כביכול המקטריגים ואנו מתפללין ומבקשין מהמידות שהם עצמם ימליצו בעדינו כי מי יודע שאחרים יהיו טובים מאתנו:

ושמתיך בנקרת הצור וראית את אחורי ופני לא יראו. הכוונה בזה ע"ד אמת שהוא ית' ברא את העולם במדות שלו דהיינו בעשר הספירות ובאותן המידות יכול להיות לאדם איזה התבוננות אבל בעצמותו ית' אין לשום חוזה ונביא התבוננות להתבונן בו ית' כי טמיר ונעלם הוא. והנה המידות אף שהם דקה מן הדקה מ"מ לערך עצמותו ית' הם נחשבין רק לאחורים. וזה הוא ושמתיך בנקרת הצור ר"ל ושמתיך להתבונן רק בנקרת הצור באותן המידות שצר בהם את עולמו ולשון הצור ע"ד אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו ולזה מסיים וראית את אחורי ר"ל המידות שנקראים אחוריים נגדו יתברך באותן המידות תוכל להסתכל ולהתבונן. אבל ופני ר"ל עצמותו ית' לא תראה כי לא יראני האדם וחי:

פרשת ויקהל

ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה הכוונה ע"ד מוסר כשאדם מדובק בבורא ית' אז הוא מאיר ומשפיע לכל העולמות ואז הוא נקרא בן אורי שמאיר בכל

העולמות וכשהוא להיפוך שהולך אחר הגשמיות אז הוא נקרא בן חור שהוא במדריגה למטה בחורין ובסדקין וזה הוא בן אורי שהי' בתחילה במדריגת אור הגבוה ואח"כ נעשה בן חור שנפל לתוך חורין וסדקין ומדבר בדברים בטלין אז למטה יהודה ר"ל שאז משליכין מלמעלה אות ההודאה שהי' משבח להבורא ית' באומרו מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי:

פרשת פקודי

אלה פקודי המשכן וגו' אשר פקד על פי משה וגו'. פקד הוא לשון חסרון. פי' שהי' חסרון במשכן אשר פקד ע"פ משה ואלמלי ציוה הוא ית' לנו בעצמו ובכבודו הי' קיים לעולם כמו בית השלישי אי"ה וכן אמרו במתן תורה שאלמלא לא אמרו דבר אתה עמנו וגו' לא הי' שכחה וכדומה כמה טובות:

פקודי ה' ישרים משמחי לב. כי פקוד הוא לשון חסרון ע"ד לא נפקד ממנו איש שהשי"ת מחסר לפעמים לאדם והוא לטובתו שמכח זה בא לו הזדככות ומשמחי לב שהיא הנשמה עיקר חיות שבאדם וזה אין כמוך באלהים ה'. פי' גם במדת הדין שלך שהוא אלהים אין כמוך ברחמנות כי כל כוונתיך הוא לטובה כידוע בספרי מוסר או ע"ד שכתב בזוהר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם. פי' השכינה הנקראת זאת ולא מאסתים בשביל השכינה יהי' נפדין ישראל מצרות נפשם וזה פקודי ה' חסרונות שיש לו ית' שכבודו ית' הוא בגלות משמחי לב ע"ד זאת נחמתי בעניי:

ויקרא

פרשת ויקרא

אדם כי יקריב מכם. כי יש שני מיני התעוררות אחד שאדם מעצמו מתעורר להשי"ת בכל לבו. שנית ששומע מפי המוכיח ומכח זה בא לו התעוררות וזה הוא בשותפות ע"י מוכיח וע"י עצמו ובודאי זה שמעורר מעצמו לבד יותר עדיף מהמתעורר ע"י אחרים וזה כי יקריב מכם. פי' מי שירצה להיות במדריגה עליונה יקריב מכם מעצמו יתעורר לבבו. מן וגו' תקריבו את קרבנכם. להביא עולה בשותפות כמאמרם ז"ל כי גם התעוררות ע"י אחרים נתקבל לפני הבורא ית':

או יאמר על הכוונה הנ"ל כי יש ללמוד מזוה"ק פ' ויחי כי בקרבן נפעל שני פעולות אחד התענוג לפני המקום ב"ה. השנית שאדם ממשיך השפע מאתו ית' והתענוג לפניו ית' נעשה מהתשובה שהאדם עשה בעת הקרבה וכמ"ש האר"י ז"ל שהי' חושב מה שעושים לבהמה הי' מן הראוי לעשות לו אלא שבעל הרחמים אין פוגע בנפשות תחילה. וזה

אצלי המכוון בפסוק וכי תזבחו זבח לה' לרצונכם תזבחו. פי' שתשחטו הרצון הרע שהי' לכם ותהפכו הרצון לטובה ואפשר שזה הפסוק עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר. פי' שעיקר הקרבן והתענוג לפניו ית' נעשה בזבח שאדם זובח א"ע ליצרו הרע ולבבו יבין ושב ורפא לו וכשעולותיכם ספו על זבחיכם מה שאתם צריכים לזבוח את עצמיכם מוטב שתאכלו בשר. ופעולה השנית שאדם מושך השפע על עצמו מאתו ית' הוא. נעשה בהקרבת בהמה גשמיות שיתעלה גם החומריות של אדם אשר נמשל כבהמות נדמו. וזה אדם כי יקריב מכם כשמקריב א"ע בהרהורים הטובים בוידוי וחרטה וזה מכם בקבלת הדין על עצמו כי מחשבה טיבה מצטרפת למעשה וזה הקרבן הוא לה' שתענוג לו יתברך והיינו שהי' מקריב צינורות השפע למעלה למעלה כל עלול לעלולו אשר ע"כ נקרא קרבן מלשון התקרבות וזה מגמתו ית' שיתעלה אליו כל הנאצלים אשר קשורים בו כשלהבת בגחלת וזה קרבן לה' שהי' מקריב הצינורות אליו ית'. מן הבהמה וגו'. פי' ע"י הקרבת בהמה הגשמית. תקריבו את קרבנכם. פי' קרבנכם לכם לטובתכם דהיינו הורדת השפע עליכם (וזה תקריבו קרבנכם זה העולם שחשק וחמד להיות מקורב אליכם. כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק וכו' והשי"ת כביכול מרחף עלינו תמיד להגין כאם על הבנים שמחה): **על** כל קרבנך תקריב מלח. הרמז כי כל מאכל שהוא בלי מלח אין לו טעם. כן תעשה כל המצות עם טעם והתלהבות:

פרשת צו

וידבר ה' וגו' צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני וגי' להקריב לי במועדו וגו'. הכוונה בזה דתרג' יונתן פי' ע"פ נאוו לחייך בתורים שיפה התורה לישראל כי האי תורא דמפרנס יתיה וית מריה. וזה הוא בתורי"ם. והנמשל הוא על צדיק שצריך ללמוד תורה לשמה לפרנס יתיה וית מריה. ר"ל שיביא עליו השפע גדולה וגם עליו ית'. כמד"א תנו עוז לאלהים. וזה ענין כאן את קרבני לחמי לאישי ר"ל לאנשים שלי לישראל עם קדושי אז ריח קדושי תשמרו להקריב לי ר"ל שאקרב את לחמי פרנסת לחם לישראל אז ריח ניחוחי תשמרו להקריב דהיינו שצריכין אתם ליתן עוז מתחילה מלמטה כדי שע"י מעשה הקרבנות הבאה מלמטה תתעוררו השפעות לחם ופרנסה מלמעלה:

או יאמר צו את בני ישראל וגו'. פירש"י ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כים. וי"ל ע"ד שאמה רבא במטותא מנייכו דלא כו' תרתי גהינם ה"נ לענין אדם העושה מצוה בחסרון כיס שיראה שיהא המצוה בשלימות וזולת זה הוא מאבד בחנם המעות והוי כמו תרתי גיהנם. וכן התורה חסה על ממונם של ישראל והשי"ת משלם כפלי כפלים על הוצאת שבתות ויו"ט ושכר לימוד וכהנה לשאר מצות והיינו כשעושין בשלימות

ומעוררין למעלה צינורות השפע משא"כ כשאינו בשלימות מאבד בחנם מעותיו ויש לו בטחון שהוא ית' ישלם לו ובאמת לא כן הוא וגם הוא ית' כועס חלילה על שבחנם אבד מעותיו וזה שביותר צריך לזרז שהמצוה יהי' בשלימות מאוד במקום שיש חסרון כיס כמדובר:

זאת תורת העולה. בזוהר הקדוש היינו מחשבה זרה ע"ד והעולה על רוחכם. וכך אמרו ז"ל עולה מכפרת על הרהורי לב ואפשר דזה שאמר היא העולה על מוקדה כי כן דרך היצר יורד ומסית עולה ומקטרג להפיל את האדם לבור שחת ורש"י פי' בשבת שהיצה"ר עצמו מבעיר את האדם בגיהנם וזה היא העולה הטומאה עצמו עולה ומקטרג להפיל את האדם למוקדה באש של עצמו כמדובר:

או יאמר תורת העולה. היא עול תורה ממש שלומד לשמה ועולה למעלה. וידוע מכתבי האר"י ז"ל לשמה לשם ה'. וזה היא העולה שכינת עוזו עולה ע"י לימוד תורה:

פרשת תזריע

בהפטורה **ויקצוף** נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי יצוא יצא ועמד וקרא בשם ה' וגו' הלא טוב וגו' ויגשו עבדיו וידברו אליו ויאמרו אבי דבר גדול הנביא דבר אליך הלא תעשה ואף כי אמר אליך רחץ וטהר. הדקדוק הוא מה קצף נעמן על אלישע מה שאמר לו רפואה בירדן. והענין כי יש ב' מיני צדיקים במדריגות חלוקים. יש צדיקים שהם יכולין לפעול הצטרכות בני האדם מהשי"ת דהיינו רפואה חיי בני ומזוני אך שצריכים לפעולות גדולות דהיינו בפדיונות ותפלות והתבודדות וכדומה. ויש צדיקים שיכולין לפעול כל הנ"ל בדיבוריו הקדושים ע"ד ויגזור אומר. וזה ענין נעמן שהי' סובר שאלישע לא הי' צדיק כ"כ שיכול לפעול בדיבוריו לבד רק מחמת התפעלות כנ"ל ואלישע לא עשה שום התפעלות של רפואה אצל נעמן רק שאמר לו לך ורחץ וגו' והי' בדעת נעמן שלא יהי' לו הרחיצה בירדן רפואה וע"ז קצף נעמן בדיבורו הלא טוב וגו' והשיבו לו עבדיו לא כמו שאתה סובר אלא שאלישע הוא צדיק גמור שיוכל לפעול בדיבורו לבד בלי שום התפעלות וזה שאמרו לו עבדיו דבר גדול הנביא דבר אליך הוא כמו דיבור גדול דהיינו שהדיבור מה שאמר רחץ יטהר הוא יעשה רושם ויהי' לך רפואה כנ"ל. ודו"ק והבן:

פרשת מצורע

וזאת תהי' וגו' או החתים בשרו מזובו טומאתו היא. פי' שהזיבה הוא גילוי הטומאה שיש באדם וזה טומאתו היא:

במשנה דשבת. מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה שנאמר היו נכונים לשלשת ימי'. ידוע כי פעמים ושלש יפעל אל עם גבר והנשמה הקדושה תצטרך לגלגל לזה העולם שנים או שלשה פעמים ובפעם השלישי כשלא תתקן מעשיה אין לה תקומה שוב חלילה וזה מנין לפולטת כו' ביום השלישי. פי' בפעם שלישית בגלגול שאם פולטת שאינה מתקנת דרכיה שהיא טמאה חלילה שנאמר היו נכונים לשלשת ימים. פי' בפעם השלישי צריך שיהי' נכון כבר בלי חסרון אבר ושום גימגום:

והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם. פי' שהמוכיח יוכיח שלא ימותו חלילה בטומאתם אלא יעשו תשובה קודם מיתתם ע"ד שוב יום אחד לפני מיתתך ואינו יודע באיזה יום לכן יהי' בכל יום ויום בתשובה:

או יאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם. פי' לשון זרות שהטומאה יהא זרה אצלם ולא מקורב להם:

או יאמר והזרתם. הוא לשון זר כשהצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן וזה בא ע"י הטומאה שיש בזר ויש בחירה והצדיק בוחר בטוב. וזה והזרתם מטומאתם ע"י הטומאה יבוא להם זר ובמה יתרחקו מהטומאה ע"ז אמר ולא ימותו בטומאתם ע"ד שכתבנו לעיל שוב יום אחד לפני מיתתך נמצא כל ימיו בתשובה כנ"ל והחובות נעשים זכיות וזה והזרתם מטומאתם ע"י העוונות יהי' להם זר כשיעשו תשובה בכל יום מחמת שלא ימותו בטומאתם יחשבו בכל רגע שהוא יום לפני המיתה כמדובר:

או יאמר ועכ"פ ולא ימותו ולהמון עם מדבר שעכ"פ יראו לעשות תשובה קודם מיתתן כנ"ל:

פרשת קדושים

קדושים תהיו וגו' איש אמו ואביו תיראו. נראה טעם הסמיכות כי ממזר סובר שמכבד לאביו והאמת לא כן הוא ולפעמים יש לו מחלוקת ומזלזל את אי שהוא אביו ממש וכן אסופי לאמו וקדושים תהיו קאי על גדר ערוה כידוע מאמרם ז"ל לכך נאמר בסמוך איש וגו' משא"כ בממזר:

או יאמר אע"פ שתהא קדוש מ"מ לא יהי' לך תפארת כי אפשר בא קדושתך מצד מעשים טובים שבאביך ואמך ולכך סמך איש וגו':

והדרת פני זקן ויראת מאלהיך. כי כל קרבן לא הי' כשר להקרבה פחות משמנה ימים, והטעם אחז"ל שצריך שיעבור עליו שבת א' עכ"פ והכוונה ידוע שע"י שעבר עליו שבת נכנס קדושה לתוכו שיהי' כשר להקרבה ואם בבהמה שהיא לא עושה שום פעולת מצוה בשבת נכנס קדושה ע"י עצומו של יום ש"ק ומכ"ש שיכנס לתוך ישראל עם קודש

קדושה בכל שבת ע"י שמירת השבת וכן ע"י כל מצוה ומצוה ומטעם זה ציוה הוא ית' להדר פני הזקן שנכנס בו הרבה קדושות אלהות ע"י רוב הימים והשבתות שעשה וזה והדרת וגו' ויראת מאלהיך מחלק קדושות אלהות אשר בקרבו ואפשר דזה כוונת חז"ל אני הוא שקיימתי מצות זקן תחלה שהוא ית' השפיע בו קדושתו:

או הפשוט שהוא יתברך האריך ימיו וקיים מצות זקן תחלה:

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ידוע כי דברים היוצאין מן הלב נכנסין ללב ולכך צריך כל מוכיח להוכיח א"ע ע"ד התקוששו וקושו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים וכשמדבר דברי מוסר ואין יוצא מלבו אזי מגדל החטא יותר לשומע דמ"מ שומע דברי אלהים חיים בדברי תוכחות ומוסר שזה אומר והשומע אינו משים על לבו מחמת שאין יוצא מלב המוכיח בשלימות ומ"מ הוא כעין יודע רבונו כו' כיון ששומע דברי תוכחות וכ"ז בכוונת הפסוק הוכח תוכיח כפול כי גם המוכיח צריך שיוכיח א"ע ג"כ בדברי מוסר שאומר לחבירו וזה את עמיתך את לשון עם ולא תשא עליו חטא שהוא לשון הגבהה. פי' לא תגדיל החטא אצל השומע אם תאמר בלא כוונת הלב אז אתה מגדיל החטא מטעם המדובר למעלה ודו"ק:

ואיש כי יקח את אחותו חסד הוא. הכוונה דהנה מצד השכל אינו ראוי לבני אדם אשר מעפר יסודם אליו יתברך הדביקות כי אין דביקות שייך כ"א בדברים הדומים רק שהוא ית' אינו רק מצד החסד וזה הוא ואיש זה הקב"ה שנקרא איש כמד"א ה' איש מלחמה אשר יקח את אחותו כי אחותו הוא לשון דביקות ור"ל כי בהיות הוא ית' חפץ בדביקות בני אדם להדבק חסד הוא כנ"ל שאינו כ"א מצד החסד:

פרשת אמור

במדרש אמור אל הכהנים. קשה יום ליום יביע בתקופת ניסן ותשרי היום והלילה שוין מכאן ואילך כו'. ונראה דידוע דצדיק אינו מטמא וזה כוונת המדרש אבל למטה כמה שטרות כו' פי' אבל למטה שיש רעות וגזל ביניהם ולכך מטמאין ולכך אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא:

וספרתם לכם שבע שבתות וגו'. כנדה שצריכה שבעה נקיים והוא כמו לטהר גופנו אשר מורכב מארבע יסודות ונשמותינו כלול משלשה. נפש. רוח. ונשמה. כנודע מזוה"ק הרי שבעה נגד שבעה שבועות וגם לקבל התורה בעצרת אשר נחלקת לשבעה תורה נביאים וכתובים משנה תוספתא תלמוד ואגדה כמ"ש במדרש פרשת אמור ע"ש בידי משה:

על ספירת העומר. עמר בגימט' שלש מאות ועשר במצוה ספירה נותנין אור לש"י עולמות שעתיד השי"ת להנחיל לנו כמאמרם ז"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות:

איש אשר יתן לכהן לו יהי'. הנה רש"י ז"ל נדחק בזה אבל הכוונה הוא שכל הוצאות אדם בממונו שמוציא אותו לאכילה ולשתי' ולשאר דברים הכל מאפס ותוהו נחשב לו ולא יקח ממנו כלל לעולם שכולו קיים רק אשר יתן צדקה לכהן לו יהי' שאצל צדקה שהאדם עושה בממונו נתייחס הדבר להיות שלו לעולם הקיום:

וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא. שהוא ית' בורא נשמה כדי שלא יהי' לנשמה נהמא דכסופא והנשמה הוא חלק אלהי ממעל וזה קנין כספו שקונה הבושה כי כסוף הוא לשון הבושה (וע"ד זה איזה שאור שהכסיפו פניו שחטא כ"כ שבייש לצלם אלהים) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו הלחם שלו ולא מתנת חנם מאתו ית' ובת כהן כי תהי' לאיש זר וגו' וכי תהי' אלמנה וגרושה וזרע אין לה שלא הוליד מעש"ט כי זה עיקר תולדותיהם של הצדיקים ושבה אל אביה כנעורי' כקודם ביאתה לעולם מלחם אביה תאכל נהמא דכסופא ולא לחמה:

לעתיד לבא יצוה הש"י לאומות מצות סוכה. כי הם אומרי' שרם ה' על כל גוים שאינו משגיח על מעשה התחתונים וא"כ עיקר הכחשתם הוא באדני כביכול שאינו משגיח כמו שאר אדון. אבל הוי"ה הרמז שהוא מהוה הכל מודים. ואפשר שמזה הטעם לא הי' אדם שקרא לקב"ה אדון עד שבא אברהם (כי באמת האדנות והשגחה הוא מכח האהבה מקלקלת השורה וזה אברהם) ולעתיד יראה השי"ת מצות סוכה בגמטריא הוי"ה אדני פי' שיראה להם כי גם השגחה והאדנות היא בו ית'. וזה כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני:

פרשת בחקתי

אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם עתם. שמעתי מפי מורי ורבי הגאון החסיד מו"ה דוב בער ז"ל שהכוונה דהנה מתחבולות היצר כשהאדם עומד בתפלה או בלימוד אז הוא מבלבל במחשבת פיגול וחוץ ומערב דברי הגשמיות בתוך דברי הרוחניות משא"כ אם בחקתי תלכו שתהיו צדיקים אז ונתתי גשמיכם בעתם ר"ל הגשמיות שלכם דהיינו המחשבה על מו"מ ועבודת הארץ לא יהי' כ"א בעתו בשעה שעוסק בגשמיות ולא בשעה שעוסק ברוחניות:

עוד על כוונה אחרת שלא יאמר האדם אם אענה את נפשי בתעניות וסיגופים כמבוא' ואמעט אכילתי וכל הנאתי א"כ אהי' חלש ולא אוכל להשתדל בעד פרנסתי ושאר עבודת

הגוף ע"כ מבטיח הכתוב אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם ר"ל הגשמיות הצריך לכם לעבודת הגוף לא יהי' נודד מכם בעת הצורך לכם שאף עפ"כ יהי' לכם קיום וחיזוק הגוף להשתדל בעד פרנסתכם לפרנס אשתו ובניו:

והתודו את עוונם וגו' במעלם אשר מעלו בי וגו'. פי' כי מודה ועוזב ירוחם אבל אם אינו עוזב רק מודה לחוד לא מועיל מידי וחלילה גרועי גרעי כי צעקנו בפינו חטאנו ופתלתול ועקש לבנו וזה והתודו במעלם פי' בעת הוידוי עדיין הם במעלם אשר מעלו כי לא עזב און רק וידוי לחוד לכן אף אני וגו' או אז יכנע לבבם הערל ויעזבו עוונם מלבם ואז ירצו עוונם ויכפר לנו העון:

וזכרתי את בריתי יעקב כו'. כשיעזבו עוונם ויכנע לבם הערל אזכור זכות אבות למחול עוונם להם. אך ידוע שהעבירות שבין אדם לחבירו כו' עד שירצה את חבירו ובעון שבין אדם לחבירו יש שני עוונות א' נגדו ית' שהוא ית' ציוה שלא לעשוק חבירו וכדומה ואחד מה שחוטא לחבירו והעון שעבר על רצון קונו כשהרע לחבירו כבר נתכפר ע"י כניעת הלב והוידוי אבל מה שחטא נגד חבירו לא נתכפר בזה עד שירצה לחבירו וזה והארץ אזכור כי מה שחטאו נגדי במה שלא שמרו השמיטה אמחול להם כשיכנעו לבבם ואזכור זכות אבות אבל עדיין והארץ אזכור מה שחטאו לארץ שלא שמרו השמיטה ובזה צריך פיוס לארץ כמדובר למעלה לכן כתב והארץ וגו' ותרץ את שבתותי' וגו' ואז הם ירצו את עוונם לגמרי:

והארץ תעזב מהם וגו' ואף גם זאת. זה אין לו פי' עי' ברש"י גם מה דקאמר וזכרתי ברית ראשונים. ונראה כי ידוע שהוא יתברך שפך חמתו על עצים ואבנים וחרב בית מקדשינו וארצנו כדי שלא יעשו לבניו כלי' חלילה וזה טובה גדולה מאתו יתברך שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות. אבל יש מקום לומר חלילה כי בחטאינו שאנחנו חוטאים בגלות יכלה אותנו כי אין לו שוב ליקח משכון כי כבר נשינו טובה כמה עתים אבל הבטיח יתברך אותנו שגם בגלות לא יכלה אותנו ומעלה על לבו יתברך הטובה שהבטחנו בצאתנו ממצרים להיות לנו לאלהים לעיני כל אומה ולשון ולהביא אותנו אל ארץ זבת חלב ודבש ושם ימלוך עלינו לעיני כל ועתה אנחנו בעירום ובחוסר כל ודי לנו בעונש זה אף שמוסיפים חטאות ופשעים ועי"ז לא מכלה אותנו וזה והארץ תעזב מהם ע"י שהארץ יצא מרשותינו והם ירצו את עיונם הרי טובה אחת שלא יפגע בנפשותינו אלא יתנחם במה שהארץ אינה שלנו ואנחנו בגולה ואמר אף גם זאת. פי' עוד טובה יעשה לנו ית' שבהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם אותם עצמם חלילה אלא וזכרתי ברית ראשונים מה שהבטחתי להם שבהיותם בגלות להיות לאלהים לעיני הגוים

בארצם ולעת אתה אין להם טובות אלו ודי בזה לסבול עוונותם ולא לכלותם את עצמם וזה כוונת הפסוק ואם מאסת את יהודה ואם בציון געלה נפשך וגו' מדוע הכיתני פי' מדוע אתה מכה את עצמינו בגזירות רעות בגלות כיון שכבר מאסת ביהודה ובציון ואין לנו טובות די לסבול עוונותינו:

והשיג לכם דיש את בציר. פי' שאם בחקתי תלכו שתלמוד בתורה כמאמרם ז"ל וכפירש"י תזכו שיזדכך לכם גם אברים הפנימים ותזכו לדיש ע"י בציר כי בציר הוא לשון פחות כידוע והיינו שתעשה צדקה וזה יהי' הדישה ובציר ישיג את זרע כי ידוע מאמרם אם רואה אדם שהנכסים מתמוטטין יחסר עוד ויעשה צדקה ועי"ז מתעשר וזה ובציר מה שתחסר ממוניכם בצדקה ישיג את זרע דהיינו שיבא לכם ברכה וזרעו לכם לצדקה וכשאדם עושה את שלו ולומד בתורה הוא ית' שומר לו גם איבריו שאין בידו כגון האוזן ועיקר הלב לצדקה:

מסורה ומאה מכם רבבה ירדופו. אחותנו את היי לאלפי רבבה. ושנים יניסו רבבה. נראה כי ידוע מכתבי האר"י ז"ל כי יחידות עשירות מאות אלפים הם כנגד ד' עולמות אצילה בריאה יצירה עשי'. ונראה דהטעם דאנו מצווים בכל יום לענות ד' קדושו' ושלש קדישים ולהתפלל בעשרה ולברך מאה ברכות הוא מחמת דנפש הוא מעשי'. ורוח מיצירה. ונשמה מבריאה. ולחי' אין מי שזוכה כידוע מאר"י ז"ל ולכך אנו חייבים להמשיך עלינו נר"ן בכל יום ולכך עונין ד' קדושות ושלש קדישים דהוא שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך והוא נגד יחידות. ומתפללים בעשרה נגד הרוח ונגד העשיריות. ומאה ברכות נגד הנשמה דהוא מבריאה שלמעלה הימנו אשר בה אלפים ורבבות ומאה רבבה ירדופו שיהא עלי' לעולם אשר בה המאות לשלמעלה הימנו אשר בה אלפים ורבבות. ולכוונה זו מביא המסורה:

במדבר

פרשת בהעלותך

ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו. נראה לפרש ע"ד הלצה דאיתא בגמרא סומא אין לו שובע וזה מה שאמרו אע"פ שהמן משתנה לכמה טעמים אעפ"כ אינם רואים שום דבר רק המן כמו סומא וזה אל המן עינינו דוקא:

שטו העם ולקטו וטחנו בריחיים או דכו במדוכה ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות והי' טעמו כטעם לשד השמן. והנה הדקדוק מאי מעליותא בזה השד השמן שהפסוק משבחו בזה השבח שהי' טעמו כטעם לשד השמן והנה שזה ידוע מה שניתן להם המן בכדי

שיוכלו לעבוד ה' בלי שום מניעה וטרדות זמן וזימן להם כל בוקר ובוקר לבל יצטרכו לטרוד עבור מזונותיהם ומזה הטעם הי' המן משתנה לכמה טעמים שלא יהי' להם שים מניעה בעבדות ה' מחמת טרדת השגת חשקיהם בדברים אחרים הן בשר או שאר דברים אחרים והנה הצדיקים גדולים שהיו בהם שמגמתם הי' אך לעבוד ה' באמת הי' אוכלים מן כמו שירד מן השמים ולא עשו שום התפעלות עם המן מחמת שלא היו רוצים לטרוד בהבלי זמן והיו טועמים כל הטעמים שבעולם. אבל שטו העם כמו שטות שהי' משטים א"ע וזה העם דייקא שהיא מדריגה קטנה ועשו עם המן פעולות דהיינו שטחנו ברחיים או דכו במדוכה ועשו עוגות היו מטרידין א"ע בהבלי זמן וזה לא הי' מחשבת הבורא ב"ה ומחמת זה לא הי' טועמין אלא הטעם מן לשד השמן אבל הצדיקים גדולים היו טועמין כל הטעמים שבעולם:

בהפטרה **יגער** ה' בך השטן יגער ה' בך הבוחר בירושלים. יש לדקדק כפל למה. ותו למה בפעם הראשון הזכיר תיבת השטן ובפעם השני לא ונראה כמאמר הזוהר הק' בפ' ארבעים יכנו הוא על השטן שלעתיד ילקה אותו הוא ית' לא יוסיף פן יוסיף שהשטן הוסיף מן דילי' יותר על ציווי ית' נמצא יש שטן לשטן כמו שמסית השטן לעבור על רצון קונו והוסיף מדילי' וזה יגער ה' בך השטן פי' השטן שהוסיף ואח"כ יגער ה' בך כי יעבור השטן לגמרי כשיגע בירושלים ועד הנה הי' השטן בעילם שעי"ז הלא זה אוד קאי על יהושע כ"ג ועל כל עם ישראל מוצל מאש פי' מגיהנם שיש לנו תירוץ שע"י היצר חטאנו משא"כ אם לא הי' יצר והיינו חוטאים הי' העונש גדול משא"כ כשיבחר בירושלים במהרה בימינו ויהי' הזדככות לא נצטרך לתירוץ על היצ"ר כשלא נחטא אמן:

פרשת חקת

וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. הכוונה על האדם שהוא ככלי פתוח ואם אין צמיד פתיל עליו, ר"ל שאין דביקות בהשי"ת טמא הוא. ובדרך אחר שהכוונה על מיעוט הדיבור והרחבת הפה שצריך האדם לבלום את פיו ולמעט דיבורו מאוד וז"ש וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו שלא סגר את פיו למעט דיבורו טמא הוא:

מסורה ונתן עליו מים חיים אל כלי. ב' ולא הירק מכלי אל כלי הכוונה במה שמבואר בכמה מקומות שצריך האדם להתגלגל כמה פעמים בעולם עד שיקיים כל התרי"ג מצות שלא הי' לו אפשר לקיים בגלגול ראשון כגון להיות כהן או לקיים שיהא לוי וכן שאר דברים אבל מבואר שהתקנה לדבר שבהיות האדם עוסק בתירה לשמה והעוסק בפ' קרבנות כאלו הקריב קרבן וכן בשאר דברים הכל מתוקנים ע"י עסק התורה וא"צ

להתגלגל. וז"ש ונתן עליו מים חיים אל כלי. ר"ל התורה מכונה בשם מים חיים ובהיות האדם נותן עליו עול תורה אז ולא הורק מבלי אל כלי ר"ל. שאין צריך להתגלגל:

כה אמר אחיך ישראל. כי ידוע שהשכינה היא בגלות ע"ד עמו אנכי בצרה ואמר מלשון את ה' האמרת היום שהוא לשון חביבות ואנו מתפללין כה שהיא השכינה הקדושה אמר אחיך דהיינו שמחבבין השכינה הקדושה ומתפללין אליו ית' שיוציאה מן הגלות

פרשת ברק

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, ופי' החסיד המפורסם מו"ה מענדל פרעמישלייניר זצוק"ל כי עיקר היראה הוא יראה פנימית ובחוץ לא יהי' נראה צדקתו כלל רק בפנים בקירות לבו יהא לבו נכון עמו וכאש בוערת יהי' לעבודת ה' והיא מעלה גבוה מאוד וזה שמרמז מה טובו וגו' ר"ל מה טוב המידה זו להיות אוהליך יעקב. ר"ל הגוף המכונה בשם אוהל ובית שיהא יעקב שלא יהא נראה שום צדקות בחוץ רק שיהא במדה הפחותה שהוא שם יעקב אבל משכנותיך ישראל ר"ל שבתוך משכנות לבו יהא בו יראתו ית' כאש בוערת עד כי בשם ישראל יכונה ודו"ק:

או יאמר מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. דהנה העוה"ז מכונה בשם אוהל שאינו כ"א אוהל ודירת עראי והעוה"ב מכונה בשם משכן שהוא עיקר דירת קבע לאדם להיות באור פני המלך והנה רש"י ז"ל פי' בפסוק לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל ר"ל כ"א ישראל שבשררה וגילוי פנים באו לך הברכות וזה שמרמז מה טובו ר"ל מה טוב הדבר להיות אוהליך יעקב שבעוה"ז הדומה לאהל תהי' במדרגת העקביים שיהא לך שפל בעוה"ז כדי שמשכנותך ישראל שמכח זה תהי' שוכן בעוה"ב בשררות וגילוי פנים שמחמת ששפל לך בעוה"ז ותקבל באהבה תזכה לרב טוב הצפון בעוה"ב ודוק:

כי מראש צורים אראנו. הנה כתבתי במקום אחר הכוונה שהצדיקים מהפכים מדה"ד מדה"ר שבשם אדני הוא יו"ד בסוף והוא רחמי' ובשם הוי"ה היו"ד בראש ולכך צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה כי השם אדנ"י מתחילה דין ולבסוף רחמים היינו היו"ד. ורשעים תחלתן שלוה כו' כי הוי"ה מתחילה הוא רחמים והצדיקים מהפכים מדה"ד לרחמים ולכך סופן שלוה עי"ש. וזה מראש צורים אראנו. ר"ל שיש צדיקים הגורמים במעשיהם להיות תמיד לראש להיות נעשה משם אדנ"י ג"כ שם הוי"ה ב"ה ואז הוא יו"ד לראש. וזה ג"כ הכוונה בשיר השירים שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז. הכוונה שיש בעולם ששה קצוות. מזרח. מערב. צפון. דרום. מעלה. ומטה. וכל עיקר הבריאה בשביל ישראל. והצדיקים שבהם מהפכים מדה"ד לרחמים. וז"ש שוקיו עמודי שש ורמז לששה קצוות מיוסדים על אדנ"י פ"ז. ר"ל שעיקר יסוד והבריאה הי' על הצדיקים

שמהפכים מדת אדנ"י להוי"ה וזה על אדני הוא שם אדנ"י פ"ז כי פ"ז במספר קטן שם י"ה והבן:

בשם הזוהר יעקב י' עקב ישראל י' ראש. הכוונה במה שמבואר בזוהר שהקב"ה בודאי יודע בהורידו למטה את נשמת הרשע שבודאי יהי' רשע ומה שבראו על חנם מאחר שצופה הקב"ה שעתיד לעמוד ממנו איזה בן צדיק או שהוא עצמו יעשה איזה מעשה טוב או יחזור בתשובה וזה ידוע מהמקובלים שהיו"ד מרמז על חכמה וזה שאמר יעקב ר"ל אצל הרשע המכונה בשם יעקב קשה עליו ית' על שברא אותו כלל אלא שהטעם הוא מחמת יעקב שהחכמה שלו מה שיעשה איזה מעש"ט יהי' בסוף כנ"ל כי עקב הוא לשין סוף ע"כ הוא סיבה לבריאתו אבל הצדיק המכונה בשם ישראל אז הוא יו"ד ראש שכוונתו ית' בבריאת צדיק להיות תיכף החכמה שלו לכתחלה ע"כ לא ישוו שניהם זה הרשע טעם בריאתו משום סופו וזה משום תחלתו תיכף:

עוד באותו ענין דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל הכוונה למה שמבואר בספה"ז ד' רי"ג שיעקב מורה על הדינים ואין בו שום צד רחמים אבל במדת ישראל יש בו צד אחד דין ואחד רחמים וזה ידוע מספה"ז שבלעם רצה להיות מעורר עליהם כל הדינים ממידת יעקב אבל הקב"ה ברחמיו דרך כוכב מיעקב ר"ל שדרך והשפיל מידת יעקב שלא ישלוט על ישראל המדה ההיא וקם שבט מישראל ר"ל דייקא מישראל ולא כל ישראל שהביאם הקב"ה לישראל לצד הרחמים שבמדת ישראל:

או יאמר בזוהר ישראל הוא י' ראש "יעקב הוא י' עקב להבין הדבר נראה כי הנה מבואר בגמרא גדולים הצדיקים שמהפכין מדה"ד למדה"ר והרשעים מהפכין מדה"ר למדה"ד והנה בשם הוי"ה ב"ה הוא יו"ד בראש ובשם אדני הוא יו"ד בסוף וזה שמרמז ישראל ר"ל אצל הצדיק המכונה בשם ישראל הוא יו"ד ראש שאף משם אדני נעשה הוי"ה אבל יעקב במי שהוא גרוע אצל רשעים המהפכין מדה"ר למדה"ד אז אצלו יו"ד עקב שאצלו אף משם הוי"ה נעשה מדת אדני אצלו תמיד ואז יו"ד לסוף:

בהפטורה **והצנע** לכת עם אלהיך. הצנע הוא לשון צנועים. פי' שתהא טוב וצנוע בעשות חסד ומשפט ושאר מצות ואז גם הוא ית' יהי' טוב וצנוע לנגדך בכל דרכיך. כי במדה שאדם מודד כו' וזה והצנע כו' עם אלהיך. פי' שאתה והוא ית' תהיו צנועים.

פרשת פנחס

יום תרועה יהי' לכם. כי תרועה רמז למדה"ד כמ"ש בזוהר ע"פ אשרי העם יודעי תרועה ששוברין מדת דינם ויודעי הוא לשון שברון ויודע בהם אנשי סוכות והצדיקים מהפכין

הכל לרחמים וזה יום שהתרועה יהי' לכם שלכם לרחמים. או יום רמז לרחמים מדת היום וזהו יום תרועה יהי' שהתרועה יהי' ג"כ יום דהוא רחמים.

פרשת מסעי

בהפטורה **ההמיר** גוי אלהים ועמי המיר כבודי בלא יועיל. הנה כדי לדייק מלת בלא יועיל נראה די"ל ע"ד מאמרם ז"ל גוים מרקדים בהיכלו אי' נוראותיו ואח"כ החזירו כנה"ג הדבר באומרם הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו במה שמאריך אפו זמן גדול כ"כ על הכשדים ואינו ממלא לנקום נקמת ישראל מהצרים להם. נמצא מדת הנוראות שלו ית' הוא על ב' אופנים אחד כפשוטו במה שבאמת מתנקם בעד ישראל. כמד"א נודע ה' משפט עשה. והב' ניכר כבודו במה שאינו מתנקם בהבבליים. אבל מ"מ בודאי לא ניחא לו ית' שהוא יהי' מקולס בזה במה שאינו מתנקם באויביו. וזה כוונת הפסוק ועמי המיר כבודי בלא יועיל, ר"ל כנ"ל שהוא ית' מתרעם מאוד ע"ז שיהא הפי' של הגבור והנורא בזה שאין מועיל לישראל ואינו נוקם באויביו וזה מחמת עונותיהם אלא רצונו שישובו בתשובה ויהי' הפי' של הגבור בזה שמועיל ונוקם נקמת ישראל ב"ב אמן:

דברים

פרשת דברים

בהפטורה **אם** יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. נראה ע"ד הלצה דאיתא בגמרא שלשה הקב"ה שונאן. זקן מנאף. ועשיר מכחש. ודל גאה. ויש להבין מ"מ דוקא אלו שלשה דברים הוא שאינם מחמת טבע היצה"ר ע"ד משל אם הוא רך בשנים אז הוא בחמימות היצר לתאוות המשגל אבל זקן כבר חלף והלך לו כחו ואינו בטבע שיהא נואף ואעפ"כ הוא חוטא וגדול עונו מנשוא יותר מהרך בשנים. וכן עשיר כו' וכן דל כו'. וז"ש הכתוב אם יהי' חטאיכם כשנים כלומר שיעשו ח"ו חטאים רק שיהי' כפי שניו כלומר ששנותיו של אדם גרמו לו כשלג ילבינו:

פרשת ואתחנן

שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. ר"ל שהוא ית' ברוב חסדו משלם לשונאיו של אדם דהיינו ליצה"ר שהי' כוונתו להאבידו מעוה"ב שיהא לו גמול מהעבירות לא כן הקב"ה אדרבא משלם תיכף עונש העבירות בעוה"ז וזה הוא על פניו דהיינו בעוה"ז שהוא על פניו להאבידו ר"ל להאביד תחבולות היצה"ר שהי' כוונתו שלא יהי' לאדם חלק בעוה"ב. ובפסוק הראשון שומר הברית והחסד לאלף דור ר"ל שעי"ז הוא יכול לשמור הברית לישראל שיהי' להם חלק

לעוה"ב וזה לאלף דור ר"ל שיהי' לו דירה אצל אלופו של עולם ודור הוא מלשון דירה כי גמול העבירות שהיצה"ר מקטרג עליו משלם תיכף להשונא דהיינו להיצה"ר בעוה"ז:
או יאמר ומשלם לשונאיו אל פניו. פי' שהשי"ת משלם לרשע שכר מצות בהאי עלמא תיכף כמו שתרגם המתרגם וי"ל הטעם לפמ"ש דשכר מצות בהאי עלמא ליכא אף דמן הראוי הי' ליתן שכר. מ"מ אי אפשר ששכר מצוה גדול מאוד וא"א לבוא כלל לזה העולם ושכר גדול כזה אין זוכה אדם רשע ושכר שלו יכול להיות מוגבל בזה העולם ולכך משלם באמת תיכף לשונא:
הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. הכוונה למה שמבואר הזוהר ע"פ בתורה וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל. שהכוונה שירד מכסא רחמים לכסא דין שנקרא אצל הקב"ה ירידה מאחר שדרכו להטיב תמיד נמצא לכאורה נראה הדבר כמו דברים מחולקים ח"ו כמו פרידה. מאחר שמכונה בשם ירידה ממה שלמעלה אלא שכל זה הוא אצל הרשע שאין מברך על הרעה כמו שמברך על הטובה והוי אצלו רעה והוי חלילה ממש באמת כמו פירוד משא"כ אצל הצדיקים שמברכין על הרעה כמו שמברכין על הטובה נמצא אין שום פירוד כלל והכל אחדות גמור הדין והרחמים. וז"ש כי ה' הוא האלהים שהכל אחדות השם הוי"ה שהוא רחמים עם אלהים דהוא דין ולכאורה קשה דהא חזינן באמת דאין שוים דזה דין וזה רחמים ולכך מסיק בשמים ממעל. ר"ל אצל הצדיק המכונה בלשון שמים ממעל שהדין הוא אצלו ג"כ במעלה גבוה ואין שייך אצלו ירידה מרחמים לדין כי הדין אצלו ג"כ טוב ונחשב הכל עלי' ולא ירידה חלילה שהצדיקים רוצים וחפצים ביסורין כדי למרק עונות והוי אצליהם הדין לרחמים. ועל הארץ מתחת ר"ל אבל אצל הרשע המכונה בלשון ארץ שאצלו כשבא עליו דין אינו מקבל ומתריס נגדו ית' הוי פירוד בין הוי"ה ב"ה למדת אלהים וא"כ נקרא הדין כמו ירידה לתחת שהרחמים גבוה והדין הוי ח"ו כמו ירידה לתחת וזה ועל הארץ מתחת אבל לא דברה תורה במתים ודו"ק היטב:
לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לפרעה ולמצרים וגו'. והתורה הוא כלול ראשו בסופו וסופו בתחלתו ומתחיל בראשית ברא אלהים וגו' ונראה סמיכתו כך כי בתחילת שלוחו של משה אמר האיך אלך ואני ערל שפתים השיב לו הקב"ה מי שם פה לאדם וגו' ונמצא מזה דבר גדול שהשי"ת מצפה לאדם שיתחיל לילך בדרכי ה' בלי סיוע והשי"ת שולח לו אח"כ התעוררות ונמצא איכא שתי ראשית ראשון שאדם יתחיל לילך בעצמו בלי סיוע בדרכו והקב"ה הוא ראשון שמתחיל לסייע ונותן לו התעוררות וזהו הסמיכות לכל האותות אשר שלחו ה' לפרעה וגו' בראשית ברא פי' כי בראשית הוא שתי תיבות

ב' ראשית ברא אלהים וקשה האיך תמצא ב' ראשית אם זה ראשון זה אחרון ואם זה אחרון זה ראשון ולכך קאמר הפסוק לכל האותות וגו' אשר שלחו ה' לפרעה שהי' בזה ב' מיני ראשון שמשה הוצרך ליליך ראשון והשי"ת הי' מסייע לכתחילה ג"כ מזה נשמע ב' ראשית ודו"ק:

ובמדרש בראשית בשביל צדיקים שנקראו ראשית ובשביל חלה שנקרא ראשית ועיין ברש"י וקשה ג"כ האיך תמצא ב' מיני ראשית אבל י"ל כי הוא דבר אחד האחד שהוא ית' ברא בשביל הצדיקים וכל אלו היו נכללין באדם הראשון כידוע וידוע דאדם הראשון נקרא חלתו של עולם. וזה בשביל חלה פי' הצדיקים הכלולים באדם הראשון בשביל אלו הצדיקים נברא העולם ודו"ק.

זכור את יום, השבת לקדשו ע"ד מוסר ידוע מאמרם כי שבת הוא אחד מששים שבג"ע. ונראה אם א' אומר לחבירו דרך מחלוקת שאין לו רק חלק מעט בג"ע אז יכעוס עליו ואדם רואה בשבת שאין לו התלהבות וא"כ גם אם מוסיפין לו ששים פעמים עדיין אינו כלום שאין לו שום הפרש בין חול לשבת וא"כ יתעורר א"ע כי כל המוסיף מוסיפין לו כמו שהוא מוסיף כך צריכין ליתן לו ששים פעמים לפי ערכו וידוע שהתפילין נקראין אות ובשבת פטורין מתפילין לפי' שהוא בעצמו אות כמאמרם ז"ל ולכך בשבת יש קדושה גדולה כמו תפילין ואסור היסח הדעת כמו שאסור להסיח דעת בתפילין מחמת רוב קדושתו כך בשבת שהוא קדוש ממש כמו תפילין דאל"כ היינו מוכרחים להניח תפילין. ואסור היסח הדעת אפילו רגע קטן מקדושת שבת כמו בתפילין:

איתא בגמ' דשבת הוא שקול נגד כל התורה כולה וכ"כ בכתבי האר"י ז"ל ע"פ וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם דהיינו שיזכור לקיים מצות שבת דהוי כמו שעושה כל התרי"ג מצות וידוע כי לכל מצוה צריך דחילו ורחימו כמ"ש בזוהר ובתיקונים ואם לאו חלילה לא פרחא לעילא וראה גודל האהבה והיראה שמוכרח להיות בשבת תרי"ג בדחילו ורחימו כנגד כל המצות והנה הקב"ה ציוה לאכול בשבת ולשמוח וכן עונת ת"ח הוא משבת לשבת וקשה להבין דאדרבא הדין נותן שיהא בחול ולא לטנף עצמו בשבת קודש. אך ידוע כי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו וכל צורכי בני אדם מן הדומם והצומח והחי להחיות בהם בני אדם אינו אלא לכבודו כי באפשר הי' לו לברוא בני אדם בלא אכילה ושתי' ומ"מ יחי' אך עשה זה לבל ידח ממנו נדח כי ידוע שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נברא מלאך וא"כ בשעת בריאת עולם שהי' מאמר תדשא הארץ וכדומה נכנס תיכף בדשאים מלאך הק' שנברא בדבור הלז והוא מחי' את הדשאים וידוע כי א"א לכנוס ערום לפני בשר ודם מכ"ש לפני ממ"ה הקב"ה

וזה נקרא חלוקא דרבנן כמ"ש בזוהר ואברהם זקן בא בימים שהי' לו לבוש מהימים שלו שעבד בהם בתמימות. וזה נראה פי' בפסוק הודיעני ה' קיצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני פי' אם יש לי כבר כל הלבוש שאני צריך ללבוש א"ע מהימים אלא אדעה מה חדל אני כמ"ש בזוהר שלפעמים אין לאדם רק חצי מדה ממה שצריך לימים שמר כל הימים כראוי וזה כתיב גבי אליהו ויעל אליהו בסערה השמימה כמ"ש בזוהר הקדוש שהי' מלביש את עצמו בסערה ומכח זה עלה שלא יהא ערום. וכן גבי משה וזה נראה לי מאמרם ז"ל ע"פ עתה באתי שהמלאך צעק מתוך צפורני רגליו על עתה באתי בבקשה ממך שלא תדחה אותי כמו משה רבך שעדיין באתי בימיו ולא רצה אותי כמו שאמר אם אין פניך הולכים וגו' ועדיין אני נדחה ממחיצתי ובקשתי שאתה לא תדחה אותי. וקשה באמת למה הי' נדחה ממחיצתו כיון שרצה לעשות שליחות המקום ב"ה ומה הוא חייב שמשה לא רצה. אך ליישב נראה כי כיון שהמלאך בא לארץ אז נתגשם ואין כח בידו לעלות כי מגשמיות א"א לעלות לעולמות עליונים וכ"כ בהאריז"ל טעם על מ"ש ביציאת מצרים אני ולא מלאך אני ולא שרף כי המלאך או השרף נתגשם משא"כ הקב"ה בכבודו כי מצרים הי' מקום טומאה אך בכל השליחות של המלאך כשפועל שליחותו ונגמר מצות הקב"ה על ידו ואז מכח זה הפעולה נברא רוחניות ומלביש א"ע בזה הפעולה וביציאת מצרים הי' המקום טומא' ביותר אבל בכל השליחות נתגשם רק שיש לו עלי' ע"י גמר הפעולה ולכך גבי משה שלא נגמר השליחות אף שהמלאך לא חייב כלום מ"מ הי' נדחה ממחיצתו שלא יכול לעלות מחמת שלא הי' לו לבוש הרוחני שלא נגמר הפעולה והוא נתגשם בירידתו לארץ לכן רצה לגמור הפעולה בימי יהושע (וכבר כתבנו זה במקום אחר):

בהפטורה **קול** קורא במדבר פנו דרך ה'. ע"ד ושמעה קול אלה. דמשביעין אותו הוי צדיק ואל תהי רשע פי' דהתחלת הווית הנשמה לברוא מקשרים אותה בעולם השבועה זו השכינה כדי שתהי' מקושרת שם וכל הדיבורים שמדברים באים מזה הדיבור והדיבור הזה הוא ממצע דיבור אחרון למעלה ודיבור ראשון שלמטה וכל הדיבורים שמדברים באים מזה הדיבור מהשכינה רק שנפלו מכח השבירה ונעשה הצירוף של אותיות רע בקליפות כמו אדם שנותן מעדנים מעורבים מין בשאינו מינו שכל א' בפני עצמו הוא טוב וכאשר נתערבו הוא מעוות ורע מאד כך זה הוא ג"כ נעשה רע וכשהוא מבין מאיזה ענין הוא המחשבה אם בתאוות מעולם האהבה נפל. אם מעולם היראה. אם בגאוה מעולם התפארת וכן בשאר מדות הוא מקשר אותם בו ית' באהבתו ויראתו הוא מחזיר אותם לשורשם וכן בשאר מדות הוא מקשר למדה שנפלה והקליפות נופלים ממנה ונעשה

צירוף טוב וזהו מתיר את החבלים והשקין נופלים השקין דהיינו הקליפות נופלים ויש להשי"ת מזה הנאה גדולה כמשל הבן מלך שנפל לשבי' כשמביאים אותו אל המלך הוא נהנה מאוד יותר מזה הבן שיש אצלו תמיד אין דבר יכול להשתנות מתולד' זו לתולד' אחרת כמו ביצה שנעשה ממנה אפרוח שצריך מתחלה להתבטל מכל וכל מתולדת ביצה דהיינו מתולדה ראשונה ואח"כ יכול להיות תולדה אחרת ממנה כן בכל דבר צריך להיות כן שצריך לבא למדרגת אין ואח"כ יכול להיות דבר אחר וכן בכל הניסים שהם משינוי הטבע צריך מתחלה הסתלקות שפעת הבורא ית' בתכלית אין ואח"כ משפיע אצילותו באופן שיהי' נעשה נס וכמ"ש בספר של הרמב"ן שלכך נתוסף ה' בשרה שהי' צריך הסתלקות לה' ראשונה כדי שתלד שרה ולפעמים כאשר מקשר מחשבת חבירו למעלה למעלה יכול לשנות מחשבת חבירו באופן שהוא רוצה לא ידבר בשום פעם דבר רע שנאמר ותבחר לשון ערומים וכשהוא מדבר בנסים ובטובות הוא מעורר למעלה טוב וכן להיפוך חלילה ולפעמים יכול להעלות נפש בדיבורו שהוא מדבר למשל אם הוא בשבוי' ידבר מאותו ענין ארבעה צריכין להודות כו' וכן כשחלה באיזה אבר ידבר מאותו ענין בספירות עליונות השייכים לאותו אבר כשיש לאדם כאב יקשר א"ע לבורא ית' דהיינו שיקשר א"ע למעלות הבורא ית' ולא ירגיש הכאב המצוה הוא אבר מהשכינה וכשעוש' אותו בשכל גדול הוא מעלה אותה למדרגה גדולה וגבוה וכשמדבר דברי תורה על השלחן הד"ת הוא נשמה לאותו המצוה גשמיות של השלחן וידבר הרבה ד"ת בע"ש בתפלת מנחה וקבלת שבת מעלין כל אותן הדיבורים והמצות של כל השבוע שאז הוא עליות העולמות. אאע"ה נתפקחו עיניו וראה בשכלו עולם האהבה של הבורא ית' וכן יצחק ויעקב כל א' לפי מדתו ראה בשכלו הבורא ית' וכשנסתם השכל של האדם ואינו רואה אותו ית' בשכלו ואח"כ רואה אותו בשכלו אז יש לו התלהבות יותר שהתמידות אינו תענוג כ"כ. השמיעני את קולך וגו' פי' לשון אסיפה ר"ל שמאסף אור הבורא ית' באותן האותיות ורואה אותו מתוך האותיות כמו באספקלריא ואעפ"י שלפעמים האדם מעורב בתערובות מחשבות זרות אדרבא בזה הוא יכול לבא יותר לדביקות כמ"ש החלבנה שנתקלקל ריחה נותנין אותו בביה"כ והוא מתגבר נגד הקליפות המחשבות זרות. אל ילמוד אדם בספר אדם רשע אפילו יש בו דברי תורה כראוי לפי שנתדבק בנשמת האדם שעשה הספר. כשצריך אדם לבקש איזה דבר מבורא ית' יחשוב שנשמתו היא אבר מהשכינה כביכול כטיפה מן הים ויבקש על השכינה שאותו דבר הוא חסר לשכינה ויהי' לו האמונה שבודאי הוא פועל ומעלה מהשכינה רק אם הוא מכוון כראוי אל השכינה יהי' השפע גם עליו כמשל אדם שיש לו שמחה מטפח ביד אף כשאינו

מתכוין לכך מחמת שהשמחה מתפשטת באבר כן יהי' הענין זה שהוא אבר מהשכינה כביכול תמשך השפע גם עליו ויחשוב שהוא אינו רק כלי ומחשבת דבורו הם עולמות שמתפשטים עולם הדיבור שהוא השכינה מבקשת לעולם המחשב' על דיבורים אלו וכשיתלבש אור הבורא ית' במחשבתו ודיבורו יהי' בקשתו שיתפשט השפע מעולם המחשבה אל הדיבורים שהוא מדבר באותו ענין שצריך לו בבקשתו וזה המצא לנו בבקשתינו שיהא הוא ית' נמצא באותן הבקשות וזהו שאמרו רז"ל מה תולעת אין כחו אלא בפיו לעשות כלי מילת כך הצדיקים עושין כלי מילת בפיהם להלביש השכינה מחמת שהנשמה מתלבשת בגוף נראין לה עולמות עליונים קטנים ובאמת הם גדולים מאוד. וכשיפשוט א"ע מגשמיות של הגוף יראה בשכלו כי העולמות הם גדולים מאוד. יש שם אל"ד שהוא טוב היינו כשיודע פנימיות של האותיות (שאלף מרמז חוב ול' על ג' קוין וד' על השכינה) ויכוין להמשיך האור מלמעלה למטה אזי יועיל וזהו מש"ה אשר אני מראה אותך תבנית המשכן וגו' שכשראה מעשה המשכן בעיניו אז הביא אותו ובתחילה כשראה אותו ברוחניות שהראה לו השי"ת בהר אז כח הזוכר תפס אותו הציור במחשבתו ועכשיו כשראה אותו במעשה הביא אותו פעם ב' במחשבתו ואותו הארה במחשבה ראשונה שראה בהר נמשך על המשכן כשמדבר יחשוב ברמז קול ודבור וידבר ביראה ואהבה ויחשוב שזה מדבר עולם הדיבור מפיו אז מעלה הדיבורים והבן:

פרשת ראה

בהפטורה הן גור יגור אפס מאותי. פי' יש אדם שדבוק בצדיק כשרואה שהוא עובד להשי"ת שיושב ועומד ולפעמים שהצדיק מדבר דברים בטלים וזהו נמשל לבן המלך שהלך בין בני הכפרים לחפוש אוצר שיש בבן כפר הנה בן המלך צריך להלביש את עצמו כמו בן כפר כדי שלא יכירו אותו שהוא בן המלך ויגלו לו כל סודותיו היכן הוא האוצר. כך הצדיק מדבר דברים והא מקושר להשי"ת ומקשר את הדיבורים לקוב"ה וזהו נקרא שהולך בשליחות הקב"ה למצוא שם המדות למשל אחד שאינו יכול להתפלל ומדבר דברי שחוק ומעורר בעצמו אהבה ואח"כ אומר בלבו אם יש לי תענוג מזה ושהוא דברי שטות כמה יש לי להתענג מקוב"ה שהוא תענוג לכל התענוגים ועי"ז היא מתפלל באהבה ויראה. זה הן גור יגור כשהוא בגירות דהיינו שהוא מדבר דברים בטלים אפם מאותי דיש בני אדם שסוברים שהקב"ה אינו מלובש בכאן והוא מחמת הבהירות עד מאוד כמשל אור גדול שמכהה את הראות ואין יכול לראות שנתגלה הבהירות עד שאין השכל משיג ובאמת השי"ת בוראן רק התלבשותו אינו נראה כמו חורבן הבית שהי' חסד גדול כמ"ש האלשיך ז"ל נטה קו ויאבל חיל וחומה נטה קו על בנין העתיד פי' שלא הי'

יכול להתגלות הבהירות הגדול שיתגלה כשיבוא משיח לפיכך נחרב הבית וזהו אפס מאותי שאינו שום דבר שאין אני שם ע"ד הוד והדר לפניו. פי' לפני הקב"ה כי עצמיותו אין יכול להשיג ודו"ק:

פרשת תצא

ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ר"ל ע"ד רמז את אביה כמו עם אביה ואמה ר"ל עם הקב"ה וכנסת ישראל יבכו הישראל ירח ימים. ר"ל עד וגרמו בבכייתם ובתפלתם גאולה ואז יהי' אור הלבנה כאור החמה וז"ש ימים לשון רבים משא"כ בירח מפני שהירח אינו כ' דבר אחד משא"כ הימים הם ששה ימי הבנין ששה הקצוות:

כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה. האהובה בסטרא דקדושה והשנואה בסטרא אחרא לא יוכל לבכר פי' לא תוכו לעשות טוב אם לא תסיר לכתחלה כל מדות המגונות להתודות על העבירות שעשה עד הנה ולהכיר א"ע כמה רעות יש בו ולא יחפה על עצמו אלא יחפש כל מומין שיש בו ולהתודות ולבקש את אדון כל שיקרבהו. אבל אם סובר שהוא טוב ואינו מרגיש בחליו אוי לו ואוי לנפשו וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה על בעל מחשבה רעה שאין משים על לבו להשיב על זה מחמת שאינו מרגיש בחסרונו וזה לא יוכל לבכר כי מתחלה צריך להסיר הרע כמד"א סור מרע ואח"כ ועשה טוב וזה כי הבכור בן השנואה יכיר פי' שצריך הבנה והכרה על הרע שיש בו לרת לי פי שנים כמ"ש בשל"ה הקדוש על מה שאומרים בוידוי דברנו דופי כי תיבת דופי הוא תיבות דו מלשון זוג (כמאמרם דו פרצופין טב למיתב טן דו) ופירושו כמ"ש בירושלמי שהי' ראוי לעשות שני פיות לאדם באחת לשבח לקונו ובשני למילי דעלמא ותירץ מה אם בפה אחד מדברים כ"כ שטותים ומכעיסין קונם מכ"ש אם הי' שני פיות ובוידוי אנו אומרים שדברנו כ"כ כמו שהי' לנו שני פיות. וזה דו פי וא"כ גם בתשובה ראוי להרבות כ"כ כאלו הי' לו שני פיות וזה לתת לו פי שנים שתמלא פיך על חסרונך שתכיר בכל אשר תמצא לך שצריך בדיקה גדולה בכל המעשים כי בכל דבר מעורב היצר ואף אל תחשוב בדעתך לעשות טוב מתחלה כי הוא ראשית שהקליפה קדמה לפירי ולכך לפתח חטאת רובץ ויעקב קנה הבכורה. פי' מתחלה להסיר הרע כמדובר:

או יאמר כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה והי' הבן הבכור לשנואה רמז ע"ד דאיתא בש"ס האי ת"ח דבני מתא רחמי לי' לאו משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להו וזה כי תהיין לאיש ר"ל זה הקב"ה ה' איש מלחמה. שתי נשים הת"ח נקראו נשים. אחת אהובה ואחת שנואה ר"ל אחת אהובה בעיני הבריות ואחת

שנואה וגו'. והי' הבן הבכור לשנואה ר"ל שצדיק נקרא בני בכורי ישראל הוא לשנואה היא שנואה בעיני הבריות על שמוכיח הבריות כמדובר:

כי יקרא קן צפור. פי' שיתגלה כי מקרא הוא התגלות כמ"ש האר"י ז"ל, פי' שיהא משפט למעלה בר"ה ויוה"כ אז יתגלה הקן צפור שהוא מקום מושב של, משיח כמ"ש בתקוני זוהר בדרך רמז לרחל כמ"ש בזוהר חדש על שם שנקברת בדרך ופירושו שבזכות אמנו רחל ובכיתה יבא משיח. בכל עץ בזכות התורה הנקראת עץ. על הארץ בזוהר חדש דהיינו ארץ ישראל. פי' שהדרכים בוכים כמ"ש דרכי ציון אבילות וזוכר הקב"ה את ארצו הקדושה. אפרוחים או ביצים בזוהר חדש דהיינו הכרובים. והאם רובצת על האפרוחים שהשראת השכינה בכרובים למעל'. שלח תשלח את האם. פי' שתרבו בבכי' ובקשה וצעקה ותשלחו ע"י התעוררות שלכם השכינה למעלה לבקש על גאולתכם ופדות נפשכם. ואת הבנים תקח לך שתראה להתפלל שלא ימות א' מבניכם בחייכון חלילה וזה ואת הבנים תקח לך. וגם תראה למען ייטב לך והארכת ימים שיהא לך שנה טובה ומתוקה א"ס. כי"ר:

פרשת תבא

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וגו' וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך וגו'. הכוונה בזה ע"ד שמבואר בזוהר ע"פ האמור ביעקב אם יהי' ה' עמדי וגו' והי' ה' לי לאלהים וגו' ר"ל שאף שם אלהים שהוא מדה"ד יהי' נחשב אצלו להוי"ה שהיא רחמים גמורים וזה כוונת הפסוק גם בכאן את האמרת היום להיות לך לאלהים ר"ל שכ"כ מחבבין ישראל להקב"ה שאף שם הוי"ה ב"ה נחשב אצלם בשוה עם שם אלהים שאף מדה"ד נחשב מאתי ית' לרחמים ע"כ מסיים הפסוק וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך ר"ל כי דיבור הוא לשון קשות בכ"מ והקב"ה ית' אף הוא אינו מדקדק עמהם כ"כ שהוא מחבב אותם כ"כ ומקבל אותם לעם סגולה אף דעדיין לא קבלו את עונשם על העבירות שעשו אעפ"כ הוא מחבבן כ"כ כאשר דבר לך כאלו כבר שלם להם על עונם כל דברים ויסורים קשים המגיע להם מצד הדין על העונות וזה הוא כאשר דבר לך ר"ל כמו שכבר הקשה עמך לשלם לך כל היסורים הקשים:

או יאמר את ה' האמרת היום להיות לך לאלהי' וה' האמירך היום. הכוונה שלכאורה כמו זר נחשב בתשלום השכר מאתו ית' להיות אנחנו שפלי ערך דבוקים בו כלל שיתחבר בנו לשלם שכר רק הענין מאהבתו ית' עלינו הוא מעתיק עצמו אל תוך העשר מדות כי בהיות האדם עושה חסד מעתיק אותו ית' ג"כ לאותו מדת החסד וכמו כן בשאר מדות וזה ג"כ כוונת הפסוק בתורה ותחת רגליו כמעשה לבנת לבנת הספיר ר"ל הבהירות והאור שהוא

מאיר לנו אינו כ"א תחת רגליו ר"ל מאחר שנתעתק אל תוך המדות התחתונים שהם כמו רגלים שהם התחתונים לאדם ע"כ מזה באה לבנת הספיר שהוא האור והבהירות שבו כדוגמת הספיר ובזה מכוון ג"כ כוונת כל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה תיבת רגלי ר"ל ג"כ כנ"ל שמחמת גאותו שהוא מתפשט מדותיו וממילא מעורר מדותיו למעלה ג"כ גבהות ואז אינו מעתיק עצמו הוא ית' אל תוך הרגלים דהיינו המדות וזה דוחק רגלי השכינה וזה הוא ג"כ את ה' האמרת היום לשון לבוש כמו בצע אמרתו שהוא לשון בגד ור"ל שאתה פעלת במעשיך הטובים להעתיק אותו ית' בתוך לבושיו דהיינו לתוך המדות להיות לך לאלהים ר"ל מחמת זה שקבלת אחדותו ומצותיו היית מעורר העתקה וה' האמירך היום ר"ל שג"כ מדה כנגד מדה הוא מלביש אותך במלבושיו שתוכל לקבל אור השפעתו ובאם לאו לא הי' יכול לקבל ריבוי השפעה כמאמרם ז"ל לעתיד לבוא מוציא חמה מנרתיקה ורשעים נדונין בה שהענין שלא יוכלו לקבל ריבוי האור:

והיו חייך תלואים לך וגו' בבוקר תאמר מי יתן ערב וגו'. הכוונה דהנה יכוון ג"כ בפסוק אעשה לו עזר כנגדו ר"ל שכל העזר הוא לאדם מחמת צד שכנגדו שיש לאדם יצה"ר שהוא מתנגד על עבודת השי"ת ובמה שהוא משבר מעצמותיו את היצה"ר אז זוכה לחזות בנועם ה' משא"כ אם לאו היצה"ר לא הי' מגיע לו כ"כ שכר אבל יש מדריגה ב' לאנשים המושכלים בעבודת ה' יתברך אין צריכין להתעורר עצמן מחמת שרואין שהיצה"ר מתנגד מאוד בדבר להיות הם כמו כן מתעוררין להיפוך רק בלא"ה הם הולכין תמיד בדביקות השי"ת להיות יראתו על פניהם לבלתי יחטאו משא"כ המדריגה א' היא גרועה להיות כל התחזקות רק מצד היצה"ר ולזה אמר בקללה שהוא לדבר מצוה לא יהי' רק מנגד. ר"ל מסיבת היצה"ר שהוא מתנגד בעבדות השי"ת ומסיק תאמר בבוקר מי יתן ערב ר"ל שמלבד המדה הגרוע' שיהי' בו להיות כל חייתו לדבר מצוה רק מצד היצה"ר המתנגד עוד יגיע לו הפסד בדבר עבדות ה' כי בוקר מכונה על האהבה וערב מכונה על היראה שאינו ברור כ"כ כמו בוקר. וכן מדת היראה גרועה מאהבה. ור"ל בבוקר כשיהי' במדת החסד המכונה על הבוקר תאמר מי יתן ערב ר"ל שידמה שיראה יותר טוב מאהבה ובערב שיהי' במדת ערב תאמר מי יתן בוקר ידמה לו שאהבה יותר טוב מיראה וכ"ז מחמת שאינו ברור בעבדות השי"ת כי אם הי' מושכל בעבדות השי"ת הי' מבחין איזה דרך ישר ומסיים שפיר ומפחד לבבך אשר תפחד. ר"ל שיפחד תמיד אולי עדיין אינו יוצא כלל בעבדות השי"ת:

ארור האיש אשר לא יקים. את דברי התורה הזאת מאמרם ז"ל שאפיקורסים אומרים לנו ארורים אתם מאלהיכם וכי אפשר לשום אדם לקיים את כל התורה כולה. אבל נראה

שהבל יפצה פיהם כי ידוע מאמר ר"י ופערה פיה לבלי חוק למי שלא קיים אפי' חוק אבל מי שמקיים אפילו חוק אחד הוא בכלל ברוך וזה טעם נראה כי כל מצוה כלול מתרי"ג מצות נמצא בעשיית מצוה אחת מקיים כל התרי"ג אלא לפ"ז קשה עליו ית' שאמר ואם לא תשמעו וגו' הלא כל אדם עושה מצוה אחת עכ"פ ומקיים כל התורה כולה ולמה בא התוכחה אך ראיתי במפרשים בשם הרמב"ם שדוקא כשאדם עושה מצוה בשמחה נכלל כל התרי"ג במצוה אחד משא"כ כשעושה בלי שמחה והטעם נראה כי תפלה בלא כוונה כגוף בלא נשמה כי אותיות התורה ותפלה ומעשה המצוה הוא גוף והנשמה הוא הכוונה ומחשבה ושמחה בעשיית רצון קונו ובמעשה הגשמיות באמת חלוק כל מצוה בפני עצמו תפילין הוא מעור וציצית הוא מצמר וכדומה אין ענין זה לזה אבל מחשבת ושמחת המצוה הכל אחד כי נקשר מאחדות הבורא ית' ונכלל כל התרי"ג וזה שמסיים שם תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה. פי' מחמת שלא עשית בשמחה ולא נכלל כל התרי"ג במצוה אחת נמצא שלא עשית כל התורה ובעבור זה בא התוכחה כי ארור אשר לא יקים כו' משא"כ בעשותו בשמחה שאז כל אדם מישראל מקיים כל התורה כמדובר:

בהפטורה **אני** ה' בעתה אחישנה. ע"ד הידוע בגלות מצרים שהשיעבוד הי' ראוי להיות ארבע מאות שנה רק דקושי השיעבוד הי' משלים ולא הי' רק רד"ו שנים ובגלות הלז אף כי הקץ רחוק בזמן. היסורין והפורעניות שהשי"ת שולח לעם קדושו ממהר זמן הגאולה וזה אני ה' בעתה הוא לשון פורעניות כמו ויהי עתם לעולם כמ"ש רש"י שם אחישנה מחמת הפורעניות אנכי ממהר הגאולה ופורעניות כזה הוא ע"ד גדולים צדיקים שמהפכין מדה"ד לרחמים והיינו אף שיד ה' נגעה בה הוא הכל לטובתם. וזה אני שהוא מדה"ד ג"כ ה' שהוא רחמים כמ"ש באלשי"ך כמה פעמים דבר זה. וזה מסיים הפסוק האיך זה שמדה"ד יהי' רחמים ומסיים בעתה בפורעניות אחישנה והיא רחמים:

פרשת נצבים

והיה כי יבואו עליך וגו' הברכה והקללה כל מקום שנאמר והי' הוא שמחה שגם בקללה יש שמחה שעי"ז נזדכך החומר ויזכו לתשובה וזה שאמר ושבת וגו' שלש פעמים תשובה כתיב ושבת ואתה תשוב רמז לחלקי כפרה שיתכפר בתשובה כמאמרם ביומא על עשה ועל לא תעשה וחייבי כריתות:

כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום. וקשה מפני מה אמר מתחלה עמנו עומד ולסוף אמר איננו עמנו היום ולא אמר עומד ונראה כי ידוע שישראל כשיצאו ממצרים היו עדיין משורשים בגשמיות ובטומאה ולא היו ראוים לקבל

התורה ואעפ"כ עשה הקב"ה שיקבלו התורה והעלם למדריגה גדולה עד שיקבלו התורה בקדושה והיו במדריגת מלאכים שבפעם אחד היו במדריגה גדולה כמו המלאך שנברא תיכף ומיד משורר שירה ויודע את הכל ועומד כל ימיו במדריגה גדולה משא"כ אנו צריכין לעלות ממדריגה למדריגה אחרת ואנו נקראים מהלכים והם נקראים עומדים כמדובר וידוע דכל הנשמות היו במתן תורה ולזה את אשר ישנו פה עמנו עומד היום. פי' אתם שישנם פה נקראים עומדים שהגעתם מיד למדריגה זו ואת אשר איננו פה עמנו היום ולא אמר עומד שאנו אין עומדין אלא במדריגת מהלך:

או יאמר ע"ד פשוט כי אצל גוף שייך לשון גשמיות עומד אבל אצל נשמה אין שייך לשון עומד וזה את אשר ישנו פה עמנו עומד ואת אשר איננו פה עמנו היום שזה קאי על נשמות שלא שייך גבייהו עמידה שהם רוחני:

ושב ה' אלהיך את שבותך. על דרך משל אב ואם אוהבים את הבן בשוה רק אם הבן אינו מתנהג בדרך הישר אף על פי שהאב אוהב אותו אין מראה לו אהבתו ומכה אותו והאם אעפ"כ מרחמתו ומנשקתו ומקרבתו אל אביו כך עתה בגלות מדות הקב"ה כביכול אינם מגולים רק מדת השכינה מגולה כמו שהיתה אצל אסתר שאע"פ שהי' הנס גדול מ"מ נתלבש הנס במדריגה תחתונה דאסתר והנם נעשה ע"י שנשאת לאחשורוש משא"כ אם היו זוכים הי' הנס נעשה בפרסום בלי התלבשות במדריגה תחתונה והחיות בעולמות נקרא שכינה והיא דוגמת האם שמגלה מדותי' אע"פ שאין הבן מתנהג כשורה לפיכך אין רשאין לומר רק השם אדנ"י שמדת אדנ"י היום נגלית ולא בשם הוי"ה כי שם הוי"ה הוא שם העצם והעצמיות לא נתגלה היום והאדם כשידבק עצמו להדיבורים הדיבור עצמו ימליץ בעדו והוא שלא יהי' כוונתו לשום דבר רק לדבק עולם הדבור לעולם המחשב' וזה פי' ג' ספרים נפתחים בר"ה ספר הוא דיבור לשון סיפור של צדיקים שכוונתם אינו כ"א ליחד הדיבור למחשבה נכתבין לאלתר לחיים שהם מתדבקין לאלתר להיות חיים. בינונים שכוונתם ליחדו גם בשביל שהקב"ה יעשה רצונם תלוים ועומדים עד יוה"כ שאז הוא התגלות עולם המחשבה ויש לכל מחשבה עלי' ונעשה גם מחשבתם וזה הוא הכתיבה שמדבק האדם מחשבתו לקוב"ה ונרשם במחשבתו מה שיארע לו. ונחזור לענין ושב ה' אלהיך. פי' הקב"ה שב את אלהיך. פי' השכינה שהוא הכח שלך את שבותך עם שבותך כשאתה תשוב בתשובה והבן:

שובה ישראל עד ה' אלהיך. נקדים לבאר פי' ע"פ שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברות ואמרו ז"ל הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו ואין לו פירוש כלל וכן במדרש. רעה שהיא שתים ע"ד מ"ש בספר עשרה מאמרות

כשאדם עושה עבירה עושה שני דברים אחד שעושה עבירה. שנית שבשעה זו אינו עובד את ה' וראוי לעבוד את בוראו בכל עת ורגע שבכל עת השי"ת מחי' אותו ואלמלא מסתלק חלילה רגע אחת שפעו מי יכול לעמוד וזה שתים רעות עבירה אחת ועושה שתים אחד אותי עזבו שלא עבדו את ה' והשנית לחצוב להם עבירה שעשה וזה הלואי אותי עזבו שהי' עכ"פ יושבים בטלין ולא עבדו אותי ואת תורתי שמרו שלא עברו עבירה וזה נרמז בפסוק שובה ישראל עד ה' אלהיך:

פרשת וילך

ואנכי הסתר אסתיר פני וגו'. כי מדרך העולם כשהאב משחק עם הבן הוא מכסה עצמו ומעלים מן הבן ואח"כ מראה א"ע להבן נמצא ההסתר הוא צורך התגלות כדי לגדל החבה. אבל חלילה זה ההסתר לא הוא הסתר גמור:

בהפטורה **יעזוב** רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיהם דרכי. הדקדוקים רבו אמאי לא נאמר גבי יעזוב רשע וגו' כמו שנאמר גבי המחשבה. גם בפסוק שני אמאי אמר מתחלה מחשבותי ואח"כ מחשבותיכם וגבי דרך נאמר תחלה דרכיכם ואח"כ דרכי ונ"ל ע"ד הגמרא ישב ולא עשה עבירה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצו' אע"פ שלא עשה מצוה. וזה שרמז דהע"ה בס' תהלים אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו כו' דהיינו שאם ישב ולא פעל עולה הוי כאלו בדרכיו הלכו אלא דכל הדברים הנ"ל אינו שייך רק בדבר התלוי במעשה דהיינו שיש בידו לעבור עבירה בידים באחד מן העבירות גניבה או ניאוף או כדומה ר"ל והוא יושב בטל מהעבירות הנ"ל אע"פ שלא עשה מצוה ג"כ מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצוה אבל לגבי מחשבה לא שייך זאת מחמת דהמחשבה לית תפיסה כלל לישב אפילו רגע בלא מחשבה או לחשוב ברוממות אל או להיפוך ח"ו וזה שאמר הכתוב יעזוב רשע דרכו ולא צריך שישוב אל ה' שיעשה מצוה כי בלתי עשיית מצוה ג"כ מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצוה כנ"ל. אבל איש און מחשבותיו צריך שישוב אל ה' דהיינו לחשוב תמיד ברוממות אל מחמת כי לא מחשבותי הוא תיכף מחשבותיכם א"כ צריך שישוב מחשבתו אל ה' אבל לא דרכיכם דרכי אע"פ שלא הלך בדרכי ה' מעלה עליו הכתוב כאלו דרכי דהיינו כאלו עשה מצות:

פרשת האזינו

האזינו השמים וגו'. הענין על ב' אופנים אחד כי בהיות האדם מבקש על דברי גשמיות הוא צריך לבקש יותר בדברי רכות ותחנונים כי שמא אינו ראוי לדבר השפעה מאתו ית' משא"כ כשמבקש על רוחניות הוא יכול לבקש בדברי קשות כי אף שאינו ראוי להזכיר

מחמת חטאים מ"מ על הדבר הזה מבקש בעצמו שישפיע לו שכל על יראתו ית' להיות עובד אותו ואז מכופר לו חטאיו וזה האזינו השמים ואדברה על דבר השמים דהיינו רוחניות ואז ואדברה שאוכל לבקש אז אף בקשות ותשמע הארץ אמרי פי ע"ד גשמיות צריך לבקש באמירה. יערוף כמטר לקחי וגו'. הכוונה בזה ואגב אבאר הפסוק לך אמר לבי בקשו וגו' והוא לפי מאמרם הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי נמצא דלא ראוי לבקש על מזונות כי כל זה גורם רעות המעשים ולפעמים נמצא בגמרא שיתפלל אדם על מזונו אבל הענין כי תחלת בקשות צריך להיות רק על הסליחה ואח"כ יבקש צרכיו וזה לך אמר לבי בקשו פני ר"ל מה שאתפלל על מזוני תחלה את פניך ה' אבקש שאנכי מוטב לי להתפלל על העיקר וזה את פניך. והנה לענין מטר שהוא צריך תיכף תחלה קודם הצמחה כלל אבל כשכבר צמח מן הארץ אז אף הטל פועל ג"כ הגידול להתגדל וזה יערוף כמטר ר"ל שכל השפעות שאני משפיע למעלה הוא כמטר ר"ל כמו שהמטר הוא העיקר והתחלה כן תפלתי רק על העיקר תזל כטל אמרתי דהיינו בקשות צרכי העוה"ז שאינו רק לגרמי הוא כטל שהוא באחרונה כן בקשתי באחרונה:

אופן ב'. האזינו השמים. וגו'. הכוונה עליו ית' שוכן שמים וארץ מכונה על השכינה ר"ל שהדיבורים הקדושים היוצאים מהבל פיו מגיע להתחבר בו ית' ותשמע הארץ אמרי פי שהאמירה ג"כ נתחבר לשכינה. יערוף כמטר לקחי הכוונה כפי ששמעתי בשם המופלג מו"ה יחיאל ז"ל. בהפטורה כאשר ירד הגשם והשלג וגו' ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ. הכוונה כל מה שברא הקב"ה לא ברא רק לכבודו ומה כבוד מגיע לו מהמטר שהענין שהכבוד מגיע לסוף שמצמיח התבואה ואז האדם האוכל מברך עליו ואז הוא ית' מקבל תענוג מהדבר וזה הוא כאשר ירד הגשם ושמה לא ישוב. ר"ל שאין שב אליו נחת רוח כלל כי אם הרוה אח הארץ והצמיחו ואח"כ כשנעשה ממנו הלחם מברכין עליו ואז התענוג חוזרת לו יתברך וזה ג"כ ענין כאן יערוף כמטר לקחי מה שאני לוקח ממנו ית' השפעת מזונות אינו כ"א בדמיון המטר שמחמת המטר הפועלת הצמיחה תחזור התענוג אליו ית' כן הוא לקחי שאני לוקח ממנו ית' ג"כ הכוונה אינו כ"א להחזיר אליו התענוג שבזה אני זן את גופי במזונות שאני לוקח מאתו ית' אני בריא בגופי שיהא לי כח לעבוד ית' להשפיע צדקה לאחרים:

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. הכוונה שע"ז הדבר בעצמו מה שאני זוכה לקרוא בשם ה' ע"ז בעצמו הבו גודל לאלהינו צריך ליתן שבח והודי'. וזה ג"כ פי' הפסוק הודו לה' קראו בשמו ר"ל שעי"ז שזוכין להיות קוראין בשמו הגדול ב"ה ע"ז צריך הודאה בפ"ע:

פרשת וזאת הברכה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש אלהים את וגו' לפני מותו ויאמר ה' מסיני בא וגו'. במדרש רבה מקשה אם איש למה אלהים ואם אלהים למה איש ועוד קשה דפתח וזאת הברכה וסיים ויאמר ה' מסיני בא ומה ברכה הוא זה. ונראה לתרץ דידוע דזה הוא לשון זכר וזאת הוא לשון נקבה והנה השי"ת הוא נותן כל השפעות וכל החסדים כי מאתו הוא והנה אעפ"כ רוצה השי"ת בתפלתנו ומקבל מאתנו הבקשות. ולפום ריהטא הוא תמוה האיך שמן הדכר יעשה נוקבא כי הנותן ומשפיע לאחרים הוא נקרא דכר והמקבל הוא נקרא נוקבא כידוע והשי"ת הוא הנותן הנקרא דכר והאיך הוא נעשה נוקבא ומקבל מאתנו התפלות ולזה כיוון דוד המלך עליו השלום מאת ה' היתה את הוא נפלאת בעינינו. ר"ל שמאת ה' היתה זאת היא נוקבא היא נפלאת בעינינו שהיכי תמצא מדכר נוקבא אלא שאין חקר לתבונתו שאע"פ שהוא במדת דכר אעפ"כ בידו הכל ונקרא ג"כ נוקבא וזהו וזאת הברכה ר"ל שברך משה שיהי' הקב"ה נקרא ג"כ במדת נוקבא שיקבל תפלת צדיקים. אשר ברך משה איש אלהים. ר"ל שמשה איש ברך שיהא אלהים נקרא במדת נוקבא ומתורץ כל הקושיות ודו"ק. וזה ג"כ פי' הפסיק שאחריו וזאת ליהודה ואחריו כתיב וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך. הכוונה כי יהודא הי' מלך והי' יוצא למלחמה והי' מתפלל להקב"ה שהשי"ת יקבל תפלותינו ויהי' השי"ת נקרא במדה הנקרא זאת שהיא נוקבא כמדובר וזה וזאת ליהודה. ר"ל כי שבט יהודה היו צריכין שהקב"ה יהי' נקרא במדה הנקרא זאת אבל לוי הי' יותר במדריגה ולא הי' צריך לזה ע"כ אמר וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך. ר"ל שאין צריך לזאת:

מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם ויגרש גוים מפניך ויאמר השמד. הכוונה כי יש שתי מדריגות א' מי שזוכה לדבק באלהים עצמו ומדריגה שניה שזוכה לדבק במדה הנקרא זרוע ומי שדבק באור פני מלך חיים עצמו בטוח שלא יבוא עליו שום צער וצוקה משא"כ במי שהוא דבוק במדריגה הנקרא זרוע אין בטוח שלא יבוא עליו ח"ו צרה אלא שהשי"ת בעצמו מפני שהוא עושה רצונו מציל אותו כשבא עליו צרה משא"כ זה שהוא במדריגה גדולה הדבק בפני מלך חיים אין מביא עליו כדי שלא יחרד וזה מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם. ר"ל שני מדריגות יש חד מעונה אלהי קדם שדבוק באלהים עצמו ומתחת ר"ל שיש מדריגה פחותה ממנו שהוא דבוק בזרועות עולם אבל יש חילוק כי מי שהוא במדריגה מעונה אלהי קדם ויגרש גוים מפניך. ר"ל שמגרש ממנו כל שונאיו שלא יבואו עליו כלל ומי שהוא במדריגה שני' ויאמר השמד ר"ל שיבואו עליו שונאיו רק שאח"כ ויאמר השמד את שונאיו כמדובר וזה הכוונ' מה שאנו אומרים בשמונה

עשרה ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך שנהי' במדריג' שנהי' דבוקים באור פניך. ואם תאמר במופלא ממך אל תדרוש לכך נאמר כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים. משל לתינוק שהרגיל אותו אביו לאכול מרקחת ודבש ובשר ויין טוב שוב אינו רוצה לאכול לחם. כך אנו טוענין שכבר הרגלת אותנו במדריגה גדולה באור פנים שנתת לנו התורה באור פניך לכך אין אנו רוצים רק מדריגה זו הגדולה כמדובר ודו"ק:

שמעתי מפי מורי ורבי הגאון החסיד מו"ה דוב בער זצוק"ל נבג"ע. על מאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה. לקרב הדבר אל הענין כי מדרך העולם שאינו ראוי לאדם שאינו נכבד לחזוק בבת מלך ולרקד עמה במחול בבי הילולא כדרך העולם כי אין מהראוי לו להתקרב אלי' מכ"ש לאחוז בה ולרקד עמה משא"כ כשהבת מלך נכנסת לנשואין אז מדרך העולם שהותר הקשר ורשאי אף הקל שבקלים לרקד עמה במחול. כן הענין בנידון תורתינו הקדושה היא בת מלך ממ"ה הקב"ה. וא"כ הי' מן הראוי שלא להתקרב אלי' כל מי שרוצה אעפ"כ הותר לנו שהתורה נמשלה למים מה מים הפקר אף היא הפקר וכמדובר כו' כדאיתא במאמרם ז"ל והיא לנו דוגמת בת המלך ביום נשואי' כשהיא מאורסה שהיא מופקר לכל כך היא לנו. וזה שרומז במתק לשונו אל תקרי מורשה אלא מאורסה ר"ל שהתור' היא לנו כמו ביו' הנשואין שניתן רשות לכל לרקד עמה כי ניתן ג"כ לנו לכל לעסוק בתורה:

בגמרא עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו'. ויהיו נקראין כו'. ואמר אדמ"ו מ' דוב בער למה דוקא מחול. ותירץ כך כי דרך המחול שיהיו אוחזין שני בחורים או שתי בתולות ומרקדין זה כנגד זה וכשמרקדין זה מרקד לאחוריו וזה מרקד לאחוריו והם מרוחקים אבל הסוף הוא להיות מקרבים א"ע זה ביד זה. וזה עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כי עכשיו הם מרוחקים מהקב"ה. והרשעים דוברים סרה עליה' אבל הסוף הוא שיתקרבו לעתיד כדוגמת המחול והשונאים בעצמם עתידים להיות אוהבים להצדיקים כמד"א ברצות ה' דרכי איש וגו'. והיום חוזרין השונאים לאחוריהם ומרחיקים א"ע מן הצדיקים אבל לבסוף עתידין להתקרב את עצמן לצדיקים ודו"ק והבן:

צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהם כו'. הכוונה כי שכר מצוה מצוה שאותו הבהירות והתנוצצות שפעלו במצו' זו בעצמו הוא שכר תשלומיו. וזה ועטרותיהם הם עצמם שהתנוצצו בבהירות המצוה בזה עצמו הם יושבים ודו"ק:

איתא במדרש ע"י שהתעצל משה רע"ה בהריגת זמרי לפיכך לא ידע איש אה קבורתו הכוונה כי איתא בגמרא אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון ונמצא הטעם שמתים בני אדם הוא על החטא אבל מי שאינו חוטא אין ראוי שימות. ועוד יש טעם שמוכרחים

בני אדם למות כי בחייו אי אפשר שישיג סודות התורה מפני חומרת גופו וע"י המיתה נזדכך נשמתו ומופשט מגשמיות ועי"ז זוכה להתלבש בחלוקא דרבנן ולומד אח"כ כי אז ראוי ללמוד אותן סודות התורה. והשני הטעמים הנ"ל שייכים בשאר אדם אבל במשרע"ה הטעם הראשון אינו שייך מפני החטא כי כתיב לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא ואי משום מי מריבה די בעונש זה שלא יבוא לא"י אבל למה מת. והטעם השני אינו שייך דמשה רע"ה השיג כל סודות התורה אפ' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בודאי לא הי' לו למות כי חטאים לא היו בו כי האיש משה עניו מאוד מכל האדם ובודאי לא עשה שום חטא וכל הסודות ג"כ נתגלו לו ויש דאי' עוד שמשה הי' עניו ממעשה דזמרי שלכך לא הרג אותו שהבועל ארמית קנאים פוגעין בו פי' שמקנא קנאת ה' צבאות ומרע"ה הי' עניו מכל האדם אשר וגו' ואמר מה אני שאקנא כי יש גדולים ממני נמצא יש מזה ראי' שהי' עניו. וזהו כוונת המדרש שע"י שנתעצל משה בהריגת זמרי מוכח שהי' עניו לפיכך לא ידע איש את קבורתו ר"ל ששום בן אדם אינו יודע טעם על מה מת משה רבינו:

וימת משה על פי ה'. פי' שאין טעם במיתת משה כי לכולם יש טעם שהמיתה הוא לטובה שיוכל להתדבק למעלה כי לא יראני האדם וחי. אבל משרע"ה שפה אל פה וגו' גם בחיים חיותו אין טעם במיתתו כלל אלא שהי' ע"פ ה' כמו חוקה חקקתי גזירה גזירתי שכך הי' מיתת משה רק ע"י מאמר המלך וזה ע"פ ה' לכך כתיב סמוך לזה ולא ידע איש את קבורתו. פי' ששום אדם לא ידע טעם על מיתת משרע"ה כנ"ל:

מקשים למה לא כתיב שכר עוה"ב בתורה ואפשר כי תורת ה' תמימה ולא כתיב בה דבר חסר למשל כי כתיב ונתנה הארץ יבולה ושאר ברכות ולא כתיב בקיצור יהי' לך טובות העוה"ז אלא כך דרכה של תורה לפרש כל פרט ופרט וכן בעוה"ב אלמלי נכתב וזה א"א לפרש שלעוה"ז יש קצבה וגבול ומפרש התורה הכל. אבל שם עין לא ראתה ובכל יום יהי' עלי' לצדיקים גדולים וכמ"ש האר"י ז"ל שמשרע"ה בכל יום יש לו עליות יותר לכך לא כתבה התור' בפירוש שכר עוה"ב אלא בדרך רמז:

התורה היא סמא דחיי וסמא דמותא. כי כשאדם הולך לחצר המלך פנימה ומענה יפה בפיו ומנעליו נאים שלא יטנף הפלטין חלילה ומדבר בצחות לשונו למלך פועל כל הטובות משא"כ כשהולך לחצר הפנימי במנעלים מטונפים ומטנף הפלטין של מלך חלילה ומדבר כאיכר לפני המלך אז אוי לו ואוי לנפשו ומוטב הי' שלא יכנס כלל לפני המלך כי ע"י ההילוך נתחייב יותר כן דרכי התורה כי היא פלטרין של מלך ומי שהוא

ראוי אז התורה הפלטרין סמא דחיי ובאם לאו חלילה סמא דמותא כי מוטב הי' שלא הי' נכנס כלל בפלטרין כמדובר. כי שגגת תלמוד וכו':

וקרני ראם קרניו פי' ע"ד שם האחת שפרה ושם השנית פועה שם ה' אחת ה"א ראשונה נקרא שפרה לשון משופר שמשפרת את האותיות הולד שנולדים. ופועה הוא לשון דיבור שהשופר מעלה את כל התפלות וכל התפלות עולות ע"י הקול של שופר כי בזה מעוררים את אבו"ת אהבה ויראה ות"ת כי הם כלולים בקול אש מים רות ובזה מעוררים אבות:

שיר השירים

שיר השירים אשר לשלמה כי יש שני מינים שירים אחד שאדם מזמר להקב"ה כדי שיפיק רצונו וימלא רצונו הגשמיות כגון המתפלל על רפואת הגוף עון ברכת רפאנו וכיוצא בו. השני שמתפלל שירפא אותו רפואת הנפש. וזה השיר נקרא שיר לאלהים כי הנשמה הוא חלק אלהי ית' ויש לבוראנו ית' נחת רוח כשהיא שלימה בכל חלקיה ופרטיה והשיר האחרון הוא החביבות כמ"ש האר"י ז"ל שמי שאינו עושה רק להנאת עצמו השכינה כביכול מקוננת ואומרת נתנני ה' בידי לא אוכל קום וכבר מפורסם הדבר בשם התיקוני זוהר שכתב דצווחין ככלבא הב הב לנא חיין הב הב לנא מזוני ואינם משגיחין למה שנאמר שארה דא תורת ה' ואהבתו ויראתו ואין צריך להאריך בגדולת שומרי התורה והמצות כי הוא מפורסם והקב"ה כביכול מתפאר א"ע עמהם כמד"א ואתה עבדי ישראל אשר בך אתפאר ורצונו בזה כי אית יראה ואית יראה כמ"ש בזוה"ק ובתיקונים יראה רעה היא יראת עונש שלא ימות או שלא ימותו אחד מבניו או שלא ירד מנכסיו ויראה טבא בגין דאיהו רב ושליט וזה נוטה קצת לאהבה מחמת גדולתו ית'. וזה אחשוב בקצירת עומר בהפטרת שופטים אנכי אנכי הוא מנחמכם מי את ותראי מאנוש ימות וגו' ותשכח ה' עושך נוטה שמים ויוסד ארץ ותפחד תמיד מפני חמת המציק וגו' ואי' חמת המציק וגו' ואשים דברי בפיך וגו' לנטוע שמים וליסוד ארץ דהיינו ששמעתי מפי הקדוש איש אלקים אדמ"ו הגאון המפורסם בדורינו מו"ה דוב בער זלה"ה ראו עתה כי אני אני הוא פי' שאין בעולם שום דבר ששייך לומר עליו אני שהוא איש כי הכל כאין נגדו ית' והוא מחיה את כולם וכמ"ש בתיקונים וכד אנת מסתלק מנן אשתארו כולהו שמהן כגופין בלא נשמתין וכמד"א ואתה מחי' את כולם רק הוא ית' לבד נקרא אני כי הוא ית' אין צריך לשום ברי' כי הוא המציא את כולם וזה אומרו ראו כי רק אני ראוי ליקרא בשם אני אבל לא שום אדם או ברי' אחרת נקרא אני כי הכל הבל והנה בודאי אם אדם נותן אל לבו כי הכל הבל אז בודאי אין מתפלל על עצמו רק על נשמתו הקדושה

שהוא חלק אלהות ממעל ועל השכינה אשר בעו"ה בפשעינו שולחה אמנו כי מה האדם יכול לבוא אחר המלך לבקש ולחנן על גופו כי מה הוא ומה חייו ואף אם אלף שנים יחי' כלא הי' יהי' ומה חילוק יש אם ימות היום או אח"כ רק עיקר כוונתו יהי' למען שמו הגדול שיתגדל ויתקדש מלכותו עלינו נגד כל העמי' כי בעונותינו אלמלא מקרא כתיב א"א לאומרו והוא מחולל מפשעינו וגו' כביכול וכפי שאבאר אי"ה בארוכה. וזה כוונת הפסוק אנכי אנכי וגו' פי' אם יש לך השגה כי אנכי הוא אנכי ולא שום ברי' אז הוא מנחמכם ומפרש ואומר מי את ותראי יראה פחותה דהיינו יראת עונש מחמת שסוף אנוש למות כיין שגם סופך למות ותשכח ה' עושך נוטה שמים ויוסד ארץ לירא מפניו מחמת רוב גדולתו ורוממותו ית' וזה נקרא תמיד יראת ה' כי מי שהוא ירא מחמת עונש אינו נקרא יראת ה' רק יראת עצמו ולא יראת ה' וע"ז נאמר ראשית חכמה יראת ה' ועוד מסיים ותפחד תמיד מפני חמת המציק עיין במדרש פ' וישלח ריש פ' ע"ו ובמתנת כהונה שם פי' על פסוק זה כי ידוע שיש ב' מיני תשובות א' מאהבה שזדונות נעשין זכיות א' מיראה שנעשים שגגות ומאהבה הוי מחמת גדולתו ית' ויראה הוי מחמת עונש וזה מסיים כי אתה מתייירא מחמת עונש עדיין תפחד מפני חמת המציק דהיינו השגגות אבל כשעושה תשובה מאהבה למען שמו הגדול אזי ואי' חמית המציק כי הכל נעשה זכיות: **או** יאמר אי' הוא קדושתו ית' כמ"ש אי' מקום כבודו שהא' מכסא שכעת הוא חסר ולעתיד אי"ה יהי' מלא לא כס וכמד"א כי יד על כס יה מלחמה ואותיות י"ה הם חסרי' מהשם הוי"ה ב"ה כי בגלות המר הזה בעוה"ר חסרים האותיות ו"ה משם העצם ב"ה וכמ"ש כי יד על כס י"ה אבל לעתיד יהיו מאותיות ו"ה ג"כ י"ה הוי"ו מתחלף ביו"ד וכמ"ש האר"י ז"ל ע"פ ביום ההוא יהיה ה' אחד כי השם הוי"ה ב"ה יהיה נקרא יהיה וא"כ לע"ע בעו"ה הי"ה אחרונים חסרים וזהו כוונת הפסוק ואיה בשביל שאין אתה חושב למלאות אי"ה בשביל זה חמת המציק אשים דברי בפיך לנטוע שמים כי המרבה דברים של אמת ברזי תורה הוא בירא שמי' ובנגלה הוא בורא ארץ כמ"ש בזוה"ק רק אל זה צריך יראת ה' ית' יראה הרוממות דהיינו מחמת גדולתו וזה דברי בפיך ואחשוב בזה מאמר התנא אל תעש תפלתך קבע דהיינו הנאת עצמך כ"א לפני המקום ית' כלומר כל התחנונים והתפלות שאתה מתפלל לא יהיה רק על כבודו ית' שיתגדל ויתעלה ויהי' הפי' כך רחמים ותחנונים לפני המקו' ב"ה שכבודו הגדול יתעלה ויתרומם בעיני כל אומה ולשון זה יהיה עיקר תפלתך וזה הפרש שבין שיר לשיר שזה יקרא קודש וזה יקרא קודש קדשים. וזה שאמר שיר השירים פי' שיר המובחר שבשירים שנקרא קודש קדשים הוא אשר לשלמה פי' להקב"ה שנקרא מלך שהשלום שלו שכוונת השיר אינו רק למען

שמו הגדול ית' כי הוא המעולה והמובחר שבשירים וקרוב לומר כי מלת אשר הוא לשון התחזקות כמו אשרו חמוץ. וידוע מ"ש תנו עוז לאלהים כי אנו בתפלתנו ותורתנו הרצוי' לפניו ית' מוסיפין כח ועוז כביכול בפמליא של מעלה וז"ש כי זה נקרא קודש קדשים שהשיר יחזק לשלמה כביכול:

או יאמר ע"ד כי ידוע שמשה רע"ה שהשכינה הי' מדברת מתוך גרונו ואף שלא קם עוד כמשה. מ"מ במדריגה זו יש כמה שזוכין לה ששכינת עוזו ית' משבחת מתוך גרונם ואפשר על כוונה זו אמרו חז"ל מנין שהקב"ה מתפלל וזה נקרא רוממות אל בגרונם. פי' כשרוממות השכינה הוא בגרונם ששכינת עוזו כביכול מדברת מתוך גרונם של הצדיקים אז חרב פיפיות בידם שזו התפלה בודאי נתקבלה לעשות נקמה בגוים וזה כוונת הפסוק תהלת ה' ידבר פי פי' שהדיבורים שלי אין רק תהלת ה' ולא תהלתי כי ידוע שכל דבריו של דוד המלך ע"ה היו ברוה"ק מדברת השכינה כנ"ל. ואפשר לומר כי ידבר הוא מלשון הנהגה לשון ידבר עמים תחתינו. וזה תהלת ה' ידבר כיון שפי שלי אינו רק מנהיג הדיבורים של השכינה כביכול והירא אינו עושה רק הרצון שרוצה להתפלל אבל התהלה אינו שלו ע"ד האמור וזה רצון יריאיו יעשה שאינו עושה רק הרצון אבל תהלת וגו' וזה אדני שפתי תפתח כי הזוכה למדריגה זו הוא האדם שאינו רק צינור שנמשך בתוכו דיבורים של מעלה והאדם אינו רק פותח פיו וזה תפתח ויגיד הוא לשון המשכה כמ"ש בכתבי האר"י ז"ל. וזה תהלתך. פי' תהלתך גופא שהיא תהלת השכינה הנקרא אדני כידוע ועיקר התהלה הוא שאדם יהא נקי מכל סיג כדי שלא יתגשם קול של מעלה בקולו כי אפשר שכל אדם זוכה לזה המדריגה רק שמוכרח לפסוק מחמת גסות העכו"ם מקולו וממעשיו. וזה אחשיב בגמרא דר"ה נתן שופר בתוך שופר אם קול הפנימי שמע יצא ואם קול החיצון שמע לא יצא וכמ"ש בש"ע דהיינו שהפנימית הקול לא נשתנה מכמות שהי' ע"ש והיינו ע"ד הכוונה הנ"ל שיש קול של מעלה בקול של תחתון אם ישמע קול הפנימי שלא נשתנה מקול החיצון אז יצא ואם לאו שהקול החיצון נתגבר מחמת עביות של האדם לא יצא וזה כוונת הכתוב בשיר השירים אשר לשלמה. פי' שזה השיר הוא קודש קדשים אשר הוא לשלמה להקב"ה בעצמו פי' ששכינת עוזו בעצמו מזמר ומשורר מתוך גרונו של צדיק. ועד"ז מסיים ישקני. פי' שהוא עד"ז שכשהקב"ה מחבר א"ע לפה התחתון מפיהו של מעלה וזה אומר הכתוב וחרב פיפיות בידם, פי' שתי פיות דהיינו פיו ופי השכינה כביכול וזה הוא בתפלה שאנו אומרים ומשמיעים בקול דברי אלהים חיים. פי' שהקול שלהם הוא קול השכינה כביכול רק שהם צינורות ומחמת זה מצאנו בקרא ובגמרא שהחסידים מזמרים ומרקדים בהתלהבות גדול כעין

שמצינו בדוד המלך ע"ה ודוד מפזז וגו' וגם וחסידיך יברכוכה וכן בשמחת בית השואבה וכעין שאמרו אהני לי' שטותא לסבא והיינו מי שעומד בהיכל המלך והמלך שומע הקול מהנבלים וכינורות והמחולות והתופים והוא מרקד ג"כ ואם אחד עומד מרחוק ואינו שומע הקול של כלי השיר וראה שזה מרקד ומרנן הוא בעיניו כאיש משתגע. אבל באמת אדרבא להיפוך הוא משוגע ואלמלי הי' שומע קול של כלי השיר הי' ג"כ מרקד ומרנן ומטעם זה מצינו שקראו לנביא משוגע שרוח אלהים מקשקש בקרבו כפעמון ורוקד ומרנן הוא על אשר ה' בקרבו ועד"ז מסיים לריח שמניך טובים על כן עלמות אהבוך. פי' מכח שאתה מתעלס בי אהבוך מכח זה בא אהבה ודו"ק:

או יאמר שיר השירים אשר לשלמה. ע"ד משבטלו הסנהדרין בטלה השיר בבית המשתאות ע"ד בעמדם תרפינה כנפיהם כי כשאנו מדברים באהבה ויראה אנו עושין פעולות גדולות. וחנה היא מדברת על לבה פי' וחן ה'. ה' מוצאות הפה כשהם מחונכים לפני הקב"ה מדברת הם נדברים על לבה כביכול למעלה מעולם המחשבה וזהו ואת חנן אל ה' בעת ההיא ואת" הם כ"ב אתוון "חנן חוננתי אל ה' בעת ההיא דיש ך"ח עיתים י"ד טובים וי"ד רעים. וזה בעת ההיא עת שהיא נוקבא דהיינו עת רעה לאמר הביאותי' לעולם המחשבה אמירה הוא לשון המחשבה בלב. כנפים נקרא מה שהולכין ממדריגה למדריגה בעבודתו ית' והמלאכים אומרים בלבם שעבודתם אינם כלום נגד עבודת בני אדם וכל מלאך הוא גדול כמו שליש העולם והאדם הוא קטן וכאשר האדם יתן אל לבו לדבר באהבה ויראה הלא השכינה משתוקקת לדברים אלו כמו האם המשתוקקת שידבר בנה דבר של שכל כדי שיתחבב לפני בעלה כך כשהדיבורים באין למעלה מכח האדם המגושמים בזה הגשם נולד התפארות גדול והמלאכים אומרים מי כעמך ישראל גוי אחד ולכך עדיף שיאמר דבר אחד באהבה ויראה כי בזה מתעורר שכל המלאכים אומרים שירה לפני הקב"ה וגם הוא מעורר כל העולמות כשהוא עובד להקב"ה כל העולמות עובדין לו ית' וזהו כשאדם אומר למטה שיר אחד מעורר למעלה שירים הרבה אשר לשלמה באשר הוא להקב"ה דהיינו בדחילו ורחימו כי בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא:

או יאמר שיר השירים אשר לשלמה. דרשי חז"ל מלת שלמה מלך שהשלום שלו ואפשר דקשיא להו דשיר הוא לשון יחיד והשירים הוא לשין רבים ולכך דרשו במלת שלמה דנאמר עליו ית' דהשלום שלו וא"ש ע"ד המשילוך ברוב חזיונות הנך אחד וגו' דבשיר שאנו אומרים לו ית' אנחנו מדמין אותו לדבר שהוא פאר ותהלה שהוא גדול ונורא וכדומה ונחלק השבח בחיתוך האותיות לדברים רבים. ובאמת שהוא שלם בכל מיני

שלימות ולא שייך לומר גדול בפ"ט כי הוא גדול מכל התהלות מה שהוא בלתי אפשר לאדם ולשום נביא לדבר ולהרהר כלל אשר ע"כ לו דומי' תהלה אלא שמחמת דגם אנחנו חייבים להודות ולשיר מה שהוא באפשר בתכליתו אבל באמת בכל שבח שאנו אומרים למשל שאנו אומרים הגדול הי' ראוי בתיבה זו לכלול גם שאר התהלות כיון שהוא ית' כלול מכולם אלא שבלתי אפשר לנו לומר הכל בבת אחת ולכך אנו מוכרחים לחלק השירות והתשבחות לפעמים הרבה אבל המחשבה צריך להיות בכל פרטי השבחים שהוא יתברך כלול מכולם וכתבתי בקיצור (ויותר מזה תבין כשתלמוד בספרי קודש של האר"י ז"ל) (ובאיזה מקום המה הכנוים והכל נתחזקין מכחו ית' אשר לכחו ית' אנו מיחדים ועושים כל מעשינו) וא"ש לשון שיר דיחיד והשירים דהוא רבים והטעם דהשיר נאמר למלך שהשלום שלו שהשי"ת שלם בכל השירות והתשבחות והכל אחד כמדובר ודו"ק. ויש לדקדק למה כתב הקרא לשלמה ולא פירש בהדיא למלך שהשלום שלו ואפשר דנרמז דהשיר שהוא קודש קדשים צריך שיהא לשלמה לגמרי כעין השירות של מלאכי מרום שאין להם שלימות אלא אם זוכין לומר לפניו שירה ומי שמכוין בשירה לאיזה תקות שכר בעוה"ז או לעוה"ב וכדומה נמצא דבר שהוא מקוה אליו חשוב יותר אצלו מדברי השיר והוא דבר נבזה אלא צריך שהשלימות השיר יהי' אצלו יותר נכבד מכל נכבדות שבעולם וזה רומז בקרא בתיבת שלמה (ובניקוד חול"ם) פי' לשלימיות של אדם שהשיר המובחר אשר יעלה לפניו ית' יהי' לשלומו של אדם בלי שום פני' אחרת: **או** יאמר שיר השירים וגו' ישקני וגו'. נראה ע"ד שכ' של"ה הקדוש בפ' בשלח בכוונת מאמרם ז"ל עתידין צדיקים לומר שירה לעתיד לבא דהוא כפול כיון דאמר כבר עתידין וכו' אין צריך לומר לעתיד לבא או להיפך ותירץ כי כעת אנו מקטני אמנה אין אנו אומרים שירה אלא לאחר שנעשה לנו הנס משא"כ לעתיד נהי' בר לבב לבטוח בו ית' ונזמר שירה קודם הנס וזה עתידין לומר שירה על נס העתיד לבא קודם הנס כאלו כבר בא ודפח"ח. וזה שיר השירים המובחר שבשירים הוא לבטוח ולשקוד על העתיד לבא אי"ה ישקני ונזכה לראות כבודו. וכמד"א ואמר ביום ההוא. והנה בגמרא דרשו חז"ל ישקני מלשון ושפתים יושק והיינו שלא לגלות טעם חז"ל. ונראה ע"ד שמצינו באידרא קדישא שקודם שהתחיל רשב"י לדרוש התחיל בקרא הולך רכיל מגלה סוד כדי שלא לגלות יותר מהראוי וכן נראה כוונת שלמה המלך ע"ה בפתיחת ספרו זה קודש קדשים ולא סוד התפלל אליו ית' שלא יגלה יותר מהראוי וזה ישקני שישתיק אותי מנשיקות פיהו כי גם הוא ית' עשה כן כמאמרם ז"ל גדול שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים שרוב גופי הלכות באים ברמז ודבר ציוה לאלף דור שלא רצה ליתן התורה הקדושה עד

לאחר אלף דור רק ההכרח לא יגונה ונתן לאחר ך"ו דורות כי העולם הי' נתמוטט ושיער הוא ית' מה שהי' צריך לקיום העולם הי' מגלה. והשאר הי' מסתיר ואח"ז שרבו הדורות הי' צריך יותר התגלות לקיום העולם באו התנאים והאמוראים וגלו התורה אבל כל מה שאפשר להסתיר מצו' להסתיר וזה שביקש ישקני מנשיקות פיהו כמדוב' ודו"ק והבן:

ישקני מנשיקות פיהו. ע"ד עתידין צדיקים שיקראו קדוש. פי' שיזכו לדבק במדותיו ית' יקראו במדותיו ית' ולזה אנו מצפים שנזכה לזה במהרה למען כבודו ית' כי נאה לקדוש פאר מקדושים וזה ישקני מנשיקות פיהו וזה שהוא ית' אוהב אותנו יות' מאחרים וכמאמר הזוהר על פסוק כיתרון האור מן החושך וגו' כי היתרונות של האור לא ניכר אלא ע"י החושך כ' בא יתרונות החכמים מן הכסילים ובכל פעם שהוא יתברך מסתכל על רשעים בא אהבה יותר על צדיקים עם סגולתו ובפרט נגד מלאכי מרום. וזה כי טובים דודיך מיין כי מלת טובים הוא מלשון הדלקה עיין ברמב"ן ויין רמז לשבעים אומות כמ"ש התרגום (כי יין בגי' שבעים) לכך נזכה לקרוא בשמו ית' דהוא נשיקות פיהו כמבואר כי אהבה מקלקלת השורה:

או יאמר ישקני מנשיקות פיהו. עד"ז שראיתי בספר הק' של"ה על ותן חלקנו בתורתך. פי' שידוע דברי הגמרא אלעזר בני אמר כך ור"מ אומר כך א"כ הקב"ה לומד תורתנו היוצא מפינו. וזה הכוונה ותן חלקנו בתורתך. פי' תורתך שאתה לומד שנהי' מן הזוכים שתאמר דבר בשבילנו. וזה נראה לפענ"ד הכוונה ללמוד וללמד פי' ללמד להקב"ה תורתינו שיאמר בשבילנו ודבר זה היא ראיתי בני עלי' והן מועטין הקב"ה יזכנו להיות מהכת הנ"ל ואפשר שע"ז נאמר כוונת הפסוק ישקני מנשיקות פיהו שנהי' זוכין לומר הדברים שהם בפיך שאתה לומד ובזה נבא לביאור דברי המשנה בע"ז ישמעאל אחי האיך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך עי' בפי' ר"ע מברטנורא אם הקב"ה אומר כן לכ"י או כ"י אומרת כן להקב"ה והיינו כוונת הכתוב ע"ד הנ"ל וא"כ יש לומר להיפוך כיון שמתחלה לומד האדם ואח"כ אומר הקב"ה בשביל האדם תורתו. א"כ אפשר לקרות בלשון נקבה שהקב"ה מבקש לאדם שילמוד תורה לשמה שיה' במדריגה שהקב"ה יאמר התורה בשבילו וכמ"ש ללמוד בתחלה ואח"כ ללמד וגם אפשר לומר להיפוך שאנו מבקשים זה שהקב"ה יזמין לנו תורתו הקדושה אשר כבר הוא לומד למעלה בשבילנו כי הכל גלוי לפניו ויודע כל מה שאנחנו עתידים לחדש ולומר וע"ז אנו מבקשים שהקב"ה יזמין את הדברים האלה שהוא לומד כבר אותם למעלה בשבילנו להזמין אותם בפינו ודבר זה תלוי בו ית' וא"כ יש לקרות בלשון זכר וקושיות הרמב"ם

הידוע שהידיעה והבחירה סתרי אהדדי ואם ה' הטוב יגמור בעדנו נכתב לתרץ קושיא זו ודו"ק:

באופן אחר ישקני וגו' כי טובים דודיך וגו'. בקיצור נמרץ ע"פ לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם והיינו דידוע דברי אבי זקיני הרמ"א בא"ח שמה שאנו מסיימים רופא כל בשר ומפליא לעשות דהיינו הפלא שקושר גשמיות עם רוחניות והחיוני בא ע"י אכילה והיינו שהנשמה נהנה מן הרוחניות שיש במאכל ורוחניות המאכל בא ע"י דבר ה' שמים נעשו וכל ברי' הי' בדבר ה' וכעין מאמרם ז"ל כל דיבור שיצא מפי הקב"ה נברא מלאך וזה לא על הלחם לבדו יחי' כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם דהיינו הנשמה שנקרא אדם והוא מלשון אדמה לעליון כמ"ש בשל"ה ומצאתי דבר זה אח"כ בכתבי האר"י ובאלשי"ך ונהנתי ת"ל וכן הצדיקים כשהם במדריגה גבוה אינים נהנים כלל מהגשמיות רק מרוחניות המאכל וע"ז מבקשים כ"י ישקני מנשיקות פיהו. פי' שלא יכנס בי גשמיות המאכל רק נשיקות פיך דהיינו רוחניות המאכל שהוא נשיקות פיך וע"ז מסיים כי טובים דודיך כמאמרם ז"ל עד שאתה מבקש שיכנסו דברי תורה בלבבך תבקש שלא יכנסו דברי הבאי באזניך כמ"ש החסיד בחובת הלבבות כשם שא"א שיתערב מים ואש בכלי אחד כך א"א שיהי' גשמיות עם רוחניות דהיינו חיי עוה"ז ועוה"ב ביחד (ועד"ז נתגלה לי בחלום ע"פ כסיל בחושך הולך דידוע דהצדיקים נקראים הולכים כמד"א ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה והעוה"ז נקרא חושך וזה אומרו כסיל בחושך הולך, פי' מי שמחזיק עצמו לכסיל בעוה"ז הנקרא חושך אז נקרא הולך ע"כ) וידוע כי טוב הוא מלשון כבה כמד"א בהטיבו אם הנרות ועי' בפי' רמב"ן ע"פ זה. (ואף שכתבתי לעיל שהוא לשון הדלקה אין משם קושיא לדברינו אלה כי באמת שניהם אמת כי מתחלה היו כבין את הנרות הדולקין ואח"כ הדליקו אותם ועי' ברמב"ן שמיישב שני הפירושים הנ"ל) ולכן מסיים הקרא שאני מבקש שלא יכנס בי כלל שום טעם גשמיות גם באכילה אשר מטעם זה גדלה מעלת התועבות רק ירחיק את עצמו ממין הגשמיות וידבק א"ע ברוחניות וכמו שנבאר אי"ה במגילה זו:

כי טובים דודיך מיין. פי' שאהבתך נתכבה מיין דהיינו תאות הגשמיות כמד"א ורם לבבך וגו' ולכך אני מבקש שתשקני מנשיקות פיך דהיינו הרוחניו' דמאכל כנ"ל. ועד"ז משום לריח שמניך טובים דהיינו הגשמיות שהם מרוחקים יותר בתכלית מקוב"ה ומכל העולמות עליונים ולכך הוא מתגשם יותר כידוע. וזה לריח שאין מקובל מקוב"ה רק מרחוק כמו ריח ואני מתירא. שמן תורק שמך פי' שהשמן שהוא הגשמיות לא יריק ממני אם שמך דהיינו שלא אשכח בך כנ"ל שהשגשמיות הוא מריק הרוחניות שא"א

להיות שניהם ביחד (וגם במדרש, דרשו מה שמן בהכלי שנפל לתוכו טפה של מים יצא כנגדו טפה שמן כך אם יכניס דבר תורה בלבו יצא כנגדו טפה לצנות וכן להיפוך) רק ע"ז אמרו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצ"ה שנאמר רגזו וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה ומכח זה יכנע לב הערל וע"ז מסיים ע"כ עלמות דהיינו על מות דהוא מלאך המות כמאמרם ז"ל בע"ז בשביל שאנו משימין על לב את יום המיתה באה האהבה:

באופן אחר ישקני וגו'. כי ידוע שלא עשינו כהוגן במה שאמרנו למרע"ה דבר אתה עמנו ואל ידבר עמנו אלהים כי טוב הי' לנו לשמוע את תורת ה' מפי הגבורה עצמו ולא ע"י סרסור וזה הלואי ישקני מנשיקות פיהו שקבלנו מאתו ית' התורה ועי' ברש"י. וגם לריח דהיינו מרחוק כמ"ש רש"י פי' אף שקבלנו מרחוק ע"י סרסור ג"כ שמניך טובים דהיינו התורה הקדושה והמצות טובים מאוד:

באופן אחר ישקני וגו'. דהיינו שמבקש על גדולת העוה"ז שהוא דרך לעוה"ב כעין שאמרתי ע"פ טעמו וראו כי טוב ה' פי' שטעמו לגשמיות ותראו טעמים הערבים והכל בא מכחו ית' ומכ"ש מה טוב ומה נעים שמו הגדול ב"ה ואז תראו כי טוב ה' (וזה מבואר אצלי על הזמר אכלו משמנים פי' אכלו מלשון והסנה אינו אוכל שיהי' לכם דביקות משמנים הגשמיות שתראו שבו ית' תלוי הכל ושכל הטעמים והתענוגים הטובים והמתוקים תלוים בו שהכל נבראים ממנו ית'. ובאמת הי' במן כל הטעמים) וזה אומר ישקני מנשיקות פיהו פי' כעין שתקנו לנו במחזור ומברכות פיך כולם יתברכון פי' כי יהי' לו ברכה וע"ז מסיים ואין רצוני בשביל תענוג הגשמיות רק כי טובים דודיך מיין דמכח הגשמיות אני מכיר נועמיך וטעמיך. או טובים הוא מלשון הדלקה וכמ"ש לעיל כדעת קצת מפרשים על בהטיבו את הנרות ועיין בפי' הרמב"ן לשיר השירים ע"פ זה כי מכח היין דהיינו רחבת עוה"ז אני דולק באהבתך כעין מאמרם ז"ל שמעתתא בעי צלותא וזה דבר בעצמו לריח שמניך טובים כשאני רואה ששמניך הגשמי' הם טובים מכ"ש שומן תורק שמך ששמך הגדול הוא נעים על כן עלמות הוא מלשון שני עולמות כמאמרם בע"ז פי' לכך אני מבקש ממך טובה בשני עולמות אבל הכוונה שלי אינו רק אהבה שאהיה אוהב אותך כנ"ל ולא לשום פני' אחרת וכעין מאמר רבינו הקדוש מימי לא נהנתי אף כאצבע קטנה אף שלא פסק לאכול לא צנון ולא חזרת משלחנו כל ימיו מ"מ לא הי' לו הנאה כלל רק כל כוונתו הי' לש"ש ר"ל בלי תאוות הגשמיות ואין רצוני להאריך כי קצר המצע ועיין היטב:

והמשך הכתובים הוא לפי' הראשון אשר כתבתי שה"ש אשר לשלמה דהיינו זה הוא קודש קדשים אשר הוא מיראה הרוממות כו' רק דכל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא

לכבודו וגם יראת העונש הוא טוב מאוד כי לפעמים שאדם נופל ממדרגה עליונה וא"א להיות כ"כ תמיד במדרגה זו שיועיל לו היראה הרוממות וצריך לעבוד ביראת העונש וע"ז נאמר לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו וצריך לעבוד בכל מה דאפשר לפעמים ביראה גדולה ולפעמים ביראה תחתונה כי הכל יפה בעתו אף שיראה הרוממות להאהבה הוא יותר גדולה ואפשר שמטעם זה קרא דוד הע"ה לעצמו לפעמים חסיד ולפעמים עני כמו שמקשה בזוה"ק. ולפמ"ש יובן היטב כשהי' במדריגה יראה הרוממות קרא על עצמו חסיד וביראת העונש קרא לעצמו עני שהיא מדריגה תחתונה. ועד"ז נראה ליישב קושיית רבותינו דפעם א' כתוב בתורת ה' חפצו ופ"א כתוב ובתורתו והיינו דיש שני טעמים ללימוד התורה א' כמ"ש החסיד בחובת הלבבות דאם המלך שלח כתב לעם מדינתו ולא הי' יכול לקרות בו תיבה או יותר בודאי יש להם לחרוד ולחפוש לבני אדם שיקראו לו דשמא יש בתיבת זו מצות המלך. וכמשל ממ"ה הקב"ה צוה לקרות ולעסוק תמיד באגרת שלו דהיינו תורתינו הקדושה להבין כל דבר ולחפש אחר רב או חבר כמאמרם ז"ל עשה לך רב וכו'. והיינו מחמת גדולתו כביכול להבין אמרותיו הטהורים וזה נקרא תורת ה' שלומדים אותה מחמת שהיא תורת ה' ויש עוד טעם שלומדים התורה מחמת דהיא מגינה ומציל כמד"א רפאות תהי לשריך ושקוי לעצמותיך. וזה הוא חלוקא דרבנן שמלבשין א"ע בתור' לע"ל וזה נקרא תורתו שלומד מחמת שהיא תורתו שמגין עליו ובאמת נאמר אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' כי המעלה הגבוה הוא שעוסק לשמה הנקרא תורת ה' מחמת שנאמרה מכבודו כביכול כמו שפירשתי ע"פ נר לרגלי דבריך פי' שרגלי הוא מלשון רגילות כשהוא אצלו כבר ברגילות כמו פרטוגמא ישינה אז אני מעור א"ע שהוא דבריך וראוי לאהוב דבריך מחמת גדולתך כביכול וזה הוא נר. פי' התלהבות ובהירות שלי מחמת שהוא דבריך וזה מדברך פחד לבי. ואין רצוני להאריך בכאן רק שלפעמים נופל ממדריגה עליונה צריך ולהחזיק א"ע במדריגה התחתונה כנ"ל. משל ע"ז שהי' מלך א' ונתן בחדר חושן הרבה ממון מהם של נחשת ומהם של כסף ומהם של זהב ונתן במתנה לעבדיו שיבואו לשם וכ"א יקח לעצמו והיו שם כמה מיני עבדים מהם הולכים תיכף ולקחו לעצמם מחדר החושך כל מה שבא לידם מהממון ולא חשו אם יקחו מעות נחשות או זהב כי אמרו לעצמם לקיחתם הגדולה שלקחו כל מה שהי' אפשר להם ליקח בודאי יהי' בהם גם תערובות זהב כי לא ימלט שלא יהי' זהב בהסך המרובה כ"כ. וקצת מהם לא רצו ליקח בחושך כי רצו ליקח דוקא של זהב ולא של נחושת כלל והלכו להביא נרות שיראו ליקח המעות של זהב דוקא וקודם שהלכו וחזרו ובאו עם הנרות כבר לא נשאר כלום כי אותן העבדים שלקחו בחשך

לקחו כל האוצר ולא נשאר כלום ע"כ המשל. ושמעתי הנמשל על עבדות ה' כי יש כמה מיני בני אדם א' שרוצה לעבוד ה' דוקא בכוונה גדולה ובשמחה כראוי משברבודם ויש כמה מיני בני אדם שאין משגיחין ע"ז בין כך או כך עובדין את ה' וזה הוא הנכון כי מעט שני חיינו אם נחפש אחר התלהבות גדול דוקא טרם שימצא הנר כמשל הנ"ל לא יהי' לו כלל פן יכבה נרו חלילה ע"כ שמעתי. וכעין זה אמרתי ע"פ והגית בו יומם ולילה כי יום נקרא אם אדם היא במדריגה עליונה ולילה נקרא כשאדם הוא במדריגה התחתונה וע"ז הזהיר לנו הכתוב והגית בו יומם ולילה. פי' בין שאתה בהתלהבות ובירור המחשבה ובין שאתה כלילה שאינו ברור:

ועד"ז אמרתי פי' הפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתיך. פי' כמו שאמר ר' נתן הפרו תורתיך סוף הוא שעתיד להפר תורתיך משום עת לעשות לה'. פי' שתבקש עת לעבודת ה' חלילה הפרו תורתיך כי הקב"ה הוא למעלה מכל העיתים וצריך לדבק בו ית' תמיד פעם ביראה הרוממות ופעם כך כפי יכולתו וזה כוונת הפסוק כי אם בתורת ה' חפצו כי חפץ הוא מלשון חשקות בזמן שהוא בחשקות הוא עוסק בתורת ה'. פי' למען שהוא דברו כביכול כנ"ל. אשר ע"ז נא' תורת ה' תמימ' משיבת נפש דהיינו השכינה כביכול שנקרא נפש כידוע וכמ"ש לעיל בכתבי האר"י כי מי שהוא עוסק לגרמי' מקוננת השכינ' נתנני ה' בידי לא אוכל קום אבל תורת ה' שהוא תורה לשמה משיב נפש השכינה כי לשמה כתבו בכתבים שהוא לשם ה'. פי' ה' תתאה השכינה וזה הוא כשהאדם הוא בחשקות אבל ובתורתו יהגה יומם ולילה פי' כי יהגה הוא בלא חשקות אז הוא עוסק בתורתו ובשבילו כנ"ל. מ"מ אשרי לו שעמל בתורת ה' וכמ"ש בזוה"ק כי אף מי שאינו עוסק כ"כ לשמה מ"מ זכאה הוא דעביד פקודי דמארי' והן הן להמשיך הכתובים שיר השירים כי קודש קדשים הוא אשר לשלמה יראה הרוממות דוקא וע"ז אנו מבקשים ישקני מנשיקות שיהי' לנו דוקא יראה גבוה. אך מחמת לריח שמניך טובים דהיינו הגשמיות שמן תורק שמך נשכח את הרוחניות ע"כ עלמות אהבוך יראת העונש שמחמת המות כי לפעמים צריך יראה תחתונה כנ"ל וכמאמרם ז"ל לעולם ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ר ואם לאו שא"א לו להתגבר יזכור לו יום המיתה וע"י יראת עונש יכנע לבב הערל וזה מסיים ג"כ כי טובים דודיך מיין. פי' דודיך דהיינו האהבה שלימה הוא יותר טוב מיראת העונש שהוא מרומז לגבורה דהיינו היין או שרומז על גבורות וגם על יין ממש והיינו כמ"ש בתיקונים דמאן דפלח לקוב"ה מחמת יראת העונש בגין דיחיו בניו או שיתעשר זה אינו קיום לעולם דהיינו אם ימותו בניו או אם יעני אז הלך היראה משא"כ מי שעובד מחמת גדולתו דהוא נצחי גם היראה הוא בקיום לעולמי עד. ודבר זה אמרתי לתרץ מה דקשה

דדוד המלך ע"ה קרא ליראה ראשית חכמה וגו' ושלמה בנו קרא ואמר סוף דבר את אלהים ירא. ולמ"ש הוי הפי' כך דירא ה' היינו יראה הרוממות גם מהשם הוי"ה ב"ה אשר הוא פועל רחמים ואינו מתירא ממנו כי זה השם אינו מעניש מ"מ יש לאדם לירא ולפחוד וליבוש מחמת יראת הבושה דהיינו אם אדם אחד עושה לי כל הטובות אזי מדות הבושה מחייב שלא לעשות לו רעה תחת טובה וכך אצל קוב"ה וק"ו וב"ב של ק"ו הוא שהוא עושה לנו כל הטובות בודאי הדין נותן שמחויבים אנחנו ללילך בדרכיו כביכול וזה מפורש אצלנו ע"פ אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון כי היא מדרגה הגבוה שהכתוב אומר בו אשרי שיודע להתחבר א"ע לקונו וזה תרועה לשון ריעות והתחברות מחמת שבאור פניך יהלכון שאתה משפיע עליהם שפע וברכה ולא מיראת העונש וזה מה שנאמר אצל יעקב והי' ה' לי לאלהים פיי שיהי' לי יראה כשאכיר גדולתו שיעזור לי יהי' לי יראה גם מהויה ב"ה שהוא רחמים כמו מאלקים שהוא הדין ונתבאר אצלנו בעז"ה בכמה מקומות וכאן קצרנו וזה פי' הפסוק יראת ה' שהוא יראה הרוממות טהורה זה עמדת לעד משא"כ יראת העונש שאינו לעד כמ"ש בתיקונים שהבאתי וזה יראת הרוממות קרא דוד ראשית כי באמת היא מדרגה גבוה. וזה שמסיים לעושיהם לעושים לשמה וכמאמרם ז"ל ללומדיהם לא נאמר וזה שמסיים תהלתו עומדת לעד. אבל שלמה מדבר ביירא אלהים שהוא העונש קרא באמת סוף דבר כי עכ"פ יהי' לך יראה זו. וזה אומרו כי טובים דודיך יראה הרוממות שהוא מעט ממדריגת אהבה מיין שאינו עומד לעד יין על רגע כי השינה מפיג טעמו ועיין באלשיך על שיר השירים אבל יראה הגבוה עומדת לעד ואפשר שע"ז מסיים הקרא שומן תורק שמך והיינו ג"כ יראה הרוממות ע"כ עלמות אהבוך פי' עולם ועד אהבוך משא"כ יראת העונש שאינו קיים לעד:

וע"ד הלצה אמרתי שכל מי שעובד מחמת יראת העונש אינו עובד רק לאחר עשרים שנה שהוא בר עונשין משא"כ מקודם שאינו מתירא עדיין מהעונש אבל מי שעובד מחמת בושה עובד ג"כ מנעוריו ואפשר שע"ז רמז ועבדך ירא את ה' מנעוריו לרמוז שהי' עובד ה' במדרגה גבוה שהי' ירא מנעוריו ג"כ ובאמת מי שמכיר פחיתות ערכו בודאי נותן שבח למי שאמר והי' העולם על כל הטובות כמו שנבאר אי"ה ואפשר שע"ז כיוון דהע"ה המשורר באמרו צעיר אנכי פי' גם כשהייתי צעיר עדיין קודם בר עונשין. ונבזה פי' הייתי ג"כ מבוזה בעיני על פחיתתי כמ"ש לעיל אנכי הוא נקרא אנכי לכך פקודיך לא שכחתי מחמת יראה הרוממות אף בילדותי וזה שמסיים לריח שמניך טובים ואנו מכירין גדולתיך ע"כ עלמות שהוא לשון בחרות וילדות אהבוך כי ביראה הרוממות ליכא נפקותא כנ"ל משא"כ ביראת העונש:

לריח שמניך טובים וגו' ע"כ עלמות אהבוך. נראה לפרש ע"ד שמצינו במדרש ששאל אחד למה לא מראה הקב"ה את כבודו בפנינו שנדע למי אנו עובדין ותירץ דבדבר הנעלם מן העין יש יותר חשקות ויראה יותר עיין שם ואפשר שזה כוונת הפ' לריח היינו מרחוק כמו שמריח מרחוק שמניך טובים ומצדך לא חסר כלום להתראות בפנינו רק העלמות מה שאתה מתעלס כמ"ש במדרש הוא אהבוך כדי שאהיה אוהב אותך וכתירוץ המדרש: **באופן** אחר לריח שמניך וגו' כי שמן רמז למצות כמבואר במדרש וידוע פעולת המצות שמתחלה עולין לריח ניחוח לפניו ית' ועי"ז נתפשט ענפי הקדושה בעולם וע"י ענפי הקדושה המתפשטין מתקרבין כמה נפשות לאמונת האמת כידוע מכתבי האר"י ז"ל וכן אמר באברהם ואת הנפש אשר עשו בחרן וזה לריח שמניך טובים ריח ניחוח אליו ית' מהמצות ואחר זה שמן שהוא מצוה הנעשית תורק שמך מריק קדושתך בעולם ועל כן עלמות שהוא רמז לגרים וכפירש"י והמדרש שהם רחב ויתרו. ואהבוך:

או יאמר עלמות. לשון עולמות כפי' התרגום כי ע"י התעוררות שלמטה בא התעוררות שלמעלה כידוע. משכני כו'. ע' ברמב"ן שהוא ל' בקשה וכן פי' התרגום על הביאני המלך חדריו שהוא ל' בקשה וע"ד הפשוט כי ידוע מאמרם ז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה כו' כי א"א לעלות בשליבות עליונות אלא בהדרגה שמתחלה יעלה בשליבה התחתונה ואח"כ יעלה למדרגה עליונה וזה בקשתנו שבתחלה משכני להיות שאחריך נרוצה דהיינו עשיות תורה ומצות גם שלא לשמה שעדיין אינה עבודה גבוה כעין מדרגת פנים אלא כמדרגת אחוריים ואח"ז אנו מבקשים למדרגה פנימית וזה שיביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך דהיינו בו ית' או בכ"ב אותיות התורה כמ"ש בתרגום כי באמת נאמר בתורה ומצות הנחמדים מזהב ומפז ומכל נופת צופים וזה הטעם מה שנאמר בכל מקום תורה לשמה ולא אמר תורה לשמו כי באמת רוצה הוא ית' בשעשוע של תורה שתהא עריבה ומתוקה על לומדיה כאהבת חתן לכלה אשר על כן נקראת מאורסה ואורייתא וקוב"ה כולי' חד וממילא המאור שבה מחזירו למוטב וזה נגילה ונשמחה בך בכ"ב אותיות התורה ועי"ז נזכירה דודיך. פי' אהבתך מיין מיינה של תורה כפי' רש"י וכמדובר שע"י שמחת התורה בא לאהבת הבורא וזה מישרים אהבוך בלי עקיבה כפי' רש"י והיינו שלא נעבור גם על דברים שאדם דש בעקב וכדומה וכ"ז הוא ע"י עסק התורה שיודע כל המצות והדינים כראוי ומקיים הכל משא"כ בלי עסק התורה שבא לידו מכשולים שאינו יודע להזהר ואין זה אהבת מישור וע"ד המתרגם כי משכני הוא מלשון עבר נראה לומר כי אנו אומרים וחיי עולם נטע בתוכנו ואעפ"כ אנו מבקשים שיאיר וידבק לבנו ועינינו בתורתו ובמצותיו ית' כי מעת מתן תורה נטע ה' בלב

כל ישראל לאהבה וליראה את שמו עכ"פ כמד"א כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים לבלתי תחטאו שעכ"פ לא תחטאו באלהים והיראה היותר גבוה תלוי ברוב המעשה והכוונה והבקשה אליו ית' עד ישקיף ויערה רוח ממרום. וזה משכני ל' עבר פי' שעי"ז שאחריך נרוצה עכ"פ דהיינו עשיות התורה והמצות שלא לשמה עכ"פ כמדוב' ולדבר זה כבר אתה משכת אותנו בשעת מתן תורה ויציאת מצרים וז"ש משכני כבר משכת אותנו להיות אחריך נרוצה אבל בקשתינו שתבואינו וגו' נגילה ונשמחה בך כמדובר:

נזכירה דודיך מיין וגו'. כי עוד טעם נאמר בספרי מוסר מה שלא נעשה תורה ומצות לאיזה תקות שכר כי באמת כ"כ מרובים טובות הבורא על הנברא מה שבלתי אפשר לבקש עוד שכר על מעשיו כי הלואי שנוציא ידי טובות העבר (וכמד"א מי הקדימני ואשלם) וזה מסיים הפסוק נזכירה דודיך מיין. פי' שנזכור אהבתך וטובתך בעוה"ז עד הנה. ועי"ז מישרים אהבוך בלי עקיבה כפרש"י פי' ששוב לא עולה במחשבת לאיזה תקות שכר לזה נקרא שכר עקיבה (וזה נ"ל פ' בתורה והי' עקב תשמעון וגו' דלכאורה קשה למה לא כתב רק ברכה גשמיות ולמ"ש נא' והי' עקב פי' שתשמעון בעקיבה שלא לשמה ולמשמאלים בה עושר וכבוד לכך לא כתב רק דגנך וגו') אלא לאהוב אותו במישור כי כבר קבלנו טובות עוה"ז (הרומז ליין) מאתך עד הנה:

וע"ד התיקונים נראה שיין רמז לאומות יש לומר כי ידוע מאמרם ז"ל שירמי' לא רצה לומר הגבור והנורא כי אי' נוראותיו וכו' ואחר כך אמרו הן הן גבורותיו ונוראותיו ויש לנו קיום ביניהם נמצא למדת הדין אין לנו לאהוב כ"כ יתברך בגלות כמו בעת הגאולה אלא שבאמת לא כן הוא דהן הן גבורותיו וישנה האהבה בגלות כמו בגאולה וזה משכני וגו' ונשמחה בך בעת גאולת מצרים ובעת מתן תורה היינו אוהבים אותך נזכירה דודיך מיין פי' גם עתה בגלות כפי' רש"י ופי' שאנו מזכירים אהבתך הזה עלינו שאין לנו כלי' באומות כי חסדך חופף עלינו כל היום. וזה נזכירה דודיך מיין והן הן גבורותיו מישרים אהבוך פי' במישור ובשוה אוהבים אותך בגלות כמו בעת הגאולה כמדובר:

משכני אחריך נרוצה. ע"ד השני שכתבנו בפי' שיר השירים שכשהקב"ה נותן לאדם יראה מלמעלה שזוכה להתלבשות השכינה ולהתלהבות גדול גם השגה עצומה בתורה אז נקרא השיר קודש קדשים כי אז עובד האדם בטוב לבב כמ"ש האר"י ז"ל ע"פ תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ומרוב כל. פי' שצריך לאדם שיהי' לו יותר שמחה בעבדות ה' יותר מכל התענוגים שאפשר למצוא בעולם הזה וזה מרוב כל. וע"ז אומר משכני כי נראה ההפרש בין התינוקות אחד שאין לו חשק ללמוד כלל רק בע"כ עונה אמן וכשבאין אחריו שילך לרב והוא אינו רוצה לילך וצריך הריש דוכנא

למשוך אותו בע"כ ואז הריש דוכנא הולך למקודם רק שהוא רץ אחריו מחמת שאין לו ברירה שמושכין אותו ויש תינוק אחר שיש לו שכל צח ויש לו הנאה גדולה בלימוד ובחידוד שמחדדין אותו והוא יושב ומצפה שיבואו אחריו שילך לרב ואז הוא רץ במרוצה גדולה יותר מן הריש דוכנא משא"כ התינוק הפתי שאין לו כ"כ השגה ומכח זה אין לו הנאה בלימוד וצריכין למשוך אותו בע"כ והן הן השני דרכים שיש בעבדות ה' שזה שהוא במדרג' גדול' הוא משמח א"ע מאוד בעבדו את שמו הגדול ית' מה שא"כ מי שאין לו השגה בתורה רק כמשאוי וכעול עליו אז הוא דמיון כמי שהוא נמשך אחר הקב"ה ולזה אומר משכני כי אני במדרגה התחתונה שאתה מושך אותי בלי שום השגה ודביקות וזה הדמיון הוא כמו שאחריך נרוצה אתה מקדם משא"כ כשהביאני המלך חדריו אז נגילה ונשמחה בך והוא מדרגה יותר גבוה. נזכירה דודיך מיין שדודיך אהוב לי יותר מכל תענוגי הגשמיות. מישרים אהבוך כי באמת יש העזה גדולה לאדם (כשאדם הוא אפר דם מרה) שיאהוב את הבורא ב"ה כי מה שייכות יש לאדם עם בוראו וקונו שיאהוב אותו וכי חברותא איכא כלפי שמיא אבל מי שזוכה למדריגה הנ"ל אז הקב"ה בעצמו כביכול משבח א"ע. ועד"ז שמעתי מפי איש קדוש הג' מו"ה לוי יצחק אב"ד דק"ק זעלחאוו ע"פ הפסוק ברוך כבוד ה' ממקומו. פי' מקומו של עולם שהשי"ת אינו משובח רק מעצמותו כביכול ולא משום ברי' כי הכל אינו ראוי לשבח לשמו הגדול יתעלה כ"א מעצמותו וכ"כ בכתבי האר"י ז"ל, וע"פ בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. וקשה תזכיר הוי לי' למיכתב כמאמרם ז"ל אבל לפי הנ"ל הוי הפי' שהקב"ה הוא המזכיר את השם ולא האדם כי א"א לאדם מן האדמה לזכור את שמו. ע"ז כוונו הבא לטהר מסייעין לו וזה הרמז אצלי בכמה פסוקים את ה' אלהיך תירא ואהבת את ה' אלהיך כי את הוא לשון עם וזה את ה'. פי' עם המסייע מה' תיראו את אלהים עם הסיוע מה'. וכן אהבה יהי' אליך לאלהים עם הסיוע מה'. וע"ז נאמר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. כי באמת מעושיהו יטהר גבר. הטהרה בא מאתו ית'. מ"מ הוא עושה חסד ומשלם לאיש כמו שהוא בעצמו עשה בלי סיוע וזה כמעשהו (ומאהבת הקיצור קצרתי בכאן) וזה מישרים אהבוך פי' כשאני במדריגה גדולה שאתה מביא אותי בחדריך כנ"ל אזי ישרה אהבה שאני אוהב אותך כי באמת אתה בעצמך אוהב כו' וזה מישרים אהבוך משא"כ כשאנכי במדרגה הפחותה שאז האהבה אינו ישר כ"כ כנ"ל כי מאי חברותא איכא:

וע"ד הראשון שכתבנו לעיל בשה"ש שהכוונה הוא על יראה הרוממות ולא על יראת העונש הוי הפי' כך כי ההפרש בין אב שאוהב את בנו כשהוא יוצא מביתו לדרך אז בנו

הולך מתחלה והאב אחריו לראות לשמור את בנו מכל צדדיו כן כשהקב"ה אוהב אותנו כביכול הוא הולך אחרינו לשמור אותנו. ועד"ז כתב בזוה"ק ע"פ ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך פי' שלא ילך אחריך לשמור אותך כנ"ל. משא"כ כשאינו אוהב אותנו כ"כ אז הולך כביכול מקדם ואין אחריו כאב שאין אוהב את בנו כ"כ שאין משגיח עליו לשמור אותו כן כביכול בגלות הוי כמו שאין הולכין אחריו כביכול שאין משגיח עלינו לשמור אותנו מכל צד ומ"מ אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב נהרגים ונשחטים עליו כל היום וכמאמר המשורר בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר. פי' בין שאתה מתנהג עמנו במדת הוי"ה ב"ה שהוא רחמים אנכי מהלל אותך ובין שאתה מתנהג עמנו במדה"ד אנכי מהלל אותך בפרט שאנו יודעין כי דרכו הטובה הוא להטיב עם בריותיו. וא"כ מסתמא כל הרעות הוא בשביל רוב הטובה שיחדש עלינו אח"כ וכבר מפורסם הדבר שהגלות הוא כצירוף הכסף להסיר הבדיל וכמ"ש בשל"ה ע"פ ענני באמת ישעך דקשה תיבת באמת מאוד וכי ס"ד שהקב"ה יענה חלילה שקר וכתב ז"ל כי האדם מבקש טובה מהקב"ה ובאמת אפשר היא לו לרעה וכבר מפורסם החידה ששנים הלכו למקום רחוק לקנות סחורה ונתעכב א' בדרך ומוכרח להיות בפונדק אחד ודאג שיפסיד עי"ז העיכוב את יום השוק והשני הלך לבדו לדרך ובאו עליו לסטים והרגוהו וא"כ מה שנתעכב סבר מתחלה שלרעה לו יחשב ואח"כ מסוף דבריו ניכר שראש דבריו אמת והכל לטובה וכמו שמפורסם מעלת נחום איש גם זו במדה זו שאמר גם זו לטובה ומעפרא דאברהם אבינו נראה עין בעין גדולתו ית' וזה שאמר ענני באמת ישעך שהישועה יהי' מה שהוא באמת ישועה מה שאתה יודע שהוא ישועה ולא מה שאני סובר שהוא ישועה ואפשר שלצרה יחשב כנ"ל. וזה נקרא באמת ולכך אנו מצווים לברך על הרעה בשמחה ובטוב לבב כמו על הטובה כמ"ש בש"ע וגם חז"ל בגמרא נתכוונו לזה כשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה דהוא יתור לשון הו"ל למימר חייב לברך על הרעה אלא דכיוונו לזה דכשם שמברך על הטובה באותו שמחה מברך על הרעה וזה כוונת הפסוק משכני אחריך אף בגלות שאנכי נמשך אחריך כמי שאין לו שמירה כנ"ל מ"מ נרוצה אצלך כי אנכי מבין שהצרות הם מחמת שהביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך שיהי' אז שמחה גדולה לכך מוכח תחלה להיות מר וזה נמשך לפסוק ראשון לריח שמניך טובים וגו' פי' כמ"ש במדרש כמו שמן הוא בתחלה מר ולבסוף מתוק כך הם מדריגות של ישראל כי הצדיקים בתחלתן מר וכו'. ולכך נזכירה דודיך מיין פי' גם ממדת הגבורה הרומז ליין וזה שמסיים מישרים אהבוך. פי' בשוה אני אוהב אותך בין שאתה עושה עמנו טובות או רעות לא נפסד אהבתך ממנו וליכא חילוק כלל ודו"ק:

ובמדרש משכני. פי לשון משכון ע"ש ונראה הכונה ע"ד מ"ש הזוהר ע"פ ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים כי ידוע מקרא כתוב עמו אנכי בצרה ששכינת עוזו כביכול עמנו בגלות כמאמרם ז"ל כל מקום שגלו שכינה עמהם וזהו לטובתנו שלמענו ולמענו יעשה ואז יפדה אותנו ג"כ וזאת כנוי לשכינה וזה ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם. פי' שהשכינה הנקראת זאת היא ביד שונא אז בודאי לא מאסתים לכלתם חסר כתיב פי' בשביל הכלה וזה פי' הפסוק זאת נחמתי בעניי בגלות וידוע דהשכינה נקראת עת וזה ואני תפלתי לך ה' עת רצון. פי' שכשיש רצון למעלה לשכינה הנקראת עת אז גם אני מתפלל שתעננני ג"כ וזה לדעתי פי' הגמרא זכו אחישנה לא זכו בעתה פי' בזכות השכינה הנקראת בעתה וזה הפי' נגילה ונשמחה בישועתך פי' בישועתך שיהא לך ישועה פי' לשכינת עוזו וזה הפי' יגל לבי בישועתך פי' כנ"ל בתשועת השכינה ואז אשירה לה' כי גמל עלי לבי פי' שגם עלי יהי' תשועה באותו הפעם וקצרנו בכאן. וזה הפי' משכני נתת לי משכון השכינ' כדי שאחריך גם אנו נרוצה. והמשך הכתובים ע"ד המדרש נר' פי' דיש שני מיני גאולות א' לא מצד מעשינו הטובי' רק מחמת שמו הגדול. הב' מחמת מעשינו הטובי' וההפרש כי מחמת עתה דהיינו השכינ' אזי הביאה לא מתייחס אצלינו רק אנחנו נמשכין אחריו כביכול משא"כ כשהביאה הוא מצד מעשינו הטובים אזי עיקר הביאה מתייחס לנו וההפרש הוא כשאנחנו הולכים בדרך הסלולה אז אי"ה נזכה לראות כבודו הגדול עין בעין משא"כ כשהגאולה לא מצד מעשינו אז אנחנו לא יכולים לראות כבוד עוזו פנים אל פנים כמ"ש בזוהר דמאן דאכיל דלאו דילי' בעית לאסתכולי באפי' וכמו שאנו נזהרים בעת נתינת הצדקה שלא להסתכל בפני עני מטעם זה וע"ד זה שמעתי מתלמידי המופלא בתורה וביראה מהור"ר אהרן פי' על פסוק לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים פי' כשאתה נותן לנו צדקה מה שאינו ראוי לפי מעשינו אז לנו בושת הפנים וכן אמר שמה שדהמע"ה אמר שביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו שהם במדרגה עליונה שהם יכולין להסתכל בלי בושת אנפין עכ"ד ועל שני מיני הגאולה הנ"ל נרמז אצלי בפסוק אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד פי' כי יש תמיד עת לחננה דהיינו אחישנה כמאמר אליהו ז"ל היום אם בקולו תשמעו פי' כי הוא תמיד מוכן בלי קביעות זמן רק תליא בתשובה. והגאולה השנית הוא כי בא מועד פי' זמן קבוע והוא בעתה ולפי הנ"ל בעתה קאי על השכינה וזה אפשר פי' הפסוק ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר פי' נגלה הוא מלשון גלות וזה הי' כדי שמכח זה יראה כל בשר הגאולה כי מחמת זה גם אנו בטוחים שלמענו יעשה כמו שאנו אומרים הכל למען שמך עשה. שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה ע"ד הנ"ל

וזה פי' הפסוק משכני פי' כשאתה תמשיך אותי דהיינו שהגאולה לא יהי' מצד עצמנו רק מחמת שכינת עוזו שאז אנחנו נהי' נמשכין אז אחריך נרוצה אחריך פי' לשון אחור כי יהי' בושה להסתכל בפניך (או ע"ד המדרש שהמשכון הי' שנרוץ אחריך ע"ד כוונה הנ"ל) אבל כשהביאני המלך חדריו פי' כשהביאה היא מצדי מחמת מעשינו הטובים ולכך כתב לשון ביאה שלא יהי' בדרך משיכה רק ביאה ממש וגם לשון הביאני שעיקר הביאה הוא יהי' בשבילי אז נגילה ונשמחה בך שאוכל לשמוח בך בלי בושת אנפין. וע"ז מסיים נזכירה דודיך מיין פירושו במדרש על התורה כי ידוע מ"ש הראקנטי ז"ל ע"פ ותשכח אל מחוללך כי מלת ותשכח אל מחוללך כי מלת ותשכח הם שני תיבות ותש כח אל כביכול שמתישין כוחו של מעלה כביכול צור ילדך תשי כביכול תש כחו כנקבה כמו שהאריכו בזה כל ספרי מוסר רק שאנו בתורתינו ובמעשינו הטובים מוסיפים כח ועוז בפמליא של מעלה כמד"א תנו עוז לאלהים ובתיקונים כתב ע"פ שבשפלנו זכר לנו כי מלת זכר הוא מלשון דכר. וזה נראה הכוונה בתפלה ונשבחך ונפארך ונזכיר שמך כי מכח השבח שאנו משבחים את בוראנו כביכול נזכיר שמך שיהא גבור כעין זכר ולא יתיש כחו כביכול כנקבה וכן שמעתי מפי איש קדוש הגאון מו"ה לוי יצחק ז"ל שמלת שבח הוא שבח ממש כמו השביחה (וכמו שאמר כמה פעמים במשנה המשביח את השדה) ותבין ע"ד הנ"ל ודי בזה למבין וזהו אומרו שהגאולה שיהי' מכח מעשינו הטובים היינו ע"ד זה נזכירה דודך מיין פי' שמכח לימוד התורה נהי' אנחנו פועלים להוסיף כח בפמליא של מעלה שיתגבר כעין זכר לא כנקבה חלילה וע"ז משרים אהבוך כי א"א להוסיף כח למעלה כ"א בעשיות התורה והמצות לשמה שלא ע"מ לקבל פרס כמאמרם ז"ל אשרי מי שעוסק בתורה ועושה נחת רות ליוצרו וזה הכוונה צריך להיות בכל הדרכים לעשות נחת רוח לקונו כמו שציוונו וזה מישרים אהבוך כמ"ש האר"י ז"ל כי רמי' נקרא מי שעושה מצד דבר אחר דהיינו יראה כי אין לך רמי' גדול' יותר מזה שבלא היראה לא הי' עושה משא"כ מי שעושה לשמה זה הוא הדרך הישר וזה מישרים אהבוך בלא שום טעם כלל כגון קבלת שכר או יראת העונש וגם זה נוטה קצת לפי' הראשון שכתבנו כי האהבה תמיד הוא בשוה משא"כ אהבה שהיא תלוי' בדבר כי הם עתים משונים כשבטל קצת מהדבר נתחלש האהבה קצת וכבר כתבנו קצת עד"ז ע"פ ע"כ עלמות אהבוך שהוא לשון עולם ועד בלי הפסק וזה משרים שהאהבה אמיתי הוא תמיד שוה בהתחזקות גמורה. ודי בזה למבין:

עוד במדרש משכני הוא לשון מסכן עניות כי יאה עניותא לישראל כו' פי' כי מכח עניות הם הולכים בדרכיו ית' וזה נתת לי עניות דהיינו משכני כדי שאחריך נרוצה שארוץ

אחריך וכן אמרתי דרך רמז כי יש תשר"ת ותר"ת בתשר"ת התרועה סמוך לשברים ובתר"ת התרועה סמוך לתקיעה כי יש ב' בני אדם אחד כשהקב"ה משפיע אליו כל טוב אז מתגבר והולך בדרכיו ית' לבל יהי' כפוי טובה חלילה וזה תקיעה תרועה כי תקיעה היא פשוטה רמז להתפשטות שפעו ית' ותרועה הוא לשון ריעות והתחברות כי מכח התפשטות הטוב הוא מחבר א"ע למדותיו ית' ובאמת לא יאונה לצדיק כל און ונשאר בתקיעה דהיינו להתפשטות כל ימי חייו וכמאמר הכתוב נער הייתי גם זקנתי וגו' וגם תרועה הוא מלשון כותל רעוע דהיינו לב נשבר כמ"ש בזוהר כמ"פ דהיינו הצדיק כשרואה שטוב לו בעוה"ז יש לו תמיד לב נשבר כי פן ואולי חלילה ינכה לו מזכיות כמו שכתב התרגום על פי' ומשלם לשונאיו להאבידו על פניו ישלם לו דהיינו שהקב"ה משלם לשונאו דהיינו הרשע תיכף שכר המצות שעשה בעוה"ז כדי להאבידו מעוה"ב רב טוב הצפון אשר עין לא ראתה וזה לא יאחר כי משלם לו תיכף בעוה"ז מה שא"כ לצדיקים הוא מאחר השכר לעוה"ב. וע"ד רמז אפשר כי שט"ח המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין וזה יש עושר לבעליו לרעתו להאבידו מעוה"ב כמד"א ויציצו כל פועלי און בעולם העובר כדי להשמדם מעולם העתיד שהוא עדי עד והצדיק דואג ע"ז וזה מן התקיעה נמשך התרועה דהיינו שברון לב כי צדיקים אין להם מנוחה כו' כמאמרם ז"ל בשעה שביקש יעקב לישב בשלוה כו' אבל ראיתי בני עלייה והם מועטים אדרבא אוהב כסף כו' ותמיד אץ להעשיר ושוכח בעבדו' ה' ית' ויאה עניותא לישראל כמאמר המדרש ואדרבא על העשירות נאמר ורם לבבך ושכחת משא"כ בעניות מתחבר א"ע לבוראו וזה שברים תרועה כי מכח השבר שהבורא ב"ה משבר אותו הוא מחבר א"ע לבוראו וזה נמשך התרועה מכח השברים ואמרתי בדרך רמז פי' ע"פ פקודי ה' ישרים משמחי לב כי העניות נקרא בלשון חסרון כמ"ש המפרשים ע"פ והי' בך חטא פי' כי יהי' בך חטא הוא מלשון חסרון כי יהי' בך חסרון ומלת פקד נרמז ג"כ על חסרון לשון לא נפקד ממנו איש וזה פקודי ה' מה שהשי"ת מחסר לפעמים והוא לכאורה דין והוי"ה רומז לרחמים מ"מ ישרים כי זה האכזריות הוא רחמנות שהם משמחי לב דהיינו הנשמה הקדושה שהוא התאמצות באדם כמו הלב שמכח העניות הוא הולך בדרך הישר והבטיחונו רז"ל כי המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וזה התקיעה שאחרי' כי אחר התרועה שמחבר א"ע לבוראו נמשך לבסוף תקיעה ושני דברים הבטיחונו רז"ל אחד שיהי' עושר לבסוף השנית שיקיים את התורה מעושר ולא יבעוט מחמת עשירות ולזה יועיל לו הקיום שקיים מעוני וזה רמז אצלי בפסוק מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה. פי' מן המצר כשאני קורא בשמו הגדול במצר שאקיים מעוני יהי' הסוף במרחב

שאקיים מעושר וזה הסיפא דפסוק ע"ד מדרש הנ"ל מתחילה מסכניני אני מסכן כדי שאקיים תורתך שנרוץ אחריך אבל סוף הוא שהביאני המלך חדריו ונזכירה דודך מיין. פי' שיהי' לו גם העוה"ז הרמז ליין ומ"מ מישרים אהבוך שלא לבעוט חלילה מחמת העושר רק שאהי' אוהב אותך כמאז ומקדם בשעת עניות וזה משרים בשוה וזה נרמז בפסוק יערוף כמטר לקחי שמטר אין שוה לכל נפש כפירש"י שם ומתחלה צריך להיות ביסורין ואח"כ תזל כטל אמרתי דהוא שוה לכל נפש ובכאן קצרנו ודו"ק:

ומה שאמרו ז"ל במדרש המשל וורדא סומקא לסוסיא חיוורא נראה הרמז כי ידוע שחיוורא דהיינו לבן רמז לחסד עליון וסומקא דהיינו אדום רמז לדין וכמ"ש האר"י ז"ל בברכת אשר יצר כי אם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים. פי' כ"א יפתח הצינורות העליונים יותר מדאי להשפיע עלינו אז אי אפשר להתקיים דכשם שאי אפשר לקבל רוב הרעות חלילה כך אי אפשר לקבל רוב הטובות והדינים טובים מאוד לחסדים כדי שלא ישפיע החסדים יותר מדאי ולא יתקיים העולם חלילה וזה נרמז אצלי בפסוק ואל זועם בכל יום דהקושיא מפורסמת כי מדת אל רומז לחסד והאיך שייך לומר זועם הא מקרא מלא חסד אל כל היום וע"ד הנ"ל יובן כי במדת החסד צריך להיות זעם דוקא והשפע בא משניהם ביחד כי טובים השנים מן האחד ויתבאר אי"ה במקום אחר יותר באריכות וכל החסדים אינם שלמים רק קצת מן החסד בא עלינו שהוא מעורב בדין וזה נרמז אצלי בתפלה והמרחם כי לא תמו חסדיך. פי' שזה הוא רחמנות במה שהחסדים אינם בתמימות שיהא כולו חסד רק שהדין נשתתף עמו משא"כ מדת יעקב שהוא מרומז למדת הממוצע כתיב באמת ויעקב איש תם שהוא תמימות ובחבורינו זה אין אנו מדברים בדברים אלו ותן לחכם וגו'. וזהו המשל כורדא סומקא לסוסיא חיוורא כמו שדינים טובים למדת החסד כי בלא זה אין קיום לעולם כך העניות אף שהוא לכאורה מדה"ד מ"מ הוא טוב שמכח זה הם הולכים בדרכיו ואיכא קיום לעולם כשם שא"א לעולם בלא ארבע רוחות כך א"א בלא ישראל וכל החרדה מבריאת העולם לא הי' אלא בשבילם כמאמרם ז"ל בשביל ישראל שנקראו ראשית ויקיים תורותיו ומצותיו ואתה בן אדם ראה כל העולמות תלוים בך ובחרת בחיים והוא יגמור בעדינו אמן:

שחורה אני ונאוה בנות ירושלים. נראה לפרש ע"ד הידוע כי לא חרבה ירושלים עד שנתמלאה צור וכמ"ש האלשי"ך ע"פ ולאום מלאום יאמץ פי' שלאום אחד יאמץ מלאום שני שאחד מקבל מחבירו כמו שמקונן הפסוק ושפחה כי תירש גברתה שהקליפה ר"ל יורשת הקדושה ואמרתי להבין זה הוא בדמיון כמו שני בני אדם שעומדין בעץ אחד ארוך וכשזה נופל בצד זה פי' שמכביד על העץ אזי שבצד השני מגביה א"ע וכשזה

מכביד אזי זה מגביה א"ע וידוע כי זה לעומת זה עשה אלהים ולכך כשזה קם זה נופל וכן להיפוך. וע"ז אמרתי פי' הפסוק כי לקתה כפלים בכל חטאתי' דהקוש' מפורסמת וכי חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא חלילה לענוש בכפלים וע"ד הנ"ל יובן כי מי שהי' לו שונא מוחלט והשונא הוא עני והוא הי' עשיר מופלג ואירע פעם אחת שהשונא קם עליו בדרך וגזל ממנו עשירות והי' הוא הולך ומתמועט והשונא הולך וגדול אזי כואב לו שני דברים א' על העניות שלו והשני על נחמות השונא כך כיון שזה תליא בזה בשעת שיש נפילה לשונאי ישראל אזי יש לקליפה ר"ל תקומה וזה כי לקתה כפלים שבאמת לא עשה לנו רק רעה אחת שחרב עירנו ומכח זה בא שהוא כפלים דהיינו נחמות שונאינו:

במדרש ע"פ אל תראוני שאני שחרחורת. וקשה ע"פ שתי רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברות דהיינו צד הס"א שהי' שבורים עד הנה וכשזה נופל זה קם. ועד"ז פי' הפסוק במשלי דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור פי' כי מלת נשר רמז לנפילה והוא מלשון פירות הנושרין וזה דרך הנשר בשמים פי' כשיש חלילה נפילה בקדושה דהיינו שמים אזי דרך נחש עלי צור פי' יש התגברות לצד הנחש דהיינו הס"א על הצור חלילה וצור מלשון צור ילדך תשי. וזה בכאן כוונת הפסוק כי בנות ירושלים הוא רמז לאוה"ע כמו שפירש"י ולזה אומר שחורה אני. פי' כשאני שחורה ונופל אז ונאוה בנות ירושלים כי הם מקבלים ממני (כלומר כל השפעות הראוי לירד עלי הם חוטפים מאתי וממילא הם נאוה יותר ממני). כאהלי קדר. פי' כשהכנענים הם שחורים כאהלי קדר ויותר קרוב לומר כי מלת בנות ירושלים הולך לכאן ולכאן כלומר שחורה אני אז נאוה בנות ירושלים אבל אם בנות ירושלים כאהלי קדר אז אני ונאוה כיריעות שלמה:

ובמדרש שחורה אני לעצמי ונאוה להקב"ה. נראה ע"ד הפסוק הלא כבני כושיים אתם לי. פי' ע"ד שכתבתי לפרש ע"פ כסיל בחושך הולך כי מי שעושה עצמו לכסיל בעוה"ז השפל הנקרא חושך הוא ההולך ממדריגה למדריגה וכמו שכתב אבי זקיני הרמ"א ז"ל בספר מחיר יין ע"פ המולך מהודו ועד כוש דהיינו נערות של אדם הנקרא הודו ועד זקנותו הנקרא כוש לשון שחרות דהיינו הזקנה וזה הלא כבני כושיים. פי' כשאתם מחזיקים את עצמיכם בעוה"ז כבני כושיים אז אתם לי ולזה רומז המדרש כשאני שחורה לעצמי בגשמיות העוה"ז אז אני נאוה לקוב"ה:

עוד במדרש כאהלי קדר שהם שחורים מבחוץ ומרגליות מבפנים. נראה הרמז ע"ד הפסוק הצנע לכת עם אלהיך וזה העיקר שלא יפשט הרגל כטלפי חזיר רק מה שמוכרח להיות גלוי לכל או שרוצה ללמד לאחרים אבל בלא טעמים הללו יהי' ירא וחרד

בפנימיותיו יותר מבגלוי. ועד"ז שמעתי מפי איש קדוש מו"ה מענדל פרעמישליינר פי' ע"פ מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. פי' כי יעקב רומז להמון עם וישראל רמז לחכם וזה אמר מה טוב ומה נעים הוא כשאוהליך דהיינו אברים הנראים בגלוי הוא יעקב כמו איש פשוט משכנותיך פי' פנימיותיך הוא ישראל שהוא מדריגה גדולה ונקוט כלל זה בידך כי זה כל האדם אף שעוסק במילי דעלמא. מ"מ צריך שלא יסור מחשבתו מבורא ית' כמבואר אצלינו בכמה פסוקים ומהם ע"פ כי ה' יהי' בכסלך אף בדברים שאתה כסיל בהם כמבואר במדרש וזה ה' יהי' בכסלך פי' גם במילי דעלמא יהי' כוונתך לש"ש. וזה צדיק ה' בכל דרכיו. פי' כי אצל האיש הצדיק ה' בכל דרכיו פי' שגם דרכיו הגשמיות הם לשמו ית' ואף כשמדבר עם בני אדם והם סוברים שהוא עוסק בגשמיות מ"מ כוונתי לשמים וכמבואר כ"ז בחובת הלבבות ע"ש ובכאן נקצר. וזה נאוה כאהלי קדר אם נראה שחורה מבחוץ ובאמת מבפנים הם מרגליות טובים ע"ד הנ"ל שהולך בצנעה:

גם נראה לפרש ע"ד הראשון שכתבנו לעיל. דהיינו שיהי' לו יראה הרוממות ולא העונש מחמת עצמו דהיינו לגרמי' הכל הוי הפי' שחורה אני כשהדבר שייך לי יש אצלי שחורות שאנכי איני משגיח כלל עלי וזה אני כמ"ש לעיל כי אני אני הוא אז אנכי נאה להקב"ה וזה כאהלי קדר שהם שחורים מבחוץ דהיינו על חיצונית הגופנים ונאים מבפנים דהיינו יראה הפנימית מחמת רוממותו כביכול וזה היא שמסיים כיריעות שלמה. ע"ד ששמעתי מפי איש קדוש וטהור ר' ישראל בעש"ט ז"ל על פסוק ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את אלהים ע"ד שהאב מצוה את התינוק שלא ילך בדרך יחף פן יזיק עצמו הרגלים וזה הוא היראה שאצל האב שלא יכאב לתינוק רק שהתינוק אינו יודע מזה ורוצה לילך יחף רק שמתירא שאביו לא יעניש אותו מחמת שעובר על דבריו וא"כ יראה של הבן אינו שוה ליראה של האב משא"כ כשהבן הוא חכם ואז מתירא ג"כ לילך יחף שלא יקלקל לעצמו הרגל ואז יראת האב שוה ליראת בנו כך הקב"ה צוה לנו תרי"ג מצות כמאמרם ז"ל כדי לזכות את ישראל כי בלתי המצות א"א לקרב את עצמינו לו ית' כי אנחנו מגושמים מאוד ומכח קיום המצות אנחנו קונים לעצמנו שלמות וזכות הוא לשון הזדככות. וכן שמעתי מפי איש קדוש המפורסם בחסידות בדורנו מו"ה אלימלך מלוזענסק. פי' ע"פ וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה' אלהיך. דמלת לאמר הוא מיותר ובלתי הבנה כלל, ואמר מקצת ע"ד הנ"ל כי בלתי קיום כל מצותיו א"א לקבל אלהותו כביכול כראוי כי עול מלכות שמים הוא דבר גדול כמאמרם ז"ל אטו יראה מלתא זוטרתא היא. וזה וידבר את כל הדברים. פי' כל התרי"ג מצות הי' הכל כדי לאמור

אנכי ה' אלהיך שנוכל לקיים אלהותו עלינו כי זה העיקר כמ"ש הזוהר כמה פעמים דעיקר לימוד התורה בגין לאשתמודע אלהותו כביכול והעיקר כוונת הבורא להטיב לנו במה שאנחנו נהי' מקורבים אצלו כשיקרב לגבי דהינא ואידהן וכשהאדם הוא פתי ואינו מבין גדולת קרבתו רק שעובד מיראה שהבורא לא יעניש אותו על מה שעובר רצונו וא"כ יראת הקב"ה ויראת האדם אינם בשוה אבל כשהאדם הוא במדריגה העליונה אזי יראתו ויראת הקב"ה שוין וזה נקרא אצלו תמיד שעושין רצונו דהיינו שהכוונה הוא לעשות רצון קונו כמאמר דוד המלך ע"ה לעשות רצונך חפצתי ע"ד משל למלך שנותן לחייט לעשות לו בגד וכוונתו כדי שיהי' לו במה ללילך. והחייט עושה המלאכה בשביל קבלת פרס וא"כ כוונת החייט אינו לעשות רצון המלך רק כוונה אחרת וזה נרמז בגמרא בזמן שעושין רצונו נקראו בנים ובזמן שאין עושין רצונו נקראו עבדים. פי' שמ"מ עושין המצות רק כמו החייט שעושה הבגד אבל לא כרצון המלך והוא נכון דכשאין עושין המצות לא שייך לומר שיקראו עבדים אבל לפי הנ"ל מובן דבין כך או כך עושין המצות יזה רצון יראיו יעשה. פי' שהיראים עושין רצונו. ובמקום אחר אי"ה אאריך בזה וזהו הכוונה בפ' מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך כי את הוא לשון עם. פי' שיהי' לך יראה שוה עם הבורא. וזה נרמז אצלי בפ' אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם דקשיא הסמיכות (ומלבד דרושנו זה יש לנו אופנים נאים על קושיא זו) כי הרמב"ם ז"ל תירץ על מה דלא כ' בתורה השכר של עוה"ב כדי שהאדם יעבוד שלא ע"מ לקבל פרס והא דכ' שכר עוה"ז בתורה כגון ונתתי גשמיכם וכדומה זה אינו שכר באמת רק הבטחה שלא יהי' טרוד בפרנסה ויהי' פנוי לעבודת הבורא. וזה שאמר אל תהיו כעבדים כו' אלא שלא ע"מ לקבל פרס וקשה הא כתיב שכר בתורה ומתרץ דכל הבטחות אינו אלא שיהי' מורא שמים עליכם שלא יהי' לכם ביטול מחמת הפרנסה ולא שכר הוא זה כי באמת ראוי לעבוד שלא בשכר:

או יאמר ויהי מורא שמים עליכם כשתעשו המצות כראוי שלא ע"מ לקבל פרס אז יקויים בכם וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וייראו ממך וזהו ויהי מורא שמים עליכם כמו שיש להם מורא מהשמים עליכם זה היראה יהי' עליכם שיהיו יראים גם ממך. שפיר הוא מחובר לרישא דמתני' אל תהיו כעבדים כו' ולפי הנ"ל יובן דכשהוא ע"מ לקבל פרס אז אין לו יראה שיש לבוראו כנ"ל אבל כשהוא שלא ע"מ לקבל פרס אז יהי' מורא שמים עליכם פי' המורא של הקב"ה בעצמו כביכול יהי' עליכם ויהי' שוה בשוה וזה נראה הכוונה שאנו מבקשים וישים בלבנו אהבתו ויראתו פי' היראה שיש להקב"ה כביכול שהתינוק לא יזיק א"ע ע"ד הנ"ל וזה כאהלי קדר כשאני שחור ביראה

החיצונית רק בפנימית היראה כנ"ל אז מגיע למדרגה כיריעות שלמה המלך שהשלום שלו שהכוונות שוים ומילת כיריעות הוא לשון ריעות דהיינו הטעם שהבורא מתחבר עמנו כנ"ל ואשרי למי שזוכה למדריגה זו לעשות כוונת בוראו וגם אנחנו וצאצאינו נהי' נימנין עמהם אמן:

וע"ד השני שכתבנו בפ' שיר השירים כי זה השיר נקרא קודש קדשים מה שהאדם זוכה להתלבשות השכינה בקולו וע"ז פירשתי הפסוק משכני כדלעיל וסיים מישרים אהבוך כי בלא זה אינו ישר האהבה מבשר ודם לכבודו הגדול משא"כ מי שזוכה למדריגה הנ"ל הוי כמי שהקב"ה בעצמו אוהב א"ע כמו שהארכתי לשם קצת וזה בעצמו סיים הפסוק שחורה אני מצד עצמי שחורה ואיני ראוי לשבח אותו אבל ונאוה בנות ירושלים כאהלי קדר שהם שחורים מבחוץ ומרגליות מבפנים וכמ"ש במדרש דהיינו התלבשות השכינה הקדושה וזה כיריעות שלמה:

או כפשוטו דהגוף הוא שחור אבל הנשמה היא קדושה וזה כאהלי קדר שחור מבחוץ ומרגליות מבפנים כיריעות שלמה שהנשמה הוא חלק אלהי ממעל וקצת מזה פי' באלשיך. ולדרכנו הכל הולך למקום אחד שהשיר נאמר מצד הקדושה הרוחניות הוא השיר המעולה מכל השירים אשר לדעתי נתכוון התנא במה שמסיים אלא הוו כעבדים כו' שלא ע"מ לקבל פרס ולאחר שיהי' לכם הכוונה הטובה אז תזכו לסיוע מלמעלה וזהו ויהי מורא שמים עליכם ומטעם זה ראוי לאדם בעוסקו בתורה או במצוה שימסור א"ע על קדושת שמו הגדול ארבע מיתות ב"ד כמ"ש בכתבי האריז"ל לכוון כן כמה פעמים בתפלה והיינו מטעם דלעיל שלא נאה לכסיל כבוד דהיינו לחומר עכור שישבח את בוראו אבל כשהוא מוסר עצמו למיתה אז לא נשאר הגוף כלל רק הנשמה ולה נאה לשבח שהיא חלקו ית' ואף שפגם בה האדם קצת מ"מ מיתה ממרקת וזה שעושה במחשבתו ובאמיתות הוי כאלו הי' בפועל כמאמרם ז"ל חישב לעשות מצוה כו' מעלה עליו כו' ואז מחמת זה זוכה לסיוע מלעילא להתנוצצות השכינה כנ"ל ולכך כתיב ועתה ישראל וגו' כ"א ליראה ובפרט במדת האהבה או התלהבות שבודאי אין ראוי לאדם. וע"ז רמוז אצלי בפסוק ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה כי תיבת מעמך דייקא שיראה הוא ממך ולא האהבה אלא האהבה בא מהתנולצות השכינה כנ"ל ולכך כתיב כ"א ליראה אף שהאהבה הוא במדרגה יותר גדולה וכבר כתבתי לעיל ע"פ ואהבת את ה' אלהיך פי' כי מלת את הוא לשון עם כלומר עם ה' יהי' לך אהבה לאלהים אבל גבי יראה אפשר לומר דזה מן האדם ואף שכתבתי לעיל לפרש כן גם הפסוק את ה' אלהיך תירא מ"מ אפשר לומר ג"כ כמ"ש בכאן. ובזה מתורץ קושית המפרשים דר' שמעון העמסוני

פירש עצמו מלדרוש על את ה' אלקיך תירא עד שבא ר' עקיבא ולמה לא פירש א"ע מלדרוש על ואהבת את ה' אלהיך ומאי דרש בי' ולמ"ש מובן היטב ודו"ק. וגם מוסר לאדם שיעשה א"ע מרכבה לשמו ית' ובלא זה לא נאה לכסיל כבוד וכן כתב האר"י ז"ל: **אל** תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש וגו'. שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. פי' בזוה"ק כי השכינה מקוננת על ישראל שעושה אותה כביכול שמירה לעובדי כוכבים וזה נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי פי' לישראל והם בגלות כמו בלי שומר חלילה והמשך הפסוק מרישא לסיפא עד"ז נראה דהנה ידוע דברי הקדמונים כשאנו היינו שרויים על אדמתינו ובית תפארתנו היינו ניזונים מתמצית שפעו כביכול כמאמר הכתוב ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה וגו' שהם היו ניזונים מהמותרות דהיינו כמו שזורקין לחוץ מה שאין יכולין לאכול כך הי' אנחנו זורקים המותרות. ובגלות הוא להיפוך וע"ד רמז נראה לפרש בזה הפסוק כעיני עבדים אל יד אדוניהם כן עינינו וגו' דהמשל אינו דומה לנמשל דאלף אלפי אלפים פעמים יותר היו לנו לתכלית העניים בפתח שכל העניים תולין והן אמת דגם לפי פשיטי' א"ש כמאמר ר"י לתלמידיו הלואי שיהא מורא הקב"ה כמורא בשר ודם אבל לפי הנ"ל הוי הכוונה כמו שעבדים היו תולין עיניהם אל אדוניהם דהיינו אנחנו עם סגולה כשהיינו שרוין על אדמתינו בבית בחירתנו היו עבדים ניזונים מהמותרות כן עינינו בגלות אל ה' אלהינו פי' שכעת אנחנו ניזונין מהמותרות עד שיחננו ויקרב את עמו שה פזורה במהרה. וכמדומה לי שמצאתי אחר כך הכוונה בפסוק זה בספר שערי אורה ע"ש. והמשל ג"כ ידוע ומפורסם לאשה מינקת כשהוולד חלוש ואינו יכול לינק מאמו וריבוי החלב בדד האשה מזיק לאשה ומוכרחים ליקח כלב לינק החלב מדדי' כך החסרון לקבל שפעו ית' הוא ממנו שאנחנו חלושין לקבל מחמת אשמותנו. וזה הכוונה נרמז אצלי בפ' אל תרחק ממני וגו' פי' שהתרחקות הבורא לא יהי' ממני כלומר ע"י שאני אגרום זאת חלילה מחמת עונותי. וזה כוונת הפסוק על אלה אני בוכי' כי רחק ממני מנחם פי' שזה צרה גדולה שאני אהי' הגורם שיתרחק כבודו ית' אבל מצד בוראנו ית' כביכול ליכא מניעה כלל שהוא תמיד מוכן להשפיע עלינו כל טוב ע"י צינורות עליונים דהיינו דרך שכינת עוזו ומכח זה שאנחנו אין יכולין לקבל מוכרח ליתן השפע לאחרי' וידוע שיש אשר עובדין לחמה וזה נראה כוונת הכתוב אל תראוני שאני שחרחורת פי' שאני בעצמי שחור ואין לי שום השפעה רק שזפתני השמש מאלו שמכוין לשמש נותנין לי דהיינו בגלות שמצליחין מאתו יתברך (וידוע דאין שליחות כו') לפי שאין שחרותי ממעי אמי כפי' רש"י ז"ל רק שבני אמי דהיינו הישראל שנקראו בנים למקום נחרו בי והם גרמו ועשו

לי שאנטור את הכרמים כמ"ש הזוהר ועד"ז אמרתי פי' הפסוק אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה כי אבן רמז לשכינה כביכול ובונים נקראו ישראל כמאמרם ז"ל אל תקרא בניך אלא בוניך ופנה נקראת הקליפה (מלשון פנה אלי עורף כי הם פונים לצד אחר מסטרא דקדושה) וזה אבן מאסו הבונים פי' שישראל בעונותיהם היו ממאסין לשכינת עוזו כביכול כי בתורה ובמצות נעשה קשוטי כלה כידוע וכן להיפוך חלילה וזה מאסו הבונים ולכך היתה לראש פנה פי' הקליפות לשמור אותם לא אותנו כמ"ש הזוהר ויש להאריך בזה אך תחת גערה במבין:

ובמדרש אל תראוני שאני שחרחורת. פי' לשין יראה וזה תראוני הכוונה דידוע כי לאו כל אדם זוכה לשתי שולחנות והרבה צדיקים יש להם יסורין בעוה"ז כמאמרם ז"ל גבי ר' חנינא בן דוסא כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש. וע"ד רמז נראה פי' הפסוק עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פי' ע"פ הגמרא הנ"ל שמכח הזכות של הצדיק ניזונים המון עם וידוע כי הצדיק נקרא כל כמאמרם ז"ל איש שהכל בו וזה עיני כל דהיינו עיני הצדיק אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם לשון רבים פי' להמון עם בעתו פי' בעונתו כי לי' אינו נותן רק שהצדיק הוא פותח את ידך ומשביע לכל חי כלומר ועי"ז משביע לכל העולם רצון כלומר רצונם ומסופק אני אם לא שמעתי פי' זה וכשיצה"ר רואה שהצדיק הולך ומתמוטט אזי מתגרה בו כי ח"ו לית דין ולית דיין ואומר כי סביביו נשערה מאוד ושגגות נחשב להם כזדונות ומה לך לצרה זאת. ועד"ז אמרתי פי' הפסוק והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה. לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה וכפירש"י שהשגגות יהי' לו כזדונות וקשיא יתור לשון דהא אח"כ כתיב לא יאבה ה' סלוח לו וע"ד הנ"ל אפשר כי זה עדיין מפיתוי היצה"ר שיאמר שילך בשרירות לבו כי ההולך וחרד בדרכי ה' מדקדקים עמו כחוט השערה והשגגות נעשין לו כזדונות וזה למען ספות הרוה את הצמאה ולמה לך שתעורר אליך מדיני דינים העליונים להזדכך אותך וראה כמה עשירים שהולכים בדרך הפשוט בפרט שהם רוב העולם כי ראיתי בני עלייה והמה מועטים ואחרי רבים להטות ואין לך אלא הרוג בקר ושחוט צאן. אבל הבל יפצה פיהו אדרבא על הצדיקים נמשכין חוט של חסד וחונה מלאך ה' סביב ליראיו והעניות לא בא מחמת התעוררות הדינים רק מחמת רחמנות כמ"ש לעיל כי את אשר יאהב ה' יוכיח לזכות אותו לרב טוב הצפון אשר יפה שעה אחת מכל קורת רוח בעוה"ז ועד"ז נראה הראו במה שאמרו האי עלמא כבי הלולא דמיא כי אנו רואים בדרך העולם והנהגה שנהגו בהלולא יש נותנים לרחוקים לאכול ולשתות הרבה יותר מדאי ולקרובים אינם נותנים מאומה ובודאי לא

מחמת שנאה רק מחמת אהבה וכן הדבר הזה מה שיש להצדיק עניות הוא מחמת קורבה ולרחוקים ביותר נותנים לאכול ולשתות. וקרוב לדבר זה ראיתי בכתבי המנוח החריף החסיד מו"ה חייקא זללה"ה כאן נקצר באריכות תירוץ המספיק ע"ז הענין וזה כוונת הפסוק אל תראוני שלא תעשו לי יראה מחמת שאני שחרחורת ותירצו לומר שזפתני השמש פי' שהעניות בא מכח קטרוג הדינים המכונים בשם שמש כמ"ש האר"י ז"ל (כי שמש בגמטרי' ב' פעמים ש"ך דינים הידוע) ששקר הוא ואדרבא בני אמי נחרו בי דהיינו החברים הקרובים כמשל של בי הלולא וזה בני אמי לשון קורבה כי הואיל ואנחנו בנים למקום לכן נחרו בי כלומר עשו לו החרון אף בעוה"ז כדי להרבות שכר בעוה"ב והם שמוני להיות נוטר את הכרמים פי' שכל העולם ניזון בשבילי וכרמי שלי לא נטרתי כי חנינא די לו בקב חרובין והוא פי' מספיק לעד:

או יש לומר שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. ע"ד הראשון שכתבנו בשיר השירים כי עיקר השיר אשר הוא להקב"ה דהיינו לעשות לו נחת רוח וראה אחי ששמעתי מרבותי כי אף אם אדם הולך למקוה לקבל קדושה ג"כ אינו רשאי לכוין שיקבל קדושה בשבילו שרוצה שיתקדש ויטהר כי זה הוי ג"כ לגרמי' אך הכוונ' במקוה נראה ע"ד למ"ש לעיל כי אם יזדמן חלילה שהילד חלוש אז נותנין החלב לכלב חלילה גלל כן מוכרח האדם לטהר א"ע כדי לעשות נחת רוח לקונו במה שיוכל לקבל שפעו כי דרכו הוא להיטב ואינו צריך לגלות דברים כאלו כי לכל אחד ואחד איכא השגה בפ"ע במה שילמוד אותו ה' אם ילך בתמים כי לא ימנע הטוב להולכי בתמים וזה חדשים לבקרים כי בכל יום ויום צריך האדם לחדש במצות האיך לעבוד את בוראו כמו שהוא כביכול מחדש בכל יום מעשה בראשית וזה בכל יום יהי' בעיניך כחדשים אבל מי שמבקש הכל על עצמו מקוננת השכינה נתנני בידי לא אוכל קום כמ"ש האריז"ל והיינו דכתיב נפלה ולא תוסיף קום וחלילה ליכא תקומה כלל לשונאיהן של ישראל. אך ידוע מ"ש בזוהר דהיינו שמתחילה הי' לה תקומה על ידה בעצמה בלי סיוע כלל אבל כעת נפלה ולא תוסיף קום בעצמה רק צריכין להקים אותה וזה ע"י מעשינו הרצוים לו ית' והיינו מחמת התפלות שאנחנו מבקשים על גודל צרת השיעבוד משכינת עוזו אבל מי שמתפלל הכל על גרמי' אז הוי בידי לא אוכל קום ומפורסם הדבר בשם התיקונים צווחין ככלבא הב לנא חיי הב לנא מזוני ולית מאן דאשגח על מה דכתיב שארה ועונתה לא יגרע דהיינו התורה והמצות ע"ש. וז"ש שמוני נוטרה את הכרמים דהיינו שאשמור הכרמים שלהם דהיינו חיות ומזונות אבל כרמי שלי לא נטרתי דהיינו שיבקשו על התורה והמצות דהיינו שארה וגו' כמ"ש בתיקונים וכעין זה אמרתי מה שאנו אומרים בפזמון בראותי

כל עיר על תלה בנוי' ועיר האלהים מושפלת כו' מלבד המוסר הגלוי רמוז עוד שכל עיר הגשמיות בנויה אצל כל אדם תמיד ודואג וחושב על פרנסתו ומלבושים הצריכים לו ועיר אלקים דהיינו הרוחניות שבאדם מושפלת (נראה לפרש דבריו הקדושים כי עיר הוא רמז להתעוררות ומלת בנוי' הוא מלשון הבנה וזו שכל עיר כל התעוררות של אדם הוא על תלה בנוי' שיהא עשיר ובעל הבית גדול כיתד שלא תמוט אבל עיר אלהים ההתעוררות של אלהות הוא מושפלת):

ולהמשך הפסוק מרישא לסיפא הוא כנ"ל. אל תראוני מה שאני שחרחורת הוא מחמת שזפתני השמש דהיינו תגבורת הדינים כנ"ל. דכבר כלו כל הקיצין ואנחנו לא נושענו מאחר שתחלת הגלות לא הי' רק על יום א' דהיינו אלף שנים כד"א כל היום דוה ואל תאמר חלילה שאין לנו תקומה ואבד סברנו. ע"ז אמר שבני אמי שמוני ע"ד כוונה הנ"ל שאינם מבקשים עלי ועיקר הגאולה תליא בתפלתינו:

וע"ד הראשון שכתבנו בשיר השירים הוי הפי' שמוני נוטרה את הכרמים דהיינו שמסגלין תורה ומצות רק שאינו כ"כ לשמו הגדול מחמת יראה הרוממות וזה כרמי שלי לא נטרתי דהיינו לי לשמי כי זה הוא העיקר כמו ששמעתי מפי איש קדוש ר' אברהם פאדליסקר על מאמר דהאי עלמא כבי הלולא דמיא דהיינו שיש שמחה גדולה אבל עיקר ההלולא שהחתן מקדש את הכלה וכל עיקר הקדושין תליא בתיבת לי שאם אמר הרי את מקודשת ולא אמר תיבת לי אז כל החתונה לריק כך כל המצות והתורה ומעש"ט תלוים הכל בתיבת לי לשמי שבלא זה בטל הכל וזה נוטרה הכרמים רק שכרמי שלי לא נטרתי דהיינו שיהי' בלי שום כוונה דהיינו קבלת שכר או מיראת העונש רק לשמו הגדול וע"ד המשנה ידוע כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול ד"א. הוי הפי' שמוני נוטרה את הכרמים דהיינו עול מלכות ועול ד"א הוא בשביל שכרמי שלי לא נטרתי דהיינו עול תורה ועול יראה. וזהו אל תראוני שאני שחרחורת לא תעשה לי יראה במה ששזפתני השמש ותאמרו אבד סברי מאלהי כי אני בעצמי עושה לי זאת שמה ששמוני נוטרה את הכרמים הוא בשביל שכרמי שלי לא נטרתי:

ובאופן אחר שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. ע"ד הידוע כי כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו ובשביל זה אמרו איזה דרך שיבור לו האדם כל שהוא כו' ותפארת לו מן האדם כשרואה הנהגה זו מאדם אחר והיא ישרה בעיניו בודאי היא נכונה כי על אדם אחר משגיח אדם בעינא פקיחא למצוא בו עול כדי שלא יהי' שום ברי' מהולל בעולם רק הוא לבדו כידוע דרכי היצה"ר. וע"ז שמעתי בדרך, רמז מפי איש קדוש וטהור

ר' נחמן קאסובר ז"ל. לא יראה לך חמץ ואמרו ז"ל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים וע"ז רמז התורה שלא יראה כלל כי צריך לבער את הקוצים מהכרם. וע"ז אמרו בגמרא בלשון בתמי' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים על אחר הוא מסתכל למצוא בו עון כנ"ל כל הנגעים אדם רואה כו' ושל גבוה אפשר ג"כ ע"ד זה כמו ששמעתי מפי מורי ורבי הגאון הקדוש מו"ה דוב בער ז"ל על מאמרם ז"ל אדם עומד בבבל ורואה נבילה בא"י כי ארץ ישראל רמז לאיש נקי כפים ונקי מכל סיג ובבל רומז להמון עם וזה אדם הוא בבבל שהוא מהמון ורואה נבילה בא"י דוקא למצוא העול באיש הצדיק וע"ז רמז מאמרם ז"ל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה דהיינו שיסתכל למצוא עול באיש הצדיק כנ"ל ודו"ק. אבל באמת לא זה דרך הישר רק אדרבה כשרואה באדם איזה מדה שאינה נכונה אזי יקח לעצמו מוסר שהוא ימאס בזה המדה ואפשר שאם לא ראה באדם אחר לא הי' מרגיש במדותיו שאינם נכונים כי כל דרך איש ישר בעיניו רק מכח מה שרואה בחברו ואינו ישר בעיניו אזי יקח לעצמו מוסר. ואפשר שלזה נתכוין בן זומא באומרו איזה חכם הלומד מכל אדם שאף ממי שאינו הגון יש לו ללמוד דהיינו הדברים שאינם ישרים בעיניו וילמוד לעצמו שלא לעשות כן. ואפשר ששמעתי בדרך זה על הפסוק הוכח תוכיח את עמיתך כי את הוא לשון עם וזה הוכח פי' שיהי' לך תוכחה במה שתוכיח עמיתך כיון שאינו ישר בעיניך מה שחברך עושה אזי תקח לעצמך ג"כ תוכחה. ועד"ז יש לסיים סיפא של הפ' ולא תשא עליו חטא דהוא בלתי מובן כ"כ ובזוהר פי' דהיינו שלא תשא עליו חטא במה שמוכיח אותו בפני רבים ויבייש אותו רק שתוכיח אותו מתחלה בצנעה ואם לא ירצה אזי יוכיחו בפני רבים ע"ש. ולדרכי אפשר רמז זה רישא של הפסוק הוכח תוכיח את עמיתך פי' שלא יהי' שם שום אדם רק אתה ועמיתך ולדרכנו הנ"ל אפשר הכוונה ע"ד ממה נפשך כשאתה רואה בחברך איזה דבר שאינו הגון בעיניך אזי יש לך גם אתה הנהגות אלו וקח לך מוסר ואם אתה לא משגיח על זה כשהאדם עושה התנהגות רעים ומאוס מאוד בעיני הבריות רק מ"מ אתה עושה ההתנהגות הרעים אזי עכ"פ הנכון של תהרהר אחר חברך וזה הוכח וגו' שיהא גם לך תוכחה במה שתוכיח לחברך ואם לאו שאע"פ שאתה עושה כן עכ"פ ולא תשא עליו חטא פי' שלא תדבר על חברך כיון שגם אתה עושה כן. ובזה א"ש הלשון ולא תשא עליו חטא כי עליך הוי לי' למימר זה החטא ובזה י"ל פי' הפסוק מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי כי עולם לשון העלם דבר כמ"ש רש"י בקהלת ע"ש והיינו כנ"ל שהנגעים של אדם הוא בהעלם אצלו וכדומה לו הכל שהולך בדרך הישר אבל כשרואה בשונאו דבר שאינו מתוקן אזי הוא מרגיש תיכף והדרך הישר הוא כנ"ל

שגם הוא יסיר מזה הדרך וזה מאויבי תחכמני מצותיך. פי' השונאים שאני שונא אותם תחכמני מצותיך שאני יודע החסרונות שיש בי ע"י הסתכלות בשונאי וזה שמסיים כי לעולם היא לי' פי' שאלמלא לא ראה בשונאי שמאוס זה הדבר הי' אצלי בהעלם:

או יאמר הפי' הפשוט מהשונאים ששונאים אותו כמ"ש הפילסופים שדרך הצדיק הוא שילך דוקא במקום ששונאים אותו כדי שישמע החסרון שיש בו כי הוא בעצמו אינו מרגיש ואינו מסתכל על החסרונות שיש בו כ"א על המעלות אבל השונאים הוא להיפוך ואין משגיחין כלל על המעלות רק על החסרונות ומכח שישמע החסרונות מהשונאים ירחיק א"ע מהם ויתקן דרכיו. וזה מאויבי תחכמני וגו' אבל דרכי היצה"ר הוא להיפוך לראות נגעי חבירו ולא נגעי עצמו וזה שמסיים שמוני נוטרה את הכרמים דהיינו להשגיח על דרך עקלתון מחבירי וכרמי שלי לא נטרתי להשגיח עלי לתקן דרכי לפניו ית' וה' הטוב יגמור בעדינו אמן:

וע"ד מדע קצת היינו למ"ש האריז"ל כי מה שנתמעט הלבנה אף שהוא מכח קטרוג הלבנה שאמרה אי אפשי לשני מלכים כו' מ"מ הי' הגרם ביותר ע"י החטא אדה"ר שגרם להתמעט שתרד להיות ראש לשועלים בעולם הבריאה ותרד מעולם האצילות וזה אל תראוני שאני שחרחורת דלית לן מגרמי' כלום שרומזת ללבנה כידוע שהלבנה בעצמה אין לה שום אור רק מה שמקבלת מהשמש וזה שזפתני השמש אך בני אמי נחרו בי וזה אל תראוני שאני שחרחורת כי עכ"ז יש לי אור מהשמש וזה ששזפתני השמש אך בני אמי נחרו בי דהיינו החטא של אדם הראשון כנ"ל שגרם ששמוני נוטרה את הכרמים דהיינו עולמות התחתונים ולהיות להם ראש וכרמי שלי לא נטרתי דהיינו שאהי' בעולם האצילות כמאז ומקדם כי מוטב להיות זנב לאריות כו' ומ"ש נחרו בי היינו כמ"ש הזוהר כי אורייתא וקוב"ה כולהו חד וכל המצות תלוין בו ית' מנהון ברישא דמלכא ומנהון בגופא דמלכא כו' ועד"ז כתב בשל"ה הקדוש ע"פ תמים תהי' עם ה' אלהיך כי כשאדם הוא שלם אז גורם שלמיות למעלה ואם לא ח"ו כאלו מיעט כביכול וזה תמים תהי' עם וגו' שאתה תהי' שלם וה' אלהיך יהי' ג"כ שלם וזה עם ה' וגו' וזה והם פשעו בי ממש ומצאתי כן באריז"ל וזהו נחרו בי כביכול חלילה. ואתה אחי ראה היכן הדברים מגיעים ובחרת בחיים:

הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה ואיכה תרביץ בצהרים. פי' נמשך למעלה לפי דברי הזוהר שהשכינה מקוננת שמוני נוטרה את הכרמים לעובדי כוכבים ולא לישראל כפי שהארכנו למעלה ע"ז מסיים שבאמת אנחנו שואלים ומבקשים רשיון מאתו ית' שלמה אהי' כעוטי' כאבלה על עדרי חבירך לקבל השפע מאחרים כ"כ הרב האלשיך ונראה

רמז על לשון כעוטי' כי ידוע שלאבל מברין סעודה ראשונה משל אחרים ולא משלו וע"ז אמר למה אהי' כעוטי' כאבל שאין לו הנאה משלו רק שאני אוכל ומקבל מעדרי חבירי חבירך:

או יאמר לשון כעוטי' הוא עיטוף כמ"ש עוטה אור כשלמה שהקב"ה נתעטף באורה כידוע מאמרם ז"ל כשם שא"א לעולם בלא ארבע רוחות כך א"א לעולם בלי צדיקים וכמ"ש בזוהר ע"פ פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד כי אביונים נקראו ישראל וזה פזר נתן לאביונים פי' שהקב"ה הי' מפזר לישראל בגלות בארבע רוחות העולם משום צדקתו וגו' כדי שיהי' קיום לרשעים ולכל העולם והוי הישראל לרשעים כמו לבוש שמגין לאדם מפני הצנה וזה שלמה אהי' כעוטי' דהיינו עיטוף לבוש על עדרי חבירך:

או יאמר הגידה לי שאהבה נפשי. ידוע דרך האר"י ז"ל שאמר שכל אדם יראה בעין למה שנפשו חשקה מאוד כי לאחד יש חשק ללמוד חריפות ולא בקיאות וספרי מוסר וכדומה במעשים. ואחד לצדקה ואחד שיהי' מעשרה ראשונים בביהכ"נ וכדומה ובודאי החשק הוא מחמת ששורש נשמתו הוא מזה העולם ובעבור כן יעשה זה הדבר כדי לתקן נשמתו וזה הגידה לי מה שאהבה נפשי מה שנשמתי אוהבת ומה שלה היא העקרית:

או יאמר הגידה הוא מלשון המשכת שפעו כמ"ש האר"י ז"ל ע"פ יגיד תהלתיך. והפי' שלא יהי' לו מניעה בזה שאהבה נפשי כי זה לה העיקרית לתקן אותה וזה דאל"כ איכה תרעה וגו' כי בודאי עיכוב הגלות הוא מחמת שנשמתינו עדיין אינם מתוקנים:

או יאמר ע"ד הרמז כי ידוע שהצדיק נתפס בעון הדור כדי לכפר על הרעה כמד"א מפני הרעה נאסף הצדיק שלא יהי' רעה בעולם שהוא יכפר אך מ"מ בודאי לא חשיד הקב"ה למעבד דינא בלא דינא ומה חייב הצדיק. אך ידוע כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא עבירות שאדם דש בעקביו לשון הרע ואבק לה"ר ורכילות ושאר דברים אשר כמעט אי אפשר לשמור מהם וזה. נראה פי' הפסוק גם איש שלומי אשר בטחתי בו הגדיל עלי עקב. פי' גם הצדיק עושה עבירות הדש בעקביו רק שברוך הוא וברוך שמו בטובו הגדול אינו מדקדק כ"כ עמנו. אבל בעון הדור שהוא בעידן ריתחא נענש הצדיק כעין מאמרם בעידן ריתחא עונשין אעשה, ושמעתי פי' אחד מכבוד הרב הגאון מו' לוי יצחק דרך הרמז פי' המשנה כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו פי' דמים לשון דם שנשפך דם של הצדיק מחמת אחר מחמת עונות אחרים כיון שזכה זה פי' שהצדיק יהי' מזוכך ונקי מכל וכל נתחייב זה בחליפיו בודאי וגם דמו הנה נדרש ויצטרך זה לילך מחיים למות וזה כן גם לדרכינו שאלמלא עונות אחרים לא הי' זעם ולא נענש כלל על הדיקדוקים שכמעט אין יכול לשמור א"ע מהם וזה כיון שזכה שיהי'

מזוכך גם מהעון עקבים וזה שמקוננת השכינה כביכול שמור נוטרה את הכרמים פי' שאני משמר את הדור אבל כרמי שלי לא נטרתי פי' הצדיק אבד ע"י שאני לא משמר כרמי שלי עי"ז אני משמר את הכרמים אחרים וע"ז שואל הפסוק באמת הגידה לי שלמה אהיה כעוטי' שלמה יהי' הצדיק כעוטי' בשביל עדרי חברך. וע"ז משיב הרועה אם לא תדעי לך צאי לך בעקבי הצאן פי' במה שאדם דש בעקבו ולא לחנם לגמרי רק מחמת התעוררת הדינים אתה נתפס על עון עקבים:

ומכבוד הרב הגאון מו"ה לוי יצחק שמעתי פי' על הגידה לי שאהבה נפשי פי' תגיד לי שאתה אוהב אותי והאריך לפי דרכו. ונראה התשובה ע"ז הפסוק טובה תוכחת מגולה מאהבה מוסתרת כי ידוע חושך שבטו שונא בנו ואדרבא זה עיקר האהבה בזה שאין מגלה לו אהבה וליתן לו שרירות לבו רק אדרבה מכה אותו שילך בדרך הישר וזה ידוע כרחם אב על בנים אע"פ שאהבת האם על בנה נגלה ביותר, מ"מ אין זה רחמנות רק רחמי האב נקרא רחמנות האהבה הוא בצנעה. וזה ידוע כל מה שאהבה הוא מכוסה ביותר הולך התינוק יותר בדרך הישר וזה גילה לן הרועה אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי וגו' קרב את עצמך אצל אביך אב הרחמן והתעוררת לילך בדרך הישר לא יהי' כ"כ כשתדע האהבה וזה טובה תוכחת מגולה מאהבה מוסתרת שהאהבה יהי' בהסתר וכ"ז כשהתינוק אינו חנם מעצמו וצריך האב להראות לו אכזריות שילך בדרך הישר אבל כשהתינוק הוא חכם אדרבא כל מה שהאב מגלה לו הרחמנות הוא נכנע תחת אביו ביותר ואינו כפוי טובה וביותר מכיר גודל רחמנות האב וזה יהי' אי"ה בביאת משיחנו ב"ב א"ס. שנראה אי"ה אהבתו וביותר ויותר נהי' מן הזריזים לקיים חוקותיו ותורותיו אבל בגלות המר אין אנחנו מזוככים כ"כ כראוי מוכרח שיהי' האהבה בהסתר אף שעושה חסד עם כל אחד ואחד אין מרגישין כ"כ והאהבה ע"ז כדי לקרב את עצמו יותר אצלו ית'. וזה הראנו ה' חסדך לראות אהבתך ונהי' נקיים מכל סיג ופסולת וביותר שנכיר החסדים נעבוד אותך יותר ויותר משא"כ בגלות שמוכרח להיות החסדים בהעלם כנ"ל. והבן:

אם לא תדעי לך גו'. תשובת הרועה. צאי לך בעקבי הצאן. כפירש"י לך בדרכי אבותיך שקבלו התורה והמצות. וז"ל כוונת הגמ' האי מאן דבעי למיהוי חסידא יקיים מילי דאבות כפשוטו שיחזיק בדברי' שעשו האבות אבותינו והקדושי' ורעי את גדיותיך כמ"ש במדרש אל תקרי גדיותיך אלא גוויותיך. פי' שצריך לרעות את החומריות ג"כ בקדוש' ובטהר' וכמאמרם ז"ל קדש עצמך במותר לך כי צריך לזכך הגוף החומר ג"כ וזה נקרא אצלו שה' תתאה מרוחק מהוי"ה ב"ה כידוע שתשובה היא תשוב ה' כמאמרם

ז"ל שהעוה"ז נברא בה' בה' בראם והשי"ת עשה זה למענינו שאנחנו נקדש זה העולם עד הורדת שפעו כביכול למטה בזה העולם כמד"א ונתתי משכני בארץ וכמו שהי' מקודם וזה הוא התקרבות ה' דהוא שורש הבריאה של זה העולם וכשאדם הולך בדרכיו התגברות החומרות הוא מרחיק יותר ויותר את העולם משפעו כביכול וזה תשובה תשוב ה' ודע שזה הכוונה הוא העיקר לכוון בכל מה שאתה עושה ותצליח דרכיך כי באורייתא ברא הקב"ה עלמא בכ"ב אותיות התורה וא"כ יש בכל הנבראים והנעשים אותיות וכשאתה עושה צדקה א"כ אתה מקרב האותיות השורש של הממון וכעין מאמר הנ"ל שהעוה"ז נברא בה' וכן כל דבר ודבר לכוון לקרב השורש של דבר למעלה למעלה וזה צאי לך בעקבי הצאן כי צאן רומזין לאותיות. כן קבלתי מרבותי ומכח זה תרעה גדיותיך בשפע על משכנות הרועים:

או יאמר שאנחנו מבקשים לשמו ית' שילמוד אותנו הרמזים והסודות שרומזים בראשי תיבות ובסופי תיבות לידע האיך ומה להתפלל אצלו בגלות המר הזה שבעונותינו מכוסה הכל וידוע מה שתיקנו כמה תחינות שאף שאין אנו יודעים עד מה מ"מ אנחנו מצלינן אכוונת רשב"י וחביריו וכן ידוע כי לשון הזוהר מסוגל מאוד אף שאינם מבינים הסודות כי האותיות בעצמן פועלין למעלה רק העיקר הכל הוא שיהיו האותיות יוצאין בטהרת המחשבה ובנקיות הלב ובדביקות שכמעט יוצא הנשמה מחמת רוב השתוקקות וה' הטוב והמטיב למענו הוא עושה כביכול מחבר אותיות שלמטה בשרשם למעלה ונעשו הצירופים ממילא זה חסדו וטובו הגדול:

תשובת הרועה. גם אם לא תדעי לך יש לך תקנה. צאי לך בעקבי הצאן האותיות כמדובר למעלה וזה צאי לך משלך צא ופשוט מחשבתך הכל למוצא הדיבורים וג"כ יועיל ותקנה השנית רעי את גדיותיך על משכנות הרועים על אלו הרועים שיודעים הכוונת תכוון שתפלתך יוכלל עמהם ויועיל לך כאלו אתה יודע וזה מצד שאב אחד לכולנו ודביקות לכולם כמו שאמרו ישראל עריבים זב"ז:

או יאמר שאנו שואלין להקב"ה למה אנחנו בגלות. ואף שאנחנו חוטאים מ"מ הלא כמה אומות חוטאים ולמה נגרע. ויש בזה להרחיב הדיבור אבל בדרך קצרה בתשובת זה השאלה יספיק מה שכתוב בשל"ה הקדוש ע"פ וזכרתי את בריתי יעקב שזה ברכה לכאורה ולמה כתיב באמצע התוכחה ותירץ דגם זה הוא תוכחה כי מי שהוא ממשפחת רם גדולי הערך והוא אינו הולך בדרך אבותיו חל עליו עונש גדול א' שהוא מבזה משפחתו שנית שיש לו ליתן לב על אבותיו והוא לא עושה כן בודאי ענוש יענש ואין העונש כ"כ על מי שלא ראה צדקות מאבותיו כי כולם הלכו אחרי ההבל ויהבלו וזה

בעוונותינו וזכרתי את בריתי יעקב ג"כ רעה חלילה שאתם בני קדושים אנשי השם אשר בארץ המה ומ"מ סרתם מן הדרך הטובה שמתם האור לחושך וזה יספיק בקיצורים לשאלה הנ"ל מחמת שאנחנו זרע קודש מחוייבים להודות לבוראנו אשר בחר באבותינו ולנו וזה שאלת הפסוק הגידה לי וגו' שלמה אהי' כעוטי' על עדרי חבירך אצל הרשעים ולמה אנחנו חייבים יותר ובודאי סוד גדול על זה הנעלם ומכוסה מעיני הכל. וזה משיב אם לא תדעי לך נסתר הדבר אני אומר לך הנגלה שאתה מחוייב לילך בדרך אבותיך הקדושים וזה צאי לך בעקבי הצאן הם האבות כפרש"י ז"ל:

או יאמר צאי לך בעקבי הצאן. ע"ד מאמרם ז"ל יתקן חלבנה בקטורת מה שלא נתקן הלבונה כי תענית שאין בה פושעי ישראל כו'. וזה נראה לדעתי בכוונת הלל שאמר אם אני כאן הכל כאן דקשיא דידוע עניוות של הלל והאיך יאמר דבר שהוא גאוה גדולה ורש"י ז"ל תירץ. ולענ"ד בפשיטות של דבר זה כיון הלל מכח גודל עניוות שהי' בו אמר אם אני כאן דהיינו מאמרם יתקן חלבנה הכל מתוקנים כי כל תענית כו' ודו"ק. וזה רמז הפסוק אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם וזה עיקר לתקן אנשים השפלים לא תוסיפו לראות פני כמאמרם ז"ל כל תענית שאין בה מפושעי ישראל כו'. וע"ד רמז אמרתי אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. כי ידוע כי אדם רמז למדריגה גדולה וזה כי יקריב שהקרבן יהי' מכם. פי' שיקריב אנשים מכם לה' כי מלת קרבן הוא מלשון קורבה שמקרבין כל העולמית הנשפעין לשפע כידוע בספרי המקובלים ודו"ק. וזה בעקבי הצאן באלו האנשים שהם בעקבי השפלות ורעי את גדיותיך הילדים קטנים כי זה מצות עשה ושננתם לבניך לגדל את בניו לתלמוד תורה ואפשר רמז בזה בפסוק אם לא תדעי לך היפה בנשים כמאמרם ז"ל הני נשיא במאי זכיא באקרויי בנייהו בבי כנישתא וכו' וזה ורעי את גדיותיך הילדים רכים על משכנות הרועים כי חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסיר ממנו ודו"ק. וכן שמעתי פי אל שומע תפלות ותחנונים אתה דהיינו אצל מלך בשר ודם כשמתפללין אליו אז השומע הוא דבר אחר והתפלות הם דברים אחרים והמשמיע הוא דבר אחר אבל אצל הקב"ה התפלות והמשמיע והשומע הכל דבר א' וזה הפי' ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים דהיינו השכינה כי האדם צריך לראות שיהי' קולו נקי מכל סיג ואז יזכה שלא יפסוק הקול של מעלה להתלבש בקולו התחתון כמדובר למעלה באריכות קצת אבל כשקולו מעורב עם תאוות היצה"ר אז נפסק הקול שלמעלה אף שמתחיל לדבר והנה בתיקונים כתב כי היה רמז לאותיות כמו הסוס לרוכבו כך האותיות לגבי התגין וידוע כי פרעה רמז ליצה"ר הקליפות וזה לסוסתי כשהאותיות שלי הם ברכבי פרעה שיצה"ר רוכב עליהם דמיתיך רעיתי לשון שתיקה מל' דום כפי' רש"י

ז"ל פי' אז רעיתי צריך לשתוק אע"פ שהי' התלבשות מ"מ מוכרח הקול שלמעלה לפסוק מחמת שיש התגברות היצר בקול התחתון:

או יאמר ע"ד רמז שכתב במגן אברהם כשבא לאדם מחשבה זרה בתפלה צריך לשתוק עד שיעבור המחשבה זרה. וזה כוונת הרועה לסוסתי כשהאותיות שלי הם אצלך ברכבי פרעה שהמחשבה זרה רוכבת עליהם אז דמיתיך רעיתי פי' שאני משתיק אותך שצריך לשתוק עד שיעבור המחשבה זרה. ולתוספת ביאור דברים הנ"ל הם ע"פ מש"כ ברעיא מהימנא שהמחשבה זרה באה לאדם מחמת שדנין אותו בפמליא שלמעלה אם הוא ראוי לכנוס בפרגוד המלך אם לאו וכשאינו ראוי שולחין לו מחשבה זרה לבטל אותו וזה סימן שדוחין אותו לבר. ואתה אחי קורא נעים ראה עד היכן הדברים מגיעים. וראוי שתבוש מאוד כשהמחשבה זרה בא אליך מחמת שדוחין אותך מלמעלה ואוי לאותה בושה כמו שאמרו משל לעבד שמזג כוס לרבו ותראה להתחרט בחרטה גמורה על מה שעזבת מדרכי העבודה תמה כי לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מרשעתו וחי' דזה נותן קוב"ה סימן כשהאותיות הם ברכבי הס"א תדע שאני משתיק אותך מלדבר אצלי כי אינך ראוי לכנוס להיכל המלך. וע"ד רמז י"ל שתיקותא בתרין כמו ששמעתי פעם אחת מכבוד הרב האי גאון מו"ה לוי יצחק על מאמרם ז"ל אין עושין המצות חבילות חבילות. פי' שצריך ליזהר בכל מצוה שעושה שלא יתן חלילה כח להקליפה ר"ל מכח איזה פני' אף שיש חלק גם לקדושה רק שיהא עולה כולה כלול וזה אין עושין חבילות חבילות פי' שני חבילות לקליפה ולקדושה להבדיל רחמנא ליצלן ומטעם זה צריכין לשתוק בשעה שבא המחשבה זרה שלא ליתן כח בס"א חלילה כ"א באותו זמן שהמחשבה זרה בא היא רוצה לינק מהקדושה וזה שתיקותא בתרין כשאתה רואה אצלך שני דברים שהקליפות שוכנים ג"כ אצלך צריך לשתוק. פי' אחר שמעתי כי הסוס רומז להנשמה שהוא לגבי הגוף הרוכב עליו כמו סוס וידוע כי דרך העולם הוא שהרוכב מנהיג לסוס אבל בקריעת ים סוף הי' להיפוך שהסוס מנהיג ומושך לרוכב. וזה כוונת ידועה. כשאתה מנהיג א"ע כמו רכבי פרעה דהיינו שהסוס הרמז להנשמה ינהיג וימשוך להגוף את דומה לרעיתי וזה לדרכנו ג"כ כי הדיבורים נקראים מלשון הנהגה לשון ידבר עמים תחתנו כי הדיבורים הם מושכים ומנהיגים את האדם לחדרי הפנימים למעלה וזה הוא הכוונ' בפסוק ע"ד הנ"ל שאדם צריך לראות שהאותיות ינהגו אותו ולא הוא ינהיג אותם וזה מבואר למבין. ודע כי עיקר התפלה דתורה הוא בתנאי שיהא נפשט מגשמיות וירכוב על החומר וזה כשהאותיות יש ברכבי פרעה שאתה רוכב על החומר אתה דומה לרעיתי:

או יאמר ע"ד מה שכתבתי למעלה מ"ש באבות אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום. פי' שלא תעשה תפלתך מה שצריך לך קבע כגון לבקש הכל על מזונות וריפוי וכיוצא בהם רק להתפלל לפני הקב"ה הבל שיהא כבודו ית' נתגדל על כל האומות למה יאמרו אי' אלהיהם כי צריך שיהא זה עיקר ולא שיעשה מטפל עיקר רק שיהא כגרמיזא הבא באחרונה לאחר סיום התפלה למען שמו הגדול גם לגרמי' שיוכל לעבוד את ה' בלי מניעה ואו התפלה רצוי' נגדו ית' ונענה בלי שום איחור ועיכוב וזה אחשוב בכוונת הפסוק תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו כי אין עני אלא בדעת ויעטוף הוא מלשון איחור העטופים ללבן וגו' וזה למה תפלת העני מעטוף מתאסר לקבל אצלו ית' וסיים הטעם שלפני ה' ישפוך שיחו פי' שקודם שמתפלל על כבודו ית' ישפוך שיחו מתפלל תפלתו שיתן לו ה' די סיפוקו. וזה אחשוב גם בפסוק ה' בוקר תשמע קולי בוקר אערך לך וגו' פי' אימת תפלתי תשמע בבוקר דהיינו בלי איחור הזמן כשאני מעריך תפלה אליך בבוקר פי' כשאני מתפלל על כבודך הגדול מקודם שאני מתפלל על עצמי וזה לסוסתי ברכבי פרעה כי שם הי' פרעה מלך הולך מתחילה כידוע וזה רמז כשהדיבורי' המה כמו רכבי פרעה דהיינו שיקדים למלך תחלה שיתגדל מלכותו עלינו בקרוב לעיני כל העמים אז את דומה לרעיתי:

וע"ד הראשון שכתבנו בשיר השירים הוי הפי' צאי לך בעקבי הצאן בשעה שאת מדבר דיבורים הן בתורה או בתפלה כי צאן רמז לאותיות ל' מוצאות הפה. כן קבלתי ממורי ורבי הגאון הקדוש המקובל מו"ה דוב בער הכ"מ וזה צאי משלך וכל כוונתך לא יהי' רק על משכנות הרועים בשביל שכינת עוזו כביכול וזה על משכנות הרועים:

וע"ד השני שכתבנו בשה"ש הוי הפי' צאי לך שתהא נפשט מגשמיות. בעקבי הצאן ר"ל בעקבי האותיות ואז תרעה גדיותיך בהשפעה על משכנות הרועים ודו"ק. או שתראה ששכינת עוזו ידבר מתוך גרונך כמדובר למעלה:

ובמדרש לשושתי והוא תמוה. ונראה דגם שהקב"ה עושה איזה נס לאדם לא ישמח א"ע במה שבא לו תועלת מכח הנס רק שישיש וישמח שמכח הנס כבודו ית' נתגדל ונתקדש לעיני הכל. ונקוט זה הכלל בידך אחי. ותלך לבטח דרכך שבכל דרכיך תראה הכל להבין ולידע ליתן יקר וגדולה ליוצר הכל. וגם עיקר השמחה מכח הנס שבהיות אנחנו עם שה פזורה ישראל בצרה אז עמו אנכי בצרה וכשהקב"ה עושה נס אז כביכול מתנוסס ולזה כיון המדרש לשושתי ברכבי פרעה שאנחנו בני ישראל אומרים לו כביכול כששתי ברכבי פרעה שעשית לי נם לא הי' השמחה עבורי שעזרת לי רק עיקר השמחה הי' לי ששתקתי את רעיתי מגודל הצער שלך כמד"א אבל צרתם לו צר:

והמשך הפסוק הוא כך ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים. ע"ד שאמרתי בפסוק מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צוררך שהשי"ת שומע להבל פיהם של תינוקות שאינן מדובקים בטומאת היצר משא"כ בגדולים וזה מפי עוללים ויונקים דוקא ולא מפי גדול למען צוררך שיש בגדול יצה"ר. וזה אם לא תדעי לך היפה בנשים פי' תדעי הוא לשון התחברות וידע אדם וגו' יפה בנשים רמז לשכינה וזה אם השכינה אינה רוצה להתחבר עמך להשפיע לך אז ורעי את גדיותיך רמז לתינוקות כמו שאיתא במס' שבת על משכנות הרועים פי' שתראה שהתינוקות ילמדו ויזכה ה' אותך עבורם וזה לסוסתי ברכבי פרעה זה הוא טעם על מה שאינו מחבר לגדול משום שהאותיו' שלך משותפות ברכבי פרעה משותפות ביצה"ר כמ"ש ולכך דמיתיך רעיתי אנכי משחק אותך משא"כ בקטנים. ובזוהר חדש לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי פ' שקודם קבלת התורה הי' משבחין אליו ישראל על הצלתו מפרעה הי' משתקין אותן שלא קבלו הנאה ותענוג אבל אימת נאוו לחייך דיבורים שלך בשיר ותודה כשקבלת התורה וזה בתורים בשני התורות שבכתב ושבע"פ ועד"ז נתפרש צוארך בחרוזים היותר נאה ויפה שבאדם הוא הצואר כמאמר חז"ל שע"כ נקרא בית המקדש צואר שהוא היופי של כל העולם ויפוי התואר הוא על ידי החרוזים כמאמרם ז"ל שחורז מתורה נביאים ומנביאים לכתובים (וכמ"ש על מאמר זה במקום אחר שכוונה הוא שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש רמז משה רבינו ע"ה בתורתינו הקדושה וזה שחורז מתורה לנביאים פי' שנגלה להם הרמז בתורה מה שמפורש ע"י נביאים וכן מנביאים לכתובים) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף וגו' שעם הת"ח והצדיקים מדקדק הוא ית' כחוט השערה וזהב רמז לדין וכסף רמז לרחמים וזה תורי זהב וגו' פי' התורה הקדושה זהב נעשה לך מדה"ד כי ע"י שמדקדקין עמך יותר מאומה שלא קבלו התורה אבל הוא עם נקודות הכסף פי' שלא תטעה שהיסורין הבאים עליך ע"י קבלת התורה הוא רק לרע לך אלא שהוא עם נקודת הכסף מדת אהבה להיטב לך אח"כ כשיפרידו הרע מאתך כי זה נקודות הכסף כמו שהנקודה מתנועע כל התיבה כך הכסף האהבה מתנועע לכל מדה"ד והכל הולך אחר הנקודה:

או יאמר לסוסתי באופן אחר ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי ידוע שעל ידי תנועת הסוס מתהווה תנועת הרוכב שהסוס רץ במרוצה אז גם הרוכב במרוצה ואם הסוס הולך בלחש אף הרוכב בלחש וכדומה כן הוא ית' נמשל כו בנ"י כי ידוע במדה שאדם מודד מודדין לו כי בתנועותינו נפעל התנועות למעלה אם לחסד אם לרחמים כמצות צדקה וכדומה אשר עושה האדם ונמשל לסוס ורכבו. וקאמר ברכבי פרעה לפי שידוע מאמרם שברכבי פרעה ביום הי' סוסי נקיבות תחלה ואח"כ הזכרים וכן עבודת האדם כמאמרם

מי הקדימני עשית מזוזה נתתי לך בית וכן בכל המצות וגם התעוררות ורחמנות שיש לאדם על העני הנותן לו צדקה בא מאתו ית' כמאמרם ונתן לך רחמים ורחמך שמגיע בך מדת רחמנות ותרחם על הבריות עי"ז ורחמך נמצא האדם מקבל תחלה מאתו ית' כדמיון הנקיבה המקבלת מהזכר ואח"כ משפיע לנו כדמיון הזכר או שמשפיע נחת רוח ליוצרו וזה ברכבי פרעה והבן. או להיפוך שלעולם יסדר שבחו של מקים תחלה להשפיע נחת רוח למעלה ואח"כ יבקש צרכיו לקבל צרכו רמז לזכר ולנקיבה:

או יאמר לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי הכוונה כי כשהאדם מתפלל ומכוון אל רצונו ית' אז הוא ית' משפיע עליו שפע גדולה משא"כ אם הוא מתפלל במחשבות פיגול וחוץ אז השפע מעוכב על ידו וזה ידוע כי האותיות מכונים בשם סוס בתיקוני זוהר וזה הוא לסוסתי ברכבי ברכבי פרעה כשרוכב על האותיות התפלה הס"א המכונים בשם פרעה אותיות העורף ר"ל שמתפלל במחשבה זרה אז דמיתיך רעיתי שמשתיק אותו ית' כביכול ומונע אותו מלהוריד השפע למטה:

או יאמר באופן אחר כוונת הפסוק לסוסתי ברכבי פרעה כי התפלה שאדם מתפלל מתוך הזדככות החומר והתפשטות הגשמיות הוא בודאי רצוי' לפניו ית' כמבואר בספר הזוהר עני ורוכב על חמור על תאוות החומריות ולזה אמר הפסוק לסוסתי ברכבי פרעה כשהתפלה יוצא מהאדם שיש לו התפשטות הגשמיות כמבואר לעיל בספר הזוהר אז דמיתיך רעיתי אני כביכול אומר אליו שאתה אוהבי וריעי:

נאוו לחייך בתורים. כמ"ש המפרשים שהלחי מרומז ליועץ כמ"ש בפרק הרואה. ובמדרש איכה שאחד ראה בחלום שנשרו שני לחייו ואמרו לו שמתו שני יועציו שהיו יועצים עליו רעה וידוע מזוהר כי התרי"ג מצות הם עטין דאורייתא דהיינו עצה טובה וזה נאוו לחייך בתורים דהעצה שיש בתורה הקדושה היא נאה. או דאחד מהדברים שזוכה העוסק בתורה לשמה הוא שנהנין ממנו עצה וכמ"ש המדרש שמואל שעצתו הוא כמעט נבואה וכעצת אחיתופל ומצינו לרז"ל שראוי לילך לחכם שבעיר אחר עצה וזה נאוו לחייך העצה שנתן בתורים התורה הקדוש' מחמת שאתה קורא לשמה:

עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו צרור המור דודי לי. נראה כמאמרם ז"ל צרור המור שמיצר ומימר לי וידוע מה שנאמר ביום פקדי ופקדתי שהוא ית' זוכר עון העגל וזה עד שהמלך במסבו שקבלו התורה נרדי נתן ריחו עון העגל כמ"ש רש"י ז"ל ועי"ז צרור המור דודי לי פי' מיצר ומימר הוא ית' לי' ע"י זכירת עון העגל בין שדי ילין פי' מה שהוא ית' מיצר ומימר לי הוא ע"י בין שדי ילין פי' שבין שדי ילין השפעתי כי שדי הוא מלשון שדים פי' שהשפע שאני מעורר כך הוא נותן לי ואם השפעתי הי' טובה ומרובה גם

הוא ית' משפיע הרבה. אשכול הכופר וגו' פי' שהוא ית' מכפר עונותי'. ובכרמי הוא רמז לכללות ישראל (ע"ד סוד שכינת עוזו ועיין). פי' השגחתו. גדי הוא לשון המשכה ע"ד ממגד שמים (וכמ"ש האריז"ל על פי' יגיד) הנך יפה וגו' אן נעים פי' שהכעס ואף של ית' הוא נעים כי עי"ז ערשנו רעננה פי' בעוה"ב שנשכב על משכבנו בחדוה בקבלת תענוג מעולם העליון וא"ת כי גם זולת היסורין בזה מי מעיד עליך ע"ז אמר קורות בתינו כמאמרם ז"ל קורות ביתו של אדם מעידין עליו וכן רהיטנו כמ"ש רש"י ז"ל על מאמרם רהיטי ביתו של אדם מעידין עליו:

או יאמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין מאמרם ז"ל על צרור המור מיצר ומימר לי. ונראה ע"פ מה שכתבתי למעלה דעיקר בא מהתעוררת תחתונים באיזה מדה מעורר כך משלמין לו ושדי רמז להשפעה כמבואר בכתבי האר"י ז"ל כמו שדים ותבין בזה שם שדי וזה צרור המור בלשון נקי ויפה שהוא לי טובה הוא משום דבין שדי פי' בהשפעה שהשפעתי למעלה ילין ואני הייתי מעורר טוב למעלה וכן חלילה מיצר ומימר לי בא ג"כ מכח דבין שדי ילין ואני גורם לעצמי הרע. והבן:

הנך יפה עיניך יונים לשון אונאה כמ"ש האר"י ז"ל ופירש"י הוא שהוא ית' משגיח בעת שהאדם חוטא ועושה א"ע כאלו לא ידע ואלמלא הוא ית' הי' עושה א"ע כאלו יודע הי' מונע החיות מהאדם ולא הי' אפשר לחטאים לחיות ויבואר באריכות דרוש זה ע"פ עיניך כיונים כנ"ל.

כתפוח בעצי היער וגו' כי מי שרואה שדה תפוחים הולך לתולשן נמצא אין להם קיום אבל כשהתפוח הוא בעצי היער יש להם קיום כי אין אדם יודע שיש שם תפוחים שילך לתולשן כן דודי הצדיקי' שע"י שהם בגלות נתקיימו ומנוקים מכל אשמה ע"י היסורין של אהבה בצלו חמדתי כי ידוע מאמרם שהוא ית' נתן הברירה לאברהם אבינו או שזרעו יהי' בגיהנם או שיהי' בגלות ובחר בגלות כדי שיהיו מזומנים לחיי עוה"ב וזה בצלו חמדתי ולכך בחרתי בגלות כדי שאשב בצלו והיינו בעוה"ב:

או יאמר כתפוח בעצי היער כן דודי בן הבנים וגו' ענין לדמות אותו ית' עלינו כתפוח כי כמו ענין התפוח שכל זמן שהוא עומד מחובר באילן אפילו הפירי נתקלקל ונתחמץ כבר יש לו עוד תקומה כגון אם יזרח עליו השמש וימתיק טעם הפירי משא"כ אם כבר נפלה הפירי מעל האילן ועודנו בחומצתו שוב אין לו תקנה וכן דודי בין הבנים ר"ל שאנו ג"כ ביראתו ית' בדמיון זה שכל זמן שאנו מחוברין בו ית' ומקורבין בו אז אעפ"י שאנו מחמצים במעשינו אעפ"כ יכול להיות לנו תקומה ע"י תשובה משא"כ אם כבר אנחנו

למטה חלילה ואין לנו בו שום חלק ע"י מעשינו הרעים אין לנו שום תקנה ע"כ צריך אדם לעשות תשובה עד לא יתרחק הבורא ית' מעמנו בתכלית הריחוק

או יאמר באופן אחר כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי. כמו אילן שעושה פירות והאילן גופא קיים רק שמחדש בכל שנה ושנה פירות אחרים כך ידוע שהקרן של מצות קיימת. לעוה"ב והפירות אוכלין בעוה"ז וזה בצלו חמדתי וישבתי עבור הקרן ופריו הפירות מתוק לחכי בזה העולם כי מתחלה ברא העוה"ז מתוק ולבסוף מר וזה מתוק לחכי רק לחכי ולא יותר ועד"ז מפורש הפסוק אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליו יאכלו פי' שיאמר לצדיק שלא ידאג אם יש לו טובה בעוה"ז מ"מ לא יאבד שכרו בעוה"ב כי בזה העולם אינו אוכל רק הפירי והקרן קיימת לעוה"ב:

או יאמר באופן אחר כתפוח. איתא בשבת אמר ר' עקיבא אמר ר' חמא בר חנינא מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימי נעשה לנשמע תוס' בד"ה פריו קודם לעלי הקשה ר"ת הרי אנן רואים שגדל כשאר אילנות ומפרש דתפוח היינו אתרוג וריח אפך כתפוחים מתרגמינן כריחא דאתרוגין ואתרוג פרי קודם לעליו שדר לעליו שדר באילן משנה לשנה ואחר השנה נושרין עליו של אשתקד ובאו עלין אחרים הוי פריו קודם לעליו אך שמביא קרא דכתפוח בעצי היער דנאמר על הקב"ה כדאמר כן דודי בין הבנים והוי לי' לאתויי קרא דריח אפך כתפוחים וגם דהדמיון לאתרוג לא מובן כלל דאיזה נשירה בעלין שייך בכאן. ואפשר ליישב דגם הקרא לא מובן דכל אשר דבר ה' נעשה ונשמע דאיך אפשר לעשות קודם השמיעה ותו דהוי לי' למימר אשר ידבר ה' נעשה ונשמע דהיינו שיקדימו עשי' לשמיעה משא"כ כשאומר אשר דבר דמשמע דכבר דבר כמשמעה וא"כ ליכא שום קדימת עשי' לשמיעה. ולכך נראה דידוע דבכל מצוה איכא שני דברים דהיינו עשי' של מצוה והמחשבה והלב דהיינו להתבונן גדולת המלך שצוה לעשות המצוה ופחיתות ערך של אדם אשר נצטוה ממלך הגדול ונורא. ועי"ז בא אהבה ויראה לאדם. וזה פי' מאמר עם קדוש כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע כי נשמע הוא מלשון הסכת ושמע והוא מלשון הבנה והאמנה ביותר בלב ונפש חפיצה וקימו וקבלו עליהם לעשות כל מצות ביתר שאת בעשי' ובכוונה דהוא שני דברים וידוע דכוונת המצוה נשתנה כי לאו כל העתים שוות להיות הלב זריז וזהיר באהבה וביראה אבל המעשה לא ישתנה למשל לקיחת אתרוג ולולב תמיד שוה לקיחתו וכגון ציצית ותפילין וכדומה כל המצות כמעשה שנה זו כך מעשה שנה האחרת אבל הכוונה נשתנה כי הכוונה לא תליא בידי אדם אלא בחמלת ה' עלינו:

ובזה מתורץ קושית הספרים שאנחנו מבקשים ותן בלבנו לאהבה וליראה את שמך הא הבחירה הוא בידי אדם כמאמרם ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והתירוץ בזה הוא כי הבחירה בידי אדם לעשיית המצוה אבל קדושת המחשבה והלב לאהבה וליראה אותו הוא בידו ית' (וזה נרמז בקרא השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם כי השמים רמז לאהבה ויראה אש ומים כידוע וזה השמים ר"ל אהבה ויראה שמים לה' תלה בו ית' והארץ דהיינו עשיית המצוה בגשמות נתן לבני אדם דהיינו שהבחירה הוא לבני אדם) וכשאדם מקדש עצמו מעט מלמטה בעשיית המצוה מקדשין אותו מלמעלה הרבה בקדושה ובטהרה המחשבה שהוא יותר קדושה מהמעשה כמבואר בזוהר הקדוש שע"י עשיית המצוה עושה לבוש לעצמו בג"ע התחתון וע"י המחשבה בג"ע העליון וא"כ דומה קצת לאתרוג שהעלה רמז למחשבה דהלב נושר לפעמים דלאו כל העתים שוות כמש"ל והמעשה תמיד שוה כפעם זה כך פעם אחרת והשתא א"ש כתפוח בעצי היער שהעלה נושרת קודם לפריו כן דודי בין הבנים פי' שעל ידו ית' שפעמים שולח יראה ואהבה בלב האדם ופעמים אינו שולח. נמשל אצלו כתפוח כמאמרם ז"ל ועי' ברי"ף בעין יעקב וא"ש ודו"ק:

שמאלו תחת לראשי כי שמאל הוא מדת הדין וראש הוא דברי תורה כידוע מאמרם ז"ל לא מראש בסתר דברתי שהוא קאי על התורה ותחת הוא מלשון עין תחת עין והכוונה הוא למאמרם אם רואה אדם שיסורין באים עליו יתלה בביטול תורה וזה שמאלו ר"ל מדה"ד תחת לראשי דהיינו בעון ביטול תורה וידוע מאמרם ז"ל שאם אין בו עון ביטול תורה הוו יסורין של אהבה וזה וימינו תחבקני דהיינו מדת החסד שממדה זו באים היסורין של אהבה ומאמרו ית' השבעתי אתכם בנות ירושלים דהיינו שמשביע המלאכים הממונים על היסורין כמ"ש התרגום על ונאוה בנות ירושלים אם תעירו וגו' את האהבה עד שתחפץ כי מצינו כמה תנאים ואמוראים ששאלו חביבין עליך יסורין והשיבו לא הן ולא שכרן לכן אל תעוררו את היסורין מאהבה עד שיחפוץ הצדיק מהם:

או יאמר שמאלו תחת לראשי קומי לך רעיתי. אמר לפניו רבש"ע ת' שנה אמרת להשתעבד ועדיין לא שלמו א"ל כבר שלמו שנאמר כי הנה הסתיו עבר מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שנאמר הנצנים נראו בארץ אלו שבטו של לוי שהיו צדיקים. ע"כ מה שאמר כבר שלמו היינו כמאמרם בש"ס דהמנין הוא מאבותינו או יאמר כידוע שלטובה חוזר הקב"ה מגזירה רעה שגזר. וזה כי הנה הסתיו עבר כי סתיו רמז למדה"ד הקשה שהוא כמו חושך וענן וזה שאמר המדרש מיד גלו הצדיקים ראשיהם הוא תמוה. ונראה ע"ד משיב חכמים אחור ודעתם יסכל כי ידוע שהקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה ומ"מ

תלוי ברצונו ית' אם רצונו יועיל תפלת הצדיק חלילה אז מסכל דעת הצדיק דהיינו שאין נותן לו התעוררות גדול כדרכו תמיד לבטוח בה' אלהיו ולהתפלל אליו בכוונה רצוי' ולכוון בשמות מפעליו וכיון שנסתכל דעת הצדיק ממילא אין בו כח לבטל גזירותיו ית' וזה משיב חכמים אחור דהיינו שמשפיל ממדרגתו ונופל אחור כדי שלא יבטל גזירתו אבל כשהגזירה רפוי' אז נופל הצדיק ממדרגתו ומבטל הגזירה וזה הי' גם בגלות מצרים כל זמן שהיתה הגזירה חזקה אף שהיו צדיקים משבטו של לוי ומשרע"ה הי' רואה בסבלותם דהיינו שנתן לבו להתפלל ולבטל הגזירה מ"מ לא היו יכולין לבטלו מחמת שנפלו ממדריגתם ע"ד ראוי שתשרה עליו שכינה כו' אבל כיון שהתחיל לגלות את הרצון אף שעדיין לא נגזרה החמלה לפדותם מחמת קצת קטרוג אם שלמו ת' שנה אם לאו מ"מ התחזק הוא ית' הצדיקים שיזכו למדרגתן ראשונה ולפעול בכח מעשי ידיהם לבטל גזירתו ית' ובפי' איתא במד' במדבר מוצא אסירים בכושרות שיצאו ממצרים בזכות הכשרים דהיינו שבטו של לוי וזה שאמר המדרש מיד גלו הצדיקים ראשיהן פי' מדרגתן ושכלם ע"ד חכם עיניו בראשו וגם התורה נקרא ראש כמד"א לא מראש בסתר דברתי כמש"ל:

יונתי בחגוי הסלע וגו' הראני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראה נאוה. הדבר ידוע ומפורסם כל זמן שאינו מתקן מעשיו להיות עליו צלם אלקים אז אפילו לומד תורה ועושה מצות ומעש"ט אינו מרוצה כלל לפניו ית' כי לרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ואדרבא מוסיף כח לחיצונים ולזה כיון הפסוק הראני את מראיך תחלה להיות עליך צלם אלהים ואח"כ השמיעני את קולך תורה ומעש"ט משא"כ להיפוך ולזה מסיים כי קולך ערב אימתי קולך ערב ומראיך נאוה כשמראיך נאוה כשיש לך צלם אלהים:

על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו מצאוני השומרים הסובבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם וגו'. זה ידוע שהבורא ית' משתמש דוקא בכלים שבורים כמד"א אשכון את דכא ושפל רוח. ולזה קאמר. בקשתי את שאהבה נפשי להיות מנוחתו עלי בקשתיו ולא מצאתיו מפני חטא הגאוה שהוא אצל רוב בני אדם וע"כ לא מצאתיו מצאוני השומרים הסובבים בעיר ר"ל העניים החוזרים על הפתחים את שאהבה נפשי ראיתם ר"ל אצלם משרה שכינתו תמיד:

כחוט השני שפתותיך. כי שפת נקרא אמונה כי ההולך אליו ית' בעשרה מדות הוא אהבה ויראה ומדה ראשונה והוא אמונה הוא כדמיון האספקלריא ומראה שנראה בתוכה את כל מה שבבית וזה שתקנו אדני שפתי תפתח וגו' כי השם אדני מורה על מדה ראשונה ונקרא אדני על לשון אדנים כמ"ש שערי אורה ונק' אמונה ולכך מבקשים

שם שפתי תפתח פי' אמונתי ואח"כ ופי יגיד ומצינו בשכר אמונה נגאלו ונהפוך מחוב לזכות וכן הי' החוט השני שנתלבן וזה כחוט השני כך שפתותיך האמונה. ובמדרש כחוט השני בשעה שאמרו אז ישיר ומדברך נאוה בשעה שאמרו זה אלי כי מתחלה הי' להם אמונה ואמרו אז ישיר לנסתר ואחר כך הוסיפו במדריגה והשיגו יותר פנימיות ודברו לנוכח זה אלי כנודע שהצדיקים נקראים מהלכים ממדריגה למדריגה:

כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך. כי כמה פעמים כתב ברעיא מהימנא שהערב רב המעורב בין עמו ישראל הוא כשאור שבין העיסה והשאור מחמיץ לעיסה שבעו"ה זה אריכות הגלות וכן מצינו לחז"ל כמה פעמים ראוי שתשרה שכינה עליו כמרע"ה אלא שאין הדור ראוי לכך וזה כפלח הרמון. פי' שעמו ישראל האמיתי הוא כפלח הרמון מלא בתורה ובמצות כרמון כמאמר חז"ל ורקתך כמאמר חז"ל שהוא לשון ריקן לפעמים בא מבעד לצמתך ע"י התחברות הערב רב שבינך:

שני שדיך כשני עפרים תאומי צבי'. נראה ע"ד מאמרם אלו אוסרין ואלו מתירין אלו מטהרין ואלו מטמאין אלו ואלו דברי אלהים חיים. לקרב ענין זה אל השכל נקדים מאמרם על פסוק אמרת ה' צרפתהו מה לו לקוב"ה לשוחט מן הצוואר או לשוחט מן העורף ולא נתנה אלא לצרף בהן את הבריות. ומאמר זה מאוד הוא תמוה בעיני לומר אין טעם למצותיו ית' וגם כשהי' מצוה לשחוט מן העורף ג"כ הי' יכול לצרף ולזכות אותנו כששמענו למצוותיו אלא חדא נקט ואמר מן הצוואר ונעלה כל טעמי תורה וגם על פרה אדומה שהוא חוקה מצינו שאמר הוא יתברך למרע"ה הטעם ולאחרי' חוקה ולמה קראם לאלו חוקה כיון דכולם ליכא טעם אלא כדי לצרף את הבריות וטעם זה י"ל בכולם. וביאור הענין זה נראה שידוע מאמרם אין לך כל עשב ועשב שאין לו ממונה מלמעלה ומכה אותו ואומר גדל ר"ל שנותן לו כח שיהי' צומח ומכונה בלשון מכה כי כל הכוחות נאצלין מאתו ית' ולמעלה השרשים ולמטה הענפים ואין לענף כח לעשות פרי אלא מקבלת שורשו מצד הקדושה והטהרה מעולם חיונית של נפש הבהמיות ועופות הטהורים וכדומה וכשנעשה מצוה ע"י הענף מלמטה נעשה פעולה גדולה בשורש למעלה כי הפעולות שלמטה המה כמו דורון שמביאין לשר או למלך שע"י הדורון נתקרב האדם ומוצא חן ונשמע צרכיו בעיני השר והמלך וגם יש כמה גלגולי נשמות בעופות ובבהמות הטהורים ונתעלו ע"י המצוה שעושין בעוף ובבהמה וז"ש הכתוב שוחט השור מכה איש. פי' שע"י השחיטה כתקנה נותן כח ועוז לאיש המגולגל בו דבודאי הוא ית' צופה נסתרות שא"א לעשות הפעולה למעלה ולקרב הענפים בשרשם אלא בקיום מצותיו באופן הנאות כאשר ציוונו בלתי שום שינוי וזולת

זה הוי כמו שמביא עפר לדורון למלך שאינו נתקרב האדם למלך ע"י זה כי לא יחשב ואדרבא גוער אותו בנזיפה ובודאי נאמרו ונשנו בטעם עמוק לשחוט מן הצוואר דוקא ולא מן העורף ובסכין בלא שום פגימה וברור לו מיתה יפה שהרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה אלא מקרא מפורש הוא אם צדקת מה תתן לו שמעצם המצוה אינו דורון למלך מ"ה הקב"ה שהוא פת בגא המלך למאכלו ולמשתהו כי הוא ית' משולל מכל זה אלא שמצד א' הוא כמו דורון שהאדם המביא אותו נתקרב למלכו שלעולם ונשמע צרכיו ומקשר קשרי דמהימנותא בשרשם למעלה גבוה על גבוה ועד שבמעשיו ימצא חן בעיני אלהים ואדם ועושה פעול' גדול' בנבראיו ובנאצליו ית' וגם בעולם התחתון כמאמרם כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וכו' ובאמצעות קדושי ישראל יש קיום לעולם ומלואה וזה נראה בכוונת מאמרם בתפילין דמרי' עלמא מה כתיב בהם מי כעמך ישראל וגו' והוא תמוה ונראה כי תפילין הוא לשון התחברות והתקשרות לאדון כל וזה תפילין דמרי' עלמא מה כתיב בהו פי' באיזה בחינה נתקשר הוא ית' בעולמו ובבנבראיו ומסיק מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. פי' ע"י אמצעות ישראל בקיום תורותיו ומצוותיו עד שהוא ית' מתפאר בנו נתחזק כל המדות והצינורים וכוחות העולם וכל אחד יש טעם נאות שע"י קשירת התפילין בהמוח והלב נתקשר אהבתו ויראתו בנו ונעשו חבלי עבותות לכוחות הטומאה כידוע להיות נכנעים תחת גברתה אלא שכל הפעולות אין נוגעים אליו יתברך כמו דורון למלך אלא תיקון והזדככות לנבראיו וא"א שיתהווה התיקון לברואיו אלא ע"י תיקון מצוותיו בבלתי ישונה כמבואר וזה כוונת מאמרם מה לקודשא ב"ה לשוחט מן הצוואר או מן העורף. פי' אליו יתברך אינו מגיע טובה מזה כמו למלך מן הדורון ולא נתנה בכוונה העצומה לשחוט דוקא מן הצוואר ולא מן העורף אלא לצרף בהם הבריות לעשות פעולה לברואיו לקרב הענף לשרשו או להעלות האיש המגולגל בו וזה א"א כ"א בשוחט מן הצואר ולא מן העורף וכן בכל המצות נתן טעם כדי לצרף את הבריות אשרי למי שיודע טעמם ונימוקם ועיקר כוונת המאמר אינו אלא שאליו ית' אין מגיע שום פעולה כי הוא ית' בלתי בעל תכלית ולא ישונה ומעתה נא' דידוע שאין אדם נוקף אצבעו למטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה וכן הוא בכל הענינים ובבהמות ובעופות הטהורים אם נתעבר בתוכה איזה נפש שאינו ראוי להעלות עדיין לשורשה וכדומה שנתהווה איזה סיבה שעדיין יהי' העוף מרוחק משורשו אז נולד בעוף סימני טריפה ואם יש מחלוקת בפמליא של מעלה על גלגול עוף זה אם יעלה לשורשו או שעדיין יהי' מרוחק ואלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה אז נולד בעוף סימני טריפה שגם למטה יש פלוגתא בין התנאים והאמוראים והגאונים כי מי ששורשו הוא מכת

המיימינים למשל במדת החסר מכשיר העוף וכן להיפוך. וזה אלו ואלו דברי אלהים חיים וקבלה הוא בידינו מהאר"י ז"ל שבימות המשיח יהי' הלכה כב"ש ולדרכינו יונעם שעתה גובר ושולט בעולם אותן המדות של שורש נשמת ב"ה ולכך הלכה כמותו וטעם הדבר שב"ש הוא לרוב מן המחמירין שהוא ממדת הגבורה ועתה אנחנו צריכין יותר למדת החסד ממה שיהי' בעת המשיח שיעבור רוח הטומאה מן הארץ ונוכל להתקיים גם במדת הגבורה וזה נראה בכוונת המשנה כל מחלוקת שהוא לש"ש סופה להתקיים כו' כגון מחלוקת הלל ושמאי פי' שגם דברי ב"ש סופה להתקיים ולא יתבטלו חליל' שבעת המשיח הלכה כמותם ולכך נקט מחלוקת הלל ושמאי אף שבכל מקום מקדים שמאי להלל כי בכאן כוונת המשנה שיתקיימו דברי שניהם ודברי ב"ה נתקיימו בתחלה וזה פי' הפסוק שני שדיך וגו' תאומי צבי'. פי' אף ב' מינים הורים ומורים מלמדך להועיל זה אוסר וזה מתיר וכדומה אעפ"כ תאומי צבי'. פי' שאין בהם פירוד כי אלו ואלו דברי אלהים חיים כמדובר שכולם מרועה אחד נתנו וזה ממדת החסד לכך מכשיר וזה ממדה שני' לכך מחמיר וכולהו באמת הן חד ואלו ואלו דברי אלהים חיים ודו"ק:

דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו. הנה כדי לבוא אל הביאור נבאר תחלה בפסוק אחד בהפטורה בפסוק הן על כפים חקותיך וחומותיך נגדי תמיד. הכוונה בזה נראה לי דהנה ידוע בכל עבירות שאדם עושה נעשה מחיצה של ברזל המפסקת בינו ובין אבינו שבשמים עד כי בעו"ה נהר יחרב ויבוש מחמת הפסק המחיצה וזה ידוע כי רוב עבירות שרשם הוא הגזל כמד"א יגיע כפיך וגו' ולזה אמר הן על כפים חקותיך ר"ל בעון הגזל שהם מן הכפים חומותיך נגדי תמיד דהיינו מחיצה של ברזל. והנה בהגיע ימים נוראים אשר כל אחד מבקש מאתו ית' השפעה על כל השנה וצוחין הב הב אז אינם יכולין לקבל השפעה רק לפי סתירת הכותל המפסיק אם סותר הכל או אפילו אם לא עשה בה רק נקבים גדולים בכח מעשיו וצדקותיו. או בודאי מובטח מאתו ית' כי יטריפהו לחם חוקו כי הוא ית' דרכו להיטיב לברואיו רק מחמת מחיצה המפסקת אינו מטיב אבל כשסותר את המחיצה או אפילו עושה נקבים גדולים בודאי הוא יתברך מטיב עמו ולזה כיוונו בגמרא כל העולם ניזון בשביל חנינא בני ר"ל באותו השביל שעושה חנינא בני בתוך כותל המפסקת באותו שביל ירד שפע לכל העולם וזה ג"כ כוונת הפסוק דודי שלח ידו מן החור ר"ל השפעה שלו שהוא נקרא בלשון ידים כדרך אדם המקבל מחבירו איזה דבר ע"י הידים וכל עיקר ההשפעה הוא מן החור ר"ל בנקב שעשה בכותל המפסיק ולפי גודל הנקב כן גודל ההשפעה:

עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב יושבות על מלאת. בזוה"ק ובאר"י ז"ל כתבו דיונים הוא מלשון לא תונו איש את עמיתו ונראה לומר שהשי"ת מטעה לב בני האדם בדעת החטא כי הוא רואה את כל המעשים ואלמלי הי' מראה לאדם שהוא רואה את כל מעשיו הי' אדם פורש א"ע מן החטא רק שהשי"ת עושה א"ע כאלו לא ראה ולא ידע וזה עיניו כיונים וזה על אפיקי מים. פי' בעת החטא שאדם מפיק לחוץ המים השפע כידוע גרם העבירה והשי"ת עושה זה כי מקום שבעלי תשובה עומדין כו' כי יותר תענוג להשי"ת מבעלי תשובה וזה רוחצות בחלב שרומז לבעלי תשובה ע"ד דם נעכר ונעשה חלב יושבות על מלאת ע"ד מאמר ז"ל מדת הקב"ה לא כמדת ב"ו כלי מלא אינו מחזיק וריקן מחזיק ומדותיו ב"ה להיפוך מלא מחזיק וריקן אינו מחזיק וזה יושבות על מלאת על כלי מלא תורה ומצות. ולדרכנו בריש הפסוק נמשך זה למעלה דהרמב"ם כתב דמכלל התרי"ג מצות הוא מצות תשובה וזה השי"ת מטעה את לב בני האדם שיחטאו ולא מגלה בעונש ופחדו כדי שיחטא ולבסוף יעשה תשובה וזה עיניו כיונים שהוא לשון אונאה (וז"נ כוונת הפסוק אם תשכבון בין שפתים כתב בזוהר הקדוש אם השכינה מונחת בפה של אדם בתורה ובתפלה. ונראה הסיפא דקרא כנפי יונה נחפה בכסף. פי' דכנפים ההילוך של יונה דהיינו עבירות מחופה בבושה כסף הוא בושה כי העושה עבירה ומתבייש מוחלין לו מיד) שמטעה לאדם ועי"כ עושה עבירות כנ"ל רוחצות בחלב הוא תשובה כנ"ל יושבות על מלאת. פי' שאז ממולא כל התרי"ג מצות עם מצות תשובה כדכתב הרמב"ם:

שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר וגו'. הכוונה בזה ע"ד מה שאמר בגמרא בזבח ומנחה אינו אבל מתכפר בדברי תורה וזה היא שפתי שושנים כמו שמביא בספר הזוה"ק ע"פ הרועה בשושנים שר"ל באותן ששונים תמיד דברי תורה וכן הענין כאן דזה ידוע כמו שאדם מעורר א"ע למטה כן בזה המדה נותנים לו מלמעלה וזה הוא שפתותיו שושנים באם האדם משפיע למעלה בהבל דברי תורה אז נוטפות מור עובר אף למי שעבר כבר עבירות הרבה נוטפות עליו מור דהיינו השפע כמאמרם ז"ל בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה:

הסבי עיניך מנגדי וגו'. ע"ד רמז כי האדם צריך לשמו' א"ע מלהסתכל בעסקי העולם כי מזה יבא לפעמים הכעס. והתיקון לשמור מכעס כתב האר"י ז"ל כשיגיע אליו הכעס אז תיכף יסתכל בחוטי ציצית וינצל מכעס ולזה מרמז הפסוק הסבי עיניך מנגדי ר"ל מדבר שהוא התנגדות לי כגון בעסקי העולם וכדומה שעי"ז יבא לידי כעס ואם ח"ו הרבה להסתכל עד שבא לידי כעס מה תקנתו זה מרמז הפסוק שערך כעדר העזים ר"ל להסתכל

בציצית שהוא תקנה להכעס וע"ז מרמז תיכף שיניך כעדר וגו' ר"ל כמו שהשינים הם ל"ב כמו כן גם הציצית הם ל"ב חיטין:

מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו'. פי' בר על הצדיקים שדרכן הצנע לכת יזה הנשקפה לחוץ כמו שחר והאמת יפה כלבנה ר"ל שהם יפים במעש"ט וזה אל גנת אגוז וגו' קליפה קשה מבחוץ ובתוכה הפירי כן ת"ח. וזה מה יפו פעמיך בנעלים כי מלת נעלים הוא מלשון נעילה וסגירה והכוונה שמאוד יפה נתיבות הצדיק שמעשיו צנועים ומסוגרים חמוקי יריכיך כמו חלאים ר"ל כי כמו שהיסורים בחולה הבאים לאדם הם מזככים את האדם וכמ"ש הזוהר שקוב"ה מחי לגופא כדי שיתעלה נשמתו וזה פי' הכ' מחלאים רעים ונאמנים דליתנו פי' שע"י החלאים הגבהת אותנו למעלה ברוחניות וזה כוונת הכתוב חמוקי יריכיך ר"ל דברי תורה כמאמרם מה ירך בסתר כו' כמו חלאים פי' כמו החלאת גורם שעי"ז מתעלה יותר ברוחניות יותר למעלה למעלה כן דברי תורה מעלין את האדם ממדריגה למדריגה אף שהי' חוטא כמאמרם ז"ל המאור שבה מחזירו למוטב שרך אגן הסהר וגו' כי שרך הוא מל' ריש מתיבתא כמ"ש התרגו' אף שמעתת' מבדרין לעלמ' והמה בגלוי אעפ"כ לא מגיע לו שום נזק כי אל יחסר המזוג כי כולם צריכים לכבודו ית' ויש שמעשיו בסתר ויש שמעשיו בגלוי כי גם למעלה יש עלמא דאתכסיא ויש עלמא דאתגליא וזה שני שדיך כשיש בך שני צדיקים המביאין לך שפע ומעשיהם משונים זה בסתר וזה בגלוי (וזה רמז בתרגום שני שדיך הם שני משיחין משיח בן יוסף ומשיח בן דוד רצה לומר כי משיח בן יוסף בא מאמנו רחל ומשיח בן דוד מאמנו לאה ואיתא בזוהר ששורש נשמת רחל ולאה הם משני עולמות עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא) ואף על פי כן תאומי צבי'. ר"ל שאין חלילה ביניהם פירוד אלא שזה מעלמא דאתכסיא וזה מעלמא דאתגליא:

או יאמר מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי יריכיך כמו חלאים מעשי ידי אמן. הכוונה בזה כי מנעלים הוא מלשון מוסגר וסגור כמ"ש לעיל ובת נדיב הוא לילית הרשעה דעבדית לאינשי בעלי קריין שנקרא בזוהר הקדוש בת נדיב וזה הפירוש מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ר"ל שישראל הם יפים מאוד בעיניו ית' שהם סוגרים א"ע נגד בת נדיב היא לילית הרשעה חמוקי יריכיך ר"ל הסתרת הירכים שהוא מסתיר את הירך לבל יחטא הם חשובים בעיני הקב"ה כמו חלאים קבוצת עדי זהב וחלי כתם כמ"ש רש"י:

לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים וגו'. דרשו חז"ל בכפרים אלו כופרים כרמים היינו ישראל כרם ה' צבאות בית ישראל ונראה ע"ד מה שנאמר בבלעם כי לאוה"ע בא הוא ית' בלילה כדרך איש שבא לפלגשו שהוא בא בצינעה וזה פי' הפסוק

נלינה בכפרים ר"ל בכופרים בא הנבואה עליהם בצנעא בלילה דוגמת לינת לילה אבל לישראל נשכימה לכרמים ר"ל לישראל נתגלה הנבואה בפרהסיא בבוקר:

צוארך כמגדל השן. במדרש צוארך הוא ביהמ"ק מגדל השן הוא שן של עשו שנתגדל בשעה שחבק את יעקב ונשבר כמד"א רשע יראה וכעס שיניו יחרוק. וכוונת המדרש הוא שביהמ"ק הי' מכפר על ישראל בחורבנה כמ"ש ששפך חמתו על עצים ואבנים ונמלטו נפשותינו מידי עשו וזה צוארך ע"י צווארך נמלטת כמו ע"י מגדל השן שנשתברו שיניו של אותו הרשע כנ"ל:

אפך כמגדל הלבנון. פי' הוא ית' שולח אפו עליך שיש לך יסורין הוא מכפר כמגדל הלבנון שהוא ביהמ"ק כמ"ש במדרש וזה הטעם שאין אדם מת וחצי תאותו בידו שמאתו ית' נעשה שישתוקק יותר ויותר מזה שיש לו הן בלימוד וכדומה כדי שלא יהי' שלם בעיניו וכשאינו שלם בעיניו הוא נכנע וגם יש לו יסורין ועי"ז נתכפר מעשיו ושורה ית' עליו כנ"ל:

חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך הכוונה הוא לרמז על יצר טוב הנקרא חדש שהוא בא לאחר י"ג שנה וגם ישנים זה יצה"ר שנקרא מלך זקן דודי צפנתי לך ר"ל שאני עובד אותו ביצה"ט וביצה"ר כמד"א בכל לבבך בשני יצריך ביצ"ט וביצה"ר:

מי יתנך כאח לי וגו'. פי' ששכינת עוזו מדברת לכנסת ישראל מי יתנך שתהיו מדובקים לי כאח הוא לשון התדבקות כמאמרם ז"ל במדרש על פסוק אחות לנו קטנה באדם שמאתה את הקרע. יונק שדי אמי כי אמי רמז לתורה שניתנה בסיני כמאמרם במדרש ע"פ אביאך אל בית אמי והפי' הוא כשתעסוק בתורה ותחדש בה חידושין דאורייתא תמיד אמצאך בחוץ ר"ל אע"פ שתלך לעסקך אשקך גם לא יבוזו לי שידוע מאמרי הזוהר כשאנחנו אין הולכין בדרך הישר אז כביכול נקר' מלך עלוב מאותן המלאכי' שקטרגו על בריאת האדם ואמרו מה אנוש כי תזכרנו וכשתהיו מדובקים במצות ובתורה אז לא יבוזו לי וע"י כן אנהגך אביאך אל בית אמי פי' שתשוב לך אמיתית של תורה ופנימיות שנתן מסיני ועוד תזכה תלמדני ר"ל ע"ד מאמרם ז"ל אלעזר בני אומר כך וזה תלמדני שאקבל מאתך לימוד חידושי תורה ועוד תזכה אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני ר"ל כמ"ש התרגום שתזכה ליין המשומר לסעודת לויתן:

או להיפוך שכנסת ישראל אומרת כן לשכינת עוז ית' מי יתנך כאח לי ר"ל שתהי' מדובק אלינו יונק שדי אמי ר"ל שתינק משדי אמנו שתקבל תענוגים מהתורה חדשה שאנחנו מחדשים ועי"ז כשאמצאך בחוץ אשקך פי' שגם באכילה ושתי' ובמעשי הגשמיות יהי' כוונתינו אליך ע"ד הפסוק בכל דרכיך דעהו ונעלה אליך הניצוצים הקדושים אשר בתוך

המאכל גם לא יבוזו לי ר"ל כשאתה תהי' מדובק בנו לא יוכל הס"א לגזול מאתנו קדושתנו חלילה בעון שכבת זרע וכדומה וזה לא יבוזו לי מלשון ביזה ושלל:

שמאלו תחת לראשי. פי' המשמאילי' לכף חוב מוכנעי' תחת ראשי פי' רישא דעמא צדיקא כי הצדיקי' מהפכין מדה"ד למדה"ר ועי"ז וימינו תחבקני ולכלל ישראל המיימינים לזכות ולעיל כ' תחת לראשי כי לפעמים אין כח בידי צדיקים להפוך מדה"ד לרחמים אם לא ע"י יסורים שמגיע להם ע"ד ובחבורתינו נרפא לנו וזה שמאלו תחת לראשי שהשמאל שולט לראש עכ"פ כדי שימינו תחבקני לכלל ישראל אבל לפעמים הצדיק מהפך מדה"ד לגמרי ואע"פ שכ"כ גדול כח הצדיקים מ"מ השבעתי אתכם וגו' שאין כח בידם לקרב ביאת משיח כי דוקא אם כל ישראל יהיו צדיקים אז אחישנה ביאת המשיח ואם לא עד שתחפץ ומ"מ מי זאת עולה מן המדבר גם כשאתם בגלות אנכי מקבל תענוג מכם ויש לכם עלי' לפני במדבר רמז לגלות ועי' באלשיך. וראיה לזה שתחת התפוח עוררתיך והיינו בסיני כמאמרם במדרש שתפוח רמז להר סיני הי' עיקר אהבתו אליך שמה חבלתך אמך חבלתך הוא מלשון חבל כמאמרם במדרש פ' שלח לך משל לאחד מושלך לתוך המים הגיש אחד אליו חבל לתוך המים וא"ל תפוס זה החבל בידך ואם תניחהו אינך חי אף כאן כל זמן שאתם מדובקים במצות תהיו חיים כמד"א ואתם הדבקים וגו' חיים כולכם היום וזה פי' הפסוק יעקב חבל נחלתו:

שימני כחותם על לבך וגו' כי עזה כמות אהבה וגו'. ע"ד מאמרם כמה חציפי האי עלמא ואין הכוונה על הארץ כי הארץ אינה קולטות אלא לאחר מיתה ואדרבא הקבורה הוא טובה לאדם שלא יתבזה לאחר מיתה אלא כוונת הש"ס הוא על המות עצמו שהוא חציף לכלות ברואיו ית' אלא שההכרח לא יגונה והטבע הוא שכל הוה הוא נפסד עד יערה עלינו רוח ממרום בביאת משיחנו במהרה בימינו שיהי' למעלה מן הטבע כמלאכים וגם האהבה לקוננו ית' הוא חציפות ממנו כי מה אנחנו חשובים לאהוב אותו ית' ובפרט נגד גדולתו ית' וזה שימני כחותם על לבך וגו' כחותם על וגו' כי עזה כמות אהבה ר"ל כמו שהמות הוא עזות כן האהבה ר"ל כן חציפות הוא לאהוב אותו ית' ולכן אנו מבקשים שישים אותנו כחותם וגו' ואז יבא אהבה בדרך הטבע מחמת התקשרות בבורא ית' אף שהוא חציפות כמו המות:

ובמדרש שימני כחותם על לבך כמו שחפצת לעשות במתן תורה כמאמרם חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות ממלאך המות פי' שאנו מבקשים שיבולע המות לנצח כי אע"פ שמסתמא הוא טובה לנו כי מפי עליון לא תצא הרעות כי המות מפריד בין רע לטוב מ"מ ע"י אהבתו ית' כשנהי' מקושרים בו ית' כחותם נוכל לפעול זה בחיים

חיותינו וכמו שהי' רצונו ית' בשעת מתן תורה וזה כי עזה כמות ר"ל כמו שהמות מפריד הרע מן הטוב אהבה ר"ל כן אהבה ג"כ:

או יאמר שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך. הכוונה כי הובא בתיקונים ובהאר"י ז"ל שזה הפסוק קאי על סוד התפילין ובאמת הפי' הוא כך כי עיקר הנחת תפילין כנגד הלב לשעבד תאות הלב לעבודתו ית' אבל בעו"ה כבר נתגשם הדבר בעיני העולם ואין אצלם רק כמצות אנשים מלומדה וזה שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך ר"ל שיהא חותם חקוק בלב עצמו כמו שהוא חקוק על הזרוע וזה ג"כ פי' הפסוק הוי מושכי העון בחבלי השוא ובעבותות העגלה חטאה ר"ל כי הנה כוונת הרצועות שכורך על היד שבזה מקשר יצרו הרע בחבלים ובעבותות אם עושה הדבר בדחילו ורחימו משא"כ להיפוך מגביר עליו היצה"ר וזה קאמר הפסוק הוי מושכי העון בחבלי שוא שקושר הס"א בחבל שהוא שוא ואדרבא כעבותות העגלה חטאה שהוא מתחזק יותר בכח עליו להחטיא אותו:

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו הכוונה הוא כי אם בא לאדם אוהביו כמו אביו ואמו ואחיו וכדומה מקרוביו עושה סעודה שלימה ואעפ"כ מבקש אותם שלא ירע בעיניהם על שסעודתו קטנה כי מגודל האהבה רצונו לעשות סעודה יותר ויותר גדולה ויש לו בושה במה שהכין כי הכל בעיניו מעט נגד אהבתם וזה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו ר"ל מחמת גודל אהבה נבזה בעיניו כל עבודתו שעושה שנראה בעיניו שמקצר עבודתו מחמת גודל אהבתו אליו ית':

אחות לנו קטנה ושדים אין לה כו'. כתב בזוהר הקדוש שבעבוד' הבורא ית' צריך שמחה וחדוה והקשה הזוהר הא החוטא כשהי' מביא קרבן הי' צריך לב נשבר ולא הי' חדוה ותירץ הזוהר דהלוים בשירם הי' עושין חדוה והקשה בזוהר הא תינח בזמן שבהמ"ק הי' קיים עכשיו מה נעשה שע"כ צריכין לב נשבר וזה כוונת הפסוק שבעו"ה האחות והתחברות שיש לנו בגלות המר אין לנו והוא קטנה ששדים אין לה פי' שני מיני השפעות דהיינו השברון לב והשמחה כמו שהי' בזמן שביהמ"ק הי' קיים אין לנו וענין זה אחשוב בכוונת המקרא לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו ופליגי במס' ר"ה שני מ"ד חד אמר אימתי לבשו כרים הצאן בזמן שעמקים יעטפו בר וחד אמר אימתי לבשו כרים הצאן בזמן שיתרועעו אף ישירו והיינו דכרים נאמר על שם הקרבנות כמאמרם ז"ל ע"פ והקרוב אליו כרשנא וגו' שזה הקרא נאמר על הקרבנות כרשנא כלום הקריבו לפניך כרים וידוע כי ע"י הסמיכה האדם דוחה כח המשחית שברא בהחטא כמ"ש האלשיך והמפרשים בשעיר המשתלח וכשהקרבן הי' נשרף נשרף

גם כח המשחית ע"י שבירת לב האדם בחושבו כי מן הראוי הי' לו לעשות כן כי אדם כי יקריב מכם קרבן וכמ"ש בזוהר זבחי אלהים רוח נשברה שע"י לב הנשבר הי' זובח למדה"ד וזה לבשו כרים הצאן כי צאן רמז למשחית מלשון צא תאמר לו וזה הצאן ר"ל כי לבשו כרים הן הקרבנות הצאן כח הקליפות ועמקים הוא ע"ד ועמקים יעטפו לשון שבירה כמ"ש המדרש ע"פ כי רוח מלפניו יעטוף כי הוא ית' מחליש כח הרוח קודם שיצא לעולם ובר היינו החיצונים שהם מלבר ולא מלגאו וזה הפי' ועמקים יעטפו בר ר"ל שישברו הקליפות יתרועעו אף ישירו ר"ל הלוים בשירה ומר אמר חדא ולא פליגי אימתי לבשו כרים כי שני הדברים הכרחים הלב של החוטא שיהא נשבר ונדכא וגם שיר של הלוים (ולפי מ"ש התוס' בר"ה כי לבשו כרים הצאן היינו הזיווג רמז כך כי ע"י הקרבן נעשה יחוד למעלה):

או יאמר אחות לנו קטנה באופן אחר הכוונה על מה שאמר בגמרא שלשה דברים שמאל דוחה וימין של הקב"ה מקרב תינוק ואשה כו' וזה הוא שדים אין לה שאין אנו עתה אפילו במדריגה להיות שמאל דוחה וימין מקרב שהוא ר"ת שדי"ם שמאל דוחה ימין מקרב ואבאר מקדם למה לפעמים נכתב מהשילוב מהוי"ה עם אדני בדרך זה אידהנוי"ה אותיות אדני קודם הוי"ה ולפעמים בדרך זה יאהדונה"י אותיות הוי"ה קודם והענין כי לפעמי' נראה לאדם שהדבר שעשה לו הקב"ה הוא דין גמור אבל הוא לטובתו כמו היסורין לצדיק בעוה"ז כדי שיזכה לחזות בנועם ה' וכמו כן שאר הדברים וכן להיפוך שפעמים נראה להאדם שהדבר שעושה לו ית' הי' לרחמים אצלו ואינו כן כנ"ל כי הוא לרע לו ובאמת הוא הכל אחדות גמור כי אין שייך בו ית' לא מדה ולא שינוי ולא תמורה רק הכל אחדות גמור וזה מורה השני שילובים השילוב הראשון אידהנוי"ה שאף שאותיות אדני הוא קודם שהוא מורה על מדה"ד מ"מ הוי"ה ב"ה שהוא רחמים גנוז בתוכה שלפעמים מגיע לו ממדה"ד רחמים גמורים כנ"ל שאף שהמקיץ הוא דין מ"מ הניקוץ ב"ה הוא רחמים והשילוב השני יאהדונה"י מורה שאף שהמקיץ הוא אותיות הוי"ה ב"ה שהוא רחמים מ"מ לפעמים מגיע ממנה מדה"ד ע"כ הניקוץ ב"ה דהיינו אותיות המאוחרות הם אדני מורה על דינים המגיע לפעמים מרחמים כי כולו חד מאחדות הפשוט ב"ה. עוד בדרך אחר כי שם הוי"ה מורה על שם עצמותו שהוא מהוה את הכל והשם אדני הוא טעם עליו ית' על בריאות העולמות והברואים כדי שיכונה בו ית' שם אדון כי אין מלך בלא עם כמבואר במקובלים נמצא שם הוי"ה ב"ה הוא תחלה ושם אדני ב"ה הוא סוף כי הוא רק לטעם הבריאה אבל זה מבואר כי סוף מעשה במחשבה תחלה נמצא כי גם בשם אדני יכונה בו לשון תחלה שמאחר שהי' תחלה

במחשבתו ית' כדי שיקרא אדון ויוצא אותו שם לפועל ע"כ מטעם זה צדקו שניהם יחדיו שלפעמים וכתב בשילוב אותיות הוי"ה תחלה כי עיקר הבריאה הי' בשם הוי"ה כמד"א כי ביה ה' צור עולמים וגם לפעמים נכתב אותיות אדני תחלה אף שהוא סוף מעשה במחשבה תחלה ודוק והבן:

אם חומה היא נבנה עליו טירת כסף ואם דלת היא נצור עלי' לוח ארז אני חומה ושדי כמגדלות דידוע דהצדיקים מהפכין מדה"ד למדה"ר וכסף הוא מרומז לרחמים וזהו אם כחומה ובכעס היא השכינה נבנה עליו טירת כסף ונהפכנה לרחמים ואם דלת הוא אף שהוא לע"ע בדלי דלות ובדיוטא תחתונה מ"מ נצור עלי' לוח ארז הצדיקים הנמשלים לארזים היא שומרת אותם משיבה השכינה אני הוא כנוי לשכינה כביכול אני חומה אף שאני בחימה מ"מ שדי הוא השפע הנמשל לשדי כמגדלות המה להניק לבני הבחירה:

או יאמר על פי מה שפרשתי בפסוק ה' ממרום ישאג. כי ידוע דיותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק. יותר ממה שאנחנו רוצים שהשי"ת ב"ה ישרה שכינתו וקדושתו עלינו וירווח לנו צינורות השפע השכינה כביכול רוצה יותר מהנה רק סרבנותינו נעשה מסך המבדיל למעט קדושתינו זה לא לרצון לפניו ית' וזהו ה' ממרום ישאג כי אינו רוצה להיות ברום המעלה ומובדל מתחתונים ואדרבא רוצה להשרות שכינתו בתוכנו וע"ז הוא שואג על שהוא במרום ומובדל מאתנו וזה שאמרה השכינה כביכול אני חומה למה אני בחימה על ששדי צינורות השפע וצינורות הקדושה הנקראים ש"ד כמו הש"ד שכל זמן שהתינוק מוצץ הוא טועם טעם טוב כך היראה והקדושה המה גבוהים כמגדל הזה שגבוה למעלה למעלה ולא יכול אדם לעלות וליגע בו כך אתם לא תוכלו לעלות אצלי ליקח בשפע ואינני רוצה בזה כלל אדרבא רצוני הוא להשרות שכינתי בתוככם ודוק. אם דלת היא נצור עלי' לוח ארז כשעדיין היצה"ר מתגבר בו ועיין ברש"י אז צריך להרגיז היצ"ט עליו ע"ד ועליו יהי' קשה בעיניך כארז וצריך להשתמש עדיין במדות מגונות ולא לחנם בראו ית' כ"א שגם בהם צורך לעבודתו התמה אבל אם חומה היא נבנה הוא צדיק כנ"ל טירת כסף שיהי' כל מדותיו נאים מלשון נכסוף נכספתי שיהי' מדותיו נחמד למראה עיניו ית'. אני חומה ושדי כמגדלות במדרש חומה לשון חימה וזה אומרת השכינה כביכול אף שאני חימה מ"מ השפעתי לעולם כמגדלות וזה שדי הוא השפע לשון שדים וכמ"ש האריז"ל אף שרגע באפו ית' מ"מ חיים ברצונו נותן חיוני:

או זה. יאמרו כנסת ישראל אף שאני חימה ואין לי רוב טובה מ"מ ושדי אני נותן צדקה אז הייתי בעיניו כמוצאת וגו' או אני חימה שמחמת שמגיע לי חימה ושדי אני נותן השפעה למעלה כי עי"ז נקל צער השכינה כמ"ש האר"י ז"ל על במוך שהתקינה לנדתה.

האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו רמז דלמדת הצדקה שיבזבז חומש וזה אשר לשלמה דהיינו לאדם אלף תתן מאתים לצדקה דהיינו חומש מאלף וזה לנוטרים ע"ד הני נטורי קרתא וזה את פריו כי עוה"ז כנוי לפירות שהצדיקים אוכלים בעה"ז והצדיקים קרואים נוטרים את פריו. ברח דודי ודמה לך לצבי במדרש שהצבי משגיח בעין אחת גם בעת בריחתו. ועוד במדרש כי עין ה' אל יראיו כשאין עושין רצונו אין משגיח אלא בעין אחת וכשעושין רצונו עיני ה' אל צדיקים דמשגיח בשתי עיניו ולפ"ז מ"ש דמה לך לצבי אינה השגחה מעליא אלא בעין אחת (ובע"כ גם מ"ש לעופר אילים אינה כ"כ טיבה) עוד במדרש הרי בשמים דהיינו השרים שבשמים ואפשר כי כן כוונת הפסוק ודמה לך לצבי על השרים שבשמים שלא תשגיח עליהם אלא בעין אחת משא"כ עלינו תשגיח בשני עינים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום כו' שנאמר הליכות עולם לו אל תקרא הליכות אלא הלכות. נראה ע"ד שכתב רש"י בשיר השירים, ע"פ מה יפו פעמיך בנעלים כו' קילוסו להקב"ה ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה מתחילין מראשו כתם פז ויורדין ובאין עד שוקיו עמודי שש לפי שהן באין לרצותו להוריד שכינתו מן העליונים לתחתונים והוא מונה קילוסן מלמטה למעלה מה יפו פעמיך הם הרגלים ומונה והולך עד ראשך עליך ככרמל עד שהוא בא למושכם אליו ע"כ ודבר זה צריכין לפעול בכל יום הליכות קוב"ה אלינו והליכותינו אליו (וזה נרמז בתיבת א"ת כי הא' רמז לאור ישר דהיינו מלמעלה למטה ואות ת' רמז לאור החוזר דהיינו הליכותינו מלמטה למעלה) וזה כל השונה כי שינה הוא מלשין כפל כידוע היינו ב' הליכות המבוארין וזה שאומר הקרא הליכות עולם לו פי' שבני עולם הולכין אליו ית' א"ת כו' אלא הלכות כי גם הוא ית' הולך אלינו ומחמת כבוד לא מזכיר הקרא אלא הליכותינו אליו ית' והליכה ב' בא ברמז בלבד וידוע בכוונת אל תקרי דהיינו שא"א לקרות והיינו כי זולת הליכותיו ית' אלינו דהיינו סיעתא דשמיא הי' בלתי אפשרי לילך אליו ולדבק במדותיו:

מגלת רות

ויהי בימי וגו' ויהי רעב וגו'. מדקדקין המפרשים למה כתב שני פעמים ויהי אלא כן הוי לי' למימר ויהי בימי שפוט השופטים רעב וי"ל ויהי השני בא להורות דעי"ז העון שזלזלו בשופטים נתהוה הרעב וילך לגור בשדי מואב וגו' ויבואו וגו' ויהיו שם. יש לדקדק למה לי' למיכתב ויהיו שם כיון שהלכו לשדי מואב ויבואו שם מסתמא היו שם. ונראה דהפסוק רמז לנו תוכחת מוסר כפי מאמרם ז"ל כן דרכו של היצה"ר היום

אומר עשה כך ולמחר כו' כלל הדבר שמתחלה מפתה בעון קל שלגדול לא ישמע ואחר כך מתפתה בעון היותר גדול וכן הי' כאן שמתחלה פיתה לאלימלך שילך לגור למואב והיינו לשעה קלה וכמאמרם מלמד שלא ירדו אבותינו להשתקע במצרים שנאמר לגור בארץ באנו ואח"ז כשנתפתה לבא למואב ויהיו שם קבע דירתם שם ובזה מיושב קושית המפרשים למה כתב הפסוק סתם איש ובשני פרסמו הכתוב ובמדרש דרשו בזה. ולמ"ש א"ש דבהליכה שעדיין לא הי' העון גדול כ"כ אלא הלך לגור חסה הכתוב עדיין עליו לפרסמו אבל בקרא השני פרסמו על דבר ביאתו לשם וקבע דירתו שהוא חטא יותר גדול ומצאתי לאלשיך שכתב ג"כ כדברי:

ותשאר האשה משני ילדי' וגו'. דקדק האלשי"ך למה כתב כאן ילדי' ולא בני' כמקדם. ואפשר לומר דנעמי לא היתה דואגת על ילדי' כל זמן שלא חטאו כ"כ משא"כ אחר שגדלו וחטאו:

כי זקנתי וגו' פירש"י שאנשא ואוליד כו' שאינם אסורין לכם משום אשת אחיו שלא הי' בעולמו כו' וקשה למה נקט רש"י דוקא משום שלא הי' בעולמו הלא בל"ז אסור כי אח מן האם אינו מיבם וחשבתי דזה הי' כוונת נעמי במה שאמרה מתחלה העוד לי בנים במעי פי' מאלימלך וזה ראוי ליבם אך בש"ע משמע דעיבור בעת מיתת אב ג"כ אינו מייבם ואפשר דרש"י ז"ל חדא נקט:

ואספתי בעמרים אחר הקוצרים. ונראה שרמזה שרצונה להתגייר א"ע אף לאחר שידעה שישראל דווים הם בגלות וכמ"ש בש"ע שאומרים זה להבא להתגייר וזה שגם היא תאסוף בעמרים הרמז לישראל שאין שכחה בעומרים כן הוא ית' לא ישכח אותנו אחר הקוצרים לאחר שיקחו האומות עולמם כמד"א וידו אוחזת בעקב עשו. ותעמוד מאז הבוקר וגו' זה שבתה הבית מעט. פי שמצערת א"ע על שבתינו בבית מקדשינו מעט וכמאמרם גדולה השנאה מאת אשר אהבה. וע"ז אמר לה בועז זה לא שמעתי שהנערים אומרים על עסקי גירות לכן גם הוא הזהיר לה על ע"ז וכמאמרם במדרש על ולא תעבורי מזה דהיינו זה אלי וכה תדבקון כ"ה אתוון שבשמע ישראל. עם נערותי ת"ח וכו' וצמית פי' לשון תענית והלכת אל הכלים הת"ח כמ"ש במדרש ושתית וגו' הדרך אשר תלכי בה ששואבין דרכי תשובתך והילוכך בקודש ועיין בשל"ה:

איפה לקטת כו'. עי' באלשיך ונראה להוסיף ביאור כי נעמי סברה שהנותן צדקה הוא עושה מצוה אבל המקבל אין עושה מצוה כלל כי חז"ל למדו שיותר העני עושה עם בעה"ב מבעה"ב בעני אלא מתשובת רות שאמרה שם האיש אשר עשיתי עמו. ואם יש לומר שנעמי לא ידעה מזה ולכך אמרה איפה לקטת היום אבל היום אנה עשית שיהא

קיים לך לעוה"ב. יהי מכירך ברוך פי' שהנותן עשה מצוה אבל לא אתה וע"ז הי' תשובת רות שיותר העני עושה עם בעה"ב. וזה אשר עשיתי עמו היום שתקנתי היום ג"כ עמו בפרט שהנותן הוא בועז ועשה מאוד לש"ש והמצוה נגמר על ידי שהייתי מקבל מאתו: **ויהי** בחצי הלילה ויחרד האיש. בזוהר הק' הוא ית' על מה שהאשה השכינה שוכבת מרגלותיו בגלות ותאמר אנכי רות אמתך כי רות הוא לשון רוה כמאמרם ז"ל שנקראת כן על שיצא ממנה בן שרוה לו ית' בשירות ותשבחות והוא דהע"ה. וזה אנכי רות רוה ושיכור מצרות ולא מיין. וכעין זה שמעתי. והשיב הוא ית' היטבת חסדך האחרון וגו' לבלתי לכת אחרי הבחורים פי' שבגלות יש לך זכות גדול שאינך מדבק באומות הבחורים שנבחרים להיטיב להם בגלות ואתה אינך משגיח אם דל אתה אם עשיר אתה וגם כי גואל אנכי אבל יש גואל קרוב יותר ממני והיינו הישראל אם יעשו תשובה ויהא אחישנה וזה אם יגאלך טוב יגאל פי' טוב המעשה שבם אבל הוא ית' גואל בזמן יותר רחוק דהיינו בעתה וזה אם לא יגאלך וגו' שכבי עד הבוקר דהיינו קץ הגאולה:

והנה בועז בא מבית לחם וגו' בועז נקרא יצה"ר כי רשע יצה"ר שופטו והוא אש בגיהנם כפירש"י בשבת ועז פנים לגיהנם וזה ב"ו ע"ז ויצה"ר נתהפך לטוב ע"י לימוד התורה ע"ד ברא יצה"ר ברא תורה תבלין וזה בא כו' יש לו שקיעה ע"ד ובא השמש מבית לחם וגו' לחמה של תורה ויאמר לקוצרים הצדיקים ה' עמכם כי הצדיק עושה מדה"ד ג"כ לרחמים ויאמרו יברכך ה' כי גם לו יש תועלת כשאדם הולך בדרך הישר כמשל הזונה הנאמר בזוהר הקדוש:

ע"ד הלצה הכונה והנה בועז בא מבית לחם ר"ל כפי סדר העולם שמחמת התורה מתחכם להרע כמד"א אני חכמה וזה שהבועז שהוא היצה"ר בא מן התורה עצמה המכונה בית לחם כנ"ל ויאמר לקוצרים ר"ל לרשעים המקצרים בעבדות השי"ת כמו בתפלה ושאר עבדות השם אז הוא מתפאר עליו לאמר יברכך ה' ה' עמכם שלום יהי' לך כי ה' עמך אעפ"י שלא תרבה להאריך כ"כ בעבודת השם:

מגלת איכה

איכה ישבה בדד. במדרש איתא בפסוק זה יש קושי' ותירוץ. ונראה דישבה הוא לשון עיכוב והקושיא היא איכה ישבה נתעכב כ"כ בדד העיר שהעיר יהא בדד ובא התירוץ רבתי עם הערב רב וע"ה יש בקרבנו ובשביל זה נתעכב וגם רבתי בגוים וגו' וקרא מפורש ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם ולכך נתעכב הגאולה ובכה תבכה בלילה. פי' ע"י מה שלמדנו ממעשיהם אף שבוכין בליל תשעה באב מ"מ ודמעתה על לחיה לא עולה הבכי'

למרום כ"א נשאר הבכי' על לחי'. וכל רעיה בגדו בה אפי' מלאך מיכאל שהוא שרנו בגד בנו וכמ"ש במדרש דקאי על מיכאל וגבריאל:

או יאמר איכה ישבה בדד העיר רבתי וגו' היתה כאלמנה וגו' פי' הפסוק מתמה הלא יש רבתי עם ה' יוסף עליהם ולמה לא יפעלו שעירנו הקודש לא יהא בדד וע"ז מסיק היתה כאלמנה פי' שאין להם קדושי מקוננים כאלמנה ממש אלא כאלמנה אבל כשנשים על לבנו שאנחנו כאלמנה ממש ונעורר מאד בודאי ישמע קולנו במהרה בימינו אמן

או יאמר איכה ישבה בדד העיר רבתי עם וגו' רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס. הכוונה בזה היו"ד המותר רבתי בגוים שרתי במדינות דהנה המשל מבואר מקמאי דקמאי שבעו"ה אין ראוי לישראל לקבל השפע מאתו ית' מ"מ דרכו ית' ליתן שפע מרווחת עד בלי די כי דרכו להיטיב והוא כדמיון האשה המניקה וכשהתינוק חולה שאין יכול לינק צריכה ליתן החלב לכלב כן הענין בעו"ה מאחר שאין מי שיקבל השפע אז הוא ית' נותן השפע לאחרים וזה הוא שמקונן איכה ישבה בדד העיר ר"ל מאין יבא שעיר ירושלים יהי' בדד והיכן השפע שהשי"ת נותן ומתרץ רבתי בגוים ר"ל הריבוי השפע מהשי"ת הוא עכשיו בגוים שרתי במדינות ר"ל השררה והממשלה שהי' שלי היתה למס ר"ל כמאמרם במס' שבת וכפי המשל שבריבוי החלב כשאין מי שיקבל אז ינתן וכו':

בכה תבכה בלילה ודמעת' על לחי' אין לה מנחם מכל אוהבי' וגו'. הכוונה בזה מביא בספר הזוהר דכל הדמעות שעל החורבן ביהמ"ק המה נגנזי' בהיכל מיוחד לפניו ית' והקב"ה סופרם ומניחם בבית גנזיו אבל כל זה כשכוונת הבכיה על גלות השכינה שע"י חורבן ביהמ"ק משא"כ כשהוא מתאבל רק על שמכח החורבן נתמעט השפעתו ונהר יחרב ויבש ולא על גלות השכינה אינו מרוצה כלל לפניו ית' כמאריך בתיקוני הזוהר בזה הענין צוחין ככלבא הב הב ולית מאן דירכין אודני לתברא בית אסיר' דילי' ע"ש וזה הוא בכה תבכה בלילה ודמעת' ר"ל שאעפ"י שהוא מרבה בבכיה אעפ"כ אין הדמעות עולין לפניו ית' למעלה רק נשאר למטה על לחי' ומסיק הטעם הדבר אין לה מנחם מכל אוהבי' ר"ל מאחר שכל הכוונה בבכיתם אינו רק על שאין לה מנחם מכל אוהבי' ר"ל את אהוב שהוא עלי' דהיינו השפעה מאתו ית' שהוא עיקר האהוב אצל כ"א אין לה מנחם ממנו שאינה יכולה להשיג השפעתה המגיע לחלקה והבכי' לסיבה זו אינו רק לגרמי' ע"כ אין להדמעות עלי' לפניו יתברך ונשארו על לחי' למטה:

או יאמר בכה תבכה בלילה וגו' אין לה מנחם מכל אוהביה כל רעי' בגדו בה וגו'. הכוונה בזה שיש לפעמי' בני אדם המחכים להרע מחמת התורה עצמה כמד"א אני חכמה שכנתי ערמה ותורה נקראת אהבת ישראל וזה בכה תבכה בלילה וגו' אין לה

מנחם מכל אוהבי' כל רעי' בגדו בה פי' שאהובי' עצמה ר"ל התורה כל רעי' בגדו בה אף לומדי תורה לא היו לומדים לש"ש רק כדי להתחכם ע"י התורה ולעשות עי"כ ערמות עם הבריות כגון שלומד הלכות טוען ונטען וכדומה כדי לגזול בה את הבריות כמו שיש בעו"ה כמה אנשים בדורנו שכוונתם בלימוד רק ע"ד זה:

או יאמר היתה כאלמנה בכה תבכה וגו' נראה הסמיכות ע"ד הידוע כי מקבלין תנחומין על המת ולא על החי לפיכך מי שמתאבל על ציון זוכה ורואה בשמחתה כי מסתמא יראה בשמחתה ולכך מתאבל ואינו מקבל תנחומין אבל מי שלא יראה בשמחתה חלילה זה אינו בוכה כי מקבל תנחומין ולזה אחשוב בכוונת הפסוק כי אם הוגה וריחם כרוב חסדיו כי גם הוא ית' כשהוגה מסתמא ירחם דאל"כ לא הי' הוגה אלא הי' מקבל תנחומין ולכך אמר מתחלה טוב ויחיל וגו' כי לא יזנח וגו' כי אם הוגה וגו'

גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח כל רודפיה השיגוה בין המצרים. הכוונה ע"ד הפשוט ומרוב עבודה פי' בתחלה הי' ברוב עבודה לעבודתו ית' במדרגה גדולה בזמן שבהמ"ק הי' קיים ועכשיו לא די שאין מרבים בעבודה אלא אדרבא שנפלה עד מאוד. ע"ד מאמרם ז"ל כל הדר (בזה"ב) בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלהי והיתה הנפילה מאגרא רמא לבירא עמיקתא. לא מצאה מנוח ר"ל שאינה יכולה לברר לעצמה איזה מקום מנוחתה ואיזה דרך הישר לעבודתו ית'. כל רודפי' השיגוה בין המצרים ר"ל כי יש ב' מיני מצרים שיש מיצר וגבול לקדושה ומיצר וגבול לס"א ולטומאה. והיצה"ר מעוור פקחים ומשתדל שיעבור עבירה שהוא מיצר וגבול לס"א ולטומאה ואומר עליו שהיא מצוה וזה כל רודפי' וגו' שהוא היצה"ר הגדול שברודפים השיגוה בין המצרים כנ"ל:

דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד. כי אותיות הוא מלשון אות שהוא סימן כי האדם למטה וכן שאר הדברים הוא צלם אלהים רושם למטה ממה שלמעלה וכשאדם מעורר האותיות באים מתוכם רוחניות מלמעלה שהוא ית' מקשט א"ע באותיות צרופי התורה והתפלה ולכך יש במס' שבת כ"ד פרקים כנגד כ"ד ספרים שיוצא כ"ד, קישוטי כלה והמקיים שבת כאלו מקיים כל התורה ולכך יש כ"ד פרקים כ"ד קישוטים ובגלות המר דרכי ציון אבילות הסימנים מלמטה אבילות שלא בא בתוכם מועד הוא קישוט לשון עדי עדיים וזה נחפשה ונשובה עד ה' שיהא קישוט לו ית' כנ"ל:

או יאמר דרכי ציון אבילות מבלי באי מיעד כל שערי' שוממין כהני' נאנחים בתולותי' נוגות והיא מר לה. המקונן בזה מורה שגם בנידון התורה ללומדי' יש השתנות גדול כי דרכי ציון המצוינים בהלכה אבילות ר"ל שאינם לומדים התורה מתוך שמחה המחויב

רק בעצבות גדול ואין להקב"ה נחת רוח מהלימוד. מבלי באי מועד ר"ל כמו בית מועד לכל חי או שאין משימין על לבם כי התורה היא התכלית להם לבית מועד כמד"א בהתהלכך תנחה אותך שאלמלי היו משימין על לבם התכלית שבה היו לומדין מתוך שמחה. כל שערי שוממי ר"ל כל נ' שערי בינה וסודותי שוממי'. כהני' נאנחים בתולותי' נוגות הכוונה כמו שאיתא בזוהר בתולות ועולמתא דאורייתא מתאבלין מאוד על התורה שנמסרו רזי' לחיצונים:

וילכו בלא כח לפני רודף. איתא במדרש ר"ע אומר בזמן שישראל עושין רצונו מוסיפין כח בגבורה שלמעלה שנאמר באלהים נעשה חיל ואם אין עושין רצונו כביכול מתישין כח כמד"א צור ילדך תשי. ר"י אומר. בעושין רצונו מוסיפין כמד"א ועתה יגדל נא כח אדני וגו' ובאם אין עושין רצוני מתישין והולכין גם המה בלי כח לפני רודף ע"כ. וכבר עמדו בזה הקדמונים דמה נפקותא איתא בין זה לזה ומה לי אם דרשינן מקרא זה או זה. ואפשר דלר"ע לא מוסיפין כח ממש אלא באם עושין רצונו הוא יתברך יכול לדון האמת במדה"ד וישראל זוכין גם במדה זו אבל באין עושין רצוני צריך הוא ית' לילך במדת הרחמים בשביל ישראל וא"א לכלות האומות אבל גם גרעון לישראל ליכא ולזה מביא באלהים נעשה חיל רצונו מגלה הוא ית' מדה"ד פורענות לרשעים. ור"י סובר דמוסיפין ממש כח כמד"א יגדל נא כא ולהיפוך מתישין ממש כח הקדושה יותר מכח וגו' ויש גרעון טפי לישראל וזה וילכו גם הם בלא כח לפני רודף

או יאמר וילכו בלא כח. פי' שני רעות הי' לנו כי פשוט הליכה הי' ג"כ צער כי לא הי' בנו כח ומכ"ש לילך במהירות לפני רודף:

חטא חטאה ירושלים על כן לנדה היתה יבואר עד"ז כפי מאמרם ז"ל ישראל שבחו"ל עובדין עבודת כוכבים בטהרה כו' וידוע ממתני' דמסכת שבת מנין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה. וזה הוא חטא חטאה ירושלים ועל כן נגזרה עלי' הגלות מא"י לחו"ל. וזה ע"כ לנדה היתה שדומין כנדה שמטמאין כנדה כי מי שעובד עבודת כוכבים נחשב כנדה כנ"ל. כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה גם היא נאנחה ותשב אחור הכוונה לפי דברי הזוהר ע"פ והשבתי חי' רעת מן הארץ דא ליליית חייבתא שלעתיד יתבטל הלילית דעבדית לאינשי בעלי קריין אבל בימי הגלות היא מושלת מאוד בעולם וזה הוא כל מכבדיה הזילוה ר"ל כל הקליפות והס"א מזלזלין את האדם כי ראו ערותה ר"ל מאחר דאתעבדו בעלי קריין. וגם היא נאנחה ר"ל שבלא"ה יש לאדם עצמו אנחה ע"ז ותשב אחור ר"ל שמחמת סבת חטא הקרי הוא הולך וחוזר אחור מכל השלימות שקנה לעצמו עד עכשיו:

הוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים. והקשו המפרשים האיך שייך לומר גוי חוטא עם כבד עון דהא משמע שקאי על כל ישראל ובאמת היו ביניהם כמה וכמה צדיקים נביאים וחכמים. ונראה לתרץ בהקדם לפרש ע"פ עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם צעקו וה' שמע ומכל צרותם הצילם וקשה למה הפסיק באמצע בפני ה' בעושי רע וגו' הוי לי' לכתוב עיני ה' וגו' ואזניו וגו' צעקו וה' שמע וגו' ואח"כ פני ה' בעושי רע וגו' והאיך הפסיק באמצע בדבר שאינו סמוכות. ונראה לתרץ כי בהסתכל השי"ת על הרשעים שהם מורדים בו אז אח"כ כשרואה בצדיקים שהם עושים רצונו אף שאינו כ"כ כראוי מ"מ חשוב אצלו מאחר שרואה הרשעים מורדים בו כל עיקר. וזה עיני ה' וגו' ואזניו וגו' מכח שפני ה' בעושי רע וגו' ומסתכל במעשיהם של הרשעים ואז אח"כ צעקו וה' שמע לצדיקים מכח מעשי רע של הרשעים. וז"ש הנביא בכאן כאשר עשיתי לשומרון ולעצביה כן אעשה לירושלים ולאלהיה והיו כולם עע"ז וזה הוי גוי חוטא עם כבד עון וגו' ר"ל שאע"פ שעכו"ם הם חוטאים אעפ"כ כשאני מסתכל על ישראל ראוי לבא עליהם פורעניות כי בנים משחיתים כמדובר ודו"ק היטב:

פחד ופחת הי' לנו השאת והשבר. וקשה כפל הלשון. נראה כי אם אחד הי' עשיר והי' לו שונא גדול והי' נכנע השונא לפניו ואח"כ נעשה הוא עני ולא עוד אלא שהשונא נעשה עשיר יש שני צרות חדא שהוא עני וב' שהשונא הוא עשיר כן דוגמתו נעשה בנו שאנו בני ישראל הלכנו בגולה ולהשונאים הולך וגדול עד מאוד וזה פחד ופחת הי' עלינו כפל שני צרות וקאמר מה זה מסיק השאת והשבר ר"ל שאת הוא לשון התנשאות להשונאים והשבר שבא עלינו והשי"ת יגאלנו ב"ב א"ם:

כל עמה נאנחים מבקשים לחם. ע"ד משל לאדם שהולך בצער גדול אינו רוצה לאכול מחמת צרות ואינו רעב והולך כך בלא לחם עד שרואה שכמעט יוצא נשמתו אוכל מעט כדי חיוני. כן כיוון הנביא בכאן כל עמה נאנחים מבקשים לחם ר"ל שכ"כ גדול הרעב בישראל שאע"פ שהם הולכים בצרות גדולות אעפ"כ מבקשים לחם מחמת גודל הרעבון שכמעט יצאה נשמתם:

ה' ממרום ישאג ממעון קדשו יתן קולו שאוג וגו'. כי ידוע שהצדיקים מורידין אח הקב"ה ממעלה למטה כדאיתא בש"ס ובמדרשים כדוגמא האב שרואה דבר הגון בתינוק אז הוא משחה אליו ועושה עצמו קטן ובזה יש תענוג גדול להאב אע"פ שמקטין עצמו כי זה ניחא לו להקטין עצמו כן השי"ת יש לו שעשועים גדולי' במה שמורידי' אותו ולהיפוך

חלילה כשאינם מורידים אותו יש לו כביכול צער. וזה ה' ממרום ישאג ר"ל שהקב"ה שואג על מה שהוא במרום ולא למטה וממעון קדשו וגו' כמדובר ודוק:

כל רודפיה השיגוה, בין המצרים. כי העבדים שאין ראוים לראות פני המלך א"א לראות בשום פעם המלך וא"א שיעשה משאלותיו כי אין בא לפניו אף כשהמלך עובר בדרך רק כשהמלך עובר במקום צר אז נופל אותו העבד לפני מרכבתו ואין דרך המלך לעבור על אדם חי וצועק העבד משאלות לבו. וידוע מהזוהר ותצפנהו שלשה ירחים שיש דין דהיינו. תמוז. אב. טבת. וזה כל רודפיה השיגוה בין המצרים כמשל העבד שנופל לפני המלך במקום צר ודו"ק. והנה גם העבד שהוא קרוב למלכות כשחטא א"א לבא לפני המלך אלא אם עובר במקום צר אלא שאף עפ"כ יש חילוק בין זה העבד לזה העבד שזה ראוי לבא לפני המלך רק שחטא כנגדו לכך כשהמלך עובר במקום צר ונופל אף שלפעמים אין ממלא לו בקשתו מ"מ יודע העבד שנכמרו רחמיו של המלך ואז יוכל העבד לבא לפני המלך לביתו משא"כ אותו העבד שאין ראוי לבא שתיכף כשהמלך אין ממלא לו בקשתו במקום צר אז א"א לבא לפני המלך לעולם. וזה שאנו אומרים מן המצר קראתי יה כשאני נפלתי לפניו במקום צר אף שאינו עונה לי מ"מ יש לי בטחון שנכמרו רחמיו ואוכל אני להתפלל לפניו אף במרחב וזה עניני במרחב יה. וידוע שיותר גדול טובת המלך כשהוא בביתו ממה שהוא אינו בביתו כי אין לו כ"כ לתת לו וזה ויוציאני למרחב יחלצני כי חפץ בי ולא ישכח אותי וטובתי יהי' שלימה ודו"ק:

עצינו במחיר יבואו. ע"ד שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי כי כמו שא"א לעולם בלא ד' רוחות כך א"א לעולם בלי צדיקים וע"י קיום התורה והמצות שעושין נתקיים העולם והאומות. וזה שמוני נוטרה את הכרמים ואין בי כח לנטור אותי וזה עצינו רמז לתורה ע"ד עץ חיים הוא וגם הצדיקים נקראים עץ ע"ד היש בה עץ וזה עצינו במחיר יבואו אל האומות והקליפה מחיר הקדושה ועל צוארינו נרדפנו בתפלתנו ובמעשינו אנחנו רודפים ע"ד נדעה ונרדפה לדעת את ה' למקום בית תפלתנו הנקרא צואר כמאמר חז"ל ומשם אנו מריקים שפע אבל לא הונח לנו כי הכשדים אוכלים אותה. ומצרים נתנו יד והיא היד שנשתלחה במקדשנו כמ"ש האר"י ז"ל שם:

למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים. ע"ד הלצה כי אורך ימים בימינה למיימינים בה והיינו עוה"ב שכולו ארוך ועושר וכבוד למשמאילים בה והוא ית' עוזב אותנו מטובת עוה"ז ומטמין לנו הכל לעוה"ב וזה למה לנצח וגו' ואת מעזבינו לאורך ימים הכל ואנו רוצים גם עושר וכבוד דהוא טובת עוה"ז:

או יאמר למה לנצח תשכחנו. דקדק הלחם דמעה שלנצח משמע לעולם ואח"כ אומר תעזבינו לאורך ימים משמע לא לנצח. ונראה דהשכחה הוא לשלוח לנו נביאים כשנים קדמוניות לעורר אותנו לעבודתו אלא שהוא ית' רוצה שאנחנו נעורר מעצמינו ועי"ז בא שעזב אותנו לאורך ימים שבמשך זמן גדול נעורר עצמינו משא"כ אם הוא ית' הי' מעורר אותנו:

כי אם מאוס מאסתנו. כמו אב אשר מלביש מלבושים נאים לבנו והגם שלפעמים הבן חוטא מ"מ כשהאב משגיח עליו נושא חן בעיניו מחמת הבגדים אשר הבן מלובש והוא גם יפה עינים אבל אם האב הסיר הבגדים נאים והבן הולך קרוע ובלוי וכשחוטא אח"כ אף שמסתכל עליו אינו נושא חן ותיכף מעניש אותו וכן אירע לנו שהוא ית' הסיר עדיינו שהי' לנו מהר חורב וניטל צלמו מאתנו וגם שיעור קומה ניטל מאתנו וכעת הגם שהוא ית' מסתכל עלינו אין לנו חן ולכך מעניש אותנו ביותר. וזה אם מאוס מאסתנו שהיית ממאס אותנו ממש בתואר פנינו ועי"ז קצפת עלינו עד מאוד ולכך מבקשים השיבנו וגו' שתשוב לנו עדיינו ושיעור קומה ואז נזכה בודאי ונשובה אל וגו' לגמרי ולכך בא כפל לשון:

מאמרים ופסוקים השייכים לחורבן

ביהמ"ק: **איתא** בגיטין אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים כו'. הכוונה לרמוז בזה על יצ"ט ויצה"ר דיצ"ט נקרא קמצא כהדין קמצא דלבושי' מיני' ובי' כן הענין היצ"ט שהוא מסית לדברים טובים והטוב הוא מלך מ"ה הקב"ה שנקרא טוב. ע"כ הוא כדמיון קמצא דלבושי' מיני' ובי'. ובר קמצא הוא מכונה על יצה"ר שהוא מסית הכל לדברים הרעים לפניו ית' והדבר הרע נתהווה אח"כ מהשבירה וע"כ הוא כדמיון תולדה להטוב שהוא נעשה אח"כ והמכוון בכאן כי מכח שהטו עצמם מצד היצ"ט ליצה"ר נחרב ירושלים:

שם בגיטין פ' הנזיקין אסקי' בנגידא אמר לי' מאן חשיב בהאי עלמא א"ל ישראל. מאי לאדבוקי בהו א"ל מילייהו נפישין ולא מצית לקיימינהו זיל אגרי בהו בהאי עלמא והוית רישא דכתיב היו צריה לראש כל המיצר לישראל נעשה ראש. ויש לתמוה דזה רצה לדבק בישראל ונתן לו עצה להיצר לישראל שיהא ראש וכי זה ממין הטענה הוא מה שהוא רוצה והוה כטוענו חיטים והודה לו בשעורים. ונראה כי יש לדקדק על מה דאמר נפישין מילייהו ולא מצית לקיימינהו למה מקיימין ישראל אם מעט אם הרבה ישראל הוא אך כי ידוע שצופה רשע לצדיק וגו' ובכל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו כו' והוא ית' עוזרו וזה אשר השיב לו כי נפישין מילייהו ומי שהוא בר ישראל יש לו סייעתא דשמיא ע"י כי קדוש הוא לאלהים מבטן אמו ע"י זכות אבותיו אבל אתה בודאי לא

מצית מקיים להו כי לא יהי' לך סיעתא דשמיא וע"ז נתן לו עצה ממין הטענה זיל אגרי בהו וכשתצר להם תהי' ראש ולב מלכים ושרים ביד ה' ואז תהי' מושגח גם אתה מאתו ית' ואפשר דתוכל לקיים מילייהו לדבק בם. וזה אחשוב גם בכוונת הקרא לעוות אדם בריבו אדני לא ראה וגו' ציוה. וכתב האלשי"ך ולחם דמעה שאנו אומרים שאנחנו לא חייבים בחטאתינו כי לו ית' ידוע הכל. ולדרכינו הוי הפי' שאנחנו אומרים שהוא ית' לא ראה אותנו לא השגיח עלינו. ולא ציוה. פי' לשון זירוז וצוותא שלא עזר לנו ולא הי' לנו סיעתא דשמיא ובשביל זה חטאנו. ועד"ז פרשתי במקום אחר המשנה נפל הבית עליו ועל אמו:

מאמר אית לן בירי בדברא עיילוה למתא. כתבו ז"ל כי ציון שדה תחרש בעת החורבן נקרא שדה ובעת הגאולה נקרא עיר. וזה בירא בדברא כעת בגלות הוא שדה עיילוה למתא תפעול שיהא מתא ונראה כוונת התירוץ אייתי חבלא דפארי ועיילוה כי ידוע יעקב חבל נחלתו ני יעקב הוא בריח התיכון מבריח מן הקצה אל הקצה כי הוא מזה העולם ומהמלאכים כעין מאמרם ז"ל שהוא ית' אמר נעשה לאדם מהתחתונים ומהעליונים וזה תפארת עמודא דאמצעותא ועתה עבדי ישראל אשר בך אתפאר כי הוא דבר ממוצע בין התחתונים לעליונים וכשישראל ממשיכין הארה מהתפארת נגאלים וזה חבלא דפארי השפע מהתפארת ועיילוה והבן:

מאמר משחרב ביהמ"ק ניטל טעם הבשר וניתן לעצמות נראה כמ"ש ואל תתאוה לשולחנם של מלכים כי שולחנך גדול משולחנם. נראה גם בעוה"ז הוא כן כי איזהו עשיר השמח בחלקו והוא יתברך נותן ברכה במעיו ונהנה יותר במועט כאלו הי' בה כל המטעמים ע"ד שמצינו במן וידוע כי בימי המקדש היו ישראל נהנין מעיקר השפע וכעת בעו"ה להיפוך אנחנו נהנין מעצמות ומ"מ בחר בעם קדושו ונטל טעם השפע ונתן לעצמות וקדושים נהנים מאוד כמו סעודת שבת שיש בו טעם שבת וכדומה:

מסורה נפלה ולא תוסיף קום. דוחו ולא יוכלו קום. שוא לכם משכימי קום. ונראה כי מקרא מפורש שאלה יעמדו לחיי עולם ואלה לחרפות. וזה נפלה וגו' קום שיקומו (וכן דרשו חז"ל) וגם אצל פועלי און נראה כוונת הקרא דוחו ולא יוכלו כי פירושו מלשון כלי' פי' שלא יהי' להם כלי' לגמרי בנפילתה אלא קום שגם המה יקומו ואדרבא הקליפה קדמה לפירי והם יקומו מתחלה וע"ז אומר שוא לכם משכימי קום. פי' אותן שיקומו מתחלה והיינו הפועלי און שהם הקליפה כי תקומתם יהי' לחרפות ולדראון אבל אנחנו נקום לחיי עולה:

כי שתים רעות עשה עמי. אותו עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים. הכוונה בזה ע"ד משל למלך שנתן חותמו לבנו כדי שאם יהי' במקום מסוכן במקום לסטים אז כשיראו אצלו חותם המלך יזדעזעו ממנו מלעשות לו מאומה ויהי בהיות הבן בדרך וישכב וירדם תחת כותל א' ובא בן כפר א' וגנב ממנו החותם ויהי בהקיץ הבן מלך משנתו הי' מקונן מאוד על ב' דברים הא' כפשוטו שכבר אין בידו במה להציל עצמו מפני לסטים שיסברו שהוא אדם כפשוטו ואינו בן מלך והב' שבן הכפר שגנב החותם יראה לכל ויאמר על עצמו שהוא בן מלך. והצער הב' הוא יותר גדול מן הראשון. וזה הענין בנו בני ישראל שנתן הוא יתברך לנו חותמו ואות. והאות הוא השכינה שהיתה שרוי' ביניינו בביהמ"ק והיו רואים כל האומות כי שם ה' נקרא עלינו וייראו בפני בני ישראל. אבל בזמן הגלות יש לנו ב' בכיות הא' שכבר אין לנו חותם ואות שהשכינה אינה שרוי' בתוכינו. והב' הוא יותר צער מה שהשכינה משפיע על האחרי':

מאמר בגמרא הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו. והוא תמוה האיך אפשר זה להיות הלא כל התורה מורה הכל על עבודתו ית' שמו. ונראה כוונת הגמרא בהקדם מה שאמר מורי ורבי הגאון החסיד מו"ה דוב בער ז"ל. בפסוק מה ה' אלהיך כו' ר"ל שיהא יראת האדם דומה ליראת השי"ת ולא כדמיון אדם הירא על בנו ומצווה שלא ילך בחוצות וברחובות פן תגוף באבן רגליו והבן אין בו דעת כ"כ לשמור ג"כ מכח כוונת יראת האב רק מכח יראה הגרוע פן יסרהו אביו ביסורין נמצא באמת עושה מה שאביו מצווה רק שיראה שלו אינו דומה ליראת האב כן הדמיון אצלינו עיקר שיהי' כוונת היראה אצלינו כמו כוונת ית' שציוונו תורת חוקים צדיקים שמכח זה נתקרב אצלו ית' כן יהי' כוונת היראה אצלינו ולא מחמת יראת העונש. וזה כוונת הנ"ל הלוואי אותי עזבו ר"ל שיהי' עובדין אותי עכ"פ מחמת יראת העונש שבזה בודאי עזבו אותי ח"ו כי אין כוונתו בעבודה רק מחמת יראת עצמו שלא יבוא לידי עונש בעוה"ב ותורתי שמרו ר"ל כי עכ"פ העובד מיראה שומר תורתו ית' רק שעזב אותי שאין עובד אותי בתכלית היראה ממני ממש והלוואי שנבוא ליראה זו אכי"ר:

ה' ממרום ישאג שאוג ישאג על נוהו וגו'. הכוונה בזה ע"ד המעשה שמביא במדרש א' שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל אשה אחת שהי' לה בן ומת התינוק ובכל חצות לילה היתה האשה מתעוררת עצמה בבכי גדול על בנה וכששמע רבן גמליאל אז הי' אף הוא נזכר על חורבן ביהמ"ק ומעורר עצמו גם הוא בבכי גדול על החורבן. וזה הוא הכוונה בכאן ה' ממרום ישאג ר"ל על מיתת הצדיקים שהוא ממרום במעלה מרומים מאוד ומקונן מאוד על מיתתן כמד"א יקר בעיני ה' המותה לחסידיו שאוג ישאג על נוהו

ר"ל שמחמת אותו הקינה והבכי הוא כביכול מעורר עצמו גם על נוהו דהיינו על ביהמ"ק שנחרב כאשר הי' הענין בר"ג כנ"ל:

השיב אחור ימינו מפני אויב וגו'. הכוונה בזה כי ימין הקב"ה הוא חסד להשפיע להעולמות והרשעים יונקים מהאחוריים וזה הוא השיב הוא יתברך אחור ימינו ר"ל להיות ימינו רק על הרשעים שיונקים מהאחוריים מפני אויב כדי להשפיע על האויבים דהיינו על הרשעים. וזה הוא שמקונן על התמעטות השפע להיות כל השפע רק על הרשעים שהם אויבים להקב"ה כמד"א בשה"ש שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי שזה ג"כ ע"ז הענין:

אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד. הכוונה במה שמבואר שיש שני זמנים לגאולה זכו אחישנה לא זכו בעתה וזה שמרמז בפסוק אתה תקום וגו' כי עת לחננה ר"ל שהרחמים יהיו מאתו ית' על ציון בא' משני אופנים או כי עת לחננה ר"ל כשיעוררו ישראל החנינה אצלו ית' בכח מעשיהם הטובים ויעוררו עת לטובה ואז יהי' במדריגת אחישנה או במדריגת הב' כי בא מועד כנ"ל לא זכו בעתה. וזה שמרמז ג"כ בפסוק בתורה בדברי בלעם שאמר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב ולכאורה הוא כפל הדברים במלות שונות רק שכיוון ג"כ לזה כמבואר בגמרא שתיבת עתה מרמז על התשובה וזה שאמר אראנו ולא עתה ר"ל שראה דבר זה בנבואה כשלא יהיו ישראל במדריגת עתה לעשות תשובה כראוי אז אשורנו ולא קרוב שאז לא יהי' במדריגת אחישנה להתקרב הגאולה לפנים מן הזמן רק לא יהי' הגאולה כ"א בעתו כמד"א למעני למעני אעשה:

הן אראלים צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. כתב רש"י ז"ל אראלים הוא מזבח. ונראה שידוע ששריפת בית אלהינו הי' מצד רחמנות ששפך חמתו על עצים ואבנים ונמצא שרעה לא הי' רק לעיני הרואים ובאמת כוונתו הי' לטובה והרעה שבעיני הרואים נקרא חוצה מלשון חוץ שבעיני הרואים וכוונתו ית' נקרא פנים הדבר שהוא רחמנות וכ"ז הוא לאותן שהן חוטאים משא"כ לצדיקים שבאותו הדור כגון ירמי' הנביא וכדומה הי' רעה בפנימיות כמו בחיצוניות שלא הי' צריך לכפרה שישרוף המזבח ונגרע מערכו בהתמעטות קדושת בית אלהינו וזה על המזבח צעקו היינו המון עם חוצה שרעה לא הי' רק בחיצוניות כי הפנימיות הי' חסד טובה כמדובר משא"כ מלאכי שלום אותן אנשים כשרים ושלמים. מר יבכיון שזה הי' רעה עליהם באמת בפנימיות וחיצוניות כמדובר. וידוע כל דור שלא נבנה ביהמ"ק כו' ולהמון עם הגלות כפרה לטהר ולזקק מכל הזוהמות משא"כ לצדיקים שבדור שהוא בכי מאוד ע"ד מאמרם ז"ל ראוי הי' שתשרה עליו שכינה אלא שאין הדור ראוי לכך בפרט בח"ל אויר הטמא וכל נביאיו לא מצאו חזון:

או יאמר הן אראלים צעקו חוצה שהמלאכים צועקים על, מה שהמה בחוץ בחורבן הבית שפחה מלגיו כידוע גבירתה מלבר. וע"ז אנו מבקשים קומי צאי מתוך ההפכה שלא יהא הדבר מהופך אלא גבירתה תהא מלגיו:

או יאמר הן אראלים צעקו חוצה היינו ישראל צעקו חוצה שצועקים הכל על החיצוניות הב הב וע"ז מלאכי שלום מר יבכיון שהמלאכים בוכים על מה שעם ישראל אינם מעוררים לקרוא באמת שיתפשט אלהותו על כל אומה ולשון. ועד"ז י"ל בפסוק קוה לשלום ואין טוב פי' שתקוה שתהיו כולם בשלימות שלא יחסר לך שום מדה וצדקות בעבודתו ית' ואין טוב לא שתקוה שיהי' לך טוב ולעת מרפה אם חליל' אתה לא תשגיח לקוות ולבקש על קדושת שמו רק בעת רפה כל עצמך ואז חלילה להיפוך והנה בעתה:

או יאמר אראלים דהיינו מזבח כפירש"י בישעי' (קפיטל ל"ג) שע"י חורבן המזבח נתחסר השפע והמזון:

הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו כי יש שני מיני בני אדם אשר שוכחין בדביקתו ית' אחד המון עם שהולכין אחר מילי דעלמא והב' לומדי תורה שנכנסין לעמקי התורה וא"א שיהי' להם יראה ואהבה כמו בתפלה והאר"י ז"ל כתב שהוא ית' חפץ יותר ביחודים מעסק התורה ובודאי הנביאים וגדולי ישראל היו עושין רצון קונם במדרגה הגבוה. וזה אמרו הלואי תורתי עזבו היינו ע"י עסק התורה וזהו ותורתי שמרו אבל לא מחמת מילי דעלמא:

או יאמר הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו. ונראה ע"ד הפסוק אותי עזבו מקור חיים פי' כמו שאינם שואבים המים חיים אינם ניתוספין המים במעין כך כשישראל אינם שואבים ממי התורה הקדושה לא ניתוסף כח הקדושה בשכינת עוזו וזה שפעלו שתי רעות במעשיהם הרעים א' שעזבו כח השכינה ית' שהוא מקור מים חיים כמדובר. והשנית שחצבו להם בארות נשברים שנתנו כח לס"א ר"ל בעבירות שעשו וזה הלואי אותי עזבו שלא עשו רק אחת ועכ"פ ואת תורתי שמרו שלא עשו עבירות ולא נתנו כח לקליפות:

ה' ממרום ישאג. פי' שהתעוררות הצדיק התחתון שנקרא מרום מתעורר הוא ית' ושואג. או ע"ד מ"ש האר"י ז"ל שיש אחד עשר סימני הקטורת להכניע הקליפות שזה לעומת זה ברא אלהים נגד עשרה מאמרות יש אחרים כנגדן וא' מחי' כי בקדושה המחי' מאתו ית' שורה בתוכו משא"כ בקליפה שאין רוצה להשרות הקדושה בתוכו והוא מלמעלה מחי' אותן מרחוק וכן באדם שהוא חוטא מסתלק החיוני מלמעלה וכן כשישראל היו שרוי' על אדמתן הי' ה' שוכן בקרבם וכעת נתעלה ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו

כי עיקר רצון הבורא ית' שישרה בתוכנו רק תלוי שבני אדם יהיה ראוין לכך להיות היכל ה' המה בעצמם וזה ה' ממרום ישאג מה שהוא צריך להיות מרום כי מגמתו להיות שוכן בתוכנו:

אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. הכוונה בזה דידוע משחרב בהמ"ק נמסרו רזי התורה לחיצונים. וזה הוא אלביש שמים קדרות ר"ל הרוחניות התורה הנקרא שמים הלביש אותן ית' עם קדרות ר"ל שבאו לתוך קדרות ונמסרו לחיצונים. ושק אשים כסותם ר"ל שק נקראים הקליפות בספר הזוהר והם כיסוי תורה כדמיון הכסות המכסה את האדם כן כיסוי הקליפות על התורה:

ע"ד משל על מנהג בני אדם שצועקין ובוכין בתשעה באב ורק הכל לגרמי' ולא יבינו אל פעולות ה' להשתדל בתכלית השכינה והנא כדמיון אדם אשר הוא תמיד בהרי חושך ולא ראה אור מימיו עד שאינו יודע מה הוא אור וכשיבא אצלו אדם אחד ממקום אור אל מאפל שלו ומספר לו מענין אור אין מבין כלל עליו מה תועלת יש בה כן הענין לרוב בני אדם אין מבינים בתכלית האור השלימות מהשכינ' ובמה שנחסר לה מחמת הגלות אף שאומר להם איזה אדם מגודל החסרון מתכליתה אינם מבינים כלל עליו ואינם מבינים בציור שכלם על הדבר הזה אבל לא כן שרידים אשר ה' קורא כל הבכי' שלהם בת"ב רק על גלות השכינה:

ציון במשפט תפדה. פי' עיר ציון וירושלים בעצמם יהא הדין נותן שתפדה כי אם בני אדם חטאו אבל העיר והעזרות מה חייבין אבל ושבי' בצדקה פי' הבני אדם ששבין אליה לתוכה זה יהי' בצדקה שהוא ית' יעשה עמנו צדקה לפנים משורת הדין אע"פ שחטאנו אמן:

עד אנה תשכחנו. דהיינו שאתה אומר שובו אלי וגו' וזה עד אנה תסתיר פניך כי פנים הוא לשון פנה אלי כמ"ש הרמב"ם והיינו פניך ואתה תעורר מאתנו וזה עד אנה אשית עצות ופוסח על שתי הסעיפים ועי"ז ירום אויבי עלי:

או יאמר עד אנה תשכחנו כו' עד אנה תסתיר פניך ממני עד אנה אשית עצות בנפשי עד אנה ירום אויבי עלי (עיין בשל"ה הקדוש בדרוש פ' מטות ומסעי) נראה ע"ד שפירשתי בתפלת הוידוי תבא לפניך תפלתינו ואל תתעלם מתחנתינו והוא פסוק האזינה תפלתי ואל תתעלם מתחינתי כי הוא כפל ונראה כי יש שני מיני אגרת שהבן כשהוא מרחוק כותב אגרת לאב בכתב יפה ולשון נקי ושכל צח שחידש ובזה נכמרו רחמי האב על הבן באהבה יתירה ממה שהי' לו מקדם בכתב גסה שלא מבעי' שלא נתוסף לו אהבה יתירה ע"י האגרת אלא אדרבא נתוסף שנאה וזה בקשתינו תבא לפניך תפלתינו שהוא מעלה

הגדול' שע"י שתפלתינו יהי' נקי וחשוב תבא לפניך ית' ויהי' נתון למעלה ובודאי תפעול פעולה גדולה ועכ"פ אל תתעלם מתחנתנו פי' שלא יבא העלמה ע"י תפלתינו כי לא נהי' במדרגה השני' שחליל' ע"י התפלה תוסיף שנאה ותתעלס מאתנו וזה עד אנה תשכחנו הוא מדרגה היותר גדולה וזה קאמר על אנה אשית עצות אלא ע"י התפלה והצעק' נפעלו אהבה והתקרבות והבחינ' הב' אמר עד אנה תסתיר פניך ממני ממני דייקא שעל ידי בא חלילה יותר הסתרת פנים וע"ז קאמר עד אנה ירום אויבי עלי פי' בתפלה הגרוע לא מיבעי' שאינו מגביר כ"כ הקדושה אלא חלילה מגביר יותר כח הס"א וזה עד אנה ירום אויבי עלי שבא עלי יותר התרוממות:

עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר עוררה גבורתך וקנאתך על אויביך. הכוונה ע"ד שמבואר בש"ס הן הן נוראותיו הן והן נפלאותיו שאלמלא גבורותיו האיך אומה כזו יכולה לקיים. כי מדרך האב שאין יכול לעמוד עצמו לראות את בנו ביד אויב וזה שקאמר עד מתי עוזך בשבי ר"ל שאתה עוזב אותנו בגלות ומדת עוז דהיינו גבורותיו אינם נכמרים כלל רק במה שאנחנו ביד האויב כנ"ל ותפארתו אינו כ"א במה שאנחנו ביד צר עוררה ר"ל שיותר טוב הי' שיוגמר מדת גבורתו להיפוך כפי האמת שלא נהי' בגלות ויעוררו כל הגבורות והדינים עליהם:

והציקותי לאריאל והיתה תאני' ואני' והי' לי כאריאל. ידוע שהמזבח הי' מכפר וידוע מאמרם ז"ל מזמור קינה מבעי' לי' אלא ששפך חמתו על עצים ואבנים וא"כ גם בעת החורבן הי' כפרה במה שנשרף וזה והי' לי כאריאל החורבן הי' ג"כ מכפר כמו בשעה שהי' קיים וזה על מה תוכו וגו' כל ראש לחלי וכל לבב דוי כי אית במדרש איכה שהוא ית' נקרא לב ע"ד צור לבבי וכן נקרא ראש ע"ד שכתב הזוהר הק' החכם עיניו בראשו שהחכם תמיד משגיח על הראש ויש לבב גם למטה וכן ראש רק שהוא ית' נקרא כל ראש שהוא לכללות מן הכל וכן כל לבב וגודל רחמנות ית' עלינו כאב על בנו כשבנו חולה גם האב דואג וזה על מה תוכו כל ראש לחלי וכל לבב דוי. פי' שגם לו ית' הוא צער גדול ולכן בזה תענשו ארצכם שממה וגו' שאשפוך חמתי על עצים ואבנים כו':

אדמתכם לנגדיכם. פי' שאדמתכם שהוא תמיד רחמי' עליכם בשורש למעלה יהי' לנגדיכם פי' התנגדות כי הרשעים מהפכין מדה"ר למדה"ד:

או יאמר כי כשעם בני ישראל מתאנחים על חורבנותם הוא יתברך מכפר ג"כ על עונותיהם. כי השי"ת סופר כו' בבית גנזיו וכמאמרם ז"ל וזה והיתה תאני' ואני' ועל ידי זה והי' לי כאריאל שיתכפר על עוונותם ע"י אנחה ובכי וידוע כי הכפרה מכבה הקליפות וגם כל הגוף מורכב מטוב ורע ובמצות ובמעש"ט שוברין ומכניעים הקליפות

סטרא דרע. וזה נרמז בגמרא אנחה שוברת חצי גוף. פי' שוברת חלק רע מהגוף שהוא חצי ואפשר דזה נרמז במדרש כי ה' הוגה יכול על מגן ת"ל על רוב פשעיה. פי' שתסבור שהבכי לא פועל כלום רק כמו שמכין ועונשין לא' שהוא בוכה כך הבכי' זו ר"ל על רוב פשעי' שיכניע הפשעים בזה:

או יאמר יכול על מגן. פי' על רישא דקרא היו צריה לראש אויביה שלו יכול זה במגן דלמה נתעלו הגוים למעלה ת"ל על רוב פשעיה. פי' כי גם זה גרמו הפשעים כי זה לעומת זה ברא אלהים וכשזה קם ע"כ זה נופל וכן להיפוך:

או יאמר ע"ד שכתב בזוהר הקדוש פי' פנחס כי לכאורה אין לנו מנחם חלילה דלא כתיב בקרא אלא שני בתים גדול יהי' כבוד האחרון מן הראשון ותירץ כי עדיין לא הי' הבית ראשון נבנה שיהי' ממעשי ידיו מחמת שהעונות היו גורמים. וזה כי ה' הוגה פי' שעושה להתאנח ולבכות יכול על מגן. פי' למה נבכה בחנם הלא לא יהי' שוב בית ע"ז אומר על רוב פשעיה. פי' בשביל זה לא הי' לנו הבית ראשון עדיין:

או יאמר ע"ד ששמעתי מהרב הגאון מו"ה פנחס אב"ק דק"ק לעחיויץ. ע"פ הוי מושכי העון בחבלי השוא ובעבותות עגלה החטאה. פי' כי ידוע מי שעבר ושנה נעשה לו כהיתר ואומר מותר אונס הוא ונקרא שוגג וזה מתחלה עון מזיד הוא ואח"כ נעשה שוגג חטאה ועד"ז אמר כבוד הגאון מו"ה לוי יצחק אב"ד דק"ק זעלחוב על מאמרם מעביר ראשון ראשון. פי' שני ראשון דהיינו מה ששינה בעון וממילא נמחל מה שעשה אח"כ דהוה שוגג ואונס. וזה הוא הכל בעון א' משא"כ שעושה בכל פעם עבירה אחרת דהכל נחשב והוה מזיד. וזה יכול על מגן שלא עשה רק חטא א' ונעשה אח"כ הכל שגגות ואף שהוא מכוער מאוד מ"מ אצלו ית' לא הוי זה כ"כ כדין ע"פ תורתו הקדושה דלא הוי מזיד רק שני פעמים ת"ל על רוב פשעיה. פי' שהרבו בפשעים כל פעם פשע אחר והוי הכל מזיד וזה ע"ד הלצה:

שומר מה מלילה שומר מה מליל אמר שומר אתה בוקר וגם לילה וגו' הכוונה בזה שאנו אומרים לפניו ית' שומר מה מלילה ר"ל למה נמשך כ"כ זה הגלות האחרון וא"ת שזה מחמת גודל עונותינו שהרבינו לפשוע שומר מה מליל ר"ל זה גלות מצרים שנאמר בה ליל שימורים הוא הלא ג"כ היינו ערום וערי' בלי תורה ומצות כמו שאמר הקטרוג למעלה הללו וכו' והללו וכו' ואעפ"כ בחמלתו גאל אותנו והקב"ה משיב אומר שומר אתא בוקר גם לילה ר"ל אינו דומה גלות האחרון לגלות מצרים ואף שהי' ממהר לגאלם לא הי' גאולה אמיתי שהי' בדעת הקב"ה שיהי' להם עוד גלות אח"ז ע"כ כ"כ מאחר אותנו בגלות עד שתתמרק אותנו מכל עונותינו מאחר ששוב לא יהי' גלות אח"ז אבל

בגאולת מצרים אף שאמר שומר אתא בוקר דהיינו הגאולה אבל גם לילה הי' אחריו דהיינו עוד גלות וע"כ לא דקדק עמהם כ"כ:

או יאמר הסיפא דקרא דאיכא שני מיני גאולות א' בעתה אף שישראל לא יהיו ראויין לכך למענו יעשה ואיכא גאולה ב' אחישנה וזה יהי' כשישראל יהיו טובים דוקא וזה רמוז בקדיש בחייכון ובחיי דכל בית ישראל שנהי' צדיקים ועל בעתה אין צריכין תפלה רק על אחישנה וזה משיב אומר שומר אתא בוקר באמת שיש גאולה הנמשלת לבוקר וגם לילה אף שחוטאים ונמשלים ללילה ע"ד והי' במחשך מעשיהם רק ע"ז אין אתם צריכים להתפלל כי זה מוכרח למענו ית' כרצונו ואם תבעיו שאתם רוצים להתפלל על הגאולה והיינו על אחישנה בעיו ושוב אתם צריכים להתפלל ולעשות תשובה כדי שתתקנו דרכיכם:

על נהרות בבל. כי נהרות השפע היום בלולים שהקדושה נתלבש בחיצוניות ר"ל כידוע ובבל הוא בלל גם בכינו בזכרנו את ציון הסימנין שלמעלה על ערבים בתוכה תלינו כינורותינו הוא רצונינו כמ"ש האר"י ז"ל כי כנור גמטריא רע"ו שהוא לשון רצון בתרגום וזה על ערבים בתוכה. פי' על מתיקות של בבל שהוא צד הקדושה תלינו כנורותינו רצוננו וזה מאמרם כנור הי' תלוי למעל' ממטתו של דוד. פי' שכנור הוא רצון כנ"ל ורצון יראיו יעשה כי ברצון הטוב נתהוה דבר קיום ממשי ובתוכו נתלבש רוח ה' ית' וזה הי' רצון של דוד שיעמוד בחצות ונעשה ממשי וקיום ונתלבש בו רוח ה' וזה בחצות לילה רוח צפונית שנצפן ונתלבש בזה הכנור דהוא רצון דוד שיקום וזה הי' מנשבת ועמד תמיד והוא ית' יזכה אותי וזרעי וזרע זרעי לקיים כל חוקיו:

רמז למה שאמר אבידה נחזרת בסימנים. דידוע מאמרם ז"ל במדרש בשעת החורבן באו האבות לפני הקב"ה ולא נכמרו רחמיו עד שבאת אמנו רחל ואומרת רבש"ע אנכי בשר ודם לא קנאתי באחותי שמסרתי כל הסימנים ללאה עד שנכמרו רחמיו ית' והשיב מנעי קולך מבכי ושובו בנים לגבולם וזה הרמז שע"י הסימנים שמסרה רחל ללאה יחזיר לנו אבידתינו ב"ב א"ס:

ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם. פי' שע"י התפלה יהי' לכם מחילת עונות ולא אסתכל בכם להענישכם. או שלא יהי' בעיניו כאלו בשר ודם מתפלל לפני כי אעלים עיני מכם ויהי' חשוב ומקובל לפני כשירות המלאכים שלמעלה מכם:

או יאמר ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם ידיכם דמים מלאו ודרשו בגמרא שתפלה יותר מקרבנות ע"ש. וקשה הא כתיב גם בתפלה אעלים עיני מכם ונראה כי למשל אם מוכה שחין מכף רגלו ועד קדקדו מנגן עד שאין כמוהו בכל הארץ אם עומד ברחוק

והמלך שומע קולו אז ערב לו קולו ואוהב אותו מאוד משא"כ אם הוא עומד קרוב לו ומנגן אף שהוא מנגן יפה אעפ"כ נמאס הוא אצלו מכח הריח רע ואינו יכול לראות בפניו וגוער בו והולך בנזיפה כך הי' כאן שהבטיח הקב"ה אף שהם מלאים עבירות כשיעמדו להתפלל מתוך קירות לבבם אז אעלים עיני מהם מה שהם מלאים עונות לאפוקי שאם לא הי' מעלים את עיניו מהם הי' גוער בהם בנזיפה כמו המוכה שחין שגוער אותו המלך והולך בנזיפה ממנו רק כשעומד מרחוק אז שומע קולו וערב לו כן דוגמתו שאעלים עיני ואז קולכם ערב לי וקאמר למה אינו מעלים עיניו ואפ"ה שומע קולנו לזה מסיק לפי שידיכם דמים מלאו ואע"פ שקולינו ערב מ"מ הי' נמאס בעיניו מחמת המוכה שחין ולכך מעלים עיניו ודו"ק:

מגלת קהלת

הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח כי האדם בא לעוה"ז לתקן עצמו שלא יהי' לו נהמא דכסופא כידוע שבזה העולם עושה לעצמו חילוקא דרבנן ע"י השגתו בתורה כי קודם בואו לעולם לא נעלם מאתו סודות התורה הן בנגלה הן בנסתר כי הנגלות הם בעצם השמים משא"כ לאחר בואו בעוה"ז השפל שהנגלות נעשין נסתרות אליו מחמת מסך המבדיל וצריך אדם טרחה ושקידה רבה להבין דברי תורה בנגלות ומכ"ש בנסתרות וצפונות ולכך זוכה לחלוקא דרבנן כשעמלו בטהרה כו' מה שמטריח עצמו יותר בדברי תורה נתעלה נשמתו מעלה מעלה ממדרגה למדרגה אשר ע"כ נקראים הצדיקים מהלכים ונעשה לו חלוקא דרבנן אשר נשמתו נתלבש בו לאחר מותו לעלות למעלה למקום הראוי לו כידוע. והילוך נקרא כשאדם הולך למקום הגלוי לו משא"כ למקום הנסתר ממנו כגון בלילה נקרא סובב שאינו יודע מקום מהלכו אלא מסבב סביב סביב עד שמגיע למחוז חפצו. וידוע מאמרם ז"ל ע"פ וזרח השמש רמז על צדיקים ולזה בא הפסוק שלאחריו לומר הולך אל דרום פי' שהנשמה בא לעוה"ז לפעולתה לקבל שכר מחמתה. וסובב אל צפון שמייגע ומסבב תמיד לידע צפונות ונסתרות התרה אשר קודם בואו לעולם הי' נגלה אליו וכעת הוא צפון כמדובר סובב הולך הרוח פי' שכל מה שמסבב יותר הולך רוחו ונשמתו ממדרגה למדרגה. ועל סביבותיו שב הרוח ע"ד שאמרו בירושלמי על ר' בון שהטיב דרכיו ותיקן א"ע במהירות ולכך מת בחצי ימיו וכ"כ האלשיך. כי גז חיש ונעופה פי' שגז בימיו ומת בחצי ימיו ע"י שהחש במהירות לתקן מעשיו וזה על סביבותיו שב הרוח פי' שע"י שסיבב הכל במהירות שב הרוח למקומו ומת במהירות בחצי ימיו:

או יאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון כי האדם נברא להחכים ולעסוק בתורת ה' הנקרא דרום ע"ד הרוצה להחכים ידרים וזה נקרא הליכה אבל הבריות אין עושין כן אלא סובב אל צפון מייגעים תמיד להעשיר ע"ד הרוצה להעשיר יצפין ונקרא סביבה ע"ד סביב רשעים יתהלכון וכל מה שהוא סובב הולך הרוח מאתו ופורחת בצאת נשמתו ממנו וזה סובב סובב שבסיבת סיבותיו לגנוז העשירות פורח נשמתו ממנו כמדובר או שהקרא מסיים מוסר על אותם הסובבים שאינם משימים אל לבם שבאפשר שבאמצע סיבותיו ישוב הרוח כי לא תדע מה יולד יום:

כל עמל אדם לפיהו. ונראה לפרש כי אנחנו מבקשים כשם שאנו אומרים לפניך שירה בעוה"ז כך נזכה לומר לפניך שיר ושבחה לעוה"ב כי כל תענוגי עוה"ב הוא בזה שמזמרים לפני השי"ת וזהו יותר תענוג מכל התענוגים שבעולם וכל יגיעות הצדיק הוא בשביל עוה"ב ותכלית קיבול שכר לעוה"ב הוא במה שיזכה לומר שיר ושבחה לאדון כל כי זה עיקר התענוג של עוה"ב כמדובר וצדיק נקרא אדם וזה כל עמל אדם של הצדיק שמייגע א"ע בעוה"ז בעבודת השי"ת לפיהו הוא בשביל שיזכה לומר שירות ותשבחות בפיו לעוה"ב:

כי יש אדם שעמלו בחכמה ולאדם שלא עמל בו יתננו. כי לפעמים יש צדיק גדול ומבייש לחבירו ואז כל הזכיות שלו לוקחין מאתו ונותנין לחבירו שבייש אותו וכמ"ש בחובת הלבבות שלפעמים אדם מוצא למעלה זכות שלא עשה והוא מחבירו שבייש אותו:

יש רעה וגו' עושר שמור לבעליו לרעתו פי' שיש בני אדם שבממון שלו אינו שולט שמונח איזה קליפה עליו כמ"ש בשל"ה הקדוש וזה שמור לבעליו שיש שמירה לבעלי' עצמם שלא יוכלו ליגע בממון שלו והוא בודאי לרעתו רק העיקר שישלוט בנכסיו ויזכה הרבים ויפרנס אותן כדי שיהיו פנויין מעסקי עוה"ז ויעסקו בעבודתו ית':

אדם לעמל יולד. איתא בגמרא איני יודע אם לעמל תורה או לעמל פה הוי אומר כל עמל אדם לפיהו והוא תמוה. ונרא' ע"ד הירושלמי עד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה באזניך התפלל שלא יכנסו דברי הבאי באזניך באתרא דליעיל כו' וידוע דהכל הולך אחר הפה בדברי מותר ושטות שאדם מדבר נכנסו הדברים בלבו ונתגשם ובקרא כתיב משוכבת חיקך שמור פתחי פיך ובגמרא דורש בשני אופנים או דמשוכבת חיקך קאי על הנשמה או על היצה"ר ולפי דרכם י"ל דשמור הוא לשון שמירה שהאדם ישמור את הפה או ושמור הוא לשון שמירה דמשוכבת חיקך שמר וממתין על פתחי פיו של אדם שהנשמה רוצה שהאדם יפתח פיו בדברי קדושה והיצה"ר ממתין שהאדם יפתח פיו בדברי שטותים. או יאמר משוכבת חיקך דקאי על היצה"ר הוא חלילה על עון הידוע

שמטמאין לאדם בלילה והוי ממש משוכבת חיקך והבן וע"ז רמז לן הקרא תקנה ע"ז שמור פתחי פיך ואז תנצל מזה כי ידוע מכל ספרי מוסר כי ברית המעור היא כנגד ברית הלשון וכשישמור את פיו ינצל מזה ומכלל לאו נשמע הן ועד"ז שמעתי רמז על משנה דהפסח אינו נאכל אלא בלילה נאכל הוא לשון אוכל דפסח הוא פה סח כמ"ש בכתבי האר"י ז"ל דהדיבור אינו עושה כלי' אלא בלילה אם טמא הדיבור ביום בא לידי קרי בלילה ועד"ז אמרתי בהפטורת בראשית נותן נשמה לעם עלי' וגו' לפקוח עינים עורות ולהוציא ממסגר אסור דהיינו לעלות השכינה דנקרא עולימתא שפירתא דלית לה עיינין כידוע מהזוהר והתיקונים וזה נתקן ע"י מעשינו הטובים וזה לפקוח עינים עורות וכן להוציא ממסגר אסור הוא עד"ז שעמו אנכי בצרה כביכול הראשונות הנה באו וחדשות אני אגיד ידוע שהנשמות באו לעולם לתקן הנשמות שנפלו לקליפה בסוד שברי כלים וזה הם באו לתקן הראשונות וחדשות אני מגיד הוא לשון המשנה כמבואר בתרגום ובכתבי האר"י ז"ל וזה מכוון שצריך למרוק ולהמשיך נשמות חדשות מקליפה ר"ל להמתיק הדבר לפשוטו עולימתא שפירתא דלית לה עיינין הוא עד"ז הידוע כי האב בראותו מעשים רעים בבנו אינו יכול להגביה עינים מחמת בושה וזה דלית לה עיינין משא"כ כשהבן הולך בדרך הישר מגביה עיני האב סוף דבר דכל אדם הי' יכול לבוא לידי השגה בתורה רק דהחסרון הוא מחמת הפה כמו שהתחלנו וזה אם לעמל תורה שצריך הרבה עמל להשיג בתורה או לעמל פה בשביל הפה בא העמל ובלא זה הי' בנקל לכל אדם לבא, לידי השגה ומביא הפסוק דעמל אדם הוא עבור פיהו וזה עמל פה:

ושבח אני את המתים וגו' כלומר השבח שיש למתים הוא (פי' ששכינת עוזו הנקרא אני נותן שבח ומטיב למתים מן החיים) ע"י החיים כגון לאב ע"י בנו והגם שמת נעשה חפשי מן המצות מ"מ בא להם שבח ע"י החיים:

או יאמר ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עודנה פי' ע"פ מ"ש הזוהר הקדוש ע"פ אחר כמאמרם הרוצה שיחי' ימית א"ע וזה שכבר מתו מן החיים בחיים חיותם מתים ולכך נאמר שכבר מתו אבל כעת לאחר מיתתם אינם מתים רק חיים נקראים כמאמרם ז"ל הצדיקים במיתתם קרוים חיים וזה אשר עודנה חיים והבן וזה נראה סמיכות פ' אחרי לקדושים פ' אחרי מות שתמית א"ע אז קדושים תהיו ולפום פשיטא אחרי מות קדושים שכל אדם מיראתו מוכרח להיות קדוש לאחר מותו ובא ע"י חיבוט הקבר וגלגול וגיהנם וכדומה וכמאמרם ז"ל כל ישראל יש להם חלק כו' וא"כ ראוי לכל אדם שישים על לבו לקדש א"ע בחיים חיותו כיון שההכרח לא יגונה וזה הי'

גם כוונת המשורר הורני וגו' אצרנה עקב הסוף יהי' שאצרנה ומוטב שתטיב לו להורות דרך החיים תיכף:

כי לכלב חי טוב מארי' מת הכוונ' לפי מאמרם ז"ל בענין צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק רשע וטוב לו רשע בן צדיק וזה שמרמז כי לכלב חי טוב ר"ל שהרשע מכונ' בשם כלב טוב לו בעוה"ז בזכות ארי' המת אבותיו שהי' צדיקי' מכוני' בשם ארי' דבי עילאי:

סוף דבר הכל נשמע את אלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם הכוונה כי יש רמ"ח מצות עשה כנגד רמ"ח אברים ושס"ה לא תעשה כנגד שס"ה גידין ומבשרי אחזה אלהי וזה הוא המכוון את אלהים ירא דהיינו לשמור את הל"ת דשייך בו לשון יראה ואת מצותיו שמור דהיינו לשון שמירה מ"ע וזה שמסיים כי זה כל האדם ר"ל שכל בנין גוף האדם דהיינו רמ"ח אברים ושס"ה גידים מרומזים על רמ"ח מצות עשה ושס"ה ל"ת נמצא בהיותו פוגם או בעשה או בל"ת פוגם בגופו ובאבריו המרומזים בזה. ע"כ ישמור האדם א"ע שלא יהא נעשה בעל מום עי"ז.

בצל החכמה בצל הכסף. והוא תמוה ונראה כי מי שדבוק בחמדת ממון אי אפשר להיות דבוק בהשי"ת עד שיעשה ממון חשוב כטמא בעיניו כע"א אז יכול להיות דבוק בדביקות השם וזה בצל החכמה פי' שהוא רק בצל החכמה ולא בחכמה עצמה מהיכן בא זה קאמר הפסוק בצל הכסף שהוא דבוק עדיין במקצת על כסף ולכך אין הוא שלם בחכמה:

אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבוקר יאכלו. הכוונה הרמז להגוף וכמדבר אל הגוף אשריך ארץ שהוא הגוף הבא מן הארץ שמלכך בן חורין ר"ל שהמלכת בקרבך את הנשמה שהוא בן חורין בעלמא דחירות ושריך דהיינו האברים הרוחנים המנהיגים לאברי הגשמים בעת יאכלו שיהיו אוכלים את חלק שכר המצות שלהם בעוה"ב אבל אי לך ארץ שמלכך נער ר"ל שהמלכת בתוכך את מי שהוא עמך עוד מימי נערותך דהיינו היצה"ר שנזדווג לך תיכף בצאתך מרחם כמד"א לפתח חטאת רובץ ושריך בבוקר יאכלו שאוכלים את כל חלק המצות שלהם כמאמרם ז"ל פושעי ישראל מלאים מצות כרמון ואוכלים השכר שלהם בבוקר דהיינו תיכף בעוה"ז:

כל פעל ה' למענהו, והקשיתי במקום אחר הא ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות הרי דמצות הם בשביל זיכוי ישראל ואין זה למענהו אך דידוע דעיקר לדמות הצורה ליוצרו ונעשין כביכול כאחד וכמו שאמרו עתידין צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה וא"כ הכל אחד שהוא ית' פעל למענהו ורצה לזכות את ישראל דהכל אחד כביכול ועי"ז תרצתי המדרש ע"פ גבי פרעה גם אתה

אתן בידינו זבחי' ועולות לא נעשה משלנו כלום אלא משלך והוא תימה דמלשון גם אתה תתן בידינו משמע דבני ישראל יקרבו וגם פרעה יתן אבל למ"ש מתורץ דמתנה נקרא מי שניתן לאתר אבל מה שאדם בעצמו אוכל אין נקרא מתנה וזה כוונת המדרש לשון נתינה הנזכר שאומר גם אתה תתן דלא נעשה משלנו כלום פי' שהקרבנות שישראל יקרבו לא יהיו מכונים בלשון נתינה אלא כביכול כמו שהאדם בעצמו לוקח משלו ואוכל אבל על פרעה לחוד הוא מכונה בלשון מתנה כי אחר הוא ואין לו חלק בו כביכול:

מגלת אסתר

המן מן התורה מנין. כי כל ברי' אשר אין לה רמז בתורה אין לה כח כלל. וגם חיות ועופות טהורות וטמאות יש להם כח ע"י פ' דינים הנאמרים שם וכן האומות והאומה הישראלית עודפת שהיו שמותם חקוקים גם על חשן ואפוד כמד"א ונשא אהרן את שמות וגו' אבני זכרון לבני ישראל ולכך הי' קרן ישראל חזק למעלה מכל. ובעו"ה עכשיו אין לנו רק הכח של התורה הקדושה וכמו כן יש לאומות שגם הם נזכרים שם ולכך נגבה קרן האומות. ושאלו חז"ל הצירוף של המן ותירצו שאותיותיו רמז במקרא זה המן העץ. מרדכי מן התורה מנין מר דרור מתרגמינן מרא דכיא נראה ע"ד סוד שהארות מרדכי לא נגלה כ"א בהיותם אחור באחור ונכנס יסוד אבא ביסוד רחל ואריך ולכן מרומז שם מרדכי בתרגום דהוא אחורים כידוע. אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר. פי' שהנס באותו הזמן בא בדרך הסתר על פי דרך הטבע ולא נראה לעכו"ם והי' הנס ב' פעמים אחד להרוג את ושתי ושנית לכנוס את אסתר וזה הכפל הסתר אסתיר שני ניסים הריגת ושתי ולכנוס את אסתר:

אסתר ירקרקות היתה וחוט של חסד משוך עלי'. הכוונה על מעשה המצות שהוא ית' מסתיר האורות מאתנו שאין אנו רואין התפילין רק בגשמותם וכן הציצית והלולב וכדומה ביתר מצות וזה מאמרם ז"ל אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני. ובמקדש הי' לנו התגלות אורות התפילין וכדומה ובגלות אסתר ירקרקות. אבל מ"מ חוט של חסד משוך עלי' דהיינו האורות נמשכין על המצות אע"פ שאין נגלות לנו:

נתגלה לי בחלום. משל למלכה שכתב למלך שיבא אצלה והשיב המלך הלא אני באתי כמה פעמים אצלך והשיבה כי באת במקום שיש רבים עמנו ואנכי רוצה לבא עמך החדרה:

והנמשל ששכינת עוזו ית' ואנחנו עמו ישראל צועקים שהוא ית' יבא אצלינו והוא ית' משיב הלא מלא כל הארץ כבודי ואנכי בכל מקום. ואנחנו ושכינת עוזו משיבין הלא

הוא במקום רבים שיש שליטה לשרים ואנחנו רוצים לבא עמך החדרה לבית מקדשנו ותפארתנו. ובגלות המר יסיר המלך טבעתו ויתנה להמן שהשליטה בעו"ה הלך מאתו ונתנה לאחרים והמלך והמן ישבו לשתות לשבר האוזן כמו שאחד אבד כל נכסיו ומחמת דאגה הוא מתחיל לשתות וזה כוס התרעלה. וזה כביכול והמלך והמן ישבו לשתות סטרא דקדושה כוס התרעלה. והחיצונים כוס חדוה והעיר שושן נבוכה אנחנו ישראל עמו עד שיבא מרדכי מר דרור שיבא לנו חירות ומתרגמינן מרי דכיא כי דכיא הוא מלשון טהור ובתשובה וטהרה תליא מלתא:

בגמרא. מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין ע"ד רמז כי הס"ם א"ל סופו קודש אל. במד"א חסד אל וכו' רק עיקר שבשמו הוא מ"ס וסמ"ך וזה הוא עכשיו גובר הס"ם אבל בזמן הקודם בלוחות הי' הקדושה גוברת כ"כ שאף המ"ם וסמ"ך היו במדריגה גבוה וקדוש. וזה מ"ם וסמ"ך ר"ל של הס"מ א"ל שבלוחות בנס היו עומדין ר"ל שע"י הלוחות הי' גובר הקדושה כ"כ שאף המ"ם וסמ"ך בנס שהוא ל' הגבהה כמד"א ארים נסי כמדובר ודוק היטב:

(וחבל על דאבדין ולא משתכחין שהי' הג' המחבר ז"ל מגיד על כל אות ואות מתורה ונביאים וכתובים מאמרים ומדרשים חבילות חבילות רק שלא היה כותב על הס', ומקצר שהיה כותב היה יד הכל ממשמשין בו ונגנב ע"ר דפין ולא נשאר ממגלת אסתר רק דברים אלו):

נשלמו חמשה חומשי תורה. וחמש מגילות. בעזר נורא תהלות.